

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2020

THE FINNISH LABOUR STUDIES YEARBOOK

**KATSE MUIHIN POHJOISMAIHIN
NORDIC COUNTRIES IN FINNISH PERSPECTIVE**

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2020

THE FINNISH LABOUR STUDIES YEARBOOK

P. 13 The fragmentation of the labour movement's identity was compatible with the increase in its faith in the market and the abandonment of Marxism, even though most people of working age earned their livelihood by doing salaried work.

Sami Outinen in his article about the ideological development of the social democrats in Sweden and Finland in the late 20th century

P. 25 The debate on wage-earner funds was much more intensive in Sweden, but it was also in Finland the most obvious case of channelling a concept of economic democracy into a concrete policy proposal.

Ilkka Kärrylä in his article about the reception of the Swedish wage-earner fund debate in Finland

P. 48 Although Finland was not to join the EEC, the anti-EEC movement gained support especially among the anti-capitalist youth and the radical left. Finland was, after all, to sign its separate trade agreement with the EEC along with other EFTA countries remaining outside the EEC.

Mikko-Olavi Seppälä in his article about the representation and agency of Sweden-Finnish immigrants in theatre, 1970–1975

Kansikuva:

Kolmansien Pohjoismaisten sosialidemokraattisten naistenpäivien osanottajia Helsingin työväentalolla. Naistenpäivät järjestettiin Helsingissä 26.7.–1.8.1938. Kuva: Työväenmuseo Werstas.

Cover image:

Participants of the third Nordic Social Democratic Women's Days in the Helsinki Workers' House. The Women's Days were held in Helsinki between 26 July and 1st August 1938. Photo: The Finnish Labour Museum Werstas.

**TYÖVÄENTUTKIMUS
VUOSIKIRJA
2020**

THE FINNISH LABOUR STUDIES YEARBOOK

**Työväenperinne – Arbetartradition ry
Helsinki**

KATSE MUIHIN POHJOISMAIHIN

Vuosi 2020 tullaan muistamaan muun muassa Brexitistä, tapaus Aleksei Navalnyistä, Valko-Venäjän tapahtumista ja Yhdysvaltain kaoottisesta yhteiskunnallisesta tilanteesta dramaattisine presidentinvaaleineen sekä Suomen sisäpolitiikassa Sanna Marinin – maamme ensimmäisen sosialidemokraattisen naispääministerin – johtaman, keskipuolueilla täydennetyt punavihreän hallituksen ja oikeisto-opposition keskinäisistä kiivaisista mielipiteenvaihdosta.

Ennen muuta vuosi 2020 jää kuitenkin koko maailman muistiin murheen vuotena, jolloin kaikkia kansakuntia kohtasi koronavirus ja sen aiheuttama, pandemiaksi äitynyt, pahimmillaan tappavaksi kehittyvä covid-19-tauti. Pandemian hillitsemiseksi maailman valtiot ovat tehneet erinäisiä ratkaisuja, ja pieneltä osaltaan ne ovat vaikuttaneet myös nyt käsillä olevaan Työväentutkimus Vuosikirjaan. Yksi kaavailuista artikkeleista jäi pois syystä, että arkistot olivat suljettuina keväällä, ja niinpä kirjoittajan työskentely keskeytyi. Ja nyt marraskuussa jäi pitämättä Kööpenhaminassa järjestettäväksi tarkoitettu pohjoismainen työväenhistoriakongressi. Käsillä oleva julkaisu oli teemansa vuoksi tarkoitus esitellä myös kyseisessä tapahtumassa, minkä myötä viisi artikkelia julkaistaan alkuperäisen tehtävänannon mukaisesti englanniksi. Vuosikirjamme äärellä pohjoismaiset lukijat voivat siten tutustua kansainvälisen erikoisnumeromme ”pohjoismaiseen antiin” puolueettomalla kielellä.

Teemanamme on tänä vuonna ”Katse muihin Pohjoismaihin”. Historiallisista ja maantieteellisistä syistä Suomen työväenliikkeen yhteydet muihin Pohjoismaihin ovat useimmiten tarkoittaneet siteitä erityisesti lähimmän naapurimme Ruotsin työväenliikkeeseen, vaikka eri tason kontaktit myös Norjan, Tanskan ja Islannin työväenliikkeisiin ovat vuosikymmenten saatossa ilahduttavasti nekin tiivistyneet. Tämänkertaisen julkaisumme teemaan kytkeytyvät artikkelit kertovat siitä, miten siteet juuri Ruotsiin voivat ilmetä mitä erilaisimmissa suomalaistutkijoiden hankkeissa. Aiheina ovat ensinnäkin Suomen ja Ruotsin

sosialidemokraattisten puolueiden ideologinen kehitys sekä Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla sosialidemokraattien ja ay-liikkeen keskuudessa käyty keskustelu ruotsalaisesta palkansaajarahastomallista. Kirjoittajina ovat tohtorit Sami Outinen ja Ilkka Kärrylä. Ruotsin suomalaissiirtolaisten EEC-käsityksiä 1970-luvulla teatterinäytelmien ilmentäminä tarkastelee puolestaan dosentti Mikko-Olavi Seppälä.

Kuluvana vuonna tuli kuluneeksi sata vuotta sosialidemokraattien vasemmalla puolella olevan työväenliikemme kotimaassa tapahtuvan toiminnan alkamisesta. Niinpä tarjolla on myös dosentti Tauno Saarelan katsaus toukokuussa 1920 aloittaneen Suomen sosialistisen työväenpuolueen vaiheisiin. Tri Matias Kaihovirran kirjoittamassa artikkelissa on puolestaan esillä Karl Harald Wiikin vaikutus kansallisuuskysymyksen tarkasteluun Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa 1900-luvun alkupuoliskolla. Tutkijan lupin alla on lisäksi vuonna 1984 säädetty työttömyysturvalaki, josta kirjoittaa FM Maija Absetz, Freelancetoimittajien työmarkkina-aseman kehitystä takavuosina tarkastelee YTM Pentti Peltoniemi. Julkaisumme artikkeleiden aihekaala on jälleen laaja, kuten on laita työväentutkimuksessa ylipäätään.

Katseen muihin Pohjoismaihin suuntaamme myös Keskustelua-osiossa, jossa Tanskan työväenmuseon johtaja Søren Bak-Jensen ja Norjan työväenliikkeen arkiston ja kirjaston johtaja, Dr. Ole Martin Rønning tarkastelevat johtamiensa laitosten tämänhetkisiä kuulumisia. Tavanomaiseen tapaan esittelemme tekijöidensä laatimin abstraktein muutamia uusia pro gradu -tutkielmia sekä tarjoamme laajan kattauksen kirja-arvioita työväentutkimuksen piiriin kuuluvista uusista teoksista. Työväen perinnelaitokset kertovat nekin jälleen kuulumisiaan.

Kiintoisia lukuhetkiä ja toivon mukaan parempaa ensi vuotta toivottaen

Erkki Vasara
päätoimittaja
erkki.vasara@helsinki.fi

NORDIC COUNTRIES IN FINNISH PERSPECTIVE

The year 2020 will be remembered, among other things, for Brexit, the case of Alexei Navalnyi, the events in Belarus and the chaotic situation in the USA with its dramatic presidential elections. As for Finland, 2020 witnessed heated debates between the red-green government – led by Sanna Marin, the country's first female social-democratic prime minister – and the rightist opposition.

First and foremost, the world will remember 2020 as a year of grief as all nations were faced with the coronavirus pandemic. Countries have taken various measures to contain the virus, which have had a small effect also on this journal. One of the articles could not be finished because archives were closed in the spring. The Nordic labour history congress planned to be held in Copenhagen this November had to be cancelled. With this year's international theme in mind, our journal was supposed to be introduced at the congress and five of the articles are written in English. Nordic readers can acquaint themselves with the "Nordic topics" of our international theme issue in a "neutral" language.

Our theme this year is "Nordic countries in Finnish perspective". For historical and geographic reasons the relationship between the Finnish and Swedish labour movement has been very close, even though, delightfully, in recent decades, the Finnish labour movement's relationships with the labour movements in Norway, Denmark and Iceland have also intensified. The theme articles of this volume show how the ties to Sweden can manifest themselves in the various research projects of Finnish scholars. Articles by Dr. Sami Outinen and Dr. Ilkka Kärriylä explore the ideological development of the Finnish and Swedish Social Democratic Parties and the discussions among Finnish social-democrats and the trade unions in

the 1970s and 1980s on the Swedish wage-earner fund model. Dr. Mikko-Olavi Seppälä examines the ways in which theatre plays of the 1970s reflect the conceptions that Finnish immigrants in Sweden had on the EEC.

Exactly 100 years ago, the labour movement further left of the Social Democratic Party began its domestic activities here in Finland. Thus, Dr. Tauno Saarela explores the history of the Finnish Socialist Workers' Party which was founded in 1920. Dr. Matias Kaihovorita discusses the influences of Karl Harald Wiik on how the national question was viewed in the Finnish Social Democratic Party during the first half of the 20th century. Maija Absetz writes about the Unemployment Security Act which was passed in 1984, and Pentti Peltoniemi discusses the labour market status of freelance journalists in the past. Again, our articles cover a wide range of topics, as do labour studies in general, too.

The Discussion section of this volume also looks towards the other Nordic countries. The director of the Danish Labour Museum Søren Bak-Jensen and the director of the Norwegian Labour Movement Archive and Library, Dr. Ole Martin Rønning inform us about the current state of their institutions. As usual, this volume introduces some of the new Master's theses in the field of labour movement studies and offers a broad selection of reviews on new books in labour movement studies. Finally, the Finnish labour heritage organisations share their news.

I hope you enjoy the volume and I wish everyone a better year 2021.

Erkki Vasara
Editor-in-chief
erkki.vasara@helsinki.fi

SISÄLTÖ – TABLE OF CONTENTS

PÄÄKIRJOITUS – EDITORIAL

- 2 Erkki Vasara
Katse muihin Pohjoismaihin
- 3 Erkki Vasara
Nordic countries in Finnish perspective

NORDIC COUNTRIES IN FINNISH PERSPECTIVE

- 6 Sami Outinen
 From Democratic Socialism and Rational Planning to Postmodern Identity Politics and Market-Oriented Ideological Development of the Social Democrats in Sweden and Finland in the Late 20th Century
- 21 Ilkka Kärrylä
 A Cautionary Tale: Reception of the Swedish Wage-Earner Fund Debate in Finland
- 38 Mikko-Olavi Seppälä
 From Guest-Workers to Settlers: The Representation and Agency of Sweden-Finnish Immigrants in Theatre, 1970–1975

OTHER ARTICLES

- 55 Tauno Saarela
Socialist Workers' Party of Finland, 1920–1923
- 70 Matias Kaihovirta
 Minority Nationalism and Socialism: K. H. Wiik and the National Question in Finnish Social Democracy from 1900s to 1940s

SUOMENKIELISET ARTIKKELIT

- 86 Maija Absetz
 Sosiaaliturvan muutos vai jatkuvuus? Työn vastaanottovelvollisuuden laajentaminen vuoden 1984 työttömyysturvalaissa

KATSAUKSIA

- 105 Pentti Peltoniemi
Duunarijoukko vailla turvaa

DISCUSSION

- 114 Søren Bak-Jensen
Thoughts on visitor development at The Workers Museum in Copenhagen
- 116 Ole Martin Rønning
The Labour Movement's Archives and Library, Oslo, Norway

OPINNÄYTTEET

- 118 Jussi Rinta-Jouppi: Työväenlehdistön näkemykset Suomen luterilaisesta
- 118 Carl-Erik Strandberg: Finlandssvensk kommunism eller finländsk kommunism på svenska?
- 119 Joakim Wennström: De åländska folkdemokraterna från 1944 till 1967
- 119 Risto Pesonen: Silloin me uskoimme (vai uskoimmeko?)
- 120 Päivi Annala: Nainen oli vain paperikoneen nappula
- 120 Jetro Valtonen: Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin haasteet 2020-luvulla

KIRJA-ARVIOT

- 121 Kirsi Vainio-Korhonen: *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa: Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa.* (Marianne Vasara-Aaltonen)
- 122 Juha Matikainen: *Parlamentarismin kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi: Suomen Sosiali-demokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918.* (Tauno Saarela)
- 123 Maija Hakanen: *Pakinkylän Punainen Kaarti.* (Tero Tuomisto)
- 124 Aapo Roselius ja Oula Silvennoinen: *Villi Itä – Suomen heimosodat ja Itä-Euroopan murros 1918–1921.* (Aleksi Mainio)
- 125 Erkki Vettenniemi: *Suomi terrorin tuki-kohtana: Kuinka Lenin tovereineen tuhosi Venäjän suomalaisten suosiollisella avustuksella.* (Mia Heinimaa)
- 126 Teemu Tammikko: *Vihalla ja voimalla: Poliittinen väkivalta Suomessa.* (Mikko Kosunen)
- 127 Oleg V. Hlevnjuk: *Stalin: Diktaattorin uusi elämäkerta.* (Tauno Saarela)
- 128 Tuija Sorjanen ja Annina Vainio: *Millenniaalit: Uuden vuosituhannen tekijät.* (Reetta Laitinen)
- 129 Erkki Tuomioja: *Poliittiset päiväkirjat 1998–2000: Ei kai eilisestä jäänyt vammoja.*
Erkki Tuomioja: *Poliittiset päiväkirjat 2001–2002: Tunnustan pelänneeni pahinta.* (Seppo Hentilä)
- 131 Tapio Hämynen ja Hannu Itkonen (toim.): *Sortavala: Muutosten ja muistojen kaupunki.* (Erkki Vasara)

- 133 Sakari Siltala: *Talo ja Torni – Helsingin työväenyhdistys 1884–2019*. (Pete Pesonen)
- 134 Risto Uljas ja Päivi Uljas: *Leiväntekijät: Helsingin Leipomotyöntekijäin ammattiosaston tarina 1888–2018*. (Tero Tuomisto)
- 135 Marjaliisa Hentilä ja Mikko Kosunen: *Demokratian muisti: Työväen Arkisto 110 vuotta*. (Tauno Saarela)
- 136 Mikko-Olavi Seppälä: *Parempi ihminen, parempi maailma – Suomalaisen työväenteatterin päättymätön tarina*. (Hannu Itkonen)
- 137 Timo Soukola: *Itsekkyyttä jäsenistön puolesta: AKT:n historia 1990–2010*. (Aaro Sahari)
- 138 Pertti Alasuutari, Matti Alestalo, Harri Melin ja Oili-Helena Ylijoki (toim.): *Antti Eskola – Intellektuellin muotokuva*. (Hannu Itkonen)
- 139 Aapo Lehtinen, Pia Paananen, Aimo Salonen, Kari Souto ja Jussi Virratvuori (toim.): *Eino Mairioniemi – Minua ei vieläkään ole*. (Hannu Itkonen)
- 140 Maiju Wuokko, Niklas Eriksen-Jensen, Henrik Tala, Elina Kuorelahti ja Aaro Sahari: *Loputtomat kihlajaiset: Yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940–2020*. (Ritva Savtschenko)
- 141 Katriina Järvinen ja Laura Kolbe: *Sopivia ja sopimattomia: Lempi, luokka ja suomalainen parisuhde*. (Reetta Laitinen)

IN MEMORIAM

142 Hannu Soikkanen 1930–2020

TYÖVÄEN PERINNELAITOKSET

144 Työväenperinne ry
144 Työväenliikkeen kirjasto
146 Työväen Arkisto
148 Kansan Arkisto
150 Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura
152 Työväenmuseo Werstas

UUTISIA

155 Työväentutkimus Vuosikirja Helsingin kirjamesuilla

156 **ABSTRACTS – TIIVISTELMÄT**

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2020 THE FINNISH LABOUR STUDIES YEARBOOK

Editorial Board – Toimitus:

**Erkki Vasara (Editor-in-Chief),
Alpo Väkevä (Editorial Secretary),
Mikko Kosunen, Janne Kuusisto,
Pete Pesonen, Tuija Silmes,
Marita Viinamäki**

Layout: Maija Räisänen

Publishers – Julkaisijat:

**Kansan Arkisto, Työväen Arkisto,
Työväen historian ja perinteen
tutkimuksen seura, Työväenliikkeen
kirjasto, Työväenmuseo Werstas**

Kustantaja:

**Työväenperinne – Arbetartradition ry.
Työväentutkimus Vuosikirja is financed
by Työväenperinne – Arbetartradition ry.**

Printing – Painopaikka:

Newprint Oy, Raisio, Finland, 2020

Subscriptions – Tilaukset:

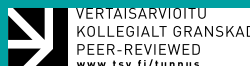
**Työväenliikkeen kirjasto
Sörnäisten rantatie 25 A 1
00500 Helsinki, Finland
Tel. +3589 766 429**

Email: perinne@tyovaenperinne.fi.

ISSN: 0784-1272 (Print).

ISSN: 1459-7780 (Online),

[https:// journal.fi/tyovaentutkimus/.](https://journal.fi/tyovaentutkimus/)

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

FROM DEMOCRATIC SOCIALISM AND RATIONAL PLANNING TO POSTMODERN IDENTITY POLITICS AND MARKET-ORIENTATION

Ideological Development of the Social Democrats in Sweden and Finland in the Late 20th Century

Sami Outinen

D.Soc.Sc., University of Helsinki

Democratic socialism and planning of the economy

This article will deconstruct the ideological development of the Swedish Social Democratic Party SAP (officially, “the Social Democratic Workers’ Party of Sweden”) and the Social Democratic Party of Finland SDP. This will be done by analysing their own alternative scopes of action in relation to the concepts of major ideologies and economic theories such as socialism, capitalism, economic planning, market economy, postmodernism and Keynesianism as well as researching how Nordic social democrats redefined their conventional ideological meanings.

The SDP stressed at the Party Conference in 1975 that democratic socialism was the basis of its programmatic identity. The party’s long-

term goal was a “socialist society” and “equality between people”, which would be achieved by seeking the support of the majority of citizens. Finland’s Social Democrats also favoured the expansion of public services, state companies and cooperatives, “democratic economic planning [...] including the effective regulation of capital movements” and “the societal control of commercial banks and insurance companies”.¹ The SAP committed similarly in 1975 at its Party Conference to long-term planning of the economy (planmässig hushållning). It positioned itself as the representative of democratic socialism between communist planned economy and capitalism.² Accordingly, one of the motives for stressing democratic socialism by the SDP was to win the support of the radicalised post-war baby boom generation, which had to some ex-

- 1 *Pöytäkirja SDP:n XXX puoluekokouksesta 1975* (Helsinki: Sosialidemokraattinen puoluetöimikunta, 1975), 518–528; *SDP:n teollisuuspoliittinen ohjelma*, Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto, <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/473>.
- 2 *Protokoll: Sveriges Socialdemokratiska Arbetarepartiet 26e kongress 27 september–5 oktober 1975*, vol. 1 (Stockholm: Socialdemokraterna, 1977), 95–154.
- 3 Donald Sassoon, *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century* (London: Fontana, 1997), 385–390, 650–1, 670–2.
- 4 Sami Outinen, “From Steering Capitalism to Seeking Market Acceptance: Social Democrats and Employment in Finland 1975–1998,” *Scandinavian Journal of History* 42, no. 4 (2017): 393, <https://doi.org/10.1080/00346875.2017.1336599>; Lasse Lehtinen, *Aatosta jaloa ja alhaista mieltä: Urho Kekkosen ja SDP:n suhteet 1944–1981* (Helsinki: WSOY, 2002), 590.

tent become attracted to the New Left ideas³ and Communism in the previous years.⁴

The SDP's and SAP's planning idea was influenced by Austro-Marxism, which favoured the democratic rational regulation of the economy by the state and worker organisations to optimise societal production costs in the 1920s^{5,6}.

This was in line with the SDP's existing Principal Programme from 1952⁷ reflecting the SDP's and SAP's identity within democratic socialism. The latter meant not only a reformist relationship to capitalism⁸ but also adapting to Kautskyanism and "functional socialism"⁹ without committing to the Eastern European type of state-centred economic regulation¹⁰.

From the SAP's perspective, the Kautskyan ideology stemmed from the party programme of 1897. It included waiting for the inevitable evolutionary revolution due to the inner nature of capitalist economy. This waiting period could be spent practising social demo-

cratic politics through the parliamentary route especially after parliamentary democracy had been established in Sweden after the First World War¹¹.

The utopia of democratic socialism had become more tangible for the SAP when, as the leading coalition government party in the period following the Great Depression in the 1930s, it had emphasised the rational planning of the economy. Wartime practical planning of a social democratic-led broad coalition government was followed by a formulation in the SAP's party programme in 1944 according to which public investment, planning and structural rationalisation policy was needed to overcome the cyclical fluctuations caused by capitalist economy.¹²

The SDP had committed to a government cooperation with the bourgeoisie parties in the late 1930s and during the Second World War. However, state-promoted economic planning materialised in Finland only because of wartime necessities in the early 1940s.¹³

- 5 Juha Hannikainen, "Kohti modernia politiikkaa Itävallassa: Otto Bauerin parlamenttistrategia 1907–1923" (PhD Diss., University of Tampere, 2003).
- 6 Anders Isaksson, *Per Albin*, vol. 4, *Landsfadern* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2000), 202; Pauli Kettunen, *Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki* (Tampere: Vastapaino, 2008), 105–8; Anna Friberg, "Demokrati bortom politiken: En begreppshistorisk analys av demokratibegreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetareparti 1919–1939" (PhD Diss., Mid Sweden University, 2012), 200.
- 7 Outinen, "From Steering Capitalism," 393; Hannu Soikkanen, *Kohti kansanvaltaa: Suomen Sosialidemokratian Puolue 75 vuotta*, vol. 3, *1944–1952* (Helsinki: Suomen Sosialidemokratian Puolue, 1991), 508–511; Risto Kolanen, "Turku 1899–Forssa 1903–Helsinki 1952–Helsinki 1987: Pitkittäisleikkaus SDP:n periaatekehitykseen," *Sosialistinen Aikakauslehti*, no. 2 (1987): 33–7.
- 8 Sheri Berman, *The Social Democratic Movement: Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe* (Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 1998), 58–63; Jae-Hung Ahn, "Ideology and Interest: The Case of Swedish Social Democracy, 1886–1911," *Politics and Society* 24, no. 2 (1996): 163, <https://doi.org/10.1177/0032329296024002005>.
- 9 Kjell Östberg, *När vinden vände: Olof Palme 1969–1986* (Stockholm: Leopard, 2009), 244–6.
- 10 Jonas Pontusson, *The Limits of Social Democracy: Investment Politics in Sweden* (Ithaca: Cornell University Press, 1992).
- 11 Seppo Hentilä, "Den svenska arbetarklassen och reformismens genombrott inom SAP före 1914: Arbetarklassens ställning, strategi och ideologi" (D.Soc.Sc. Diss., University of Helsinki, 1979), 304–8, 340.
- 12 Leif Lewin, *Ideology and Strategy: A Century of Swedish Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 160–173.
- 13 Sakari Heikkinen and Seppo Tiihonen, *Kriisinselvittäjä: Valtiovainministeriön historia*, vol. 2 (Helsinki: Edita, 2009), 144–157, 205–231.

“Planhushållning” (planned economy) emerged in the SAP’s vocabulary for the first time in the social democratic magazine *Tiden* during the First World War, when a radical German political scientist named Fritz Croner used it to refer to German economic planning. The SAP economist Gunnar Myrdal used the term in the SAP journal *Tiden* in 1931 when discussing the need for the rational planning of the economy in the form of “economic councils”.¹⁴ The SAP leader Hjalmar Branting had also visited company councils in England in 1920. These councils were based on the ideas of the English Guild Socialists.¹⁵

Long-term economic planning (“planmässig hushållning”) had meant a parallel course of action in relation to socialisation for the Swedish Social Democrats from 1932. The finance minister Ernst Wigforss argued that “planmässig hushållning” was not necessarily a synonym for socialisation and could mean actions compatible with free market [economy].¹⁶ This meant combining the concept of economic democracy with “the rational and effective organisation of production by directing the production and distribution of products” in SAP’s Party Programme of 1975.¹⁷ It was part of the SAP’s strategy to maintain

competitiveness and the full employment policy over the economic cycle.

The SAP continued to develop rationalisation after the need to reorganise production to reduce wastefulness in competition, to increase specialisation and standardisation in production and to realise technological opportunities in full had been stated in its Gothenburg Programme in 1919.¹⁸ The need to improve workers’ material security by rational planning stemmed strongly from the capitalist meta-ideologies of rationalisation and technocracy such as Taylorism in the early 1900s.¹⁹ The SAP’s idea of rational and practical scientific engineering of society, social planning through state intervention and collective representational self-regulation of people were later developed, in particular, by the scholars Gunnar and Alva Myrdal.²⁰

The Swedish Trade Union Confederation LO (Landsorganisationen), wanted to increase long-term industrial planning in 1975. According to the LO’s chairman Gunnar Nilsson, this differed from both the self-purposeful socialist planning ideal and “the invisible hand” of classical liberalism and was motivated by the shortage of food, raw materials and energy in the world. For Nilsson this meant im-

14 Henrik Björck, *Folkhemsbyggare* (Stockholm: Atlantis, 2008), 142–4.

15 Friberg, “Demokrati bortom politiken,” 112.

16 Villy Bergström, *Socialdemokratin i regeringsställning: Program och ekonomisk politik 1920–1988* (Stockholm: Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, 1988), 18–22.

17 *Program (Fastställt av [SAP’s] 1975 års partikongress)*, SND – Svensk nationell datatjänst, <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/sl/p/1975>.

18 Margareta Oudhuis, “Vägen till jämlikhet: En analys av den svenska arbetarrörelsens syn på effektivitet och emancipation i arbetslivet” (D.Soc.Sc. Diss., University of Gothenburg, 1998), 56–7, 62–7; Friberg, “Demokrati bortom politiken,” 113–6.

19 Björck, *Folkhemsbyggare*, 192–4.

20 Pauli Kettunen, “The Society of Virtuous Circles,” in *Models, Modernity and the Myrdals*, eds. Pauli Kettunen and Hanna Eskola (Helsinki: Renvall Institute for Area and Cultural Studies, University of Helsinki, 1997), 159–168; Yvonne Hirdman, “Social Planning under Rational Control: Social Engineering in Sweden in the 1930s and 1940s,” in *Models, Modernity and the Myrdals*, eds. Pauli Kettunen and Hanna Eskola (Helsinki: Renvall Institute for Area and Cultural Studies, University of Helsinki, 1997), 62–3.

21 *Protokoll: Sveriges Socialdemokratiska Arbetarepartis 26e kongress 27 september–5 oktober 1975*, vol. 3 (Stockholm: Socialdemokraterna, 1977), 963–5; Ilkka Kärrylä, “The Contested Relationship of Democracy and the Economy: Debates on Economic and Industrial Democracy in Finland and Sweden, 1960s–1990s” (D.Soc. Sc. Diss., University of Helsinki, 2019), 201.

plementing democratic economic planning (*demokratiskt hushållning*) which could be achieved by increasing the cooperation between industry and the state.²¹

In Finland, rationalisation ideas were developed in the “O-Group” between 1955 and 1962. Many future influential social democratic politicians and economists (such as Mauno Koivisto, Jussi Linnamo and Pentti Viita) had been members of this discussion group, which acknowledged the ideas of the logical empiricism of the Finnish philosopher Eino Kaila.²²

Within the SDP, the socio-political social democratic workers’ association YPSY (Yhteiskuntapoliittinen sos. dem. yhdistys) represented a natural continuation from the O-Group’s logical empiricism after academic social democrats (including above mentioned O-Group social democrats) had established this association in December 1961.²³

This is because YPSY urged an increase in holistic and knowledge-based decision-making inside the party. This was considered necessary in a world in which the role of technological development and social sciences including economics had been consolidated. YPSY and its ideas gained traction inside the SDP after the party secretary Erkki Raatikainen had built a strong expert group organisation inside the SDP in the late 1960s. Linnamo later called

YPSY “Finland’s Fabian Society”, which had also been used as a derogatory term for YPSY by the party’s working class members.²⁴

From democratic economic regulation to the shadows of global capitalism

The Red–Green coalition government practised counter-cyclical expansionist economic policy during the Great Depression in Sweden in the early 1930s. It was endorsed by the economists of the Stockholm School and has been interpreted as representing ‘proto-Keynesianism’.^{25, 26} The Stockholm School was not the only creator of the SAP’s “Keynesianism”. Ernst Wigforss had already become acquainted with the Yellow Books by the British Liberal Party and J.M. Keynes’ pamphlet in the late 1920s.²⁷

No signs of wider counter-cyclical economic policy and resuscitation emerged in Finland during the great depression and the Centre–Right coalition governments in the 1930s. Furthermore, the general level of wages decreased when the Social Democrats had no political power to hinder these developments with hardly any collective labour market agreements in place in the Finnish labour market at that time. Most of the workforce suffered from unemployment in Finland during the Great Depression of the 1930s.²⁸

22 Outinen, “From Steering Capitalism,” 393.

23 Maunu Harmo, ed., *YPSY 30 vuotta* (Helsinki: Yhteiskuntapoliittinen sos. dem. yhdistys, 1993); Jussi Linnamo, “Asiantuntija ja puolue,” in *YPSY 30 vuotta*, ed. Maunu Harmo (Helsinki: Yhteiskuntapoliittinen sos. dem. yhdistys, 1993).

24 Harmo, *YPSY 30 vuotta*; Linnamo, “Asiantuntija ja puolue”.

25 Margaret Weir and Theda Skockpol, “State Structure and the Possibilities for ‘Keynesian’ Responses to the Great Depression in Sweden, Britain, and the United States,” in *Bringing the State Back In*, eds. Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer and Theda Skockpol (Cambridge: Cambridge University Press, 1985); Berman, *The Social Democratic Movement*, 160–4.

26 Nils Edling, “Limited Universalism: Unemployment Insurance in Northern Europe 1900–2000,” in *The Nordic Model of Welfare: A Historical Reappraisal*, eds. Niels Finn Christiansen, Nils Edling, Per Haave and Klaus Petersen (Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2006), 115–7.

27 Erik Lundberg, “The Rise and Fall of the Swedish Model,” *Journal of Economic Literature* 23, no. 1 (March 1985): 6; Ashley Lavelle, *The Death of Social Democracy: Political Consequences in the 21st Century* (Aldershot: Ashgate, 2008), 143.

28 Jorma Kalela, *Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa* (Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1989), 89–94, 102.

Similarly, the Swedish and Finnish Social Democrats were confronted by the consequences of the global oil crisis in the mid-1970s. In Finland, the SDP-led Centre–Left government concentrated on decreasing the negative trade balance and strengthening fiscal policy when both the unemployment rate and inflation were expected to rise.²⁹ In Sweden, however, Olof Palme stressed in the SAP Party Conference in 1975 that the low unemployment rate in Sweden was an international exception. The spirit of the reformed party programme was, according to Palme, to ensure that working would remain a key factor for human existence and that the SAP would not tolerate permanent mass unemployment in the future either. The SAP would secure full employment to all men and women.³⁰

However, the SAP's principal commitment to jobs for all also seemed to be under threat in Sweden. Olof Palme inferred in the SAP Executive Board in May 1975 that the Swedish economy was on a knife-edge despite the country's high employment and investment figures in international comparisons. The price for those achievements and the decent consumption level had, according to Palme, meant an increase in national debt.³¹

The social democratic economic and employment policies of the SAP were not challenged from outside the party alone. The SAP Executive Board decided that the SAP Equality Group report should not be discussed at the Party Conference in 1975. This was because

many aspects of the report differed from the drafted party programme.³² A group had been established in 1968 to address the inequalities and uncertainty in Swedish society.³³ The group stressed in 1975 that the redistribution of resources was a precondition for equality, which again was a prerequisite for human development. This meant that everyone could contribute to society's economy and welfare in their own way. The group also formulated that even if social benefits may occasionally increase unemployment, their impact would only be positive because disguised unemployment would be made visible and workers' freedom to choose their jobs would slightly increase. This statement differs from the supply-sided Keynesianism of the SAP's party programme, even if the Equality Group stated that the "jobs for all" principle had a major impact on redistribution.³⁴

The SDP, now in opposition after being the main party in government in 1972–1975, decided to transform its practical short-term policy at a meeting of the SDP Party Directorate at Siuntio Spa in early 1977. The party leader Kalevi Sorsa argued that the SDP had gathered "at Bad Sillanpää" to redirect its policies to boost export sector profitability and to distance the party from its socialist image. "Bad Sillanpää" refers to the 1959 Godesberg Programme of the Social Democratic Party of Germany. The SDP's meeting was also arranged at a spa (Bad) as had the SPD's Bad Godesberg meeting been where Germany's

29 Outinen, "From Steering Capitalism," 392.

30 *Protokoll 1975*, vol. 1, 103–4.

31 Protokoll av Social Democratic Workers' Party of Sweden (SAP) partistytelsen (SAP PS) [Protocols of SAP's Executive Board], 26 May 1975, 1–3, Archives of the SAP, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARBARK), Huddinge [Swedish Labour Movement's Archives and Library].

32 SAP PS, 16 June 1975, 61–62.

33 Jenny Andersson, "Mellan tillväxt och trygghet: Idéer om produktiv socialpolitik i socialdemokratisk socialpolitisk ideologi under efterkrigstiden" (PhD Diss., University of Uppsala, 2003), 57–9.

34 Protokoll av SAP verkställande utskott (SAP VU) [Protocols of SAP's Party Directorate], attachment 55, 9–10 June 1975, Archives of the SAP, ARBARK.

35 Sassoon, *One Hundred Years*, 249–251.

36 Outinen, "From Steering Capitalism," 394.

Finnish Prime Minister Kalevi Sorsa and Swedish Prime Minister Olof Palme on a visit to Scania Division in Södertälje, Sweden, on 27 August 1974. Photo: The Finnish Labour Archives.

Social Democrats disconnected themselves, if only in principle, from Marxism^{35,36}

The SAP went into opposition for the first time in 40 years after losing votes in the parliamentary elections in autumn 1976. It vetoed an “active cyclical policy” behind Sweden’s rising employment figures in its opposition programme in 1977. Even if this could be seen to represent the continuity of Keynesian type of economic regulation in Sweden, there were also similarities between the SDP’s Bad Sil-

lanpää strategy and the SAP’s economic policy at that time. This was because the SAP also wanted to tackle the increase in national debt despite the rise in unemployment.³⁷

Sweden’s convergence with the premise of the SDP’s Bad Sillanpää and global capitalism became more obvious after Olof Palme had failed in his attempts to combine stable economic growth and full employment with the United Nations’ International Economic Order (NIEO) initiative.³⁸ The scheme to

37 SAP VU, attachment 6, 17 January 1977; SAP PS, 12 September 1977, 4–12.

38 B. Vivekanadan, *Global Visions of Olof Palme, Bruno Kreisky and Willy Brandt: International Peace and Security, Co-operation and Development* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016), 15–32.

establish a network of equal Keynesian national welfare states instead of embracing global financial capitalism was finally buried by the proponents of the ‘magic of the market’ (Ronald Reagan (United States), Margaret Thatcher (United Kingdom) and Helmut Kohl (Federal Republic of Germany) at the North–South Summit organised in Mexico in October 1981.³⁹

Challenge of postmodernism

In 1978, the SAP’s Economic Policy Group outlined that there was no grounds behind the idea that a zero rate of growth would ease problems with employment, redistribution or competitiveness.⁴⁰ However, the idea that salaried work was a basic component of social democratic thought was challenged partly in the 1980s. André Gorz was one of the philosophers whose concept of ‘liberation’ from work instead of easing or abolishing capitalist labour relations was supported by some of Finland’s social democrats in the 1980s. He analysed that the Marxian formulation of the capitalist inner logic, which would inevitably lead to a proletariat majority in society, had, for now, become false, because the working class had been transformed into a privileged minority.⁴¹

Most of the SDP felt that the emerging “post-industrialism” had to be regulated by reducing working hours and controlling indus-

trial development. This would guarantee full employment. Only a minority of Finland’s social democrats wanted to introduce a so-called citizen’s wage. This was motivated by liberating people from the burden of salaried work.⁴²

Similarly, Ingvar Carlsson stressed at the SAP Party Conference in 1984 that the party’s new idea programme for the future was strongly committed to the principle of jobs for all instead of stressing benefits, passive economic subsidies or a citizen’s wage. This was meant to give economic resources to support welfare, lead to fellowships between people and give them an identity within society and self-confidence. According to Carlsson, giving up this goal would have meant creating new class divisions.⁴³

However, the SDP and the SAP made concessions to the post-material and individual values of the New Left and the 1960s generation⁴⁴. On its new party platform in 1987, the SDP stressed that they represented not only wage earners but also everyone who shared the party’s platform. Accordingly, the SDP stated in the same spirit that ecological limits had to be considered while improving the welfare of people.⁴⁵ In 1989, the SAP’s Programme Commission also stressed the need to raise environmental issues to the same category of importance as employment questions. This did not mean decreasing economic growth but

39 Jennifer Bair, “Taking Aim at the New International Economic Order,” in *The Road From Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective*, eds. Philip Mirowski and Dieter Plehwe (Harvard: Harvard University Press, 2009), 355.

40 Attachment 22, SAP VU, 21 September 1978, 6, 9, 11, 15, 18, 22.

41 André Gorz, *Farewell to the Working Class: An Essay on Post-Industrial Socialism* (London: Pluto, 1982), 15, 66, 69; Christopher Pierson, *Socialism after Communism: The New Market Socialism* (Cambridge: Polity, 2007), 12.

42 Outinen, “From Steering Capitalism,” 397.

43 *SAP kongress 1984: Protokoll A; Sverige på rätt väg! Socialdemokraterna kongress 1984* (Stockholm: Socialdemokraterna, 1985), 103, 108.

44 Sassoon, *One Hundred Years*, 385–390, 650–1, 670–2.

45 *Periaateohjelma hyväksytty SDP:n 34. puoluekokouksessa Helsingissä 4.–7.6.1987*, Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto, <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=sdpperiaate1987>.

investing in environmentally friendly technology, which should be funded by economic growth combined with decreasing private consumption.⁴⁶

The fragmentation of the labour movement's identity⁴⁷ was compatible with the increase in its faith in the market and the abandonment of Marxism⁴⁸, even though most people of working age earned their livelihood by doing salaried work⁴⁹.

The SAP's party platform in 1990 stressed that neither pure planning or market economy are favourable for production and the SDP's new party platform in 1987 acknowledged the idea that markets direct the economy. Furthermore, everyone's right to work was included in these programmes.⁵⁰

This meant that the Nordic social democrats silently denied that the goal of full employment and identity based on salaried work would be at odds with the ecological limits of the Planet. Instead, they adopted another dimension of postmodernist interpretation, namely the idea that the emerging risk society entails the individualisation of identity and social risks⁵¹.

The new social democratic identity policy was built around the combination of market-driven and collective measures. The nostalgic People's Home rhetoric of the SAP⁵² was based on the freedom from markets thinking, critique towards the bureaucratic nature of the latter, social individualism and the concept of positive freedom, which was filtered through the century-old labour movement's self-emancipatory formulation and the New Left's ideas⁵³. This was motivated partly by the decline of state socialism in Eastern Europe⁵⁴.

The party leader Ingvar Carlsson's interpretation was that Per Albin Hansson's People's Home rhetoric in the 1930s had already transformed the SAP from a class party to a people's party and the new platform represented continuity with functional socialism which stressed decision-making power over ownership questions stemming partly from the ideas of Nils Karleby. This was criticised by the Stockholm Workers' Association, which would have stressed the class society analysis in the SAP's new party platform, as representing "social liberalism".⁵⁵

46 SAP VU, 18 August 1989, 10–2.

47 Pauli Kettunen, "Työväki ja sen liike sosiaalidemokratian itseymmärryksessä," in *Ei ihan teorian mukaan: Kollegakirja Tauno Saarelle 28. helmikuuta 2012*, eds. Mikko Majander and Kimmo Rentola (Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2012), 80–81; Pauli Kettunen, "Työväen ja historian liitto – ja sen vapauttava purkautuminen," in *Pitkäsillan tuolla puolen... Puheenvuoroja työväenliikkeen historiasta, tilasta ja tulevaisuudesta*, eds. Maria Lähteenmäki and Anu Suoranta (Helsinki: Työväen Arkisto, 2010), 14–17.

48 Perry Anderson, *The Origins of Postmodernity* (London: Verso, 1998), 80–1; Göran Therborn, *From Marxism to Post-Marxism?* (London: Verso, 2010), 159–160.

49 Sassoon, *One Hundred Years*, 651–2.

50 *Socialdemokraternas partiprogram (Antaget på socialdemokraternas 31:a kongress 1990)*, SND – Svensk nationell datatjänst, <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/p/1990>; *Periaateohjelma 1987*.

51 Ulrich Beck, Anthony Giddens and Scott Lash, eds., *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order* (Cambridge: Polity, 1994); Mitchell Dean, *Governmentality* (London: Sage, 1999), 181; Raija Julkunen, *Kuka vastaa?: Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu* (Helsinki: Stakes, 2006), 148–9.

52 Nils Edling, "The Languages of Welfare in Sweden," in *The Changing Meanings of the Welfare State: Histories of a Key Concept in the Nordic Countries*, ed. Nils Edling (New York: Berghahn Books), 2019, 105–7.

53 Andersson, *Origins of Postmodernity*, 50–2; Andersson, "Mellan tillväxt och trygghet," 114.

54 SAP VU, 16 March 1990, 20.

55 *Socialdemokraternas partiprogram 1990*, B 6–B 7, B 17–B 24; SAP PS, 15–16 June 1989, 17.

The high number of white-collar unions by international comparison, an important consequence of popular movements such as the temperance movement at the birth of the Nordic social democracy, and the emphasis put on education and workers' self-improvement had made the SAP open to the middle-classes.⁵⁶

Similarly, the idea of workers' self-education has been an important part of the social democratic tradition in Finland. Furthermore, after the Second World War, the social democratic concept of the working classes included the middle classes and white-collar workers as well.⁵⁷

Social democrats in Finland and Sweden had also argued against the "bureaucratic and ineffective" dimension of the welfare state since the mid-1970s, i.e. considerably before the third way social democracies in the UK, USA and Germany in the 1990s.^{58, 59}

The SAP's anti-bureaucratisation theme was motivated by Olof Palme in 1984 as a response to the "consolidated apolitical anarchy-orientation of the Left" which had been exploited by the Right. Palme referred to Amitai Etzioni who had concluded that the success of Ronald Reagan in the USA was based on the

combination of extreme economic liberalism and utmost value-conservatism. According to Palme, this was the reason why the SAP had to take identity politics and moral questions such as white-collar crimes and drugs into consideration, especially since the labour movement had carried strong moral demands in relation to its economic group interests.⁶⁰

Market economy

The tension between the Kautskyan-oriented identity of democratic socialism and the capitalist-oriented practice of export sector competitiveness characterised Nordic social democracy in the era of globalising capitalism. The SAP's Programme for the 1980s Group Report stated that "the new winds of the Right" and the "neoconservative-neoliberal ideas" against the welfare state, trade unions and industrial democracy gained power during the growing economic crisis in the West. According to the report, neoconservatives and neoliberals based their ideas on the "old and ordinary capitalist system". The Group's analysis showed that the "effective use of resources and basing production on demand" represented the positive side of capitalism despite

56 Mary Hilson, *The Nordic Model: Scandinavia since 1945* (London: Reaktion, 2008), 41–2; Gösta Esping-Andersen, *Politics against Markets* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985), 8; Nils Elvander, *Skandinaviskt arbetarrörelse* (Stockholm: LiberFörlag, 1980), 333; Göran Therborn, "Nation och klass, tur och skicklighet," in *Den svenska modellen*, eds. Per Thullberg and Kjell Östberg (Lund: Studentlitteratur, 1994), 71; Francis G. Castles, *The Social Democratic Image of Society: A Study of the Achievements and Origins of Scandinavian Social Democracy in Comparative Perspective* (London: Routledge & Kegan Paul, 1978), 14; Lars Trägårdh, "Varieties of Volkish Identities," in *Language and the Construction of Class Identities*, ed. Bo Stråth (Gothenburg: Gothenburg University, 1990).

57 Elina Hakoniemi, "Työläiset ja kansalaiset matkalla peruskouluun: Työläisen ja kansalaisen käsitehistoriaa sosiaalidemokraattisessa koulutuspolitiikassa ja -toiminnassa n. 1890–1970," *Työväentutkimus* (2017), <http://hdl.handle.net/10138/229206>.

58 Christopher Pierson, *Hard Choices: Social Democracy in the 21st Century* (Cambridge: Polity, 2001), 12–4; Philip Arestis and Malcolm Sawyer, "Neoliberalism and the Third Way," in *Neoliberalism: A Critical Reader*, eds. Alfredo Saad-Filho and Deborah Johnston (London: Pluto Press, 2005), 177.

59 *Protokoll 1975*, vol. 1, 95, 101, 103–4; *Protokoll: Sveriges socialdemokratiska arbetarepartiet 27:e kongress 1978*, vol. 1 (Stockholm: Socialdemokraterna, 1979), 116, 139–140; *Sosialdemokratian suunta: SDP:n tienviitat 1980-luvulle; Hyväksytyt SDP:n 31. puoluekokouksessa v. 1978 Espoossa*, Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto, <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=sdpsuunta1978>.

60 SAP VU, 4 March 1983, 3–7.

its negative impact on workforce, nature and purchasing power.⁶¹

However, Peter Persson from Skåne complained at the SAP Party Conference in 1981 that the economic crisis programme Future for Sweden for the 1980s meant the continuation of traditional politics, which would not transform the base of capitalist society.⁶² Similarly, the former party secretary Erkki Raatikainen complained, in vain, at the SDP's Party Conference in 1981 that after his party "had strongly committed to the European capitalist system, the traditional demands and goals of the trade unions had become secondary [for the SDP] compared to the interests of capital and export trade". The leading social democrats in Finland in 1984 pursued the societal control of banks and insurance companies as the most powerful alternative to complete socialisation.⁶³ This meant that the socialist identity took the back seat in the Nordic social democrats' practical crisis and restructuring policies, even if they simultaneously criticised capitalism and market liberalisation policies at the start of the 1980s.

It was analysed in the SAP's economic crisis programme in 1981 that companies themselves, not the state organisation, should have the final decision on how to perform their operative functions based on market signals. The SAP endorsed this as long as workers would have real influence on their work. This would have a positive impact on productivity investments.⁶⁴

Similarly, the SDP's Committee on the Party Platform separated the concepts of a "capitalist market economy" and the "market" in its draft for the party's new platform. It still opposed the former whereas the latter was conditionally accepted. The committee labelled its idea as "market socialism" in 1984.⁶⁵

Thus, the market economy became a positive identity to most social democrats in Finland and Sweden in the 1980s. Something similar had happened to Ernst Wigforss, Kalevi Sorsa's early 1980s role model, as he, "a reformist who favoured temporary utopias"⁶⁶, had prioritised efficiency over worker influence in Sweden in 1949. This also bore a resemblance to how other social democratic ideologists such as Nils Karleby and Rickard Sandler had found the common denominators of liberalism and socialism in the 1920s (Karleby) and 1930s (Sandler)⁶⁷. Furthermore, the SDP no longer referred to capitalism in its new Party Programme in 1999 even though it acknowledged problems in market competition and market economy.⁶⁸

The SDP committed to partial privatisation of state companies without abandoning state majority ownership in 1987. This was followed by the government's decision to allow private share issues in state companies in 1988, which had been conditioned by the SDP's government partner, the National Coalition Party NCP.⁶⁹ In addition, the SAP-led government started the privatisation of some of the state-owned production. It no longer

61 Attachment, SAP PS, 16.–17 June 1981, 1/159–4/162.

62 *SAP Kongress 1981: Protokoll A-B*. (Stockholm: Socialdemokraterna, 1981), B 21–B 22, B 77–B 81.

63 Sami Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie kansantalouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin: Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998* (Helsinki: Into Kustannus, 2015), 118, 183.

64 Attachment, SAP PS, 16.–17 June 1981, 38–41; Bergström, *Socialdemokratien i regeringsställning*, 44.

65 Outinen, "From Steering Capitalism," 397.

66 Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie*, 182–183.

67 Bergström, *Socialdemokratien i regeringsställning*, 54–55.

68 Andreas Fagerholm, "Miten Marx näkyy nykyvasemmiston ohjelmissa?," in *Marxin pääoman ajankohtaisuus*, ed. Yrjö Hakanen (Helsinki: TA-tieto, 2015).

69 Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie*, 195.

wanted politicians to intervene in corporate decisions. The employment losses caused by this new policy stirred criticism among the union wing of the labour movement, but the LO leaders accepted this policy shift.⁷⁰

This did not mean abandoning in party programmes the future-oriented utopia of democratic socialism⁷¹ in a manner of relativist post-modernism, but, in practice, it led to surrendering to capital and clinging to individualism and the middle-classes. Social democrats also began to derive “its poetry from the past”⁷² by concentrating on defending the premise of the welfare state instead relying on Marxian class-analysis⁷³.

This happened after Nordic social democrats had failed to transform global economic infrastructure into a Nordic-style system of regulation by the early 1980s. However, some delegates still urged the nationalisation of banks at the SAP Party Conference in 1990,⁷⁴ and collective union action to increase individuals’ room to manoeuvre⁷⁵ remained important in Nordic social democracy up until 1990.

Conclusions

The party platform of democratic socialism and economic democracy by the Swedish and Finnish Social Democrats did not embrace “mixed economy” and “markets” until the 1980s, even though they had practised

reformist social democratic economic and employment policies in various government constellations from the 1920s onwards. The SDP’s and SAP’s economic planning idea was influenced by Austro-Marxism, Kautskyanism, “functional socialism” and logical empiricism. This meant combining the virtues of practical empirical rationalism and the horizon of democratic economic regulation in order to distil capitalist power relations and communist command economy into pure democratic socialism.

The increasing power of financial capitalism was recognised in the 1980s. Therefore, Vartiainen’s notion that strong union influence on economic policy explains the difficulties of Sweden’s and the SAP’s economic policy only if workers’ collective rights are considered secondary to a successful economic performance⁷⁶. According to Esping-Andersen, “the more heterogenous ‘post-industrial’ need structure” of the citizens compelled “social democracy to depart from its traditional universalism”.⁷⁷ However, this post-modernist argument to explain austerity measures and flexibilisation through emerging postmodernism is a circular argument. It does not take into account the impact of the deep structure of economy to social development.

Whereas the majority of Finland’s Social Democrats surrendered to global capitalism

70 Pontusson, *Limits of Social Democracy*, 127–153.

71 *Socialdemokraternas partiprogram 1990; Periaateohjelma 1987*.

72 Terry Eagleton, *Culture and the Death* (New Haven, Connecticut: Yale University Press, 2015), 62.

73 Kettunen, “Työväki ja sen liike,” 80–1; Kettunen, ”Työväen ja historian liitto,” 14–7; Eagleton, *Culture and the Death*, 62.

74 *Protokoll B: Måndag 17 september; Tisdag 18 september; Socialdemokraternas 31:a kongress 15–21 september 1990* (Stockholm: Socialdemokraterna, 1990), B 176–B 179.

75 SAP VU, 18 August 1989, 10, 12; *Socialdemokraternas partiprogram 1990; Periaateohjelma 1987*.

76 Juhana Vartiainen, “Understanding Swedish Social Democracy: Victims of Success?,” in *Social Democracy in Neo-Liberal Times: The Left and Economic Policy since 1980*, ed. Andrew Glyn (Oxford: Oxford University Press, 2001).

77 Gøsta Esping-Andersen, “After the Golden Age?: Welfare State Dilemmas in a Global Economy,” in *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economics*, ed. Gøsta Esping-Andersen (London: Sage, 1996), 14.

and underlying economic theories in the 1990s⁷⁸, Prime Minister Ingvar Carlsson (SAP) still wanted to bring back the political control of economic policy after capital outflow had imposed his government to introduce an austerity-driven economic crisis pact in 1990. He urged the social democrats to find global alternatives to mainstream economics⁷⁹. Connecting the need to transform global power relations with the future success of social democracy echoed, according to Carlsson, the idea of the NIEO a decade earlier.

The undeniable observation is that the Nordic social democrats' turn towards the rising middle-classes in the late 20th century did not compel them to abandon attempts to expand democratic economic regulation and universal welfare states. This was the case even though the goal became more difficult to achieve as the power of global capitalism increased simultaneously with the potentially deepening conflict of interests between the growing female-dominated service sector employees (public and private) and the declining male-dominated industrial workers.

Eagleton's analysis was that losing an attractive social vision made the Left vulnerable to alternative worldviews in the hearts and minds of people as had happened to German Romanticism in the 19th century and fascism in the century after⁸⁰. This may be a competent explanation in the world today after right-wing populism and its identity politics have strongly challenged social democracy. One can argue that Nordic social democrats paradoxically adopted individual postmodernism, embraced capitalism and concentrated on

national economic interests exactly in an era when increased capital power would have required harder resistance, intensified state economic activity and uncompromising global labour solidarity.

Bibliography

Archival Sources

Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARBARK), Huddinge [Swedish Labour Movement's Archives and Library]

Archives of the SAP

Protokoll av Social Democratic Workers' Party of Sweden (SAP) partistyrelsen (SAP PS) [Protocols of SAP's Executive Board], 1975–1989.
 Protokoll av SAP verkställande utskott (SAP VU) [Protocols of SAP's Party Directorate], 1975–1990.

Published Sources and Literature

- Ahn, Jae-Hung. "Ideology and Interest: The Case of Swedish Social Democracy, 1886–1911." *Politics and Society* 24, no. 2 (1996): 153–187.
<https://doi.org/10.1177/003232929602400200>.
- Anderson, Perry. *The Origins of Postmodernity*. London: Verso, 1998.
- Andersson, Jenny. "Mellan tillväxt och trygghet: Idéer om produktiv socialpolitik i socialdemokratisk socialpolitisk ideologi under efterkrigstiden." PhD Diss., University of Uppsala, 2003.
- Arestis, Philip, and Malcolm Sawyer. "Neoliberalism and the Third Way." In *Neoliberalism: A Critical Reader*, edited by Alfredo Saad-Filho and Deborah Johnston, 177–183. London: Pluto Press, 2005.
- Bair, Jennifer. "Taking Aim at the New International Economic Order." In *The Road From Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective*, edited by Philip Mirowski and Dieter Plehwe, 347–385. Harvard: Harvard University Press, 2009.

78 Outinen, "From Steering Capitalism," 401–402.

79 SAP VU, 17 September 1992, 32–41; SAP PS, 18 September 1992; SAP PS, 1 October 1992; SAP VU 2 October 1992, 13–15, 31; SAP VU, 13 November 1992, 4.

80 Eagleton, *Culture and the Death*, 62–6.

- Beck, Ulrich, Anthony Giddens, and Scott Lash, eds. *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity, 1994.
- Bergström, Villy. *Socialdemokratin i regeringsställning: Program och ekonomisk politik 1920–1988*. Stockholm: Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, 1988.
- Berman, Sheri. *The Social Democratic Movement: Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe*. Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 1998.
- Björck, Henrik. *Folkhemsbyggare*. Stockholm: Atlantis, 2008.
- Castles, Francis G. *The Social Democratic Image of Society: A Study of the Achievements and Origins of Scandinavian Social Democracy in Comparative Perspective*. London: Routledge & Kegan Paul, 1978.
- Dean, Mitchell. *Governmentality*. London: Sage, 1999.
- Eagleton, Terry. *Culture and the Death of God*. New Haven, Connecticut: Yale University Press, 2015.
- Edling, Nils. "Limited Universalism: Unemployment Insurance in Northern Europe 1900–2000." In *The Nordic Model of Welfare: A Historical Reappraisal*, edited by Niels Finn Christiansen, Nils Edling, Per Haave and Klaus Petersen, 99–143. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2006.
- Edling, Nils. "The Languages of Welfare in Sweden." In *The Changing Meanings of the Welfare State: Histories of a Key Concept in the Nordic Countries*, edited by Nils Edling, 76–136. New York: Berghahn Books, 2019.
- Elvander, Nils. *Skandinaviskt arbetarrörelse*. Stockholm: LiberFörlag, 1980.
- Esping-Andersen, Gøsta. *Politics against Markets*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985.
- Esping-Andersen, Gøsta. "After the Golden Age?: Welfare State Dilemmas in a Global Economy." In *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economics*, edited by Gøsta Esping-Andersen, 1–31. London: Sage, 1996.
- Fagerholm, Andreas. "Miten Marx näkyy nykyvasemiston ohjelmissa?" In *Marxin pääoman ajankoh-taisuus*, edited by Yrjö Hakanen, 216–230. Helsinki: TA-tieto, 2015.
- Friberg, Anna. "Demokrati bortom politiken: En begreppshistorisk analys av demokratibegreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetareparti 1919–1939." PhD Diss., Mid Sweden University, 2012.
- Gorz, André. *Farewell to the Working Class: An Essay on Post-Industrial Socialism*. London: Pluto, 1982.
- Hakoniemi, Elina. "Työläiset ja kansalaiset matkalla peruskouluun: Työläisen ja kansalaisen käsitheistoriaa sosiaalidemokraattisessa koulutuspolitiikassa ja -toiminnassa n. 1890–1970." *Työväentutkimus* (2017): 14–21. <http://hdl.handle.net/10138/229206>.
- Hannikainen, Juha. "Kohti modernia politiikkaa Itävallassa: Otto Bauerin parlamenttistrategia 1907–1923." PhD Diss., University of Tampere, 2003.
- Harmo, Maunu, ed. *YPSY 30 vuotta*. Helsinki: Yhteiskuntapoliittinen sos. dem. yhdistys, 1993.
- Heikkinen, Sakari, and Seppo Tiihonen. *Kriisinselvittäjä: Valtiovarainministeriön historia*. Vol. 2. Helsinki: Edita, 2009.
- Hentilä, Seppo. "Den svenska arbetarklassen och reformismens genombrott inom SAP före 1914: Arbetarklassens ställning, strategi och ideologi." D.Soc.Sc. Diss., University of Helsinki, 1979.
- Hilson, Mary. *The Nordic Model: Scandinavia since 1945*. London: Reaktion, 2008.
- Hirdman, Yvonne. "Social Planning under Rational Control: Social Engineering in Sweden in the 1930s and 1940s." In *Models, Modernity and the Myrdals*, edited by Pauli Kettunen and Hanna Eskola, 55–80. Helsinki: Renvall Institute for Area and Cultural Studies, University of Helsinki, 1997.
- Isaksson, Anders. *Per Albin*. Vol. 4, *Landsfadern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2000.
- Julkunen, Raija. *Kuka vastaa?: Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes, 2006.
- Kalela, Jorma. *Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1989.
- Kettunen, Pauli. "The Society of Virtuous Circles." In *Models, Modernity and the Myrdals*, edited by Pauli Kettunen and Hanna Eskola, 153–173. Helsinki: Renvall Institute for Area and Cultural Studies, University of Helsinki, 1997.
- Kettunen, Pauli. *Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Tampere: Vastapaino, 2008.
- Kettunen, Pauli. "Työväen ja historian liitto – ja sen vapauttava purkautuminen." In *Pitkänsillan tuolla puolen... Puheenvuoroja työväenliikkeen historiasta, tilasta ja tulevaisuudesta*, edited by Maria Lähteenmäki and Anu Suoranta, 11–22. Helsinki: Työväen Arkisto, 2010.
- Kettunen, Pauli. "Työväki ja sen liike sosiaalidemokratian itseymmärryksessä." In *Ei ihan teorian mukaan: Kollegakirja Tauno Saarelalle 28. helmikuuta 2012*, edited by Mikko Majander and Kimmo Rentola, 67–84. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2012.
- Kolanen, Risto. "Turku 1899–Forssa 1903–Helsinki 1952–Helsinki 1987: Pitkittäisleikkaus SDP:n

- periaatekehitykseen.” *Sosialistinen Aikakauslehti*, no. 2 (1987): 29–43.
- Kärriylä, Ilkka. “The Contested Relationship of Democracy and the Economy: Debates on Economic and Industrial Democracy in Finland and Sweden, 1960s–1990s.” D.Soc.Sc. Diss., University of Helsinki, 2019.
- Lavelle, Ashley. *The Death of Social Democracy: Political Consequences in the 21st Century*. Aldershot: Ashgate, 2008.
- Lehtinen, Lasse. *Aatosta jaloa ja alhaista mieltä: Urho Kekkosen ja SDP:n suhteet 1944–1981*. Helsinki: WSOY, 2002.
- Lewin, Leif. *Ideology and Strategy: A Century of Swedish Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Linnamo, Jussi. ”Asiantuntija ja puolue.” In *YPSY 30 vuotta*, edited by Maunu Harmo, 13–19. Helsinki: Yhteiskuntapoliittinen sos.dem. yhdistys, 1993.
- Lundberg, Erik. “The Rise and Fall of the Swedish Model.” *Journal of Economic Literature* 23, no. 1 (March 1985): 1–36. <https://www.jstor.org/stable/2725542>.
- Oudhuis, Margareta. ”Vägen till jämlikhet: En analys av den svenska arbetarrörelsens syn på effektivitet och emancipation i arbetslivet.” D.Soc.Sc. Diss., University of Gothenburg, 1998.
- Outinen, Sami. *Sosiaalidemokraattien tie kansantalouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakkointiin: Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998*. Helsinki: Into Kustannus, 2015.
- Outinen, Sami. “From Steering Capitalism to Seeking Market Acceptance: Social Democrats and Employment in Finland 1975–1998.” *Scandinavian Journal of History* 42, no. 4 (2017): 389–413. <https://doi.org/10.1080/03468755.2017.1336599>.
- Periaateohjelma hyväksytty SDP:n 34. puoluekokouksessa Helsingissä 4.–7.6.1987*. Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=sdpperiaate1987>.
- Pierson, Christopher. *Hard Choices: Social Democracy in the 21st Century*. Cambridge: Polity, 2001.
- Pierson, Christopher. *Socialism after Communism: The New Market Socialism*. Cambridge: Polity, 2007.
- Program (Fastställt av [SAP:s] 1975 års partikongress)*. SND – Svensk nationell datatjänst. <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/p/1975>.
- Protokoll: Sveriges Socialdemokratiska Arbetarepartii 26:e kongress 27 september–5 oktober 1975*. Vol. 1. Stockholm: Socialdemokraterna, 1977).
- Protokoll: Sveriges socialdemokratiska arbetarepartii 27:e kongress 1978*. Vol. 1. Stockholm: Socialdemokraterna, 1979.
- Protokoll: Sveriges Socialdemokratiska Arbetarepartii 26:e kongress 27 september–5 oktober 1975*. Vol. 3. Stockholm: Socialdemokraterna, 1977.
- Protokoll B: Måndag 17 september; Tisdag 18 september; Socialdemokraternas 31:a kongress 15–21 september 1990*. Stockholm: Socialdemokraterna, 1990.
- Pontusson, Jonas. *The Limits of Social Democracy: Investment Politics in Sweden*. Ithaca: Cornell University Press, 1992.
- Pöytäkirja SDP:n XXX puoluekokouksesta 1975*. Helsinki: Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta, 1975.
- SAP Kongress 1981: Protokoll A–B*. Stockholm: Socialdemokraterna, 1981.
- SAP kongress 1984: Protokoll A; Sverige på rätt väg! Socialdemokraternas kongress 1984*. Stockholm: Socialdemokraterna, 1985.
- Sassoon, Donald. *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*. London: Fontana, 1997.
- Socialdemokraternas partiogram (Antaget på socialdemokraternas 31:a kongress 1990)*. SND – Svensk nationell datatjänst. <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/program/1990>.
- Soikkanen, Hannu. *Kohti kansanvaltaa: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta*. Vol. 3, 1944–1952. Helsinki: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, 1991.
- Sosialidemokratian suunta: SDP:n tienviitat 1980-luvulle; Hyväksytty SDP:n 31. puoluekokouksessa v. 1978 Espoossa*. Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=sdpsuunta1978>.
- SDP:n teollisuuspoliittinen ohjelma*. Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/473>.
- Therborn, Göran. ”Nation och klass, tur och skicklighet.” In *Den svenska modellen*, edited by Per Thullberg and Kjell Östberg, 59–74. Lund: Studentlitteratur, 1994.
- Therborn, Göran. *From Marxism to Post-Marxism?* London: Verso, 2010.
- Trägårdh, Lars. “Varieties of Völkish Identities.” In *Language and the Construction of Class Identities*, edited by Bo Stråth, 25–54. Gothenburg: Gothenburg University, 1990.
- Vartiainen, Juhana. “Understanding Swedish Social Democracy: Victims of Success?” In *Social Democracy in Neo-Liberal Times: The Left and Economic Policy since 1980*, edited by Andrew Glyn, 21–52. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Vivekanadan, B. *Global Visions of Olof Palme, Bruno Kreisky and Willy Brandt: International Peace and*

Security, Co-operation and Development. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016.

Weir, Margaret, and Theda Skockpol. "State Structure and the Possibilities for 'Keynesian' Responses to the Great Depression in Sweden, Britain, and the United States." In *Bringing the State Back In*, edited by Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer and Theda Skockpol, 107–163. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

Östberg, Kjell. *När vinden vände: Olof Palme 1969–1986*. Stockholm: Leopard, 2009.

Acknowledgements

I would like to thank the people and funders of the following projects and foundations, which contributed to writing this article: Academy of Finland Project: Nationalism and Democracy in the Welfare State (Principal Investigator Professor Pauli Kettunen), my own Postdoctoral Project: Social Democrats and Employment in Sweden and Finland 1975–1998 (funded by Finnish Cultural Foundation, Otto A. Malm Foundation, The Swedish-Finnish Cultural Centre, Faculty of Social Sciences/University of Helsinki) and The Institute of Contemporary History at Södertörn University (where I visited as a RE-NEW (Reimagining Norden in an Evolving World) scholar).

A CAUTIONARY TALE

Reception of the Swedish Wage-Earner Fund Debate in Finland

Ilkka Kärriälä

Postdoctoral Researcher, University of Helsinki

Nordic labour movements and social democratic parties have throughout their history been well connected with each other and exchanged ideas and experiences of social and political reforms. In the conventional Finnish narrative of building the welfare state, Sweden and its social democratic government have provided an example in issues such as universal basic education, labour market policy and pension systems. In general, Finnish elites often sought inspiration from more ‘advanced’ countries when preparing social and political reforms.¹ However, there have also been issues where the Finnish Social Democrats have not been eager to follow their Swedish counterparts. The question of collective wage-earner funds as a form of economic democracy and as owners of private enterprise in the 1970s and 1980s is a case in point. It aggravated the conflict between capital and labour in Sweden, which made the Finnish labour movement seek more moderate and cooperative solutions to this to-

pical political issue. In this article, I analyse the reception of the wage-earner fund debate in Finland and examine the process of finding a Finnish alternative. As main source materials, I utilise the programmes and statements of the Social Democrats and trade unions. I also take a glimpse at the centre-right and employer views as well as state committee reports.

The wage-earner fund debate was one of the biggest political conflicts of the 20th century in Sweden. The funds had the potential of collectivising private ownership, which made employers and centre-right parties ardent opponents of the proposal. The debate and its outcomes have been studied extensively from different perspectives. A common conclusion is that the growing conflict in labour market relations contributed to the transformation of the ‘Swedish model’ of tripartite bargaining towards a liberalised and decentralised economic regime.² However, the Finnish response to the debate has not been studied very thoroughly,

-
- 1 Pauli Kettunen, “The Transnational Construction of National Challenges: The Ambiguous Nordic Model of Welfare and Competitiveness,” in *Beyond Welfare State Models: Transnational historical perspectives on social policy*, eds. Pauli Kettunen and Klaus Petersen (Cheltenham: Edward Elgar, 2011), 20–23, 30–31.
 - 2 Ilja Viktorov, *Fordismens kris och löntagarfonder i Sverige* (Stockholm: Stockholm University, 2006); Lars Ekdahl, *Mot en tredje väg: En biografi över Rudolf Meidner*, vol. 2, *Facklig expert och demokratisk socialist* (Lund: Arkiv förlag, 2005); Mark Blyth, *Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002); J. Magnus Ryner, *Capitalist Restructuring, Globalisation and the Third Way: Lessons from the Swedish Model* (London & New York: Routledge, 2002); Svante Nycander, *Makten över arbetsmarknaden: Ett perspektiv på Sveriges 1900-tal* (Stockholm: SNS, 2002); Bo Stråth, *Mellan två fonder: LO och den svenska modellen* (Stockholm: Atlas, 1998); Jonas Pontusson, *The Limits of Social Democracy: Investment Politics in Sweden* (Ithaca: Cornell University Press, 1992).

and a comparison of the strategies of Finnish and Swedish Social Democrats in the 1970s and 1980s is also largely absent. The process leading to the 1989 legislation on ‘personnel funds’ in Finland has been described by labour market historians Markku Mansner and Tapio Bergholm³, but its connection to historical debates on economic democracy, and the transformation of social democracy has remained thin. In general, Swedish historiography has been more interested in political concepts and ideas such as economic democracy⁴, whereas Finnish research has more often concentrated on actors and events.⁵

Here, I will analyse the wage-earner fund debate in relation to other debates on economic democracy and in the context of ‘third way’ social democracy, which was taking shape in the period of global economic liberalisation after the mid-1970s.⁶ A shift towards market-oriented economic ideas and policies was witnessed in most Western countries. Its economic roots went back to falling profit

rates; the breakdown of the Bretton Woods currency regime in 1971; oil crisis; stagflation, and the failures of expansive economic policy. These problems gave credibility to ‘neoliberal’ policies, which advocated freer markets and a smaller public sector, hence discrediting collectivistic solutions such as the wage-earner funds.⁷

Dreaming of Democratised Ownership

The debate on wage-earner funds in Sweden was connected to a broader objective of democratising the economy and working life. ‘Economic democracy’ had been discussed periodically throughout the 20th century, and it has inspired reform proposals across the political spectrum.⁸ Economic democracy was a key concept especially for social democrats. It was part of a linear conception of democratisation, where political democracy would be followed by democratic decision-making in workplaces, the labour market and the whole economy.⁹ In the 1960s, economic democracy re-emerged

-
- 3 Tapio Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, vol. 2, *Laatua ja vapaa-aikaa: Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö vuodesta 1977* (Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2018); Markku Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa: Suomen työnantajain keskusliitto 1980–1992* (Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK, 2005), 316–345.
 - 4 Anna Friberg, *Demokrati bortom politiken. En begreppshistorisk analys av demokratibegreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetareparti 1919–1939* (Stockholm: Atlas, 2012); Tim Tilton, *The Political Theory of Swedish Social Democracy* (Oxford: Oxford University Press, 1990); Leif Lewin, *Planhushållningsdebatten* (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1967); Ekdahl, *Mot en tredje väg*; Stråth, *Mellan två fonder*.
 - 5 As exceptions to the Finnish mainstream see e.g. Pauli Kettunen, *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus: Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930* (Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1986); Pauli Kettunen, *Suojelu, suoritus, subjekti: Työsuojelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelu- ja toimintatavoissa* (Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1994).
 - 6 Stephanie L. Mudge, *Leftism Reinvented: Western Parties from Socialism to Neoliberalism* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018); Sami Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin: Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998* (Helsinki: Into Kustannus, 2015); Jenny Andersson, *The Library and the Workshop* (Stanford: Stanford University Press, 2010); Jenny Andersson, *Between Growth and Security: Swedish Social Democracy from a Strong Society to a Third Way* (Manchester: Manchester University Press, 2006).
 - 7 Donald Sassoon, *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century* (London: Fontana Press, 1996), 445–461; Johannes Lindvall, *The Politics of Purpose: Swedish Macroeconomic Policy after the Golden Age* (Göteborg: Göteborg University, 2004), 85–90, 94–100.
 - 8 Jan-Werner Müller, *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth Century Europe* (New Haven & London: Yale University Press, 2011), 3–5; John Dunn, *Setting the People Free: The Story of Democracy* (London: Atlantic Books, 2005), 15–20.
 - 9 E.g. Friberg, *Demokrati bortom politiken*, 256–265.

on the political agenda. The Swedish Social Democrats began to emphasise economic democracy as a response to the ‘New Left’¹⁰ and growing trade union militancy. Radical trade unionists and young intellectuals considered Sweden a capitalistic, bureaucratic and unequal country, where many workers still suffered from exploitation and alienation. The Social Democrats answered this critique by promoting active state-led industrial policy and workplace democracy as a new means of subjecting capitalism under democratic control.¹¹ In the 1970s, Sweden issued new working life legislation, including laws on work environments, employee representation in company boards, and codetermination. The employers interpreted this as a deviation from the Swedish model of class compromise, which had relied on labour market agreements instead of legislation.¹² In Finland, the moderate Act on Cooperation within Undertakings was passed in 1978 after a labour market agreement. Its version of ‘enterprise democracy’ entailed mandatory negotiations in companies before major changes affecting the personnel.¹³

In the early 1970s, radical Swedish intellectuals and trade unionists raised profit-sharing and collective wage-earner ownership as a further means of economic democratisation. Collectively owned funds had been discussed earlier especially in Sweden and West Ger-

many. They had been proposed as technical tools for evening out business cycles and sectoral differences.¹⁴ Profit-sharing and employee-owned enterprises, in turn, were ideas born already in the 19th century and advocated by many liberal thinkers and politicians.¹⁵ A recurring difference between leftist and liberal models was that the former advocated collective and the latter individual ownership. Leftists argued that only collective ownership could give workers power over the economy, whereas liberals and conservatives spoke for individual stock-saving, which they called ‘owner democracy’ and ‘people’s capitalism’.¹⁶

Previous fund ideas had not led to significant reforms in any country, but the proposal by the Swedish Trade Union Confederation LO for wage-earner funds in 1975 gained relatively wide support, which forced the Social Democratic Party to consider it. The funds’ assets would have been collected by requiring all enterprises over a certain size to hand out, for example, 20% of their annual profits in the form of stock. The LO’s economists calculated that under certain conditions the wage-earner funds could gain control of major Swedish companies within some decades. This raised doubts among the social democratic leaders and increased resistance among employers and non-socialist parties, who deemed the funds plan to socialise the Swedish economy.¹⁷ The wage-earner fund proposal was internally

10 Kjell Östberg, *1968 – när allting var i rörelse* (Stockholm: Prisma, 2002).

11 E.g. Stråth, *Mellan två fonder*, 118–122; Pontusson, *Limits of Social Democracy*, 16.

12 Nycander, *Makten över arbetsmarknaden*, 337–353; Stråth, *Mellan två fonder*, 104–107.

13 Ilkka Kärrylä, “Kansallinen etu demokratian rajoituksena: Suomalaisten työnantajien retoriikka 1960- ja 1970-lukujen yritysdemokratiakeskustelussa,” *Historiallinen aikakauskirja* 114, no. 4 (2016): 445–457; Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 19–49; Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 316–345.

14 Ekdahl, *Mot en tredje väg*, 101–104.

15 Herman Knudsen, *Employee Participation in Europe* (London: Sage, 1995), 14–21; Christer Lundh, *Den svenska debatten om industriell demokrati 1919–1924*, vol. 1, *Debatten i Sverige* (Lund: Studentlitteratur, 1987), 47–54.

16 Stig-Björn Ljunggren, *Folkhemskapitalismen: Högers programutveckling under efterkrigstiden* (Stockholm: Tidens förlag, 1992), 130–132, 136–143.

17 See footnote 3. For the original proposal see Rudolf Meidner, Anna Hedborg and Gunnar Fond, *Löntagarfonder* (Stockholm: Landsorganisation LO, 1975), 78–79.

difficult for the Social Democrats because it challenged the principle of ‘functional socialism’, which had been dominant in the party since the 1920s. According to it, the ownership of enterprises was not decisive for creating a socialist society, but different rights or ‘functions’ associated with ownership just needed regulation.¹⁸

Swedish employers and centre-right parties began a fierce campaign against wage-earner funds, claiming they would jeopardise freedom, democracy and economic growth in Sweden. This was connected to their general campaigns for economic liberalism since the crises in the 1970s.¹⁹ Before turning to oppose all types of funds, the Swedish Employers Association SAF had designed its own alternative in the so-called Waldenström report. It was voluntary, company-specific and based on individual stock-saving instead of collective ownership. The assets would be collected by a payroll tax instead of profit-sharing, investments could be made freely in the stock market, and personal shares could be withdrawn after a certain period.²⁰ The proposal resembled earlier ideas of people’s capitalism, and would under normal circumstances have been a desirable model for employers and centre-right parties.

The destiny of the wage-earner funds was affected by the political conflict and the Social Democrats’ period in opposition in 1976–1982. According to polls, the majority of Swedish people did not support the funds, and

the counter-campaigning of employers and centre-right parties was strong, especially before elections. The Swedish Social Democratic Party SAP did not let go of the fund idea but began to justify its benefits for capital formation and wage restraint instead of portraying it as a redistribution of economic power.²¹ After returning to power, the Social Democrats established five regional wage-earner funds in 1984, where companies had to pay 20% of their profits exceeding one million SEK. The funds did not give wage-earners significant power over the economy. Their share of ownership in single enterprises was limited to 8%, and they had to pay a 3% annual return on equity into the pension system, which restricted their growth.²² Like pension funds, they were passive portfolio investors that pursued healthy profits instead of steering investment toward social and structural goals.²³

Centre-right parties promised that, if they were to form a government, wage-earner funds would be abolished and their assets used for education and R&D.²⁴ Some social democrats were disappointed in the funds’ moderate realisation, whilst others noted positively that they were compatible with a market economy. Leftist commentators pointed out that the new stock-saving models had increased the wealth of many citizens but not promoted economic democracy.²⁵ Later analyses have made similar conclusions on wage-earner funds: their profitability was good, but they did not fulfil the

18 Gunnar Adler-Karlsson, *Funktionsocialism: Ett alternativ till kommunism och kapitalism* (Stockholm: Prisma, 1967); Ekdahl, *Mot en tredje väg*, 13–14, 304–306.

19 Viktorov, *Fordismens kris*, 220–224; Stråth, *Mellan två fonder*, 173.

20 *Företagsvinster, kapitalförsörjning, löntagarfonder: Rapport från en arbetsgrupp inom näringslivet* (Stockholm: Sveriges Industriförbund & Svenska arbetsgivareföreningen, 1976); Viktorov, *Fordismens kris*, 217–219.

21 *Framtid för Sverige* (Stockholm: Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti, 1981), 124–128.

22 Philip Whyman, “An Analysis of Wage-Earner Funds in Sweden: Distinguishing Myth from Reality,” *Economic and Industrial Democracy* 25, no. 3 (2004): 411–414; Pontusson, *Limits of Social Democracy*, 201–216.

23 Viktorov, *Fordismens kris*, 108–109; Ekdahl, *Mot en tredje väg*, 304–306, 313–314.

24 *Valmanifest 1985: Framtid i frihet* (Stockholm: Moderata samlingspartiet, 1985), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/v/1985>; *Ny kurs för Sverige* (Stockholm: Folkpartiet, 1985), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/v/1985>.

25 Lennart Hagman, “Årtiondet då vi gick med +++++,” *Aftonbladet*, 9 December 1989, 16–17.

initial goals of economic democracy, macroeconomic stability and solidaristic wage policy very well.²⁶

Wage-earner funds turn into cooperation funds in Finland

Wage-earner funds were the most controversial issue in the field of economic democratisation. They challenged prevailing principles regarding the ownership of capital and the distribution of economic power. The debate on wage-earner funds was much more intensive in Sweden, but it was also in Finland the most obvious case of channelling a concept of economic democracy into a concrete policy proposal. Many began to consider new fund systems even a necessity for the democratisation of ownership. At the same time, ideas of other forms of democratic steering of capital and investment were gradually left in the background. Economic liberalisation, which began in the 1970s after the dissolution of the Bretton Woods currency regime and the first oil crisis, restricted the possibilities to steer and plan national economies. The development prompted social democrats to adopt more market-oriented Third Way policies, which focused on competitiveness and inflation containment rather than full employment.²⁷

In Finland, the debate on wage-earner funds began in 1978, after the question of enterprise democracy had been momentarily solved. In their 1978 congress, the Social Democratic Party (SDP) presented a roadmap for the 1980s. It stated the party's traditional objective of extending democracy into the economy.²⁸ The diffusion of power and ownership

in enterprises was an important democratic reform, and wage-earner funds were now portrayed as a viable tool for this goal. The SDP decided to investigate the fund idea, leaving open the possibility for a collective model that was discussed in Sweden.²⁹ In the late 1970s, interest towards wage-earner funds gradually increased. They were viewed, for example, as answers to the problems of technological development. If wage-earners gained more influence over automatised work, it could be harnessed to serve their interests instead of increasing unemployment and monotonous work.³⁰

In 1981, the Social Democratic congress received a report on wage-earner funds, concentrating especially on the developments in other European countries.³¹ Instead of the Swedish model of nationwide or regional trade-union-governed funds, the congress advocated company-specific 'cooperation funds'. Funds of this type had the risk of undermining wage-earner solidarity by favouring those working in profitable firms, but they were nevertheless believed to increase employee influence. In order to achieve this, they were to be collectively owned by the employees and their assets were to be used only for job-creation investments as well as research and development. The report argued that individual stock-saving schemes and bonus systems advocated by employers would only increase inequality and undermine collective wage agreements.³²

The replacement of 'wage-earner funds' with a new term was based on strategic considerations. The developments in Sweden and other Western European countries were

26 Whyman, "An Analysis," 429–430, 439–440; Pontusson, *Limits of Social Democracy*, 216–219.

27 Andersson, *Between Growth and Security*; Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie*.

28 *Sosialidemokratian suunta: SDP:n tienviitat 1980-luvulle* (Helsinki: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP), 1978), <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/462>.

29 Ibid.

30 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 166–178.

31 SDP Congress 1981, Motions, 67–70.

32 SDP Congress 1981, Motions, 74–75; Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 179–181.

closely followed³³, and when the fund issue took wind in Finland, the Swedish initiatives had already been geared in a more moderate direction. Opposition to the LO's proposal of wage-earner funds made the Finnish Social Democrats want to manoeuvre the issue into a scheme which could be negotiated with the employer side. As the ruling party in Finland, the SDP wanted to safeguard a consensus and cooperation with the private sector on economic policy, which was based on export sector competitiveness.³⁴ The Central Organisation of Finnish Trade Unions SAK, in turn, wanted to secure labour market cooperation, which had been damaged in Sweden when the SAF began to withdraw from centralised bargaining and tripartite bodies during the 1980s. Tripartite cooperation provided a significant means for the SAK to exercise its power, and was not to be risked for short-term gains.³⁵

The objective of avoiding conflict is evident in the SDP's statements. Prime Minister Kalevi Sorsa gave a conciliatory speech at the Finnish Business and Policy Forum EVA's meeting in 1983. Sorsa said that good relations between interest groups and the government should not be ruined as had happened in Sweden, but wage-earner funds should not be made taboo, either. According to Sorsa, the SDP's cooperation funds aimed at a model of capital formation within the market economy, which would promote employee influence as well as economic redistribution. Sorsa tried to legitimise cooperation funds to business representatives with their economic benefits by

arguing that dispersed ownership could give wage-earners an incentive to increase profitability instead of demanding immediate wage increases. He concluded by stating that fund solutions could be built only on a consensual basis.³⁶ This shows that the SDP wanted to avoid confrontation, even if it meant stepping back from their initial objectives and advocating a less ambitious model than had been realised in Sweden.

Trade unions propose various fund models

The SAK was not persuaded immediately to get behind the SDP's idea of cooperation funds. At its congress of 1981, the SAK did not advocate any specific fund model but commissioned a report on different options. Communist members criticised the wage-earner funds in general as a lukewarm version of people's capitalism, which did not represent 'true' democracy.³⁷ In general, however, Finnish communists were rather silent on wage-earner funds. The Finnish People's Democratic League SKDL, the joint party of communists and left-wing socialists, discussed the issue at the beginning of 1981 and preferred the Swedish proposals of collective nationwide funds.³⁸ However, later discussion on wage-earner funds was scarce among the far left.

It took the SAK's working group nearly four years, until February 1985, to prepare a report on wage-earner funds.³⁹ The report also discussed other means of promoting economic democracy, such as nationalisations

33 E.g. *Palkkatyöläinen* (PT), 18 April 1982, 13–14; PT, 13 September 1982, 8; PT, 27 September 1982; PT, 1 August 1983, 2.

34 Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie*, 81–90.

35 Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 322–336, 344–345.

36 Prime Minister Kalevi Sorsa: National economic, business economic and agreement policy starting points for Cooperation funds, EVA autumn meeting 19 December 1983, 4, Meeting minutes 1983–1986, EVA Archive, The National Archives of Finland (KA), Helsinki.

37 SAK congress protocol 1981, 96–98; Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 181.

38 Suggested measures for increasing economic democracy, 5 February 1981, Hde, Wage-earner fund working group 1980–1981, 1D1 SKDL Administrative division, SKDL archive, The People's Archives, Helsinki.

39 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 182–183; PT, 21 January 1985, 6; PT, 4 February 1985, 7.

and codetermination practices.⁴⁰ The SAK's research secretary Peter J. Boldt explained to the SAK's board that this was an attempt to avoid the polarisation of the debate by pushing one specific model of wage-earner funds. Sweden was viewed as an alarming example in this respect, and the SAK wanted to initiate a broader debate on economic democracy.⁴¹ The strategy was in line with that of the SDP, which was evident in the report itself, despite the radical calls for the redistribution of power and wealth.

The SAK's report echoed the principle of functional socialism by arguing that work, not ownership, should be the ultimate source of democratic rights. In Norway, the trade union movement had even refused to promote wage-earner funds because it would have meant accepting ownership as a source of rights. However, since working life democratisation was progressing slowly, the SAK was willing to utilise the right of ownership to improve the status of wage-earners. As with the SDP's programmes, the report stated that ownership was an unevenly distributed and concentrated source of power. Its redistribution was justified by the values of equality, security and the right to participate in decisions concerning oneself.⁴² However, the SAK emphasised that it did not propose a transition to socialism or replacing the market economy but advocated a mixed economy between socialism and capitalism.⁴³ The SAK acknowledged the importance of economic efficiency but distinguished

its concept of efficiency from a capitalist one. Wage-earner funds were viewed as a means of channelling profits to productive investments instead of financial speculation, therefore promoting 'true' efficiency.⁴⁴

The SAK refrained from advocating any specific model of wage-earner funds; it merely presented different options to inspire further debate. The SAK acknowledged that the SDP had endorsed company-specific funds, and the report emphasised the benefits of trade union-governed funds, especially their better contribution to employment and solidaristic wage policy.⁴⁵ The SAK showed an ideological inclination toward the Swedish model of wage-earner funds, but overall focused pragmatically on what was considered achievable. The most viable method was to reach a collective agreement on the funds, which, due to employer opposition, significantly restricted the possible models.⁴⁶ Peter Boldt also explained this to the SAK's board: company-specific funds were not considered the best option, but they were "from certain points of departure the only option."⁴⁷ The report ended in a consensus-seeking tone. It argued that "economic realities" spoke in favour of wage-earner funds and economic democracy, but "political attitudes" were true obstacles.⁴⁸

Economic legitimation for the funds and the practical obstacles in their realisation continued to play a large role in the SAK's rhetoric.⁴⁹ In the SAK congress of 1986, many participants were willing to pursue an exten-

40 *Taloudellinen demokratia ja palkansaajarahastot* (Helsinki: Suomen ammatilittojen keskusjärjestö (SAK), 1985), 3.

41 SAK board meeting minutes, 4 February 1985, 19, SAK Archive, The Labour Archives (TA), Helsinki.

42 *Ibid.*, 1, 11, 13.

43 *Ibid.*, 3, 6, 30.

44 *Ibid.*, 2.

45 *Ibid.*, 5–7, 20–21.

46 *Ibid.*, 23, 80–82.

47 SAK board meeting minutes, 4 Mar 1985, 41, SAK Archive, TA.

48 *Ibid.*, 82.

49 SAK congress protocol 1986, 183–184.

sive reform more in tune with the Swedish model. They pointed out that company-specific funds could lead to wage-earners turning against each other.⁵⁰ Instead of concrete actions, the congress statement obliged the SAK to “develop and promote economic democracy through collective agreements and legislation.”⁵¹ The proposals of the SDP and trade unions had now consolidated around the idea of company-specific but collectively owned cooperation funds. The SAK also came up with a new idea of nationwide education and training funds, but the employer side did not welcome this proposal.⁵²

Finnish white-collar confederations were also in favour of creating new funds, and they suggested concrete models earlier than the SAK. The 1981 congress of the Finnish Confederation of Professionals STTK advocated company-specific cooperation funds as proposed by the SDP.⁵³ The Confederation of Salaried Employees TVK, which represented, for example, public officials, was more radical in its statements and strongly supported the Swedish fund proposals. In 1984, the TVK accepted company-specific funds, but a nationwide or regional model like the one implemented in Sweden was considered a more desirable option. The TVK stated that company-specific funds were not solidaristic and placed employees of different companies in different positions.⁵⁴

“Funds would not solve the problem”

Many Finnish employers and centre-right politicians in the early 1980s remained favourable towards certain forms of economic democracy, but they generally opposed wage-earner funds.⁵⁵ As in Sweden, they strongly disliked the idea of modifying ownership structures in private companies and equated this with socialism. The Employer Confederation STK’s stance on wage-earner funds was based on the right of private ownership and the principle: “we do not negotiate on the ownership of our member companies.”⁵⁶ In public debate, employers had certain standard criticisms against too extensive or wrongly implemented employee influence: it would either fail to motivate employees and increase their efficiency, or it would in fact be detrimental to efficiency. The rhetoric resembled that of Swedish employers but lacked their strong appeal to the threat of socialism and their ideological defence of Western liberal democracy. In 1978, the STK’s chair Stig Hästö argued that work motivation and efficiency were the main objectives of economic democracy. He said that new solutions could be considered “if they serve the common good.” However, Hästö wondered why wage-earner funds had become the main solution in public debate, as they would be remote for individual employees and thus poor for motivation.⁵⁷

50 SAK congress protocol 1986, 198–199.

51 *Ibid.*, 286.

52 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 447–448; Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 213–216.

53 STK Congress Statement 1981, Cb:5, STTK congress protocol 1981, STTK archive, The Archives of Salaried Employees, Helsinki.

54 *Palkansaajarahastoista puheenollen!* (Helsinki: TVK, 1984); Planning chief Iikko B. Voipio: Wage-earner funds, Report for TVK congress 1978, He 8, Documents on the wage-earner fund question 1978–1992, TVK archive, The Archives of Salaried Employees, Helsinki.

55 E.g. PT, 1 June 1981, 12.

56 STK board meeting, 10 September 1981, appendix 4, 1969, Board meeting minutes 1981–1983, STK Archive, Central Archives for Finnish Business Records (ELKA), Mikkeli.

57 *Teollisuus*, 9/1978, 12–13.

Instead of binding legislation on economic democracy, employers' strategy was to emphasise flexible and company-specific solutions. Hästö believed that these provided the best way for increasing both profitability and individual motivation. According to him, new organisational arrangements were not necessary, but "by making communication and participation more efficient, the personnel would learn to understand better economic causes and effects."⁵⁸ This was the broader strategy of Finnish businesses: focusing the debate on the good objectives of the funds and proposing already existing means for achieving them. For example, motivation for work could be more efficiently promoted with performance-based remuneration, and corporate finance by developing the stock markets.⁵⁹

The development of wage-earner funds in Sweden was closely followed by employers and their publications.⁶⁰ In employer rhetoric, Sweden was not the ideal society but a cautionary tale of the overstretched aspirations of trade union power, which had damaged labour market relations.⁶¹ The articles pointed out that Swedish employers believed the funds made the country unattractive to private investments and would, thus, be destructive to Sweden's economy and employment. They also referred to survey results showing that only a minority of Swedish people in general and even members of trade unions and the

Social Democratic Party supported wage-earner funds.⁶²

Employers criticised Swedish plans by contrasting wage-earner funds with 'economic facts.' The STK newspaper *Teollisuusviikko* talked about the "Swedish disease" and argued that wage-earner funds were an example of tightening norms and expanding the public sector in a way that ignored economic realities.⁶³ The newspaper also argued, following the rhetoric of Swedish employers, that the growth of the public sector had resulted in a growing tax burden and the diminishing of entrepreneurial activity.⁶⁴ When the Swedish Social Democrats had returned to office and were about to realise the wage-earner funds in autumn 1983, *Teollisuusviikko* reported on employers' demonstrations on 4 October.⁶⁵ The STK director Heikki Konkola repeated that organisations could not bargain about the ownership of companies but assured that Finnish employers remained willing to promote the reasoned development of cooperation in working life.⁶⁶

Finnish centre-right parties assumed a positive attitude to solutions along the lines of 'people's capitalism'. Key words in their models were voluntary basis and individualism, and they resembled the proposals of the Swedish centre-right parties and the Waldenström report. The National Coalition Party NCP first suggested share issues to personnel and

58 "Palkansaajarahastot Ruotsissa mahdollisia aikaisintaan 1982," *Suomen Sosialidemokraatti* (SSd), 3 March 1981.

59 Tapani Saukkonen, "The work of the working group investigating economic democracy", Meeting of the Central Committee of Finnish Industry, 20 December 1984, 16, Meeting minutes 1981–1985, Archive of the Central Committee of Finnish Industry, ELKA.

60 Ibid.

61 *Yritystalous*, 11/1982, 3.

62 E.g. *Teollisuus*, 7–8/1979, 7; *Teollisuusviikko* (TV), 22 October 1981, 9; TV, 25 March 1982, 8; TV, 3 June 1982, 8.

63 "Palkansaajarahastot ja 'Ruosin tauti'," TV, 24 September 1981.

64 "Julkisen kasvun vaarat," TV, 29 October, 1981.

65 TV, 8 September 1982, 10; TV, 22 September 1982, 16.

66 TV, 13 October 1983, 12.

establishing company-specific funds where employees could acquire personal holdings.⁶⁷ The Centre Party was along the same lines and called for company-specific and voluntary economic participation systems for employees. The party explicitly denied support for collective wage-earner funds.⁶⁸ The economic viewpoint was the standard legitimation for funds in the rhetoric of the centre-right parties. Employee participation and motivation were usually mentioned but appeals to democracy were scarce.

“Productive participation” through voluntary personnel funds

In March 1986, Kalevi Sorsa’s government appointed a committee to examine “new forms of cooperation to promote economic democracy and competitive production.” The committee named itself as the Participation Systems Committee (*Osallistumisjärjestelmäkomitea*).⁶⁹ The committee was chaired by Matti Pekkanen, an experienced labour market negotiator and employer union leader. Members included corporate CEOs and managers as well as social democratic economists.⁷⁰ The STK initially opposed appointing a “wage-earner fund committee” but found it better to participate than remain outside.⁷¹ It soon became clear that the committee would

not pose a threat to the employers. The STK’s board was informed that the committee chair Matti Pekkanen would emphasise voluntary basis and treat the participation systems as an issue broader than wage-earner funds.⁷²

The Participation Systems Committee favoured the concepts of participation and cooperation instead of economic democracy. In line with the ongoing structural change debate, the committee was supposed to consider the effects of technological change, which required improved cooperation to promote adaptation.⁷³ As usual, international comparison was central in the committee’s work, and the common beliefs of Finland being a latecomer in employee participation were expressed.⁷⁴

The committee’s first report was entitled *Productive Participation in a Renewing Working Life*.⁷⁵ The committee concentrated on the ‘micro level’ of economic democracy, participation in the workplace. This had become dominant during the 1980s, when calls for democratic macroeconomic steering were fading. The committee assessed different fund and profit-sharing models mostly with regard to their effects on economic efficiency, not from the viewpoint of democracy. Other models than company-specific funds were not seriously discussed, probably because they

67 National Coalition Party’s Labour and trade union policy program 1984, <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/92>.

68 Center Party Target Program 1980, <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/234>.

69 *Komiteanmietintö*, 1987: 40, *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä* (Helsinki 1987), 1–2; Ville Yliaska, *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle* (Helsinki: Into kustannus, 2014), 223.

70 *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä*, 2; Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 329–331.

71 STK board meetings, 28 August and 1 October 1985, 1970, Board meeting minutes 1984–1986, STK Archive, ELKA; Yliaska, *Tehokkuuden toiveuni*, 223.

72 STK board meeting, 15 October 1987, 1971, Board meeting minutes 1987–1988. STK Archive, ELKA.

73 Appointment of a committee to investigate the prospects of new forms of cooperation to promote economic democracy and competitive production, I.1, Participation Systems Committee’s Archive, KA.

74 Heikki Oksanen, “Wage-earner participation in decision-making within enterprises,” 24 January 1987, I.3, Sent letters, Participation Systems Committee’s Archive, KA.

75 *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä*, I.

were considered politically impossible.⁷⁶ The committee noted that the Swedish model of regional funds had been unpopular and had not really increased employee participation.⁷⁷

The committee report proposed voluntary, company-specific ‘personnel funds.’ This resembled the centre-right and employer models in other countries, such as the SAF’s Waldenström report in Sweden. The funds were to be financed from profits and employees could acquire individual holdings, which were to be reimbursable after a waiting period. The funds were to make investments in the stock market and use their assets for collective purposes, such as education.⁷⁸ The reforms were believed to improve employees’ motivation and promote their awareness of the company’s interests, which were the key to successful structural change.⁷⁹ The funds’ democratic aspect was that they would allow personnel to participate in decision-making and balance power and responsibility. They would enable altering ownership structures but not change the prevailing economic system.⁸⁰

The wage-earner side was not pleased with the committee’s proposals. The SAK found that they required thorough examination but did not dismiss them outright. It insisted that the framework was to be negotiated between the labour market organisations to avoid gro-

wing wage differences and inequality.⁸¹ All wage-earner organisations stressed that new practices should not undermine collective wage agreements.⁸² The TVK still preferred nationwide funds but was prepared to support company-specific ones if they did not increase income differences.⁸³

The Social Democrats were more receptive to the committee’s ideas, even though they were considered a compromise far from the party’s original objectives.⁸⁴ The SDP wanted to proceed with the matter in the newly formed coalition government with the NCP, which had become a strong advocate for personnel funds. The SDP had already got its way in other working life reforms, such as strengthening the protection against dismissal.⁸⁵ The result nevertheless exemplifies SDP’s pragmatic attitude. It had become customary after less than satisfactory reforms to remind that the SDP could not reach its ambitious goals with any quick solutions. This was becoming common within European left-wing parties. As electoral support was becoming more precarious, reforms had to be conducted within the limits acceptable to centre-right parties.⁸⁶

Employers and non-socialist parties considered personnel funds suitable for topical challenges, especially because of their voluntary and company-specific nature that al-

76 E.g. appendices from committee meetings, 2 and 19 December 1986 and 5 January 1987, I.2, Participation Systems Committee’s Archive, KA.

77 *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä*, 9–11.

78 *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä*, 18–22, 40, 90–101; Yliaska, *Tehokkuuden toiveuni*, 225–226; Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 331–332.

79 *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä*, 40.

80 *Ibid.*, 88.

81 SAK’s statement on the report of the Participation Systems Committee, STK managing group meeting, 9 February 1988, appendix 3, STK Archive, ELKA.

82 Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 333–334.

83 Statement on the Personnel fund law draft of 25 August 1988, 29 September 1988, He 8, Documents on the wage-earner fund question 1978–1992, TVK archive, The Archives of Salaried Employees, Helsinki.

84 SSd, 4 December 1987; PT, 16 January 1989; Heikki Oksanen, ”Mietintö taloudellisesta demokratiasta ja tuottavasta osallistumisesta,” *Sosialistinen Aikakauslehti*, 4/1987, 30–35.

85 Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie*, 218–220.

86 Sassoon, *One Hundred Years of Socialism*, 731–742.

lowed for flexibility.⁸⁷ Unlike in the case of many other reforms, the STK now argued that the proposals of the committee were not to be made issues of negotiation but be carried through in parliament as everyone agreed on their objective.⁸⁸

People's capitalism instead of collective ownership

The law proposal on personnel funds was given to the parliament in April 1989. The NCP minister Ilkka Kanerva presented it by appealing to the demands of the current era, which required constructive cooperation. Kanerva anticipated a move toward more decentralised bargaining and local agreements. He thus presented a historic picture, which had been common to employers for some decades: flexibility and harmonious cooperation as the characteristic of progress in the labour market.⁸⁹ The idea of economic democracy thus gave way to flexible cooperation between employers and employees. The Centre Party's Eeva Kuuskoski-Vikatmaa called the personnel funds a form of "direct participation" in workplaces.⁹⁰ However, the funds did not actually increase direct participation in decision-making. Their governance was representative, so the most 'direct' aspect for employees was the share of profit that was saved in the fund. Like the concept of people's capitalism, participation in this case referred primarily to the distribution of wealth and income instead of economic power.

Some Social Democratic MPs were pessimistic about the progressive nature of the personnel funds. Jukka Gustafsson argued that only time could tell the significance of the voluntary law. Gustafsson considered it important that part of the fund capital would be collective, as otherwise the system would merely represent people's capitalism.⁹¹ The most critical stances were heard from Communist MPs, who argued that personnel funds were a "smokescreen of democracy," which only introduced a form of profit-related pay and weakened the trade union movement.⁹²

The Act on Personnel Funds gave companies with at least 30 employees the possibility to establish a fund after negotiating with their personnel. The assets were to be collected from profits and invested in the stock market or the home company. It was possible to reserve some for collective purposes, such as training. Against the wish of the wage-earner organisations, however, this was not made mandatory.⁹³ Personal holdings could be withdrawn from the funds after 10 years. The trade union movement still believed that this risked the funds becoming only a means for bonus payments, which undermined the collective wage policy. This fear had also been expressed in the LO's initial proposal for wage-earner funds in Sweden. The Finnish fund model followed the German and Danish proposals the LO wanted to avoid, but its collective element was even weaker. In theory, personnel funds gave the possibility to raise collectively owned capital and increase wage-earner ownership in private companies, but practice was quite

87 STK board meeting, 10 December 1987, 1972, Board meeting minutes 1987–1988, STK Archive, ELKA.

88 STK managing group meeting, 8 December 1987, Managing group minutes, STK Archive, ELKA; "Suuntaa osallistumiselle," TV, 4 February 1988.

89 Records of the Finnish parliament 1989, 1067–1068.

90 *Ibid.*, 1125.

91 *Ibid.*, 1069–1070.

92 Social committee statement (SoVM) 15/1989, Finnish parliamentary documents 1989, 8–11.

93 Act on Personnel Funds, Säädos 814/1989, Henkilöstöraholaki, <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/1989/19890814?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=henkil%C3%B6st%C3%B6raholaki>.

different. As *Teollisuusviikko* wrote, for employers, the system was mainly a new means of employee remuneration.⁹⁴ However, some social democratic commentators were optimistic. Aimo Kairamo believed that personnel funds promoted employee influence and could serve as the “first step toward economic democracy.”⁹⁵ The same metaphor had been used already after the Cooperation Act over 10 years earlier.

The committee chair Matti Pekkanen encouraged employers to establish personnel funds. He wondered why Finnish companies were so cautious, as for him, economic participation would be “the most important event in our working life since the adoption of the collective bargaining system.”⁹⁶ Despite Pekkanen’s visions, employees never experienced the funds as a significant participation system, and interest was also modest on the employer side. In 1991, there were 40 personnel funds with 100,000 affiliated employees. They paid out profit bonuses amounting to half a week’s salary on average, and part of the profits were invested for longer periods. However, as the Finnish economy soon faced a severe crisis, profit-sharing mostly stopped for a few years, and for the next two decades the number of personnel funds remained on the level of the early 1990s. Employers began to favour individual performance bonuses, and in 1994, as many as one-fifth of industrial employees had received them.⁹⁷

Conclusion and discussion

The Finnish working life reforms of the late 1980s were much more moderate than the wage-earner funds realised in Sweden. The reforms were adapted to the demands of the market economy and global competition, and they remained mostly acceptable to Finnish businesses. The voluntary nature of personnel funds was a case in point. They were in line with what business and employer representatives had already proposed for decades under labels such as owner democracy and people’s capitalism. The concept of economic democracy did not figure strongly in the final debates concerning personnel funds, even though they realised practical applications of the concept that had been discussed for over ten years. This shows that increasing employee influence in workplaces or their collective ownership had become politically difficult in other than consultative and voluntary forms. The trend was similar in other countries: in Denmark, the last social democratic proposals for even voluntary profit-sharing through certain types of funds were declined by the conservatives and liberals.⁹⁸

During the 1980s, collective ownership thus became less viable as a form of economic democracy. In Sweden, Carl Bildt’s bourgeois government appointed in 1991 fulfilled the promise to abolish the wage-earner funds. Since then, using collective ownership to other ends than maximising capital accumulation has not been a viable political objective. In Sweden, there has been the occasional debate

94 TV, 23 November 1989, 9.

95 Aimo Kairamo, *Tärkeintä on liike: Demokraattisen sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian uudet tehtävät* (Helsinki: Tammi, 1989), 107–108.

96 TV, 7 September 1989, 4.

97 Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa*, 335–336; Matti Vartiainen and Christina Sweins, *Henkilöstörahasot Suomessa: Toimivuus ja kannustevaikutukset* (Helsinki: Työministeriö, 2002), 12–17, 48–51, 63–65; Kauppinen, Liisa, ”Yrityksissä yleistyy nyt vanha palkitsemistapa, joka tekee työntekijöistä sijoittajia,” *Helsingin Sanomat*, 1 July 2019, <https://www.hs.fi/talous/art-2000006159032.html>.

98 Niels Dalgaard, *Ved demokratiets grænse: Demokratisering af arbejdslivet i Danmark 1919–1994* (Copenhagen: Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1995), 247–252.

on the active use of pension funds for social purposes, but the fear of endangering future pensions has effectively silenced the conversation.⁹⁹ The left has encouraged small-scale worker ownership, such as cooperatives, but thus far they have not been a significant force of transforming capitalism.¹⁰⁰ The private sector has addressed social and environmental issues and emphasised the importance of considering all stakeholders along with shareholders. However, the rise of concepts such as 'corporate social responsibility' and 'corporate citizenship' has mostly meant introducing voluntary means of business self-regulation.¹⁰¹

To a certain degree, the wage-earner fund debates in Sweden and Finland were a victory for the 'functional socialist' interpretation of economic democracy, which avoided intervening with private ownership. However, even the functional socialist ideas were transformed, as the room for state intervention in the economy became smaller and as the extension of workplace democracy meant mostly consultative cooperation. Democracy became a less relevant concept in the context of the economy and working life. Actors across the political spectrum were adopting a mode of thought, where apolitical enterprises would be governed by competent managers, while employees could be given operational power in their own work and possibly a share of the economic results without strategic power. Asymmetric power relations were not perceived as a major problem. Instead, there was strong belief in the converging interests of capital, labour

and the nation in the context of a globalising economy and structural renewal, where only the most efficient and profitable industries, employees and nations would prevail.¹⁰²

Comparing Finland and Sweden during the transition toward a more liberal economy is interesting because the latter experienced a major political struggle on wage-earner funds that concerned both the economy and ideology. In Finland, by contrast, the rightward shift in politics and ideology took place without such conflict. The Finnish Social Democrats modified their economic policy in the same direction due to the economic crisis, but they did so before their Swedish counterparts and in cooperation with business organisations.¹⁰³ Finnish post-war political culture and its tradition of coalition governments can in general be regarded as less ideological and polarised than the Swedish one, especially since the inclusion of communists and the beginning of incomes policy in the 1960s. However, the countries' paths were not predestined. The context and process of political change were different in Finland and Sweden for many reasons, but the ideological and political results were similar: the democratic steering of the economy was relaxed, and the expansion of the public sector halted. In this light, it seems that the conflict over wage-earner funds was not a necessary factor in the Swedish change either even though it gave the development distinct features. As Bo Stråth has put it, the wage-earner fund debate was not a cause for deep changes in society, but rather a "sym-

99 Anders L. Johansson and Lars Magnusson, *LO – 1900-talet och ett nytt millennium* (Stockholm: Atlas, 2012), 374–378.

100 Mary Hilson, *The International Co-operative Alliance and the Consumer Co-operative Movement in Northern Europe, c. 1860–1939* (Manchester: Manchester University Press, 2018).

101 Teivo Teivainen, *Yritysvastuun umpikuja* (Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö, 2013); Pauli Kettunen, *Globalisatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki* (Tampere: Vastapaino, 2008), 183–208.

102 Luc Boltanski and Ève Chiapello, *The New Spirit of Capitalism* (London & New York: Verso, 2005), 365–372, 499–506.

103 Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie*.

bol and a catalyst.”¹⁰⁴ For Finnish Social Democrats, trade unions and employers, it was a symbol that served as a cautionary tale of political conflict. For its part, this example improved the prospects of cooperation and consensus in economic and labour market policy along the market-oriented lines adopted throughout the developed world.

Bibliography

Primary Sources

Archival Sources

- Central Archives for Finnish Business Records (ELKA), Mikkeli
 Archive of the Central Committee of Finnish Industry
 16, Meeting minutes 1981–1985.
 STK Archive
 1969, Board meeting minutes 1981–1983.
 1970, Board meeting minutes 1984–1986.
 1971, Board meeting minutes 1987–1988.
- The Archives of Salaried Employees, Helsinki
 STTK Archive
 Cb:5, STTK congress protocol 1981.
 TVK archive.
 He 8, Documents on the wage-earner fund question 1978–1992.
- The Labour Archives (TA), Helsinki. SAK Archive.
 Board meeting minutes.
- The National Archives of Finland (KA), Helsinki
 EVA Archive
 Meeting minutes 1983–1986
 Participation Systems Committee’s Archive
- The People’s Archives, Helsinki
 SKDL archive. 1D1, SKDL Administrative division. Hde, Wage-earner fund working group 1980–1981.

Published Sources

- Act on Personnel Funds. Säädös 814/1989. Henkilöstörahasolaki. <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/1989/19890814?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=henkil%C3%B6st%C3%B6rahasolaki>.
- Center Party Target Program 1980. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/234>.
- Finnish parliamentary documents 1989.
 Finnish parliamentary records 1989.
Framtid för Sverige. Stockholm: Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti, 1981.
 Hagman, Lennart. “Årtiondet då vi gick med +++++.” *Aftonbladet*, 9 December 1989, 16–17.
Företagsvinster, kapitalförsörjning, löntagarfonder: Rapport från en arbetsgrupp inom näringslivet. Stockholm: Sveriges Industriförbund & Svenska arbetsgivareföreningen, 1976.
 Kairamo, Aimo. *Tärkeintä on liike: Demokraattisen sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian uudet tehtävät*. Helsinki: Tammi, 1989.
Komiteanmietintö. 1987: 40, *Tuottava osallistuminen uudistuvassa työelämässä*. Helsinki 1987.
 Meidner, Rudolf, Anna Hedborg, and Gunnar Fond. *Löntagarfonder*. Stockholm: Landsorganisation LO, 1975.
 National Coalition Party’s Labour and trade union policy program 1984. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/92>.
Ny kurs för Sverige. Stockholm: Folkpartiet, 1985. <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/v/1985>.
 Oksanen, Heikki. ”Mietintö taloudellisesta demokraatiasta ja tuottavasta osallistumisesta.” *Sosialistinen Aikakauslehti*, 4/1987, 30–35.
Palkansaajarahastoista puheenollen! Helsinki: TVK, 1984.
 SAK Congress Protocol 1981.
 SAK Congress Protocol 1986.
 SDP Congress 1981, Motions.
Sosialidemokratian suunta: SDP:n tienviitat 1980-luvulle. Helsinki: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP), 1978. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/462>.
Taloudellinen demokratia ja palkansaajarahastot. Helsinki: Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö, 1985.
Valmanifest 1985: Framtid i frihet. Stockholm: Moderata samlingspartiet, 1985.
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/v/1985>.

104 Stråth, *Mellan två fonder*, 207–209.

Newspapers and Magazines

Palkkatyöläinen (PT)

Suomen Sosialidemokraatti (SSd)

Teollisuus

Teollisuusviikko (TV)

Yritystalous

Secondary Sources

Adler-Karlsson, Gunnar. *Funktionsocialism: Ett alternativ till kommunism och kapitalism*. Stockholm: Prisma, 1967.

Andersson, Jenny. *Between Growth and Security: Swedish Social Democracy from a Strong Society to a Third Way*. Manchester: Manchester University Press, 2006.

Andersson, Jenny. *The Library and the Workshop*. Stanford: Stanford University Press, 2010.

Bergholm, Tapio. *Tulopolitiikan aika*. Vol. 2, *Laatua ja vapaa-aikaa: Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö vuodesta 1977*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2018.

Blyth, Mark. *Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Boltanski, Luc, and Ève Chiapello. *The New Spirit of Capitalism*. London & New York: Verso, 2005.

Dalgaard, Niels. *Ved demokratiets grænse: Demokratisering af arbejdslivet i Danmark 1919–1994*. Copenhagen: Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1995.

Dunn, John. *Setting the People Free: The Story of Democracy*. London: Atlantic Books, 2005.

Ekdahl, Lars. *Mot en tredje väg: En biografi över Rudolf Meidner*. Vol. 2, *Facklig expert och demokratisk socialist*. Lund: Arkiv förlag, 2005.

Friberg, Anna. *Demokrati bortom politiken: En begreppshistorisk analys av demokratibegreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetareparti 1919–1939*. Stockholm: Atlas, 2012.

Hilson, Mary. *The International Co-operative Alliance and the Consumer Co-operative Movement in Northern Europe, c. 1860–1939*. Manchester: Manchester University Press, 2018.

Johansson, Anders L., and Lars Magnusson. *LO – 1900-talet och ett nytt millennium*. Stockholm: Atlas, 2012.

Kauppinen, Liisa. ”Yrityksissä yleistyy nyt vanha palkitsemistapa, joka tekee työntekijöistä sijoittajia.” *Helsingin Sanomat*, 1 September 2019. <https://www.hs.fi/talous/art-2000006159032.html>.

Kettunen, Pauli. *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus: Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammatti-*

yhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1986.

Kettunen, Pauli. *Suojelu, suoritus, subjekti: Työsuojelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelu- ja toimintatavoissa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1994.

Kettunen, Pauli. *Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Tampere: Vastapaino, 2008.

Kettunen, Pauli. “The Transnational Construction of National Challenges: The Ambiguous Nordic Model of Welfare and Competitiveness.” In *Beyond Welfare State Models: Transnational historical perspectives on social policy*, edited by Pauli Kettunen and Klaus Petersen, 16–40. Cheltenham: Edward Elgar, 2011.

Knudsen, Herman. *Employee Participation in Europe*. London: Sage, 1995.

Kärriylä, Ilkka. “Kansallinen etu demokratian rajoituksena: Suomalaisten työnantajien retoriikka 1960- ja 1970-lukujen yritysdemokratiakeskustelussa.” *Historiallinen aikakauskirja* 114, no. 4 (2016): 445–457.

Lewin, Leif. *Planbushällningsdebatten*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1967.

Lindvall, Johannes. *The Politics of Purpose: Swedish Macroeconomic Policy after the Golden Age*. Göteborg: Göteborg University, 2004.

Ljunggren, Stig-Björn. *Folkhemskapitalismen: Högers programutveckling under efterkrigstiden*. Stockholm: Tidens förlag, 1992.

Lundh, Christer. *Den svenska debatten om industriell demokrati 1919–1924*. Vol. 1, *Debatten i Sverige*. Lund: Studentlitteratur, 1987.

Mansner, Markku. *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa: Suomen työnantajain keskusliitto 1980–1992*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK, 2005.

Mudge, Stephanie L. *Leftism Reinvented: Western Parties from Socialism to Neoliberalism*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018.

Müller, Jan-Werner. *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth Century Europe*. New Haven & London: Yale University Press, 2011.

Nycander, Svante. *Makten över arbetsmarknaden: Ett perspektiv på Sveriges 1900-tal*. Stockholm: SNS, 2002.

Outinen, Sami. *Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin: Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998*. Helsinki: Into Kustannus, 2015.

Pontusson, Jonas. *The Limits of Social Democracy: Investment Politics in Sweden*. Ithaca: Cornell University Press, 1992.

- Ryner, J. Magnus. *Capitalist Restructuring, Globalisation and the Third Way: Lessons from the Swedish Model*. London & New York: Routledge, 2002.
- Sassoon, Donald. *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*. London: Fontana Press, 1996.
- Stråth, Bo. *Mellan två fonder: LO och den svenska modellen*. Stockholm: Atlas, 1998.
- Teivainen, Teivo. *Yritysvastuun umpikuja*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö, 2013.
- Tilton, Tim. *The Political Theory of Swedish Social Democracy*. Oxford: Oxford University Press, 1990.
- Vartiainen, Matti, and Christina Sweins. *Henkilöstörahasot Suomessa: Toimivuus ja kannustevaikutukset*. Helsinki: Työministeriö, 2002.
- Viktorov, Ilja. *Fordismens kris och löntagarfonder i Sverige*. Stockholm: Stockholm University, 2006.
- Whyman, Philip. "An Analysis of Wage-Earner Funds in Sweden: Distinguishing Myth from Reality." *Economic and Industrial Democracy* 25, no. 3 (2004): 411–445.
- Yliaska, Ville. *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Into kustannus, 2014.
- Östberg, Kjell. *1968 – när allting var i rörelse*. Stockholm: Prisma, 2002.

FROM GUEST-WORKERS TO SETTLERS

The Representation and Agency of Sweden-Finnish Immigrants in Theatre, 1970–1975

Mikko-Olavi Seppälä

Docent, University of Helsinki

As migration continues to shape the modern world and migrant literature gains attention in the West, this article picks up a historical case and turning point in northern Europe in the early 1970s. Focusing on theatre and plays on Finnish migration to Sweden, this article discusses how the issues regarding Sweden-Finnish migrants' agency and representation became politicised, problematised and reworked in the beginning of the 1970s. The aim is to trace and consider larger ideological and minority political shifts in the understanding of migration and the debate on the agency and the cultural needs of Sweden-Finnish migrant workers.

The empirical material of the article consists of play manuscripts, the archives of the National Association of Finns in Sweden¹ (RSKL) and the main newspapers of Sweden-

Finns (*Ruotsinsuomalainen*) and in Finland (*Helsingin Sanomat*).

While Finnish migration to and immigrants in Sweden have been studied a great deal, the theatrical activity by and for immigrants remains to be under-researched.² Sweden-Finnish literature, however, has been researched by Satu Gröndahl, Eila Rantonen, Marja-Leena Pynnönen and Erkki Vallenius. While Pynnönen and Vallenius mapped the field and analysed the typical themes,³ Rantonen and Gröndahl have studied Sweden-Finnish literature in the wider contexts of migrant and working-class literature.⁴ Gröndahl has remarked how migrant literature is traditionally linked with the question of the representativeness of a minority: “the works are understood within an ‘ethnic’ context that is liable to exclude wider interpretations.”⁵ It is

1 The name of the RSKL was originally the Central Association of Finnish Societies in Sweden.

2 For overviews, see Laila Lehén-Astala, “Suomenkielinen teatteri Ruotsissa,” in *Suomen kieli Ruotsissa*, ed. Sulo Huovinen (Stockholm: Finn-kirja, 1980); Majjaliisa Jokinen, “Sverigefinska kultursträvanden,” in *Finnarnas historia i Sverige*, vol. 3, *Tid efter 1945*, ed. Jarmo Lainio (Jyväskylä: Finnish Historical Society & Nordiska Museet, 1996); Jouni Korkiasaari, “Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle,” in *Suomalaiset Ruotsissa*, by Jouni Korkiasaari & Kari Tarkiainen (Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2000).

3 Marja-Liisa Pynnönen, *Siirtolaisuuden vanavedessä: Tutkimus ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kentästä vuosi-na 1956–1988* (Helsinki: SKS, 1988); Erkki Vallenius, *Kansankodin kuokkavierat: II maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina* (Helsinki: SKS, 1998).

4 Eila Rantonen, “Maahanmuuttajat ja kirjallisuus Suomessa ja Ruotsissa,” in *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*, ed. Eila Rantonen (Tampere: Tampere University Press, 2010); Satu Gröndahl, “Sweden-Finnish Literature: Generational and Cultural Changes,” in *Migrants and Literature in Finland and Sweden*, eds. Satu Gröndahl & Eila Rantonen (Helsinki: SKS, 2018).

5 Satu Gröndahl, “Sweden-Finnish Literature,” 53.

evident that the question of representativeness turned out to be critical in the reception of the Sweden-Finnish migrant plays.

The mediated representations – social reports, television and radio reportages, pamphlets and novels – depicting Finnish migrant workers in Sweden became popular in Finland at the turn of the 1970s. Journalists visited mine workers or went to work at factories in order to collect material and interview workers.⁶ In the popular consciousness, the Stockholm harbour area Slussen became notorious for its Finnish drink and drug addicts, “the Slussen rangers” (*Slussenin sissit*). The stereotype was reinforced in popular entertainment.⁷

It must be stressed that literature depicting Finnish migrants in Sweden from the late 1960s and early 1970s was largely created and published in Finland for the popular demand of Finnish-speaking audiences mainly in Finland. It can be coined as Sweden-Finnish migrant literature because of its themes. Finnish publishing houses actively searched for manuscripts on the topic. Hannu Ylitalo, who was to become the leading novelist among Sweden-Finns, was a teacher of Finnish language in Sweden. Having been asked by a Finnish publisher to write a migrant novel, he went to work at a car factory in order to trace migrant workers’ experiences. His realist novel *Saatanan suomalainen* (“Fucking Finn”, 1971) became a success and was translated into Swedish and Russian and was followed by two other novels. According to Pynnönen, the grim and pessimistic tone of the novel aligned well with the Finnish authorities’ efforts to restrain emigration. Controversial and yet influential

among the Sweden-Finns, the novel depicted migrants as class-conscious workers and their children as tormented outsiders.⁸

It should be noted that in Ylitalo’s novel, Finnish migrant workers are seen as “humble and obedient labour reserve” of global capitalism in a similar way as they are regarded in the three plays analysed here, which were written immediately after the novel. In Ylitalo’s book, however, the very character who contextualises Finns in this way is actually a Swedish communist, Börje. From his Marxist anti-capitalist position, Börje prophesies that large flocks of labour will wander like lemmings all over Europe from one country to another. Ylitalo’s novel also stresses the cultural needs of Finnish migrants and claims that there is a full house every time when a theatre company from Finland comes to perform.⁹

Migration turned out to be a topical theme in the Finnish theatre as well. I will take a closer look at the theatrical representation of Finnish migration to Sweden and discuss three notable Finnish plays with migrant protagonists introduced in 1971–1972, namely *Yrjö Nipanen* (1971) by Lauri Sipari, *Matti Väkevää* (1972) by Jussi Kylätasku, and *Ku Ite-Romppanen Ruohtiin läksi ja perreensäki vei* (1972) by Pekka Lounela. As I am merely interested in looking at how migration was framed and interpreted in the plays and what kind of migrant characters were created, I will not analyse the plays in detail. How did the plays contribute to and mirror the ongoing discussions on migration, assimilation and integration? Why did they rouse critical opinions and controversy among Sweden-Finnish au-

6 Books include Esko Tommola, *Suomalaisia Ruotsissa* (1969); Heikki Kekkonen & Erkki Lepokorpi, *Hatkat* (1969); Sara Lidman, *Kaivos* (1970); Heikki Kekkonen, *Ruotsin priha* (1971); Margareta Keskitalo, *Liukuhihnaballadi* (1971); Toivo Kareketo, *Reijo Ventola, ruotsinsuomalainen* (1971). Pynnönen, *Siirtolaisuuden vanavedessä*, 66–67.

7 E.g. Juha Vainio’s comic song “Slussenin sissit” (1968) and Aarre Haunia’s crime novel *Slussenin sissit* (1974).

8 Pynnönen, *Siirtolaisuuden vanavedessä*, 67–69.

9 Hannu Ylitalo, *Saatanan suomalainen* (Helsinki: Kirjayhtymä, 1971), 147, 187; On theatre, see also Osmo Hormia et al., *Ruotsin suomalaiset: Nykyhetki ja tulevaisuus* (Porvoo & Helsinki: WSOY, 1972), 95.

diances? After that, I will take a closer look at how Sweden-Finnish communities and advocacy organisations started to support migrants' own creations based on their own experiences.

Before considering these questions, I will first provide a wider context of Finnish migration to Sweden and a description of the cultural activities among the Sweden-Finnish settlement.

Economic integration and Finnish migrant workers in Sweden

The two neighbouring countries, Sweden and Finland, had close historical ties even if the Finnish and Swedish languages differ significantly. As the Swedish-speaking minority in Finland was protected by the bilingual constitution from the 1920s, the Finnish-speaking minority in Sweden was forced to assimilate. After the Second World War, the industrialised Sweden absorbed Finnish manual workers who were looking for higher wages and better social security.

This was part of a larger post-war development. Several Western European countries recruited foreign 'guest-workers' who contributed as low-skilled and low-wage labour to the expanding industrial mass production. Migrant manual workers were regarded as temporary labour units, which could be utilised and then sent away. The prevalent policy was to leave them without social security, citizenship and political rights. The migrants' permanent settlement and the entry of their family members were discouraged. In, for example, West Germany, the number of foreign workers grew

from 95,000 in 1956 to 1.3 million in 1966 and to 2.6 million in 1973.¹⁰

As one of the most industrialised countries in Europe, Sweden's mining, metal and textile industries as well as the service sector had a high demand for unskilled workers. Sweden turned to Finland and southern Europe to recruit young workers. From the 1950s onwards, Finns constituted the largest group of foreign workers in Sweden. The devaluation in the Swedish krona in 1967 increased wages by 30 % and tempted young people from underemployed and often underdeveloped rural regions to migrate to the higher-wage economy. The mass migration to Sweden led to the regulation of work and residence permits in 1968 which cut the influx of Southern and non-European immigrants.¹¹

However, Finnish citizens were not affected by the new regulations as the Nordic countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden) had agreed on a common labour market already in 1954 in order to encourage cultural and social interaction and economic cooperation. This meant that for Finnish citizens, there was no need for residence and work permits in Sweden. Finnish migration to Sweden peaked in 1969 and 1970 with ca 40,000 people migrating to Sweden annually and causing a decline in the country's population. The majority of the immigrants came from the underdeveloped rural northern Finland whose small farms had suffered as a result of the mechanisation of the local forest industry.¹²

The mass migration from Finland to Swe-

10 Stephen Castles, Hein De Haas & Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 5th ed. (London: Palgrave Macmillan, 2014), 106–107.

11 Kirk Scott, *The Immigrant Experience: Changing Employment and Income Patterns in Sweden, 1970–1993* (Lund: Lund University Press, 1999), 3–4, 38–40; Vilho A. Koiranen, *Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa: Sosiologinen tutkimus Ruotsiin vuosina 1945–1959 muuttaneiden suomenkielisten siirtolaisten kulttuurin muuttumisesta* (Porvoo & Helsinki: WSOY, 1966), 86–87.

12 Jouni Korkiasaari, "Suomalaiset Ruotsissa," 146, 156–158; Scott, *Immigrant Experience*, 37–40; Riitta Hjerpe, *Kasvun vuosisata* (Helsinki: VAPK, 1990), 48–58.

The author Pekka Lounela (in the middle) joined the Ykspihlaja Workers' Theatre in the Swedish tour of his play in 1974. Photo: Theatre Museum, Finland.

den coincided with the 1968–1970 NORDEK plan of expanding Nordic cooperation from the common labour market to a customs union and an economic community. At the same time, the prolonged question of opening the membership of the European Economic Community (EEC) to the UK, Ireland, Denmark and Norway remained unanswered. The western countries outside the EEC had established the European Free Trade Association (EFTA) in 1960. Aspiring to a Western orientation whilst being under pressure from the Soviet Union, even Finland became an associate member of the EFTA in 1961.

The 1968–1970 NORDEK plan was supported by the Nordic social democrat governments. As NORDEK was supposed to pave the way for the future EEC memberships, it was objected by the Soviet Union which pres-

sured Finland to abjure the agreement in 1970. In 1972, Denmark decided to join the EEC whereas in Norway a referendum rejected the membership agreement and forced the government to resign.

As the 1973 oil crisis led to global recession, the rapid growth of the Swedish economy halted.¹³ Even before that, the Finnish authorities had tried to encourage migrants to return to Finland. In 1973, Finland and Sweden signed a mutual agreement on the channelling of the labour force between the two countries. From now on, the Swedish industry was not allowed to recruit workers in Finland. However, it turned out to be difficult to regulate migration with dictates. It has been estimated that, throughout the 1970s and the beginning of the 1980s, there were over 100,000 Finnish citizens in the Swedish

¹³ Scott, *Immigrant Experience*, 4, 43.

labour force. The permanent settler numbers amount to some 250,000 people.¹⁴

In the course of the 1970s, Sweden adopted progressive immigrant policies stressing the pluralist and multicultural nature of Swedish society. Immigrant participation in Swedish society and minorities' access to cultural services in their mother tongue was supported.

Theatre among Sweden-Finnish migrants

The Central Association of Finnish Societies in Sweden (RSKL) was founded in 1957. Since some of the Finnish immigrants would settle in Sweden and others return to Finland, the association had a twofold task in promoting the assimilation of Finns into Swedish society on the one hand and helping them to maintain their Finnishness on the other. In addition, the association sought to coordinate cultural work among the local societies and contribute to creating special Sweden-Finnish traditions.¹⁵ Organised from the 1960s onwards, the annual cultural festivals brought Sweden-Finns together to enjoy and rate amateur performances. The immigrants competed in several performance categories such as singing, poetry reading, sketches, and plays. At the beginning, there were strong ties between the RSKL and the nationalistic Association of Finnish Culture and Identity in Finland. Towards the end of the 1960s and during the 1970s, however, the RSKL's cooperation with the Swedish authorities, and labour and cultural organisations both in Finland and Sweden strengthened.

Although social dancing remained the most popular form of leisure activity among Sweden-Finns, theatre activities had a strategic

cultural mission in their aim to support art education, community-building and the preservation of the Finnish language and culture. There were two main policies: on the one hand, cultural organisations strived to offer immigrants a chance to attend professional theatre performances in Finnish. On the other hand, the Sweden-Finnish societies were encouraged to develop their own amateur theatres with the help of professional instructors. The Finnish amateur activities would contribute to maintaining the mother tongue and supporting immigrant families' self-esteem. From the 1960s onwards, the RSKL coordinated the workshops together with the Workers' Educational Association in Sweden (ABF). Invited from Finland, the instructors and guest directors represented two national amateur theatre organisations (the agrarian SHTL and the socialist TNL). From 1969 onwards, several Sweden-Finnish amateur theatres even became members of these Finnish organisations and took part in festivals and workshops in Finland.¹⁶

As for professional theatre, there were several organisations involved in inviting and financing guest performances and tours from Finland to Sweden. In addition to its own touring companies, the National Touring Theatre of Sweden (Riksteatern, led by Hans Ullberg) organised and financed tours by other companies. Having invited the Swedish-speaking Lilla Teatern from Finland to perform already in 1960, Riksteatern started to import Finnish-speaking theatres for small tours in 1966. From 1970, Riksteatern imported annually two theatre productions from Finland. As touring required flexible productions and an easy-going attitude, most of the guest

14 Korkiasaari, "Suomalaiset Ruotsissa," 156, 174.

15 The annual report of the RSKL 1958-59, Coll. "Kirjeenvaihto ja asiakirjat 1957-1960", The Archive of the Central Association of Finnish Societies in Sweden, National Association of Finns in Sweden (RSKL), Stockholm.

16 Mikko-Olavi Seppälä, *Parempi ihminen, parempi maailma: Suomalaisen työvänteatterin päättymätön tarina* (Helsinki: Vastapaino, 2020), 297-303.

performers were independent group theatres without permanent performance spaces.¹⁷

In addition to Riksteatern, some other Swedish theatres were also active in inviting guest performances from Finland. As the North Bothnia area had a large Finnish-speaking settlement, the regional theatre of North Bothnia (Norrbottnens bygdeteater) hosted tours from Finland, especially by the Kemi and Kajaani City Theatres. Led by Finnish-born Vivica Bandler, the Stockholm City Theatre was active in inviting Finnish theatres to give guest performances from 1970. It turned out that the Finnish-speaking audiences in Sweden were unaccustomed to theatre.¹⁸ Even the RSKL and other organisations would coordinate theatre tours if they managed to receive target funding from the bilateral Swedish-Finnish Cultural Foundation (founded in 1960) or some private Nordic foundations.

Finnish plays about migration to Sweden

Although rapid urbanisation transformed Finnish society in the 1960s, the Swedish emigration was not discussed in theatre until the 1970s. The first notable drama depicting the crucial change of rural life in Finland, Jouko Puhakka's *Hyvästi Mansikki* (1969) premiered at the Joensuu City Theatre as Jouko Turkkä's

direction and became immensely popular at eastern and northern Finnish theatres.¹⁹ Although the events occur in Finnish countryside, rapidly becoming desolate, some of the characters are young people planning to move to Sweden having heard rumours of the high living standards in the neighbouring country.²⁰ In November 1970, the Joensuu production guested at the Stockholm City Theatre and performed in front of an enthusiastic Finnish immigrant audience.²¹ Other productions of the play also visited the Finns in Sweden.²²

Lauri Sipari: *Yrjö Nipänen*

In October 1971, an independent Finnish group theatre KOM launched a tour among the Finns in southern Sweden. Founded by young theatre practitioners in 1969, the KOM Theatre specifically approached socialist and communist organisations. The tour was booked by the National Touring Theatre of Sweden (Riksteatern) which requested the group to create a fresh new play for the occasion. The performance *Iltamat* ("Soirée") was especially tailored for the local working-class audience and based on documentary material.²³ Combining songs and poems with a drama performance and concluding with a dance ball among the audience, the performance took its entertaining cabaret form

17 Claes Englund, *Världens största teater: Riksteatern 1958–1976* (Stockholm & Jönköping: Entré, 2003), 224–265.

18 A. P. [Aarno Peltokoski], "Helsingin kaupunginteatteri kävi valloitusmatkalla Tukholmassa," *Ruotsinsuomalainen*, 3/1970, 26; Jorma Häll, "KOM-teatterin Tukholmanvierailu," *Ruotsinsuomalainen*, 46/1974, 8.

19 Pentti Paavolainen, *Teatteri ja suuri muutto: Ohjelmistot sosiaalisen murroksen osina 1959–1971* (Helsinki: Teatteri, 1992), 191.

20 Jouko Puhakka, "Hyvästi Mansikki," 1969, 70–71, The Manuscript Library of the Theatre Academy (TeaK), Helsinki.

21 Raila Toukola, "Hyvästi Mansikki: Ajankohtainen näytelmä yhteiskunnan muutoksesta," *Ruotsinsuomalainen*, 18/1970, 9.

22 For instance, Mahlu youth club's amateurs toured with *Hyvästi Mansikki* in Southern Sweden in February 1972. *Ruotsinsuomalainen*, 4/1972, 8.

23 The performances took place in Stockholm, Eskilstuna, Örebro, Finnspång, Ludvika, Västerås, Skövde, Trollhättan, Borås and Göteborg. "KOM-teatteri kiertueelle Ruotsiin," *Helsingin Sanomat*, 26 October 1971, 14; Anneli Ollikainen, "Avantgardea ja aatteen paloa: KOM-teatterin alkuvuodet 1969–1984," in *KOM-kirja*, eds. Anneli Ollikainen & Katri Tanskanen (Helsinki: Like, 2013), 48.

from working-class festival culture in order to discuss migrant issues.²⁴ According to a Stockholm critic, the show managed to touch the migrant audience on an emotional level and speak out and illuminate the disadvantages of the migrant labour politics of the time.²⁵

The *Iltamat* performance contained a short play, *Yrjö Nipanen*, written by Lauri Sipari (b. 1945). The protagonist of the play, Nipanen, is a young Finnish guy without plans for the future. He decides to go and work in Sweden, meets a girl, ends up in various situations and returns to Finland. While Nipanen does not change or grow in the course of the play, the wider socio-political context and moral commentary of his journey is provided by a narrator, interrupting the songs and caricature-like characters. The tendency to assimilate in Swedish society is ridiculed in the character of a snobbish Finnish woman. One of the characters, a cabinet minister, interrupts the plot with lectures on capitalist economy and labour market: “See Nipanen, we Swedes did not want you here. It is the economy that wants you.” According to the cabinet minister, unemployed people from the underdeveloped areas of Europe are pushed to Sweden to do the heavy, monotonous and underpaid work. Hard-working migrants are a good deal for Sweden, “like a ripe fruit from a neighbour’s garden”.²⁶

The KOM Theatre’s ensemble combining actors and musicians was exceptional, and many of the songs subsequently became iconic as recordings. Presented in *Yrjö Nipanen*, the sentimental song *Euroopan syrjäkylät* (“Hin-

terlands of Europe”, composed by Kaj Chydenius) summarised the moral of the play. Migration was promoted by the expanding markets and industry. People should consider why we work and make an effort and whether it is the fraternity of capital or nations we should strive for. Although the protagonist, Nipanen, remains indifferent to labour unions, the play ends with a song that stresses the importance of workers’ organisation in the attempts to improve working conditions and change the world.²⁷

Pekka Milonoff and Tytti Oittinen, seen in the lead roles, had contributed to collecting material for the play. During their studies at the Finnish Theatre School, they had toured in Sweden with the school’s own Tikapuuteatteri (“The Ladder Theatre”) and used the opportunity to collect migrant guidebooks and meet workers’ in their barracks.²⁸ Since *Yrjö Nipanen* on the 1971 tour was a success, the KOM Theatre was booked to continue its tour in Sweden the following spring. At the same time, *Yrjö Nipanen* was adapted as a radio play. Although the touring venues were inadequate and marketing was insufficient, *Yrjö Nipanen* and Riksteatern’s bookings kept the theatre group going financially during those early years.²⁹ As the KOM Theatre continued its frequent visits to Sweden, *Yrjö Nipanen* remained in the touring repertoire. According to the theatre’s musician Eero Ojanen, local audiences had a special connection to the play and sympathised with it. Audience members could even interrupt the performance with their comments as happened once in Stock-

24 Lauri Sipari, “En muista juuri mitään,” in *KOM-kirja*, eds. Anneli Ollikainen & Katri Tanskanen (Helsinki: Like, 2013), 53–54.

25 Raila Toukola, “KOM-teatterin iltamissa siirtolaisuus esillä mielenkiintoisella tavalla,” *Ruotsinsuomalainen*, 22/1971, 4.

26 Lauri Sipari, “Yrjö Nipanen,” 1972, 5, 21, TeaK.

27 Sipari, “Yrjö Nipanen,” 6, 24; Sipari, “En muista juuri mitään,” 57.

28 Häll, “KOM-teatterin Tukholmanvierailu,” 8.

29 Ollikainen, “Avantgarde ja aatteen paloa,” 51; Jukka Kajava, “Tiivistystä kaivataan,” *Helsingin Sanomat*, 27 May 1972, 51.

holm. While Nipanen, in the opening of the play, was reading his friend's letter describing the great conditions of workers in Sweden, an audience member shouted a warning: "Don't believe him! He is lying!"³⁰

Yrjö Nipanen was also staged by the regional Kajaani City Theatre which toured across northern Finland.

Jussi Kylätasku: *Matti Väkevä*

Although not performed in Sweden, Jussi Kylätasku's (1943–2002) play *Matti Väkevä* ("Matti Strong") gathered a wide audience as a radio drama and a stage play in 1972. Boldly combining the national *Kalevala* epic, verse and songs with the current social topic and anti-capitalist ethos, Kylätasku's experimental drama or "popular opera" was praised by critics. For them, the play was about traditional mythical Finnishness revolting against modern global windmills, or it was a poetic yet analytical description of workers' exploitation.³¹ A couple of years later, Kylätasku evaluated his own work: "I wrote an operetta that assessed our *Kalevala* heritage and objected to the EEC. It was accepted as such although the EEC was too big for me to handle. I had a solid world view with its phrases written by history itself."³²

A radio play of *Matti Väkevä* was directed by Jouko Turkka for the Finnish Broadcasting Company (Yleisradio) in 1972. The musical score was composed by the KOM Theatre's Kaj Chydenius. In December, a stage version premiered at the Theatre School's Tikapuuteatteri in Helsinki. The theatre production

was directed by Chydenius' partner Kaisa Korhonen. In 1979, even a television drama was directed by Laura Jäntti. Each of the directors belonged to the radical New Left generation, born in the 1940s.

The protagonist of the play, Matti Väkevä, is a stereotypical hard-working and sincere Finn of mythical and gigantic proportions. Obstinate and individualist, he comes to Sweden and works at the assembly line but refuses to organise with other workers. Taking a walk on the wild side, Matti meets Slussen's colourful characters and becomes a swindler. One of his companions turns out to be the Devil who has been replaced by the modern evil, capitalism.

Searching for capitalism in order to defeat it, Matti and the Devil only find the Banker who guides them to look into production. As the mines of Sweden are already closing, Matti witnesses his fellow worker's suicide while the other migrants are heading for Central Europe in pursuit of better living standards. The Finnish workers have no fatherland. The mysterious capitalism seems to escape: "Its shape keeps on transforming and its plot changing. It has a thousand branches and a million names, but its core and origin are to be found in the darkest corner of the human soul."³³

In the final scene, Matti returns to Finland and loses his temper at the sight of boarding ships. The national riches are taken; people are becoming slaves. Matti kills a policeman, attacks the cranes and dies a beaten man. His fiancé, Aino, regrets: "If only you were given a new life, you would not rage alone. We would march side by side with comrades against the masters' authority and determine the price of

30 Häll, "KOM-teatterin Tukholmanvierailu," 8.

31 Kirsikka Siikala, "Kylätaskun Matti Väkevä eli Suomalainen sankarimyytti hullujussin teräskidassa," *Helsingin Sanomat*, 8 December 1972, 26; Sole Uexküll, "Näytelmä työvoimasta," *Helsingin Sanomat*, 10 December 1972, 32; Jukka Kajava, "Palkintojenjako jätti vuoden kuunnelman toiseksi," *Helsingin Sanomat*, 2 February 1973, 43.

32 Jussi Kylätasku, *Revari* (Porvoo: WSOY, 1975), 51–52.

33 Jussi Kylätasku, "Matti Väkevä," 1972/1979, 43–50, TeaK.

human life ourselves.³⁴

Pekka Lounela: *Ku Ite-Romppanen Ruohtiin läksi ja perreensäki vei*

Titled as ‘a play about labour’, Pekka Lounela’s (1932–2002) *Ku Ite-Romppanen Ruohtiin läksi ja perreensäkin vei* (“As Romppanen went to Sweden and took his family along”) premiered at the small stage of the Tampere Theatre in November 1972. The chairman of the Finnish Dramatists’ Association and chief of the Radio Theatre of the national broadcasting company Yleisradio Pekka Lounela was in a key position on the Finnish theatre field. As his brother, a Stockholm-based priest and social worker Paavo Lounela was a member of the Finnish immigrant committee, the author was well aware of migrant problems.

In October 1971, at the time when the KOM Theatre was touring Sweden with *Ilta-mat*, Pekka Lounela visited Stockholm-based Finns and gave a lecture on Finnish theatre at a local club. Criticising the grim picture of Sweden-Finnish migrants in Finnish television documentaries, the audience – chaired by Osmo Hormia (1926–1983), the professor of Finnish language and culture at Stockholm University – emphasised the need for a permanent Finnish-speaking theatre in Sweden and more tours by Finnish theatres across Sweden. Lounela admitted that the Finnish settlement in Sweden had been ignored in Finnish theatre politics and promised to explore prospective manuscripts by immigrants.³⁵

A year later, Lounela was ready to introduce his own migration play to the public. The musical tragicomedy *Ku Ite-Romppanen* resembled the earlier Finnish migration plays

in its fractured Brechtian cabaret form. Each of the plays had satirically depicted national leaders contextualising the individual fates and opening up the macrolevel of the labour market. In Lounela’s play, the caricature-like statesmen are named after the then leaders of Finland (Urho Kekkonen), Sweden (King Gustaf VI Adolf) and West Germany (Konrad Adenauer). While the two earlier plays had concentrated on young male workers, Lounela’s play described a whole migrant family with eight members. This enabled him to discuss a variety of aspects and social problems regarding the assimilation and lifecycle of immigrants. The rural dialect of the Romppanen family underlined the difficulty of tackling a foreign language, which leads to more severe problems.³⁶

Touring regularly among the Finns in North Bothnia, the Kemi City Theatre took *Ku Ite-Romppanen* in its repertoire in 1973. The play was also staged by the amateur-based Ykspihlaja Workers’ Theatre from the harbour district of Kokkola, Finland. In February 1974, the Ykspihlaja Workers’ Theatre was invited to give guest performances in Stockholm, Gustavsberg and Södertälje. The tour was organised by the theatre’s former member Arvo Latvanen who now worked at the Finnish Society of Stockholm. The author of the play, Lounela, also joined the tour.³⁷

Upset about the representation of migrants in the play, professor Hormia strongly criticised the upcoming tour. According to Hormia, Lounela’s play was designed to campaign against migration and affect the attitudes back in Finland. Bringing this negative representation of migrant life to the Sweden-Finnish settlement was both inappropriate

34 Kylätasku, ”Matti Väkevä,” 55.

35 M. T. [Manu Teittinen], ”Miten käy Suomen teatterielämän?,” *Ruotsinsuomalainen*, 22/1971, 4–5.

36 Pekka Lounela, ”Ku Ite-Romppanen Ruohtiin läksi ja perreensäki vei: Näytelmä työvoimasta,” 1972, TeaK; Uexküll, ”Näytelmä työvoimasta,” 32.

37 Allan Laitala, *Ykspihlajan Työväen Näyttämö 70 vuotta* (Kokkola: Ykspihlajan Työväen Näyttämö, 1977), 19–20.

and harmful. In Hormia's reading, the play was a catalogue of cautionary tales as one of the family members gets alienated; another loses her mind; the third one becomes an alcoholic; the fourth gets pregnant with a non-Finnish immigrant, and the fifth one becomes a Swede.³⁸

Defending the theatre tour, Latvanen criticised Hormia for his prejudices. As the president of the Sweden-Finnish advocacy organisation (RSKL), was Hormia trying to launch a censorship and decide what is suitable for the Finnish settlement? Did the RSKL consider that it was better for immigrants to have a rapid cultural programme that would leave them indifferent, or would it be preferable to activate the audiences and tease out discussion about the problems of migration?³⁹

Lounela also joined the conversation to explain the main points of the play. Having adapted the Brechtian methods of alienation, he did not want the audience to identify with the characters but to make observations. He was by no means mocking migrants. The only grotesque caricatures in the play were the personifications of the authorities who regulated the labour market. Lounela pointed out: "The forced relocation of labour, according to the demands of the automated, rationalised and economised production, can be seen as the modern Migration Period."⁴⁰

The sending country: pessimistic view of the mechanisms and outcomes of migration

Although empathetic to their migrant protagonists and softened by humour and cabaret songs, the three plays shared a pessimistic view of migration. They examined Finnish migration to Sweden in the wider framework of European economic integration and global

migration with millions of guest-workers. Squeezed by historical and structural forces, migrants are seen as passive fools and forced labour in service of the great man-eater, capitalism. Whilst both *Yrjö Nipänen* and *Matti Väkevää* end in support of trade unions and the working-class movement, the final song of *Ku Ite-Romppanen* criticises the global market and the future EEC. Although Finnish migration to Sweden was of economic nature, the plays concentrated on pointing out the setbacks in the migrants' quest for a better life. Both *Matti Väkevää* and *Ku Ite-Romppanen* can be described as tragedies of migrants on their way down.

As the Stockholm-based social democrat intellectual Seppo Isotalo moved back to Finland in 1973, he was struck by the popularity and nature of the representations of Sweden-Finnish guest-workers. According to him, Finnish radio and television were bursting with grim social reports depicting Sweden-Finns as alienated alcoholics. The progressive theatres were swarming with offensive migrant caricatures like Yrjö Nipänen, Matti Väkevää and Ite-Romppanen. Isotalo suggested that the denigration of Sweden-Finnish immigrants and their circumstances served in fact as concealed criticism of the EEC. He mocked the leftist theatre practitioners for being careful not to openly criticise President Kekkonen for the drawbacks of capitalism in Finland. Entertaining as they were, these plays failed to communicate with the Sweden-Finnish settlement. According to Isotalo, a housing engineer by occupation, immigrants did not wish to be depicted as 'surplus humans' who live in barracks, stick to the Finnish language and turn down the trade unions. On the contrary, the present-day Finns in Sweden lived in large apartments, learned Swedish and affiliated

38 O. H. [Osma Hormia], "Synkkää pilaa siirtolaisista," *Ruotsinsuomalainen*, 9/1974, 5.

39 Arvo Latvanen, "Romppaset – aktivoiva siirtolaisnäytelmä," *Ruotsinsuomalainen*, 10/1974, 4.

40 Pekka Lounela, "Romppaset – näytelmä työvoimasta," *Ruotsinsuomalainen*, 11/1974, 3.

with the Swedish working-class movement. However, their position remained difficult as long as capitalism was leading the way.⁴¹

Isotalo's notion of the Euroscepticism in these three plays seems apt. The anti-EEC sentiments were strong across the Nordic countries in the early 1970s. As stated above, after a popular referendum in 1972, Norway turned down the EEC membership. The origins of the grassroots independent theatre movement in Norway was entangled with the anti-EEC movement and the communist youth organisations. New theatre groups sought to cater to working-class and rural audiences.⁴²

Although Finland was not to join the EEC, the anti-EEC movement gained support especially among the anti-capitalist rural youth and the radical left. Finland was, after all, to sign its separate trade agreement with the EEC along with the other EFTA countries remaining outside the EEC. Founded in the autumn of 1971, the Finnish anti-EEC committee gathered support from the political youth organisations and especially the radical left. Decisive votes took place in the autumn of 1972 inside the leading government party, the Social Democrats (SDP). A clear majority of the party assembly (83%), party council (75%) and the party committee supported the EEC-agreement despite its "political and economic risks to the small non-aligned countries".⁴³

The Euroscepticism of the three playwrights

was concretised by the fact that two of them took part in the public anti-EEC movement. Along with an impressive number of cultural workers and intellectuals of the New Left, Jussi Kylätasku and Lauri Sipari (alongside the whole *Yrjö Nippanen* ensemble) signed the petition for Finland not to ratify the free trade agreement with the EEC. Published on 19 September 1973, the petition highlighted the harmful impact of the EEC agreement on the Finnish-Soviet relations. The trade agreement was regarded as a Trojan Horse that would lead to further restrictions on sovereignty and integration with the West, including the standardisation of legislation and politics. According to the petition, the benefits of Western trade or capitalist market economy were uncertain whereas the new bilateral trade agreements with the Eastern bloc could be based on mutual benefit and would improve employment. Economic competition threatened domestic agriculture and the environment. Aligned with the ethos of the migration plays, the signers of the petition worried about the fate of the underdeveloped areas in eastern and northern Finland, the periphery of Europe, which had nothing but manpower to supply.⁴⁴

For these Finnish theatre dramatists, the EEC question presented a larger conflict between international capitalism and national employees or the machine and man, as the final scene of *Matti Väkevä* depicted. In the

41 Seppo Isotalo, "Ruotsin siirtotyöläisten kuvaus kiertotie EEC-arvostelulle," *Ruotsinsuomalainen*, 14/1973, 8.

42 Anna Watson, "'A Good Night Out': When Political Theatre Aims at Being Popular, Or How Norwegian Political Theatre in the 1970s Utilized Populist Ideals and Popular Culture in Their Performances," *Nordic Theatre Studies* 29, no. 2 (2018): 89–94, <https://doi.org/10.7146/nts.v29i2.104615>.

43 Tapani Paavonen, *Vapaakauppaintegraation kausi: Suomen suhde Länsi-Euroopan integraatioon FINN-EFTAsta EC-vapaakauppaan* (Helsinki: SKS, 2008), 230–233.

44 "EEC-vapaakauppasopimus torjuttava," *Helsingin Sanomat*, 19 September 1973, 20. Despite the demonstrations, President Kekkonen signed the trade agreement after having balanced the treaty with similar arrangements with the Eastern Bloc in the autumn of 1973. Paavonen, *Vapaakauppaintegraation kausi*, 311–317; Juhana Aunesluoma, *Vapaakaupan tiellä: Suomen kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan* (Helsinki: SKS, 2011), 271–279, 345.

popular emotional representation, guest-workers were seen as tragic human casualties of capitalism.

Considering the Sweden-Finnish critique towards the plays as a whole, it is evident that the Finnish immigrants to Sweden rejected the negative representation of migrant life produced in Finland, their country of origin. They refused to be seen as guest-workers and preferred to be regarded as settlers. This leads to larger questions of the mechanisms and outcomes of migration. Each of the plays understood migration predicted by a straightforward push–pull dynamics, stressing top-level authorities and larger power structures. However, a more nuanced understanding of migration was on its way, along with new migration policies, acknowledging migrants' own agency and networks. As Castles, De Haas and Miller have stressed, migration processes have their own internal dynamics based on social networks and other feedback mechanisms which leave them undefined by rational policies. They suggest that migration should be seen "as an intrinsic part of the broader processes of development, social transformation and globalisation" which drive migration by increasing the facilities and aspirations to move.⁴⁵

Indeed, although the first migrants to arrive were typically young 'target-earners', starting a family or bringing family members from home tended to create a more permanent and mature settlement.⁴⁶ As for Finnish emigration to Sweden, chain migration based on migrant networks played a considerable role. During her field work in Sweden in the early

1970s, the Finnish sociologist Magdalena Jaakkola noticed that long-term settlers tended to deny the problematic circumstances of migrant communities or at least objected to the public discussion due to a fear of stigmatisation. They had created a Sweden-Finnish double identity.⁴⁷

Settlers: in search for agency and authentic representation

Since there was a popular demand for positive migrant representations among the Sweden-Finnish settlement, Sweden-Finns were encouraged to strengthen their own cultural agency and produce their own self-representations.

Especially active in this regard was the Finnish Club of the Stockholm Social Democrats.⁴⁸ By 1970, the social democrats had taken over the Chair of the Central Association of Finnish Societies in Sweden (RSKL). The RSKL had grown rapidly and was now transforming to an advocacy group of Sweden-Finnish industrial workers. The new chairman of the RSKL, professor Hormia, stressed social politics and the smooth integration of Finns into Swedish society.⁴⁹ As the majority of the new immigrants were politically inactive rural youth, trade unions paid a lot of attention to their organisation and political mobilisation.⁵⁰

As for cultural needs, according to the social democrats, Sweden-Finnish workers did not want to cherish the traditional national values. Emphasising static 'Finnishness' would prevent them from organising for their rights. They should struggle for equality, collaborate

45 Castles, De Haas & Miller, *Age of Migration*, 51.

46 *Ibid.*, 56.

47 Magdalena Jaakkola, *Siirtolaiselämä: Tutkimus ruotsinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä* (Helsinki: University of Helsinki, 1984), 26, 50.

48 In Finnish, Tukholman suomenkielisen sosialidemokraattisen ammattiyhdistysväen kerho.

49 Osmo Hormia, "Suomalaiset Ruotsin yhteiskunnassa," in *Ruotsin suomalaiset: Tutkimuksia, puheenvuoroja, kannanottoja* (Stockholm: Tiden, 1972), 68–78.

50 Erkki Tammenoksa, "Ruotsinsuomalaisten poliittinen toiminta," in *Ruotsin suomalaiset: Tutkimuksia, puheenvuoroja, kannanottoja* (Stockholm: Tiden, 1972), 47–67.

and eventually integrate with the Swedish working class in order to pave a way for a pluralistic multicultural and multilingual Swedish society. It was essential to avoid the proletarianisation of Sweden-Finns. Cultural work among migrant workers should be based on a participatory debate with the workers themselves.⁵¹

These views aligned well with the new migration policy of Sweden in the 1970s. Along with the Netherlands, Canada and Australia, Sweden was adopting a pluralist or multicultural approach to the social organisation of society.⁵² The traditional and new ethnic settlements were to be supported based on their distinctive needs. Criticising the prevalent assimilating policy, sociolinguistic researchers argued that children should be taught in their mother tongue for their first six school years.⁵³

Swedish and Finnish sociologists launched several research projects among the Sweden-Finnish settlement. The goal of cultural politics was to activate immigrants and increase their participation in society and both Swedish and Finnish culture. In 1974, one of the reports revealed that there was only limited interest in highbrow culture among immigrants. The most attended events were musical entertainment, e.g. comedians' shows and

tango and pop concerts.⁵⁴

The RSKL stressed that the cultural activities carried out within the Sweden-Finnish communities were to be defined as working-class culture since 98 % of its members were industrial workers and their families. The RSKL aspired to plan and control the theatre tours and workshops from Finland in order to ensure the suitability of the programme content and its regional coverage. However, the independent cultural activity of amateur groups and study circles were of key importance. In the autumn of 1973, the RSKL's cultural secretary Manu Teittinen described Sweden-Finnish culture as self-expression that not only depicted the workers but was also based on their own experiences and was shaped, practised and performed by themselves.⁵⁵

The quest for original and unique Sweden-Finnish culture was pushed further by the RSKL and the Finnish-speaking broadcasting staff Swedish National Radio (Sveriges Riksradio). In the autumn of 1973, the RSKL set an ambitious goal to create a professional theatre by and for Sweden-Finns. The larger cultural-political aim was to guide workers to appreciate and create culture of their own.⁵⁶ While the Sweden-Finnish radio launched writing

51 Hormia, "Suomalaiset Ruotsin yhteiskunnassa," 73–76; Isotalo, "Ruotsin siirtotyöläisten kuvaus kiertotie EEC-arvostelulle," 8.

52 Castles, De Haas & Miller, *Age of Migration*, 67.

53 Pynnönen, *Siirtolaisuuden vanavedessä*, 55–58; Nils Erik Hansegård, *Kaksikielisiä vai puolikielisiä* (Helsinki: SKS, 1979), 95–98.

54 Hannu Huppunen, *Allmänkulturell verksamhet för finska invandrare: Rapport från försöksverksamheten i Västerås 1973/74* (Västerås: Stifts- och landsbibliotek i Västerås, 1974). The importance of music and dance for immigrant identity has been emphasised by Pekka Suutari and Kai Latvalehto. See Pekka Suutari, *Götajoen jenkkä: Tanssimusiikki ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana* (Helsinki & Stockholm: Suomen etnomusikologinen seura & Ruotsinsuomalaisten arkisto, 2000); Kai Latvalehto, "Musiikki ruotsinsuomalaisuuden heijastajana ja toisen sukupolven ihme," in *Monta oksaa: Tarinoita ruotsinsuomalaisten elämästä ja kulttuurista 1960-luvulta nykypäivään*, eds. Marianne Haapoja & Saijaleena Rantanen (Valkeakoski: Työväen Musiikkitauppa, 2019), 127–141.

55 Manu Teittinen, "Vielä kerran Ruotsinsuomalainen kulttuuri," *Ruotsinsuomalainen*, 43/1973, 8; "Kulttuuria," *Ruotsinsuomalainen*, 46/1973, 2.

56 "Kulttuuria," 2.

competitions in order to find original voices, the RSKL created a regional network of theatre circles and coordinated local workshops.

The number of local Sweden-Finnish journals published by immigrant communities increased rapidly in the early 1970s. The first short story competition in 1973–1974 searched for depictions of migrant life and resulted in 186 texts from over 100 writers. The jury included Hormia, the playwright Esko Korpilinna and the radio journalist behind the initiative, Liisa Paavolainen. In January 1974, Martta Matinlompola and Kalervo Kujala were declared the winners.⁵⁷

In January 1974, the Finnish theatre circle in Stockholm organised a workshop in order to encourage the group to improvise and produce their own material. Although the drama and music instructors came from Finland, the idea was to make the group materially independent. The director of the theatre circle, Eikku Lahti, explained: “You do not have to call to Finland in order to find plays for the theatre club. Your own group definitely has great ideas that can be developed through improvisation. In this way, the texts about us, the Sweden-Finns, become more truthful. The writers have experienced the incidents themselves and the performers contribute to the production and analyse and adjust the text throughout the process.”⁵⁸

It was Kalervo Kujala (1927–1998) whose drama texts met the new demands best. The 47-year old storage worker Kujala had moved to Sweden already in 1943 and had previously worked in textile and metal factories.⁵⁹ In April 1974, the Stockholm theatre circle performed his cabaret *Suomalaisen kahdet vaatteet* (“The

Finn’s two sets of clothes”). Describing the double identity of migrants and pinpointing recognisable problems within the settlement, the performance was met with enthusiasm even outside the immigrant community. The production toured in the national Sweden-Finnish cultural festival in Örebro (Sweden), in the annual festival of Finnish Expatriates in Kurikka (Finland) and in the national amateur theatre festival in Seinäjoki (Finland). In October 1974, the Stockholm-based Sweden-Finnish theatre group was invited as an observer to the international amateur theatre festival Inter-Drama in West Berlin.⁶⁰

During the same year, Kujala finished another one-act play, *Valsi tangon tahdissa* (“A Valse to the Rhythm of Tango”). Hormia praised how the play, despite its didactic tones, described the Sweden-Finns as rational, active citizens and their local societies as stimulating social hubs. Hormia stressed the importance of breaking the stereotype of the passive and resigned migrant workers and their social and cultural degradation. “Circulating in the Sweden-Finnish communities, there are migration plays describing circumstances from the outsider’s point of view.” Hormia bid the Sweden-Finnish theatre circles to favour plays that observed migrant reality with a positive migrant outlook.⁶¹

1975 meant crucial progress for Swedish migration and minority policies which led to the further consolidation of the Sweden-Finnish settlement. Immigrants in Sweden were given political citizenship i.e. the right to vote in municipal elections. The Swedish government agreed to fund minority literature and theatre activities from the government

57 Pynnönen, *Siirtolaisuuden vanavedessä*, 61, 74.

58 The teachers Kaarina Lampinen Jukka Jarvola came through the Finnish Union for Workers’ Theatres (TNL). Eija-Irmeli Lahti, “Eriäinen teatterikurssi,” *Ruotsinsuomalainen*, 7/1974, 4.

59 Pynnönen, *Siirtolaisuuden vanavedessä*, 117–119.

60 Entries in *Ruotsinsuomalainen*, 15/1974, 10; 17/1974, 7; 24/1974, 5; 33/1974, 3; 46/1974, 6. Unfortunately Kujala’s original plays were not available.

61 O. H. [Osma Hormia], “Siirtolaiselämää näytelmän,” *Ruotsinsuomalainen*, 39/1974, 2.

culture budget.⁶² In the same year, Sweden-Finnish writers founded their own association and the publishing house Finn-Kirja. As the cultural ties to Finland loosened, the cultural ties between Sweden-Finnish and Swedish institutions tightened. Guest-workers had become settlers.

Conclusions

In the popular emotional representation of the early 1970s Finnish theatre, the migrant worker was seen as a tragic human casualty of inhuman capitalism. The representation was emotionally relevant both to the radical left with its strong anti-capitalist sentiments and to the rural population in northern and eastern Finland that had been hit by structural change and migration. The Finnish plays discussed in the article were all directed by progressive-minded theatre directors and performed either by class-conscious group theatres or northern Finnish theatres. The controversies occurred when the productions were brought to tour in Sweden among the Sweden-Finnish immigrant communities.

The tragic migrant characters and pessimistic understanding of migration, predominant in Finnish theatre, was problematised by the Sweden-Finns. Immigrants did not want to be victimised as exploited guest-workers oppressed by capitalism. This stereotype was created in Finland and was considered to be more connected to Finnish politics and debate on expanding economic integration in Western Europe than the immigrants' own experiences and cultural demand.

As the Sweden-Finnish institutions strengthened in the beginning of the 1970s, active cultural politics sought to increase the immigrants' agency or social capital, their participation and involvement in society, politics and culture. As part of this larger project, it

was crucial to replace the negative representation of the passive and resigned guest-worker with a positive image of an active and sociable settler.

Mirroring a larger shift in the more nuanced understanding of migration processes and in Swedish minority politics, the migrant settlement now claimed the right to define and express their own identity and create their own self-representation evolving from community-based cultural activity.

Collaborating with the Swedish labour movement and cherished by the Swedish cultural policy (*Kulturrådet*) from 1975 onwards, the local Sweden-Finnish societies were encouraged to launch spontaneous cultural creation, including collective performances based on their everyday migrant experiences. However, considering this new phase in full will need further study.

Bibliography

Archival Sources

National Association of Finns in Sweden (RSKL), Stockholm. The Archive of the Central Association of Finnish Societies in Sweden. Coll. "Kirjeenvaihto ja asiakirjat 1957–1960".

The Manuscript Library of the Theatre Academy (TeaK), Helsinki
 Kylätasku, Jussi. "Matti Väkevä." 1972/1979.
 Lounela, Pekka. "Ku Ite-Romppanen Ruohtiin läksi ja perreensäki vei: Näytelmä työvoimasta." 1972.
 Puhakka, Jouko. "Hyvästi Mansikki." 1969.
 Sipari, Lauri. "Yrjö Nipanen." 1972.

Newspaper Articles

"EEC-vapaakauppasopimus torjuttava." *Helsingin Sanomat*, 19 September 1973, 20.
 "KOM-teatteri kiertueelle Ruotsiin." *Helsingin Sano-*

⁶² *Finsk teater i Sverige: Suomalainen teatteri Ruotsissa* (Stockholm: Statens kulturråd, 1977).

- mat, 26 October 1971, 14.
- "Kulttuuria." *Ruotsinsuomalainen*, 46/1973, 2.
- O. H. [Hormia, Osmo]. "Synkkää pilaa siirtolaisista." *Ruotsinsuomalainen*, 9/1974, 5.
- O. H. [Hormia, Osmo]. "Siirtolaiselämää näytelmänä." *Ruotsinsuomalainen*, 39/1974, 2.
- Häll, Jorma: "KOM-teatterin Tukholmanvierailu." *Ruotsinsuomalainen* 46/1974, 8.
- Isotalo, Seppo: "Ruotsin siirtotyöläisten kuvaus kierto-
tie EEC-arvostelulle." *Ruotsinsuomalainen* 14/
1973, 8. Originally published in *Suomen Sosiali-
demokraatti*, 16 March 1973.
- Kajava, Jukka. "Palkintojenjako jätti vuoden kuun-
nelman toiseksi." *Helsingin Sanomat*, 2 February
1973, 43.
- Kajava, Jukka. "Tiivistystä kaivataan." *Helsingin Sano-
mat*, 27 May 1972, 51.
- Lahti, Eija-Irmeli. "Eriäinen teatterikurssi." *Ruotsin-
suomalainen*, 7/1974, 4.
- Latvanen, Arvo. "Romppaset – aktivoiva siirtolaisnäy-
telmä." *Ruotsinsuomalainen*, 10/1974, 4.
- Lounela, Pekka. "Romppaset – näytelmä työvoimasta." *Ruotsinsuomalainen*, 11/1974, 3.
- A. P. [Peltokoski, Aarno]. "Helsingin kaupunginteateri
kävi valloitusmatkalla Tukholmassa." *Ruotsin-
suomalainen*, 3/1970, 26.
- Siikala, Kirsikka. "Kylätaskun Matti Väkevä eli Suo-
malainen sankarimyytti hullujussin teräskidassa." *Helsingin Sanomat*, 8 December 1972, 26.
- M. T. [Teittinen, Manu]. "Miten käy Suomen teatterii-
elämän?" *Ruotsinsuomalainen*, 22/1971, 4–5.
- Teittinen, Manu. "Vielä kerran Ruotsinsuomalainen
kulttuuri." *Ruotsinsuomalainen*, 43/1973, 8.
- Toukola, Raila. "Hyvästi Mansikki: Ajankohtainen
näytelmä yhteiskunnan muutoksesta." *Ruotsinsuo-
malainen*, 18/1970, 9.
- Toukola, Raila. "KOM-teatterin iltamissa siirtolaisuus
esillä mielenkiintoisella tavalla." *Ruotsinsuomalai-
nen*, 22/1971, 4.
- Uexküll, Sole. "Näytelmä työvoimasta." *Helsingin Sa-
nomat*, 10 December 1972, 32.
- 1958–1976. Stockholm & Jönköping: Entré, 2003.
- Finsk teater i Sverige: Suomalainen teatteri Ruotsissa*.
Stockholm: Statens kulturråd, 1977.
- Gröndahl, Satu. "Sweden-Finnish Literature: Gen-
eration and Cultural Changes." In *Migrants and
Literature in Finland and Sweden*, edited by Satu
Gröndahl & Eila Rantonen, 37–56. Helsinki: SKS,
2018.
- Hansegård, Nils Erik. *Kaksikielisiä vai puolikielisiä*.
Helsinki: SKS, 1979. Originally published as
Tvåspråkighet eller halvåspråkighet (Stockholm: Al-
dus/Bonnier, 1968).
- Hjerppe, Riitta. *Kasvun vuosisata*. Helsinki: VAPK,
1990.
- Hormia, Osmo, Jaakko Launikari, Paavo Lounela,
Martti Pöysälä, & Erkki Tammenoksa. *Ruotsin
suomalaiset: Nykyhetki ja tulevaisuus*. Porvoo &
Helsinki: WSOY, 1972. Originally published as
De finska invandrarnas problem (Stockholm:
Prisma, 1971).
- Hormia, Osmo. "Suomalaiset Ruotsin yhteiskunnassa."
In *Ruotsin suomalaiset: Tutkimuksia, pubeevuoroja,
kannanottoja*, 68–78. Stockholm: Tiden, 1972.
- Hupponen, Hannu. *Allmänskulturell verksamhet för
finska invandrare: Rapport från försöksverksamheten
i Västerås 1973/74*. Västerås: Stifts- och landsbib-
liotek i Västerås, 1974.
- Jaakkola, Magdalena. *Siirtolaiselämää: Tutkimus ruot-
sinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä*. Helsinki: Uni-
versity of Helsinki, 1984.
- Jokinen, Majjaliisa. "Sverigefinska kultursträvanden."
In *Finnarnas historia i Sverige*. Vol. 3, *Tid efter 1945*,
edited by Jarmo Lainio, 379–423. Jyväskylä: Finn-
ish Historical Society & Nordiska Museet, 1996.
- Koironen, Vilho A. *Suomalaisten siirtolaisten sulautu-
minen Ruotsissa: Sosiologinen tutkimus Ruotsiin
vuosina 1945–1959 muuttaneiden suomenkielisten
siirtolaisten kulttuurin muuttumisesta*. Porvoo &
Helsinki: WSOY, 1966.
- Korkiasaari, Jouni. "Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvul-
ta 2000-luvulle". In *Suomalaiset Ruotsissa*, by Jouni
Korkiasaari & Kari Tarkiainen, 135–496. Turku:
Siirtolaisuusinstituutti, 2000.
- Kylätasku, Jussi. *Revari*. Porvoo: WSOY, 1975.
- Laitala, Allan. *Yksipihlajan Työväen Näyttämö 70 vuot-
ta*. Kokkola: Yksipihlajan Työväen Näyttämö, 1977.
- Latvalehto, Kai. "Musiikki ruotsinsuomalaisuuden
heijastajana ja toisen sukupolven ihme." In *Monta
oksaa: Tarinoita ruotsinsuomalaisten elämästä ja
kulttuurista 1960-luvulta nykypäivään*, edited by
Marianne Haapoja & Sajjaleena Rantanen, 127–
141. Valkeakoski: Työväen Musiikkitauppa,

Literature

- Aunesluoma, Juhana. *Vapaakaupan tiellä: Suomen
kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista
EU-aikaan*. Helsinki: SKS, 2011.
- Castles, Stephen, Hein De Haas, & Mark J. Miller.
*The Age of Migration: International Population
Movements in the Modern World*. 5th ed. London:
Palgrave Macmillan, 2014.
- Englund, Claes. *Världens största teater: Riksteatern*

- 2019.
- Lehén-Astala, Laila. ”Suomenkielinen teatteri Ruotsissa.” In *Suomen kieli Ruotsissa*, edited by Sulo Huovinen, 1–10. Stockholm: Finn-kirja, 1980.
- Ollikainen, Anneli. ”Avantgardea ja aatteen paloa: KOM-teatterin alkuvuodet 1969–1984.” In *KOM-kirja*, edited by Anneli Ollikainen & Katri Tanskanen, 13–266. Helsinki: Like, 2013.
- Paavolainen, Pentti. *Teatteri ja suuri muutto: Ohjelmistot sosiaalisen murroksen osina 1959–1971*. Helsinki: Teatteri, 1992.
- Paavonen, Tapani. *Vapaakauppaintegraation kausi: Suomen suhde Länsi-Euroopan integraatioon FINN-EFTAsta EC-vapaakauppaan*. Helsinki: SKS, 2008.
- Pynnönen, Marja-Liisa. *Siirtolaisuuden vanavedessä: Tutkimus ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kentästä vuosina 1956–1988*. Helsinki: SKS, 1988.
- Rantonen, Eila. ”Maahanmuuttajat ja kirjallisuus Suomessa ja Ruotsissa.” In *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*, edited by Eila Rantonen, 163–191. Tampere: Tampere University Press, 2010.
- Scott, Kirk. *The Immigrant Experience: Changing Employment and Income Patterns in Sweden, 1970–1993*. Lund: Lund University Press, 1999.
- Seppälä, Mikko-Olavi. *Parempi ihminen, parempi maailma: Suomalaisen työväenteatterin päättymätön tarina*. Helsinki: Vastapaino, 2020.
- Sipari, Lauri. ”En muista juuri mitään.” In *KOM-kirja*, edited by Anneli Ollikainen & Katri Tanskanen, 51–59. Helsinki: Like, 2013.
- Suutari, Pekka. *Götajoen jenkka: Tänssimusiikki ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana*. Helsinki & Stockholm: Suomen etnomusikologinen seura & Ruotsinsuomalaisten arkisto, 2000.
- Tammenoksa, Erkki. ”Ruotsinsuomalaisten poliittinen toiminta.” In *Ruotsin suomalaiset: Tutkimuksia, puheenvuoroja, kannanottoja*, 47–67. Stockholm: Tiden, 1972.
- Vallenius, Erkki. *Kansankodin kuokkavieraat: II maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina*. Helsinki: SKS, 1998.
- Watson, Anna. ”‘A Good Night Out’: When Political Theatre Aims at Being Popular, Or How Norwegian Political Theatre in the 1970s Utilized Populist Ideals and Popular Culture in Their Performances.” *Nordic Theatre Studies*, 29, no. 2 (2018): 87–119. <https://doi.org/10.7146/nts.v29i2.104615>.
- Ylitalo, Hannu. *Saatanan suomalainen*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1971.
- Yläräkkölä, Arvo. *Vertaileva tutkimus Ruotsin Suomalaisseurojen Keskusliiton hallituksen ja hallituksen työvaliokunnan toimenpiteistä vuosina 1970–1977*. Handen: RSKL, 1978.

SOCIALIST WORKERS' PARTY OF FINLAND, 1920–1923

Tauno Saarela

Docent, Political History, University of Helsinki

On 13 May 1920, 82 people sent by various organisations from all over Finland entered the Helsinki labour hall to establish a new party, Suomen sosialistinen työväenpuolue SSTP (Socialist Workers' Party of Finland). They felt the need for a new party, even though there already were two active workers' parties in Finland; Suomen sosialidemokraattinen puolue SDP (Social Democratic Party of Finland) and Suomalainen kommunistinen puolue SKP (Finnish Communist Party).¹

The eagerness to establish a new workers' party indicated disappointment with the existing ones. The dissatisfaction with the politics of the SDP, re-founded by people who had not participated in the attempts to create Red Finland, had started growing in summer 1919. The condemnation of the attempt to seize power in 1918; focusing on work by the representational organs; the rejection of extra-parliamentary actions, and the willingness to cooperate with centre parties led many within the SDP to criticise the party leadership for forsaking the strict line of class struggle exercised by the pre-Civil War labour movement. These critics were united in the failed attempt to secure a majority at the SDP Congress in December 1919. The readiness of the SDP leadership to rid the

party of 'secret and half-communists' and the eagerness of the critics to separate from the SDP led to the foundation of the SSTP.²

The political line of the SKP did not appeal either. The party was founded in Moscow in August 1918 by those leaders and functionaries of the 1918 revolutionary government who had escaped to Soviet Russia. There they were seized by the notion of world revolution and other Bolshevik ideas. Accordingly, they decided to reject all the traditional forms of the Finnish labour movement and concentrate on propagating the armed revolution and the establishment of a strict dictatorship of the proletariat. However, the SKP functionaries who came to work underground in Finland realised over summer 1919 that the ideas of the SKP founding congress did not work in Finland and started supporting the critics of the SDP leadership. Nevertheless, that did not mean that the SKP would entirely give up on the ideas of the founding congress. In spite of that, the SKP also contributed to the establishment and character of the SSTP.³

The police under the leadership of the Helsinki police commissioner forced an entry to the congress; although, according to the law, the police had the right to be present only in public meetings. The presence of the police,

1 Tauno Saarela, *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923* (Helsinki: KSL, 1996), 158–161.

2 On the re-foundation of the SDP, e.g. Pauli Kettunen, *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus: Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930* (Helsinki: SHS, 1986), 89–104; on the formation of the critics, Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 120–139, 142–157.

3 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 37–58, 132–140.

however, did not prevent the delegates from making a decision on founding the Socialist Workers' Party of Finland at the beginning of the meeting and accepting the party platform, agricultural programme, rules, and the policy principals. The congress, however, could not be concluded. As it was decided that the new party would join the Third International, the police commissioner dissolved the meeting. He ignored the arguments that the socialist parties in many countries had joined the International and that the SSTP would also do so based on its own party platform.⁴

When dissolving the meeting, the police declared all the participants arrested but let the majority go. All those who had taken part in the preparations of the founding congress and who had spoken in the meeting were detained for questioning. Although the interrogations did not bring out any association with the SKP or the Soviet Union, which was regarded as criminal activity, the attorney general urged to press charges at the beginning of June, because, according to its party platform, the party attempted to overthrow the state by illegal means. In February 1921, the Turku Appeal Court condemned all the accused to prison charged with the preparation to commit high treason with sentences varying in length.⁵

The interruption of the founding congress left the supporters of the new party in confusion. The party had programme documents, but they did not include much about practical political work. Besides, the practical organisation of the party was left for the party committee, which had not been elected before the

meeting was dissolved. The provisional party committee, which had organised the founding congress, was imprisoned. At the beginning of June, the Helsinki socialist municipal organisation took the initiative to resolve the confusion. After coming to the conclusion that the decisions of the founding congress gave a basis for all practical matters, the meeting of the municipal organisation decided to declare itself as the Socialist Workers' Party, accept the documents of the founding congress, and elect a party leadership.⁶

The readiness of the municipal organisation to continue the political line of the founding congress indicated that the actions of the authorities were not a reason to forsake the concept of a new socialist party. The success of the left in the Finnish Trade Union Federation SAJ (Suomen ammattijärjestö) congress encouraged the municipal organisation to continue the process⁷. The attempts by the left faction of the SDP to change the SDP's political line to prevent the separation of the associations from the party probably sped up the decision of the municipal organisation to declare itself as the Socialist Workers' Party⁸. The promises of the Finnish labour organisations in America that they would collect "a million-mark fund" for a labour party that would assume a strong class struggle approach, provided further encouragement. The SSTP received the fund as a Christmas present in December 1920.⁹

Despite the initial difficulties, the SSTP quickly took its place among the Finnish political parties. In 1922, it had 24,400 members and 700 associations compared to the 31,800

4 Ibid., 160–161.

5 Ibid., 161–162.

6 Ibid., 164–165.

7 On the SAJ congress, Pirjo Ala-Kapee & Marjaana Valkonen, *Yhdessä elämä turvallisiksi: SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930* (Helsinki: SAK 1982), 497–521.

8 On the declaration of the SDP left, Hannu Soikkanen, *Kohiti kansanvaltaa: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta*, vol. 1, 1899–1937 (Helsinki: SDP, 1975), 386–389.

9 Auvo Kostianen, *The Forging of Finnish-American Communism, 1917–1924: A Study in Ethnic Radicalism* (Turku, Turun yliopisto, 1978), 99–100.

members and 1,000 associations of the SDP. The party became strong especially in northern and north-eastern Finland but also in Helsinki and Turku and their neighbouring areas. It was successful in summoning trade union activists, especially workers in sawmills and harbours and on logging and construction sites. The SSTP also had an official organ, at *Suomen Työmies* newspaper in Helsinki, established largely with the “million-mark fund”, as well as, Finnish newspapers in Kuopio, Vaasa, Oulu and Kajaani and a Swedish newspaper in Vaasa.¹⁰ The party enjoyed a great success in the parliamentary elections in summer 1922; it achieved 128,121 votes, 14.8 % of all votes and 27 seats out of 200, while the result of the Social Democrats was 216,861 votes, a 25.1% share and 53 seats. Its 27 members of the parliament included six women.

Guidelines

The party platform was the main attempt to clarify the identity of the new group. On one hand, the programme wanted to demonstrate that the SSTP continued the traditions of the Finnish labour movement. Therefore, it was important to declare that the SDP had abandoned the politics of the old Finnish labour movement. The SSTP wanted to unite the workers as an independent movement opposing bourgeois groups. Contrary to the re-established SDP, it would not accept cooperation with the bourgeois parties.¹¹

On the other hand, the programme included expressions of solidarity with the Russian revolution and the example of the Bolsheviks. However, it drew a line at the declarations of the SKP and emphasised that the SSTP did not urge workers “into anarchist violence, disorder, rioting or rebellion”. Instead, the party

wanted by the means of enlightenment and organisational activity to contribute to the achievement of socialism peacefully and in an orderly fashion. The course of the revolution was, nevertheless, dependent on the methods the bourgeoisie employed. If the bourgeoisie resorted to violence, it would be difficult to achieve socialism peacefully.¹²

The party platform included the principle of the dictatorship of the proletariat, though the concept was not explicitly mentioned. The programme, however, introduced the idea of the temporary state machine, which would discourage the opposition of exploiters. The connection with the Bolsheviks was more evident in the description of socialist society as a society of soviets. That part was copied from the programme of the Russian Communist Party, and the soviets were seen only as a body of future socialist society and not as active parties in starting a revolution.¹³

The SSTP party platform suggested that the power was situated within the machinery of violence. In the post-Civil-War Finland, that was demonstrated by the existence of the Detective Central Police (*Etsivä Keskuspoliisi*, EK), dedicated to the surveillance and persecution of the members of the labour movement, and the paramilitary organisation *Suojeluskunnat*. The importance of the control of the police authorities had also become evident in 1917 and 1918. However, the programme also spoke of enlightenment and the organisational work of the party, and thus expressed an interest in fighting for ideas, behaviour, and organisation within society typical of the pre-Civil-War SDP.

The latter aspect characterised the speech and practical work of the SSTP and was prominent in questions concerning the Civil War.

10 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 198, 309–318, 334.

11 *Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen ohjelma* (Helsinki: SSTP, 1920), 17–19.

12 *Ibid.*, 19–21.

13 *Ibid.*, 25–27.

Showing a positive attitude to the Reds' activities in 1918 and the concern for those who had died in battles and executions or been arrested after the war had been an important issue for the critics within the SDP in 1919. These questions remained an essential part of the SSTP's identity, and the party and its members were actively involved in demanding the release of those imprisoned, commemorating the dead and collecting aid for orphans and widows. They also rejected the habit of the Whites to call the Civil War as "the war of liberation".¹⁴

By presenting a society based on soviets as its goal, the SSTP wanted to remind that new administrative units would be created in the revolution. That indicated criticism towards the representative institutions of bourgeois society. The parliament, however, had been an important body for the SDP before 1918, although its decision-making power was limited as the czar had had the ultimate power to approve decisions. In the founding congress, participation in parliamentary elections had been postponed to the next congress or to party vote. The municipal organisations gained the right to make a decision on the participation in municipal elections.¹⁵

The party, however, soon switched from criticism of the representative institutions to outlining instructions to work within them. In December 1920, the party council considered it possible to participate in the institutions

of bourgeois democracy. The SSTP, however, rejected the idea that power could be obtained via parliament. Nevertheless, the parliament could be used to repair the gravest shortcomings and injustices. It was, nonetheless, more important to use bourgeois institutions as agitation forums for exposing the treachery of bourgeois democracy and the false premise of the Social Democrats. These institutions should be employed as platforms for generating extra-parliamentary mass actions.¹⁶

The idea to use the parliament for the purposes of agitation was launched by the leftists in the Second International in the first decade of 20th century.¹⁷ The concept was known in Finland, and the SDP had, accordingly, used parliamentary agitation to promote class struggle in the 1910s.¹⁸ The idea became recognised again in 1920, when the Communist International included it in its instructions for working in parliament.¹⁹

By highlighting how municipalities were part of the bourgeois state apparatus, the SSTP followed the ideas of the Communist International. The tradition of pursuing self-government and the desire to achieve practical advantages for workers were stronger at a local level. The aim to exercise influence within municipalities had stayed alive, although in general the labour associations had boycotted municipal elections in the 1910s because of their undemocratic nature. In 1917–1918 that aim took shape in workers' local activi-

14 On this in detail, Tauno Saarela, "To Commemorate or Not: The Finnish Labor Movement and the Memory of the Civil War in the Interwar Period," in *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy*, eds. Tuomas Tepora & Aapo Roselius (Leiden & Boston: Brill, 2014), 340–355.

15 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 173.

16 *Ibid.*, 176–177.

17 See, e.g. Hans Manfred Bock, "Zur Geschichte und Theorie der Holländischen Marxistischen Schule," in *Organisation und Taktik der proletarischen Revolution*, by Anton Pannekoek & Hermann Gorter, ed. Hans Manfred Bock (Verlag Neue Kritik: Frankfurt, 1969), 16–18.

18 Jouko Heikkilä, *Kansallista luokkapoliittikkaa: Sosiaalidemokraatit ja Suomen autonomian puolustus 1905–1917* (Helsinki: SHS, 1993), 128–129, 200–203, 271–281, 294–298, 357–358.

19 Jane Degras, ed. and comp., *The Communist International 1919–1943: Documents*, vol. 1, 1919–1922 (London: Oxford University Press, 1956), 150–155.

The parliamentary group of the Socialist Workers' Party of Finland in 1923. Photo: The People's Archives.

ties concerning food and employment.²⁰ After the Civil War, municipal participation offered workers an opportunity to rise from their lesser position and have some influence²¹.

The SSTP and the SKP

The foundation and development of the SSTP was related to the disengagement of the SKP and the international communist movement from the idea of an immediate revolution, which was present in the documents of the SKP founding congress. This disengagement was easier for those of the SKP leadership who had come to Finland to work underground and had to adjust to the Finnish conditions after the Civil War. The relationship with the

SSTP, however, contributed to the SKP changing its orientation towards Finland instead of Soviet Russia and the Finnish refugees in its area. That was not an easy process and led to disputes between those SKP members who had come to Finland and those in Petrograd.

The SKP leaders who had been in Finland but had moved to Stockholm during the spring and summer of 1920, considered that after the foundation of the SSTP and the success of the left in the SAJ congress, it would be possible to establish a communist party within the SSTP and its key organs to include comrades living in the country. That would secure the joint direction of legal and illegal activities. After the foundation of the communist party

²⁰ Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 177–179.

²¹ E.g., Pertti Haapala, *Tehtaan valossa: Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920* (Helsinki: SHS, 1986), 319–320.

in Finland, the party in Soviet Russia should be dissolved. The SKP leadership in Petrograd was not pleased with the idea of dissolving the SKP and instead wanted to preserve its status as the communist party of Finland. The SKP's party congress in August 1920 decided that the SKP should strengthen the communist influence and leadership in the SSTP. The aim was to develop the SSTP as a party educating candidates for the SKP.²²

The central committee in Petrograd achieved an upper hand as its connections into Finland improved, and they could replace those in Stockholm as the advisers for the SSTP. The SKP in Petrograd also created contacts with the SSTP leadership and started giving advice for public activities and offering financial support to the SSTP newspapers. The SKP, however, gave priority to the development of its own illegal organisation. That meant channelling resources to the creation of an underground organisation, which in no way served the purposes of the SSTP and its aim to gather as many labour associations as possible into its sphere. Besides, the secret cells dealt mainly with questions of which it would have been more fruitful to speak in public. The secret organisation could also endanger the public as the arrests for instance in Oulu district indicated.²³

Attempts were made at the fourth party congress of the SKP in the summer of 1921 to find a solution to the problems between the SSTP and the SKP and operating in two countries. The participation, however, indicated the end of the discussion on the SSTP party congress. It also suggested the acceptance of a procedure in the election of delegates which differed from the traditional process in the Finnish labour movement and was closer to an appointment than an election. Organising

the party congress in Petrograd also gave the SKP a home advantage, and the questions of the SKP quarrels formed the main agenda of the congress.²⁴

Why did the SSTP leadership accept a close relationship with the SKP and decide to participate in the SKP congress, although it endangered the existence of the whole party? The SSTP members had relatives and friends among those exiled in Soviet Russia, and it was easy to feel that they belonged politically to the same group. That was evident in its willingness to include those in exile in the amnesty of 1918. For the inexperienced SSTP leadership, the SKP leaders represented experience in the Finnish and the international labour movement as well as the Finnish revolution. Besides instructions based on experience, the SKP was also willing to give financial assistance to the SSTP. The participation also gave an opportunity to see the country where workers were said to be in power and to see how the Communist International, which the SSTP had discussed over the winter, worked. Furthermore, the young delegates found the secrecy of the trip and the meeting exciting.²⁵

In November 1920, the SKP had decided to create a Finnish Bureau, which would lead and guide public revolutionary activities in accordance with the instructions of the SKP. Initially, the central committee sent two people to Finland, who then chose an SSTP committee member as the third person for the Bureau. Later, the Finnish Bureau consisted of people appointed by the SKP and members of the SSTP leadership, but their relationship became equal, and as the involvement of the SSTP in the Finnish political life increased, those working in public became more important than those working underground.²⁶

22 Ibid., 210–221.

23 Ibid., 203–206.

24 Ibid., 228–230.

25 Ibid.

26 Ibid., 195–197, 318–319.

The creation of a joint body, however, did not make the different conditions in Finland and Soviet Russia disappear. In Soviet Russia, where communists were in power, it was easier to follow communist instructions than in Finland, where the SSTP sought to overcome the losses of the Civil War and was fighting for its existence. Therefore, the SKP had a tendency to overlook the practical difficulties faced by the SSTP and regard the constant persecution of 'communist' organisations and members as a sign of the regime's weakness and imminent collapse. Therefore, they urged the SSTP to vehemently challenge the existing system. The SKP thought that the instructions should be immediately implemented. For the SSTP, those guidelines were principal statements, the implementation of which lacked practical preconditions in Finland. Thus, they did not have much to do with the day-to-day politics. The hostile attitude of the Finnish bourgeoisie to communism nourished the willingness of the SSTP to accept instructions from the SKP.

Internationalism

Although the International question had proved to be dangerous, the SSTP party council decided in December 1920 to organise a party vote on it by the end of March and recommended the acceptance of the 21 Conditions of Admission to the Communist International.²⁷ The recommendation was not hindered by the fact that the second World Congress of the International in summer 1920 had made admission more difficult. The congress had wanted to protect the purity in its ranks and had set conditions for the admission.²⁸

According to the Conditions, the centralisation of activities was important. Thus, the joining parties were requested to have their programme, agitation and propaganda in harmony with the programme and decisions of the Communist International. In addition, they would have to obey the decisions of the International. The principles of centralisation should be the rule also in the member parties; the press, publishing companies and parliamentary groups should obey the decisions of the central committee. The parties were also to have regular purges, and they were to create an illegal organisation and link it with the legal organisation.²⁹ The conditions ruined the idea of joining based on the programme proclaimed by the SSTP and its newspapers after the founding congress.³⁰

The question of internationalism was related to the relationship between the SSTP and the SKP, and the party vote was implemented on the initiative of the SKP. From the SKP point of view, the arrangement was convenient; if the SSTP rejected the 21 Conditions, it could be branded as centrist. However, if the SSTP were to accept them, it would have to submit itself to the instructions and orders of the International but also to the SKP as a section of Comintern. The SSTP leadership may have nurtured the idea that the party in Finland would be the real member of the International. That was what had happened in the youth movement. When the Social Democratic Youth Union of Finland had decided to enter the Communist Youth International, the underground Finnish organisation in Soviet Russia had been dissolved.³¹

27 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 187.

28 Kevin McDermott & Jeremy Agnew, *The Comintern: A History of International Communism from Lenin to Stalin* (Basingstoke, Macmillan Press Limited, 1996), 17–18.

29 Degras, *Communist International*, 168–172.

30 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 161, 164.

31 *Ibid.*, 190–192.

The conditions were presented in Finnish in a booklet *Kapitalistinen maailma ja Kommunistinen Internationale* (Capitalist world and communist International) in January 1921, but the authorities confiscated the booklet. The party's main body, *Suomen Työmies*, did not publish the conditions, but the local newspapers made them known to their readers. That did not imply that the party members and newspapers would have considered their significance. Hardly anybody paid attention to the 17th condition, which stated that the member party of the International would have to change its name to the "Communist party of such and such country (section of the Communist International)". Nobody pondered on the statement that every country could only have one united communist party. It was also more common to speak about the Third International than the Communist International.³²

Only the *Työväen Lehti* newspaper in Kaajaani picked up on the contradiction inherent in the 21 Conditions and the SSTP joining based on its own programme. The newspaper even presented a model which made joining "based on the party's own programme" possible: the Third International could admit sympathising parties that supported its goals. There was an example of this; the executive committee of the International had accepted the *Kommunistische Arbeiterpartei Deutschland* (KAPD) as such, even though the *Kommunistische Partei Deutschlands* (KPD) was a member³³. The Norwegian Labour Party had also proposed that it would take a position of a sympathiser.³⁴

The article in the *Työväen Lehti* newspaper was in a slight discrepancy with the decision of the party council but did not arouse any discussion in other newspapers. That was main-

ly due to the decision of the Turku Appeal Court on the case of the SSTP founders on 8 February. According to the Appeal Court, the decision to join the Communist International was a criminal act. The SSTP leaders must have considered whether the whole party would be banned because of this decision. Accordingly, the party decided to postpone the party vote because it would stir too much attention. In public, the postponement was justified by explaining that the party had not had enough time to discuss the principles of the Third International. The party also started to re-emphasise that the founding congress had decided to join the International on its own programme and that the party did not yet fulfil the conditions for the admission into the International.³⁵

Despite the danger of being banned, many of the district congresses discussed the International question and made a decision on it in March. The decisions mostly condemned the Second International and considered the Third International as the only organisation standing up for the working classes. They also promised to make decisions of the Second Congress and the conditions for the admission known among their members and arrange a vote later. The district congresses accepted the conditions.³⁶

Thus, the SSTP arrived at a different solution concerning the 21 Conditions than parties in many other countries. The German *Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (USPD) was split because of the Conditions, as were the French and Italian socialist parties and the Swedish *Sveriges Socialdemokratiska vänsterparti*. The Norwegian Labour Party eventually rejected them in November 1923. In the other countries, the discussion for

32 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 188; Degras, *Communist International*, 172.

33 Pierre Broué, *German Revolution, 1917–1923* (Leiden & Boston: Brill Academic Publishers, 2005), 463–468.

34 Åsmund Egge, *Komintern og krisen i Det norske Arbeiderparti* (Oslo: Universitetsforlaget, 1995), 13–14.

35 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 189.

36 Ibid.

and against the Conditions was livelier than in Finland where the fear of the involvement of the authorities hindered the discussion.³⁷

For the SSTP members, the acceptance was above all an expression of solidarity with the Russian revolution and an attempt to find shelter and support. In the name of solidarity, they, however, were willing to resign themselves to a centralised leadership and accept that the decision-making powers moved further. It was unexpected coming from people who had recently objected to the control of the central leadership within the SDP and the centralised decision-making concerning strikes within the trade union movement. They were also prepared to accept a party concept which was different from the older one and instructions that were meant for the sections of the Communist International.³⁸

Extra-parliamentary activities

In the winter and spring of 1922, the SSTP attempted to set in motion and direct movements concerning unemployment, taxation, and housing. The general aim was to get people to stand up for their interests. The party believed that participation in the movements would increase people's knowledge about society and its development and when pursuing their interests, people would eventually become aware of the fact that their living conditions would not improve in capitalist society. The SSTP's assessment, however, was dominated by declarations of principles, not an analysis of the political situation in Finland.³⁹

The attempt was inspired by the ideas of the Third Congress of the Communist International⁴⁰, but it also had a domestic origin. In 1917, questions of unemployment and food had been connected to the question of local power, and they had also affected politics on national level.⁴¹ Unemployment surfaced again in 1920, and the unemployed had held meetings in many cities during the winters in 1920–1922. People were worried about the taxation reform in the fall of 1921 and tenants in the spring of 1922. These meetings had, as per tradition, presented demands to the parliament and municipal councils for arranging jobs and paying benefits, a reform of the taxation system and arranging housing for the homeless.⁴²

The unemployment, taxation and housing issues did not turn into important national questions, although the SAJ organised national meetings for the unemployed in 1921 and 1922. The SSTP accepted a document on the principals of taxation policy and offered advice on promoting a movement and encouraged tenants to organise themselves. Employment did not become a similar question of power as it had done in 1917. At a local level, the SSTP members followed previous practices; local labour associations had in the past presented demands on problems to local bodies, and that continued in the early 1920s. In addition, the interest in moving away from extra-parliamentary activities within the political bodies to promoting issues was greater at local level than on leadership level.⁴³

37 Åsmund Egge, "Comintern and the communist movements in the Nordic countries," in *Red Star in the North: Communism in the Nordic Countries*, eds. Åsmund Egge & Svend Rybner (Oslo: Orkana Akademisk, 2015), 89–94; Robert E. Wheeler, *USPD und Internationale: Sozialistischer Internationalismus in der Zeit der Revolution* (Frankfurt/M: Verlag Ullstein, 1975), 213–268.

38 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 189–190.

39 *Ibid.*, 245–246.

40 Degras, *Communist International*, 241–243, 248–254.

41 E.g., Anthony F. Upton, *The Finnish Revolution 1917–1918* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1980), 31–32, 56–69.

42 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 254–261.

43 *Ibid.*

Involvement in these questions, however, guided the SSTP leadership into more practical policies, although the principles of the taxation policy was a programmatic declaration trying to convince people that the fight had to be directed at the capitalist system as it was no longer possible to fulfil demands within capitalism. The work carried out in the representative bodies increased the SSTP's commitment in Finnish society.

Within the representative bodies

Practice soon proved that the programmatic guidelines concerning the work carried out in the representative bodies were not particularly useful.

The SSTP stated well before the parliamentary election of 1922 that its participation did not mean agitation to revolution. The electoral platform, however, challenged the existing order by presenting a list of issues needing reparation. A number of them involved decisions made by the White victors after the Civil War, especially the civil rights of workers and their organisations. They demanded the release of all the prisoners; the repeal of all the laws executed by the rump parliament in 1918-1919; the end of political and judicial persecution; the disbandment of Suojeluskunnat, the right-wing paramilitary organisation, and "ohrana", the political police. They also had demands on workers' economic position.⁴⁴

In the parliament, the SSTP was loyal to its electoral platform, and civil rights were the most important issue for the SSTP. That became evident immediately in the election of the speaker of the parliament. The SSTP group voted for Matti Väisänen, who had been elected into the parliament but had been imprisoned soon after the elections because he had attended a meeting that had declared a strike

at the sawmills and harbours of Northern Finland. For the authorities that was preparation for high treason, and although Väisänen, as the chair of the SAJ, had attempted to prevent the strike, he was imprisoned and sentenced to jail. By voting for Väisänen, the SSTP group wanted to demonstrate against political oppression and the imprisonment of the members of labour organisations.⁴⁵

The SSTP group chose interpellations as the way to highlight injustices in the Finnish society. From autumn 1922 to the spring of 1923, the party made seven interpellations, which mainly dealt with civil rights violations and the conditions of political prisoners. The motions the members of the SSTP group presented in the parliament concerned the deeds of the White victors of the Civil War in 1918, especially the enactments of the rump parliament in 1918. In other occasions, for instance in sessions dealing with budget proposal, the SSTP representatives spoke of civil rights violations and brought forward their interpretation of the events in 1918. The interpellations and other acts were attempts to demonstrate the injustices of bourgeois society and not efforts to overthrow the government or to agitate workers into immediate action.⁴⁶

The speeches of the SSTP group irritated the representatives of bourgeois parties, who considered those questions closed. The speeches, interpellations, and motions, however, did not have much influence on parliamentary work. Government bills were the chief subject for sessions, and the SSTP group had to take a stand on them. At times that was difficult because there was not always an existing position to assume, or it was not easy to unite the various standpoints.⁴⁷

An example of such a case was the bill on conscription, which was to replace the bill ac-

44 Ibid., 269–270.

45 Ala-Kapee & Valkonen, *Yhdessä elämä*, 642–647; Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 280.

46 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 281–282.

47 Ibid., 282–283.

cepted by the rump parliament in February 1919 and which aimed to shorten the term of service from 18 months to 12 months. The SSTP group came to the conclusion that the bill would have to be rejected – but there were two differing viewpoints within the party. Those who followed the communist conception and, thus, considered military education necessary for the future revolution, defended the role of the army and the long term of service. On the other hand, the old pacifist attitude of the labour movement was still alive, although the labour youth in Finland, which had advocated pacifism during the World War, was also moving towards accepting military service as a place for agitation among the youth. The pacifist stance, however, contained the idea that the army was an organisation which strengthened the existing order and prevented the aims of the labour movement. It was also costly and increased the tax burden of workers.⁴⁸

It was also difficult for the SSTP to reconcile the principal and tactical approaches to the resettlement legislation, which aimed to make those without land into small holders. For the SSTP, the cause of the landless had been important from the very beginning, and its founding congress had accepted the idea of giving cultivated land to the actual farmers. According to the SSTP parliamentary group, the governmental bill did not fulfil these conditions, as the future small holders would have to pay for the land on which they had worked for years. In addition, the bill excluded many groups of rural people and those who had lost their civic confidence, and the redemption prices were high. Thus, the intention of the new bill was to chain landless people to debt slavery, and the bill was, thus, unacceptable. The party committee, however, studied the question from the perspective of the relation-

ship between workers and rural population and considered that by supporting the bill the party could say that it had done something for the rural population. The implementation of the reform could also demonstrate that bourgeois reforms were not enough. The parliamentary group accepted the position of the party committee.⁴⁹

In parliament, which became a very important forum for the SSTP, it was easier for its representatives to follow the traditions of the Finnish labour movement than the SKP instructions, which did not always relate to the political situation in Finland and were not, therefore, regarded as safe or reasonable.

The SSTP and the Social Democrats

The differing interpretations of the events in 1917–1918 made the cooperation between the labour parties difficult. The re-founders of the SDP gave priority to cooperation with the bourgeois centre and thought that the united activities of the entire labour movement would only strengthen the unity of the bourgeois parties, and especially so, if the cooperation concerned the results of the Civil War. The representatives of the SSTP tended to regard this as the Social Democrats' commitment to the existing social order. In addition, the struggle to control and direct common labour organisations, especially the trade union movement, sustained the antagonism between the SSTP and the SDP.

The question of amnesty for those condemned for participating in the Civil War was important to both labour parties, but they did not have much cooperation concerning it. Not even in parliament did their representatives work together, but both parliamentary groups made their own motions regarding the release of the imprisoned Reds, the support of Red orphans and other matters. Thus, their

⁴⁸ *Ibid.*, 283–285.

⁴⁹ *Ibid.*, 285–288.

proposals produced rather than reduced competition between the parties.⁵⁰

The SDP and the SSTP did not try to organise workers' demonstrations in support of their demands of amnesty, but local labour associations arranged mass meetings on the amnesty question. In January 1921, the SAJ, however, proposed to the labour parties that a day's general strike should be declared in March in order to put pressure on the amnesty demand. The SSTP accepted the proposal but the SDP turned it down because it would only strengthen the views against the amnesty. The SAJ, however, urged labour organisations to participate in demonstrations for the liberation of the political prisoners. In order to challenge the views of the victors of the Civil War, demonstrations took place all over the country on 16 May when the Whites celebrated their victory; however, the labour parties did not officially participate.⁵¹

The willingness of the SSTP to propose cooperation with the SDP increased in 1922. That was partly due to the threats to its existence, and partly due to the launch of the 'united front' slogan by the Communist International. According to it, the united front was supposed to be an offensive tactic, through which communists propagated demands related to workers' day-to-day interests.⁵² In Finland, the SSTP's proposals were mainly different in nature.

In an open letter to the SDP at the end of December 1921, the SSTP proposed the formation of a united front to prevent the so-called popular uprising in East Karelia from escalating into an armed conflict between

Finland and Soviet Russia. East Karelia was, according to the Dorpat Peace Treaty between Finland and Soviet Russia, regarded as part of Soviet Russia. The Treaty, however, referred to self-determination in the area. Soviet Russia interpreted that Karelia's working people's commune founded in 1920 would fulfil the demands of self-determination while the Finns thought that self-determination would be established later. After receiving a rejection from the SDP, revealing the SDP stand became priority for the SSTP.⁵³

Before the parliamentary elections in 1922, the SSTP proposed an electoral pact to the SDP in order to secure its participation in the election. Although the Social Democrats considered the SSTP's electoral programme acceptable, they, however, rejected the offer. They obviously suspected that the cooperation would unite the bourgeois parties.⁵⁴

After the parliamentary elections, the SSTP became more active and the parliamentary group made proposals on united actions concerning the amnesty of political prisoners. At first, the Social Democrats turned the proposals down, but in January 1923, they published a joint manifest urging workers to take part in demonstrations for amnesty but also for the reduction and abolition of customs duties. The latter items were included at the request of the Social Democrats who thought that the amnesty question alone would reproduce the polarisation of 1918. Both parties regarded the demonstrations as satisfactory, although they had to be arranged in the vicinity of labour halls instead of central squares. The cooperation did not continue, although the

50 Saarela, "To Commemorate," 340–342.

51 Ala-Kapee & Valkonen, *Yhdessä elämä*, 536–537; Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 186.

52 On the launch of the united front, McDermott and Agnew, *Comintern*, 27–33.

53 On the East Karelia question, Toivo Nygård, *Suur-Suomi vai lähibeimolaisten auttaminen: Aatteellinen heimo-työ itsenäisessä Suomessa* (Helsinki: Otava, 1978), 86–94; on the SSTP proposal, Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 249–251.

54 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 268–269; Soikkanen, *Kohti kansanvaltaa*, 407–408; Kettunen, *Poliittinen liike*, 292–295.

SSTP made new cooperation proposals. The Social Democrats considered the advantages of the cooperation fewer than the disadvantages of the reaction it created among the bourgeois parties.⁵⁵

The SSTP did not like the idea of exposing Social Democrats as the workers' enemies because they had rejected the united front proposals, a manoeuvre advocated by the SKP. It only attacked the Social Democrats in January 1922 for rejecting the cooperation proposal.⁵⁶

Not everyone within the SSTP was interested in the united front proposals. In the northern parts of the country, where the party was strong and the Social Democrats enjoyed only limited support, the joint proposals were regarded as unnecessary: a united front with the Social Democrats would not increase the strength of workers and would only help the Social Democrats to survive in the area. The youth movement had similar thoughts, and it was reluctant to follow the instructions of the Communist Youth International or the SKP. In addition, the former functionaries of the SSTP in the Tammisaari prison did not support the proposals of the united front. However, the SSTP members in areas where their support was weak welcomed the cooperation.⁵⁷

The end

The operations of the police in the SSTP founding congress in May 1920 and the decisions of the courts in February and April 1921 indicated that the authorities disapproved of a workers' party that did not accept the existing society and spoke of overthrowing it. The chief of the Detective Central Police suggested in February 1921 that all the activities of the

SSTP and its associations should be forbidden, and the members of its national and local leaderships prosecuted for the preparation of treason. The bourgeois press and parties expressed similar ideas. According to them, it was inconsistent that the party, whose founders had been sentenced for the preparation to commit high treason by the Supreme Court, was allowed to continue its activities, despite the fact that its programme remained the same. The majority in the government, however, did not support the idea.⁵⁸

The authorities, however, were interested in silencing the SSTP press, and started legal actions against the newspapers, which had published articles dealing with the events of 1917–1918 and printed criticism of the activities of the authorities. For the members of the bourgeois parties, the interpretations regarding the events in 1917–1918 that differed from their own were only paying tribute to treason and advocated and prepared for the violent overthrow of the existing social system. That indicated that those in power wanted to silence the critics of dominant thoughts and institutions by claiming them to be “communists”. The attempts of the Finnish authorities to silence the SSTP newspapers were at its highest in 1921 and 1922 when there were 82 and 38 cases against the SSTP press. The cases usually resulted in fines or one to four months in prison for the chief editors but also the closure of the newspaper for three months.⁵⁹

Besides the imprisonment of the active members in the founding congress, the party endured arrests in other occasions too. In January 1922, the members of the party committee and the chief editors of the newspapers which had published a statement in the acute

55 E.g., Kettunen, *Poliittinen liike*, 295–298.

56 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 250, 296–300.

57 Ibid., 305–307.

58 Ibid., 351–352.

59 Saarela, “To Commemorate,” 346–348; Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 352.

Karelia question with the hope that the incident would lead to the toppling of capitalism were arrested and prosecuted for the preparation of an armed rebellion on the Russian side.⁶⁰

In the spring of 1923, the right-wing press and organisations pushed the authorities into action against the SSTP. They were obviously encouraged by their success with the Social Democratic Youth Union, which had cooperated with the SSTP. They had demanded its suspension since the summer of 1922 and were rewarded in April 1923, as the Helsinki lower court made the decision to suspend it. In May 1923, the chief of the Detective Central Police decided to take action in order to end the public activities of the “communist party”.⁶¹

In the beginning of August, the Detective Central Police, by order of the acting minister of the interior, started the arrests of the SSTP national and local leaderships and its members of the parliament. In addition, the newspapers of the SSTP and the printing houses were confiscated, and their editors arrested. After the arrests, the government gave a declaration, which attempted to prove that the SSTP was the Finnish body of the Russian Communist Party and the Communist International.⁶²

In June 1924, the Appeal Court in Turku concluded that the characterisation of the prosecutor on the SSTP was right and condemned 189 people to prison with sentences of varying lengths and declared the party organisations disbanded. Thus, the Appeal Court introduced into the legal praxis a new indication of preparation for treason: a participation in the activities of a public labour or-

ganisation. Earlier a practical deed was needed to commit treason.⁶³

In March 1925, the Supreme Court confirmed the decision, but added the contacts of the SSTP with the Communist International in the reasoning.⁶⁴ As the local courts declared the municipal organisations of the party disbanded in the same year, the Socialist Workers' Party of Finland became history. Its idea, though, stayed alive in the *Sosialistisen työväen ja pienviljelijäin vaalijärjestö* STPV (Socialist workers' and smallholders' electoral organisation) in the 1920s and was revived in 1944 in the foundation of the *Suomen kansan demokraattinen liitto* SKDL (Finnish People's Democratic League).

Bibliography

- Ala-Kapee, Pirjo & Marjaana Valkonen. *Yhdessä elämä turvallisiksi: SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930*. Helsinki: SAK 1982.
- Björne, Lars. "... syihin ja lakiin eikä mielivaltaan ...": *Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918–1939*. Helsinki: Lakimiesyhdistys, 1977.
- Bock, Hans Manfred. "Zur Geschichte und Theorie der Holländischen Marxistischen Schule." In *Organisation und Taktik der proletarischen Revolution*, by Anton Pannekoek & Hermann Gorter, edited by Hans Manfred Bock. Verlag Neue Kritik: Frankfurt, 1969.
- Broué, Pierre. *German Revolution, 1917–1923*. Leiden & Boston: Brill Academic Publishers, 2005.
- Degras, Jane, ed. and comp. *The Communist International 1919–1943: Documents*. Vol. 1, 1919–1922. London: Oxford University Press, 1956.
- EGGE, Åsmund. "Comintern and the Communist Movements in the Nordic Countries." In *Red Star in the North. Communism in the Nordic Countries*, edited by Åsmund Egge and Svend Rybner. Oslo: Orkana Akademisk, 2015.

60 Saarela, *Suomalaisen kommunismin*, 252.

61 Ibid., 353–354.

62 Ibid.

63 Lars Björne, "... syihin ja lakiin eikä mielivaltaan ...": *Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918–1939* (Helsinki: Lakimiesyhdistys, 1977), 80–92, 101–107.

64 Ibid., 92, 102.

- Egge, Åsmund. *Komintern og krisen i Det norske Arbeiderparti*. Oslo: Universitetsforlaget, 1995.
- Haapala, Pertti. *Tehtaan valossa: Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920*. Helsinki: SHS, 1986.
- Heikkilä, Jouko. *Kansallista luokkapoliittikkaa: Sosiaalidemokraatit ja Suomen autonomian puolustus 1905–1917*. Helsinki: SHS, 1993.
- Kettunen, Pauli. *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus: Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930*. Helsinki: SHS, 1986.
- Kostiainen, Auvo. *The Forging of Finnish-American Communism, 1917–1924: A Study in Ethnic Radicalism*. Turku, Turun yliopisto, 1978.
- McDermott, Kevin, and Jeremy Agnew. *The Comintern: A History of International Communism from Lenin to Stalin*. Basingstoke, Macmillan Press Limited, 1996.
- Nygård, Toivo. *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen: Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa*. Helsinki: Otava, 1978.
- Saarela, Tauno. *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923*. Helsinki: KSL, 1996.
- Saarela, Tauno. "To Commemorate or Not: The Finnish Labor Movement and the Memory of the Civil War in the Interwar Period." In *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy*, edited by Tuomas Tepora & Aapo Roselius. Leiden & Boston: Brill, 2014.
- Soikkanen, Hannu. *Kohti kansanvaltaa: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta*. Vol. 1, 1899–1937. Helsinki: SDP, 1975.
- Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen ohjelma*. Helsinki: SSTP, 1920.
- Upton, Anthony F. *The Finnish Revolution 1917–1918*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1980.
- Wheeler, Robert E. *USPD und Internationale: Sozialistischer Internationalismus in der Zeit der Revolution*. Frankfurt/M: Verlag Ullstein, 1975.

MINORITY NATIONALISM AND SOCIALISM

K. H. Wiik and the National Question in Finnish Social Democracy from 1900s to 1940s

Matias Kaihovirta

Postdoctoral researcher, Political History, University of Helsinki

Introduction: Ethnic identification and Swedish minority nationalism in Finnish social democracy

First, we must abandon the notion that everything concerning national issues would be nationalism and therefore unworthy for a socialist.¹

These were the words used by the Swedish-speaking Finnish social democratic politician Karl Harald Wiik (1883–1946) in a speech he gave in 1921 in Helsinki for the Finnish Swedish-speaking social democrats. Wiik was, at the time, regarded as an expert on national issues within the Finnish Social Democratic Party (SDP). National issues were extremely relevant throughout Europe after the First World War, especially with the fall of the multinational Eastern- and Central-European empires. The rise of national issues lay in the ideological currents of nationalism and socialism, which had emerged during the 19th century and would considerably accelerate democratic developments in Europe during the 20th century. But national and ethnic issues also created new conflicts, wars and one

of the cruellest genocides in human history that would take place at the heart of Europe. The question of the future role of the Swedish-speaking minority in Finland was one of many national issues in which the role of minorities in the post-First World War nationalising nation states became a political question.² As this article will demonstrate, the future role of the Swedish-speaking minority would have a decisive impact on both Finnish domestic and foreign policy according to the Finnish Swedish-speaking socialist politician K. H. Wiik.

By studying Wiik and his role as a political and ideological foreground figure of the Swedish-speaking labour movement in Finland, this article aims to study the relationship between national issues, class and socialism in the history of the Finnish social democratic labour movement. This article problematises the language issue (in Finnish “kielikysymys” or in Swedish “språkfrågan”) generally understood as a mere practical matter concerning the spoken language of the members and activists of the labour movement. In this article, language is connected to ethnic identity and nationalism. How was the question of ethnic

1 Karl H. Wiik, ”Den svenska befolkningen i Finland: Vår nationalitetsfråga och socialdemokratins ställning till densamma,” *Arbetarbladet*, 8 April 1921.

2 Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe* (Cambridge University press, 1996), 55–60.

identity connected to social democracy and socialist politics? What were the underlying conflicts and ideological solutions for linking national questions and socialism in the early 20th century Finnish labour movement? My focus is on the politics dealing with ethnic identification and issues concerning national identity and the role it played not solely for the Swedish-speaking labour movement but for the historical development of Finnish social democracy and the multinational societal history of Finland.

Wiik was a significant individual and his uniqueness as a theoretically oriented politician and socialist internationalist and his conviction in the supremacy of Marxist thought, are issues which have been the focus of numerous historical studies of K. H. Wiik.³ In my research, the focus on Wiik illuminates the complexity of the relationship between socialism and nationalism. Wiik's involvement in issues concerning the Swedish-speaking minority within the Finnish labour movement reveals on a close reading how social democracy handled national issues, questions concerning ethnic minorities and the relationship between socialist internationalism and the nation state. In a comparative historical perspective, Wiik was in good company among many other contemporary socialist politicians, who were spending much time thinking and re-thinking the role of nation in working-class and socialist politics. For them, national issues

were, as Wiik points out, not unworthy for a socialist; on the contrary, they were considered as extremely important for socialist politics. In existing research on the relationship between socialism and nationalism, it has been pointed out that a nation and nation state have been the framework for the labour movement on which to realise their political goals, e.g. the welfare state.⁴

However, the nation was not just instrumental for waging the class struggle for socialists, as some labour historians such as Eric Hobsbawm have wished to assert.⁵ Another more recent point of view is that the labour movement's class struggle has managed to include the struggle for national sovereignty whilst also contributing to the ideological content of nationalist movements and projects. The labour movement's relationship with nation and nationalism has at times in Marxist history been narrowly defined based on the words "the working men have no country" from the Communist Manifesto. This statement would, nevertheless, lead to a demand for popular democratic rights and freedoms for the working classes within the existing nation states in the 19th and 20th centuries. For some Marxists, the consolidation of the nation was regarded as a necessary step towards socialist internationalism. But, as some labour historians have demonstrated, the use of the concept of the nation fell in the multi-ethnic and multi-national social reality of the work-

-
- 3 Kalevi Pihanurmi & Aimo Poutiainen, "Teoreetikko K. H. Wiik," in *Tiennäyttäjät: Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin*, vol. 3, ed. Hannu Soikkanen (Tammi: Helsinki, 1968); Erkki Tuomioja, *K. H. Wiik*, vol. 1, *Isenäisyysmiehes ja internationalisti: Elämäkerta vuoteen 1918* (Helsinki: Tammi, 1979); Seppo Hentilä, *Veljeyttä yli pohjanlahden: Suomen ja Ruotsin työväenliikkeen kosketuskobtia suuresta Sundsvallin lakosta Suomen kansalaissotaan* (Gaudeamus: Helsinki, 1980), 75–105; Erkki Tuomioja, *K. H. Wiik*, vol. 2, *Puoluesihteeri ja oppositiososialisti: Elämäkerta 1918–1946* (Helsinki: Tammi, 1982).
- 4 Stefan Berger & Angel Smith, "Between Scylla and Charybdis: Nationalism, Labour and Ethnicity Across Five Continents, 1870–1939," in *Nationalism, Labour and Ethnicity 1870–1939*, eds. Stefan Berger & Angel Smith (Manchester: Manchester University Press, 1999), 1–30; John Schwarzmantel, "Nationalism and Socialist Internationalism," in *The Oxford Handbook of the History of Nationalism*, ed. John Breuilly (Oxford University Press, 2013), 639–646.
- 5 John Breuilly, "Eric Hobsbawm: Nationalism and Revolution," *Nations and Nationalism* 21, no. 4 (2015): 630–657, <https://doi.org/10.1111/nana.12138>.

ing classes in most European countries in the early 20th century, where ethnic divisions and conflicts restricted the practice of socialist internationalism in the everyday lives of workers. Therefore, socialists have not only applied civic but also ethnic understanding of the nation and how the working classes represent the “true” people of the nation.⁶

Wiik’s significance for the Swedish-speaking labour movement cannot be underestimated. Both during his lifetime and after his death, he was celebrated and held a special place of admiration among Swedish-speaking socialists. For example, the dispute over Wiik’s political heritage would lead to a severe divide in the Finnish-Swedish labour movement, which in turn threatened to have a serious impact on the entire SDP and its future during the post-war years in the late 1940s.⁷ However, the Swedish-speaking labour movement must not be reduced to a personality cult around K. H. Wiik; it was more the ideas he put forward that the members listened to and which they could relate to in their social and political reality. It has been claimed that the Swedish-speaking labour movement and working class faced a dual exclusion: as an ideological minority in the bourgeoisie dominated Finland-Swedish ethnic group and as a linguistic ethnic minority in the Finnish labour movement. Whilst Swedish-speaking socialists were undertaking a socialist class struggle against their bourgeoisie counterparts within the Swedish-speaking minority, they had to also stand up for their

linguistic rights among the Finnish-speaking majority.⁸

This also opens up a perspective on social and minority national rights, which were at the centre of the political struggle of the Swedish-speaking labour movement, as a distinct form of what can heuristically be analysed as socialist minority nationalism. The significance of using minority nationalism as an analytical tool is to delineate a clear division between the concepts of the nation (as an ethnic-linguistic community) and the nation state (as a civic community including or excluding one or multiple nations). In Finland, the nation state construction was characterised by the ethno-lingual conflict between the Finnish and Swedish. However, a third category marking the bi-nationalist and civic characterisation of Finnishness (“suomenmaalaisuus” or “finländskhet”) would develop as the official status for the bi-national ethnolinguistic neutral norm of citizenship in the Finnish nation state. These conflicting nationalisms in Finland are also a universal phenomenon in the history of nationalism, and, for example, Belgium and Canada have a similar history of bi-nationalism.⁹

In previous research, the SDP has been portrayed as neutral with regards to the “language issue”, a perspective that lies partly in the party’s own official language policy of Finland as a bilingual country and partly in the reconciliatory attitudes of prominent party leaders, such as Väinö Tanner, during the language conflict.

-
- 6 Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen* (Carlssons: Stockholm, 2006), 105–129; Jakub S. Benes, *Workers and Nationalism: Czech and German Social Democracy in Habsburg Austria, 1890–1918* (Oxford: Oxford University Press, 2017); Maarten van Genderachter, *The Everyday Nationalism of Workers: A Social History of Modern Belgium* (Stanford University Press, 2019).
- 7 Matias Kaihoviirta, Jonas Ahlskog & Mats Wickström, “Minority Nationalism and Visions of Socialist Unity in the Post-War Finnish Labour Movement, 1944–1949,” *Labor History*, Published online 22 September 2019, <https://doi.org/10.1080/0023656X.2019.1666975>.
- 8 Anna Bondestam & Alf-Erik Helsing, *Som en stubbe i en stubbåker: Finlands svenska arbetarförbund 1899–1974* (Helsingfors, 1978), 12–13, 164; Jan Sundberg, *Svenskhetens dilemma: Finlandssvenskarnas samling och splittring under 1900-talet* (Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 1985), 88–93.
- 9 Jonas Ahlskog, Matias Kaihoviirta & Mats Wickström, “Nationen i klasskampen: Minoritetsnationalism inom den socialistiska arbetarrörelsen,” *Historisk Tidskrift*, no. 3 (2018): 458–466.

The Finnish historian Niko Kannisto has, with the help of contemporary theoretical nationalism research, discussed the SDP's relationship with the Finnish nation state nationalism in 1918–1930. However, his perspective takes a cautious – if not dismissive – approach to the ethnic dimension in the Social Democrats' attitude to and use of nationalism.¹⁰ Kannisto does not pay any notice to the Swedish-speaking labour movement in his study or its impact on the Finnish labour movement and in extension on the Finnish nation state.

The methodological approach for this article is based on political history that analyses discourses used in political processes and events in history. My aim is to illuminate, through the biographical and historical case of K. H. Wiik, the concepts of nationalism and socialism and to demonstrate how political discourse is used in a specific historical context. In other words, the biographical and personal history of Wiik is not the focus of study, rather his use of political ideas in relation to their historical context is. Therefore, I have chosen four case-studies, which can be regarded as the decisive years in the history of the Finnish labour movement and Finnish history in general. From the perspective of Wiik and the Swedish-speaking labour movement, which he at the time represented or was regarded as one of its forefront figures, the decisive years are 1905–06 (the general strike in November 1905 which led to the introduction of universal suffrage in Finland); 1918 (Finnish Civil War); 1926–27 (the first Social Democratic government in independent Finland), and 1940–41 (the time-period between the two wars Finland fought against the Soviet Union). These important landmarks

in Finnish national historiography are examined within the aforementioned theoretical framework of socialist minority nationalism, represented through Wiik and the Swedish-speaking labour movement. The source material for this article includes texts written by Wiik, both speeches and articles, and they are analysed as a form of political action through speech acts¹¹.

Constituting Swedish-speaking socialist minority nationalism in 1906

Swedish people have domiciliary right in this country, where Swedish has been spoken for as long as, and probably longer than, Finnish, and this principle must be adhered to. We have no obligation to sacrifice our Swedish language and our Swedish character for the sake of strayed nationalism; we are not even entitled to that. The importance of our Swedish workers in the future reform work is acknowledged among Finns, but we have also heard the request made that we should abandon our language in order to interact more intimately with Finnish-speakers. We will never accept such a claim [...]. If a language dispute arises – and it can only become defensive and justified on our part – Swedish workers have a place of priority among the other defenders of Swedishness.¹²

This statement by the young Swedish-speaking social democratic politician Karl H. Wiik, was published under the title “A Swedish social democratic party in Finland?” as the editorial article in the Swedish-speaking socialist newspaper *Arbetaren* (The Worker). It was a direct call for defending the rights of the Swedish-speaking population in Finland from the threat of Finnish nationalism. Wiik's editorial was a contribution to the newly arisen debate

10 Niko Kannisto, *Vaaleanpunainen tasavalta? SDP, itsenäisyys ja kansallisen yhtenäisyyden kysymys vuosina 1918–1924* (Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2016).

11 Pasi Ihalainen, *The Springs of Democracy: National and Transnational Debates on Constitutional Reform in British, German, Swedish and Finnish parliaments, 1917–1919* (Helsinki: Finnish literature society, 2017), 37–41.

12 Karl H. Wiik, ”Ett svenskt socialdemokratiskt parti i Finland?,” *Arbetaren*, 26 May 1906.

FÖREDRAG

hålles av
socialdemokratiska partisekreteraren

Karl H. Wiik

_____ dagen den _____

**Möt talrikt upp, svenska
arbetare och småbrukare!**

Helsingfors 1931. Työvåren kyrkjasalo.

Poster of K. H. Wiik's lecture event. The text at the bottom of the poster reads: "Meet in large numbers, Swedish workers and small farmers!" The poster was printed in 1931. Photo: The Finnish Labour Archives.

to establish a Swedish social democratic party in Finland, an idea which Wiik at the time seemed to support, in order to defend the rights of Swedish-speaking workers.

It was Filemon Tiderman, Wiik's friend and editorial colleague in the newspaper *Arbetaren*, who presented, in his editorial article on 19 May 1906, the proposal to establish a Swedish social democratic party. Tiderman advocated a separation from the Finnish Social Democratic Party to strengthen social democratic mobilisation in Swedish in Finland. Firstly,

he pointed out that the Swedish labour organisations were currently too weak both financially and in terms of active membership compared to the Finnish ones. Secondly, he emphasised the class differences among Swedish-speaking Finns, which prevented the social and economic rise of the Swedish proletariat and highlighted the Swedish upper class's low interest in workers' universal access to education. But above all, Tiderman emphasised the differences in the character of the two nationalities, the Finns and the Swedes, and

Tiderman compared the situation with the developments in Austria and Russia where different nationalities and minorities had initially worked in a joint party but because of “differences in character and the obligation to defend their own language, a separation had become necessary.”¹³

The Swedish-speaking Social Democrats, organised in Finlands svenska arbetarförbund FSA (The Swedish Confederation of Workers in Finland) and founded in 1899, reacted against the alleged schisms between Finnish- and Swedish-speaking workers, especially in bilingual social surroundings such as growing industrial towns and communities. The conflict had a long and complicated history, partly associated with language strives and the ethno-linguistic mobilisation of Finnish- and Swedish-speakers.¹⁴ But, in the early 20th century, nationalist antagonism and ethnic rivalry were universal phenomena in the everyday lives of workers working and living in multinational social contexts. Helsinki and other industrial surroundings in Finland at the turn of the twentieth century resembled the industrial settings of multinational empires in Central and Eastern Europe, where workers of different ethnic and regional origin were competing against each other in the local labour markets. A nation and national identity were perceived as something concrete, which provided material benefits and resources to workers competing against migrants and workers of other regional, linguistic, religious, ethnic

and national identities, but also, in terms of which ethnic group took precedence in the national social democratic labour movement, which could ultimately determine its ideological direction. This led to schisms tinted by nationalism, notably in Austria-Hungary between German and Czech workers.¹⁵

In Finland, the conflicts were not as harsh as, for example, in Austria-Hungary, but in the Helsinki Swedish Workers’ Association in the spring of 1906

[S]everal members of the Association announced how, in factories and workshops, the Finnish-speaking workers in every way showed their disdain for the Swedish, for the language and its speakers, who are considered as foreigners rather than Finns.¹⁶

Wiik recalled a year later, how the Swedish-speaking workers were mocked for their language, how their meeting notices in Swedish were destroyed by Finnish speakers and how they were not allowed to speak in bilingual workers’ associations, which were dominated by Finnish-speaking workers.¹⁷ In addition, there were reports of increased anti-Swedish behaviour and Finnish nationalist verbal attacks on Swedish-speakers in connection to major labour meetings held in Eastern Finland. Thus, it was obvious that Swedish-speaking social democrats felt exposed by Finnish nationalism spread among Finnish-speaking workers which aimed to remove Swedish-speakers’ right to their own language and culture.¹⁸

13 Filemon Tiderman, ”I frågan om bildandet af ett svenskspråkigt socialdemokratiskt parti,” *Arbetaren*, 19 May 1906.

14 Max Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet, 2016), 316–319.

15 Robert Stuart, *Marxism and National Identity: Socialism, Nationalism, and National Socialism During the French Fin de Siècle* (Albany: State University of New York Press, 2006), 49–50; Benes, *Workers and Nationalism*.

16 ”Språkstrid inom Arbetarpartiet,” *Arbetaren*, 21 April 1906.

17 K. H. Wiik, ”Socialdemokratin bland Finlands svenskar,” written in 1906 or 1907, Folder 7 FSA 1901–1914, K. H. Wiik’s archive, The National Archives of Finland (KA), Helsinki.

18 Hannu Soikkanen, *Socialismen tulo Suomeen: Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti* (Helsinki: WSOY, 1961), 291–293.

For Wiik and the FSA leadership, the anti-Swedish nationalism being expressed by some Finnish-speaking social democrats after the national strike in 1905 was extremely worrying, because it threatened to weaken the spread of social democracy among Swedish-speakers, especially when the Swedish-speaking anti-socialist bourgeois opinion could easily depict the SDP and the social democrats as anti-Swedish and aspiring for the Finnification of Finland.¹⁹

Simultaneously, however, Wiik's editorial was under scrutiny by both Finnish-speaking social democrats and the leaders of the FSA. Wiik was accused of being a language demagogue and his statement was regarded as more suitable for the Swedish-speaking bourgeois press. The debate continued during the summer of 1906 and culminated in the FSA's first confederal conference held in July in Helsinki, when the Swedish-speaking social democrats would decide whether to start their own party or join the SDP. The decision was a unanimous rejection of the party plans, and Wiik also supported the proposal for the FSA to join the SDP – but with the demand that the position of Swedes as one of Finland's nationalities be recognised by the Finnish-speaking party majority. At the SDP's fifth party conference in Oulu, just over a month later, the party was reformed as a multinational party based on the principles of socialist internationalism that recognised the right of every nation to exist. Finnish, Swedish and Russian were recognised as Finland's three official nationalities and would have their own representation in the party, partly through their own district organisations and with permanent representation on the party board and other decision-making bodies.²⁰

During the heated debate on the Swedish-speaking social democrats forming their own party, Wiik had also emphasised the importance of “Swedish character” as a key factor for a successful social democratic movement in Finland. In his editorial article on 26 May 1906, he pointed out the differences in character that he felt existed between Finnish- and Swedish-speaking workers. In the editorial, Wiik highlighted that “Swedish workers are more considerate and less impressionable; they are better at exercising critical consideration rather than making hasty decisions” [...] whilst “among Finns” there was, according to Wiik, “a strong affection for ideas” which often stood in “a parade of poor judgements”.²¹ According to this critical outlook on the Finns, the difference in the character of the two nationalities could be understood on the basis of the different levels of cultural evolution based on the Eurocentric ideas of scientific racism and social Darwinism, which was not at all uncommon in contemporary orthodox Marxist thinking. Wiik further pointed out that especially Finnish majority nationalism represented by the Finnish conservative party and referred to by the Swedish minority nationalists as “suometarism” (“Fennomania”) and later “äktfinskhet” (“true Finnishness”), was of Eastern origin, and the “servitude of the powerful and the oppression of the weaker” was characteristic of it. This characterisation of Finnish nationalism was a typical demarcation among Swedish minority nationalists and activists in their opposition to the ruling Finnish party and its loyalism to the Russian emperor. Social democracy, however, was considered to be of Western origin and, according to Wiik, more representative of the more “reflective” Swedish-speaking workers than the socio-culturally inferior Finns.²²

19 Wiik, *Arbetaren*, 26 May 1906.

20 Soikkanen, *Sosialismin tulo Suomeen*, 293; Kannisto, *Vaaleanpunainen tasavalta?*, 587–588.

21 Wiik, *Arbetaren*, 26 May 1906.

22 Ibid.; See also: Engman, *Språkfrågan*, 330–333.

Despite the fact that Wiik's Eurocentric and cultural evolutionist views of the differences between Swedish- and Finnish-speaking workers were met with strong opposition from both Finnish- and Swedish-speaking social democrats, the Oulu party conference would nevertheless comply with Wiik's ideas. The SDP's newly elected party chairman Edvard Valpas, who at first criticised Wiik for his dissident opinions and who Wiik in turn saw as one of the Finnish nationalists in the SDP²³, echoed Wiik's cultural evolutionist approach in his speech at the conference in relation to the party's newly adopted position on the language issue:

Swedish is necessary for the Swedish population's improvement and also of great importance for the spread of Western culture and social democratic ideas in Finland, which is why the meeting proposes that Swedish culture should be maintained and promoted in Finland.²⁴

The statement at the party conference undoubtedly pleased the Swedish minority nationalist Wiik. It expressed where he stood with the rebellion and corresponded with his demands, thus allowing the Swedish-speaking social democrats to accept the cooperation with the Finnish-speaking social democrats in a joint party. This statement, however, reinforced the idea that social democracy was a Western cultural movement and that the Swedes and Swedish culture played an important role in the establishment of its ideas in Finland. In addition to consolidating the role of the Swedish minority nation, it also recognised its role as a kind of Western avant-garde that would contribute to the successful dissemination of (Western) social-democratic ideas in Finland.

Swedish-speaking Reds as victims of double oppression after the Civil War, 1918

K. H. Wiik rejected the Social Democratic Party leadership's decision to initiate a revolution in the newly independent Finland in January 1918. Wiik's attitude to the Reds after the Civil War was, at first, a complete rejection. In his book *Kovan kokemuksen opetuksia: sananen Suomen työvälle* (Lessons on hard experiences: a few words to Finnish workers), published in November 1918 in Finnish, he employed a rhetoric reminiscent of the words he had used against those who had acted with violence during the national strike in 1905. He claimed in 1918 that "the masses" had been "seduced by their hidden instincts", while accusing the then party leaders, which after the failed revolution went in exile, of lack of leadership for being attracted by the "inferior elements" among workers.²⁵

In his book, Wiik was convinced of the economic and social certainties that would allow society's gradual transition into socialism. Wiik was at the time highly influenced by the Orthodox Marxist thoughts of Karl Kautsky, a personal friend to Wiik. In the Second International, historical materialism and the ideas of Darwin were closely linked and comparing the ideas of Marx with recent scientific discoveries became extremely popular in theoretical socialist debates. However, Kautsky's influential views on scientific Marxism were embedded in the Eurocentric view of the capitalist developments in Western Europe and the idea of the superiority of Western civilisation in the late 19th and early 20th centuries.²⁶ The way Wiik saw it too, socialism developed in western European industrialised societies, and Wiik would position Finland in the gap be-

23 Soikkanen, *Sosialismin tulo Suomeen*, 293–294.

24 Citation from the congress protocol in: Bondestam & Helsing, *Som en stubbe i en stubbåker*, 48.

25 Karl H. Wiik, *Kovan kokemuksen opetuksia: Sananen Suomen Työvälle*, 2nd ed. (Helsinki: Kansa, 1919), 12, 60, 63.

26 Blomqvist, *Nation, ras och civilisation*, 139–140.

tween the socio-culturally undeveloped East and the developed West. The social democratic class struggle that took place in the new border states between Western Europe and Soviet Russia was the outpost of the civilised West against the wildness and cruelty of the East. As with some other western social democrats, Wiik envisaged the social democratic class struggle as part of the ongoing conflict between two different civilisations that was taking place in the aftermath of the First World War and the Bolshevik revolution. This was a struggle in which, according to the western social democrats, the western enlightened peoples and nations would prevail. According to Wiik, Finns possessed the cultural experiences that allowed the country to follow the western path because of its historical and cultural ties to Sweden – but the country's recent shared history with the authoritarian Czarist Russia had prolonged the social development, and the consequences had been fatal and resulted in the tragic events and outcomes of the failed Red revolution in 1917–18.²⁷

Simultaneously, in a personal letter to Arvid Mörne in August 1918, Wiik expressed the views he was drawing on in his book on the failed Red uprising and emphasised in the letter (which was not apparent in the book) the ethnic aspect of the uprising by stating that

Regarding the time of the uprising, it is evident that Swedish workers committed murders in very few cases, and at that time, things were fairly calm in the Swedish countryside, excluding the non-locals. However, this testifies to the integrity of the Swedish character.²⁸

Of course, this statement can be viewed as Wiik attempting to ingratiate himself with the

minority nationalist Mörne, who had openly sympathised with the Whites during the Civil War, when Wiik had sought refuge with his former friend and mentor as he was hiding from the White authorities. However, this statement was much in line with Wiik's existing image of the Swedish-speaking social democrats as the more sensible ones who would not commit such brutal, uncivilised deeds as the Finnish-speaking workers had done.

If Wiik had been dismissive and expressed an extremely critical view of the Reds shortly after the Civil War, it might have changed as he became increasingly familiar with the horrors of the "White terror", which also hit hard on the Swedish-speaking labour movement. Returning to politics in the Spring of 1919 and visiting the local Swedish-speaking labour associations and taking part in the terror statistics, which the SDP was collecting at the time, seemed to have opened his eyes to the horrors "ordinary" social democrats had been facing during and after the Civil War, with murders, executions, prison camps and the full humiliation the members of the labour movement and their families were facing after the war.²⁹ Twenty years later, in 1938, Wiik made the headlines in the Swedish-speaking press, when presenting for the very first time the terror statistics on the Swedish-speaking Red victims in 1918 and pointing out the fact that, among Finland-Swedes, the majority of the victims of the war had belonged to the Red side and been killed by Whites. Furthermore, most of them had died in prison camps or been executed rather than dying in combat. In other words, the Civil War had statistically affected Finland-Swedes in a similar way as Finnish-speakers, a fact that has long been denied in Finland-Swedish historiography.³⁰

27 K. H. Wiik, "Österns och västerns princip," *Arbetarbladet*, 13 July 1919; K. H. Wiik, "Den sociala kampen i Estland," *Arbetarbladet*, 19 August 1920; Blomqvist, *Nation, ras och civilisation*, 318–325.

28 Letter to Arvid Mörne, 14 August 1918, 28 Manuscripts 1838–1944, K. H. Wiik's archive, KA.

29 Bondestam & Helsing, *Som en stubbe i en stubbåker*, 112–152, 162–183.

However, already in a Finnish-speaking party publication celebrating the 25th anniversary of the SDP, Wiik stated that the “reign of terror” had been more brutal in Swedish-speaking Finland during 1918, “because the Swedish-speaking upper classes were more brutal than the Finnish-speaking ones”. The “destruction” exercised by the Swedish-speaking “slavers” had in many places been more thorough among the Swedish-speaking working-class minority. Therefore, according to Wiik, the Swedish-speaking workers faced a much tougher struggle to “liberate themselves from the leashes held by their upper-classes” than the Finnish-speakers.³¹

For Wiik and the Swedish-speaking social democrats, a strong identification with the Swedish minority-nation was still important. As a Swedish-speaking social democrat, Anna Bondestam (born Elfving) remembered how, in the years shortly after the Civil War, the Swedish-speaking social democrats had found it hard to identify themselves as accepted members of the newly born (White) Finnish nation state. Some felt that they had an even stronger bond to Sweden and Scandinavia rather than to Finnish Finland.³² Finnish ethnonationalism, which also appeared within the Finnish labour movement, prevented Swedish-speakers from integrating in the new Finnish nation state. Especially the social democratic newspaper editor Yrjö Räisänen aka Sasu Punanen was considered to be one of the “Fennomans” expressing critical anti-Swedish opinions.³³

Wiik took it as his primary task to counter the threat of Finnish nationalism within the

SDP. He sought to counteract the image that emerged in the Finnish social democratic view of Finland-Swedes as homogenous and as reactionary anti-democrats, by enlightening the party comrades of the double oppression experienced by the Swedish-speaking working class. This coincided with the language debate in the Finnish parliament and its decision to adopt the Language Act of 1922. Wiik and the FSA opposed the plans of the bourgeoisie Swedish-speaking minority nationalist Swedish People’s Party (SFP) to preserve the Swedish minority nation by implementing self-governing Swedish areas on mainland Finland akin to the Åland Islands, and implementing a model based on the Swiss cantons. Wiik reminded them of the SDP’s decision on the national issue that was taken as early as 1906 and which in practice was laid down in the Constitution in 1919, when the status of Finnish and Swedish as Finland’s two national languages was confirmed. For the FSA and Wiik, the SFP’s devolution idea was a major threat to the civil rights of the Swedish-speaking working class, because in these proposed self-governing areas, workers would be completely subordinate to the domination of the Swedish-speaking upper classes.³⁴

In a cohesive bi-national Finland, the position of both Finnish- and Swedish-speaking workers could develop equally. Both the Constitution in 1919 and later the 1922 Language Act were a great disappointment to those who had promoted the Finland-Swedish autonomy and self-government, while the bi-nationalist line advocated by Wiik, among others, was victorious. Swedish-speaking workers, who,

30 “På sanningens bekostnad,” *Svenska Pressen*, 8/1 1938; K. H. Wiik, “Våra svenska arbetare och inbördeskriget,” *Svenska Pressen*, 12 January 1938.

31 Karl H. Wiik, “Sosialdemokratia Suomen ruotsalaisten keskuudessa,” in *Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta: Muistojulkaisu* (Helsinki: Sosialidemokraattinen puoluetöimikunta, 1924), 268–270.

32 Anna Bondestam, “Jag lever i republiken Finland,” in *Eldsjälur: Personporträtt ur finlandssvensk arbetarrörelse* (Schildts: Esbo, 2000), 43–47.

33 Kannisto, *Vaalepunainen tasavalta*, 603–604.

34 “Socialdemokratien och nationalitetsfrågan,” *Arbetarbladet*, 24 March 1926.

despite their minority status, received equal civil status in the new Finnish nation state, were among the winners, according to Wiik. When the language issue was considered resolved, it was time for Wiik and the FSA to progress in national affairs to promoting the status of the bi-national Finnish working class and the defence of the democratic bi-national nation state.

Defending the democratic bi-national nation state, 1926–1927

In 1926, Wiik assumed a leadership role within the SDP as he was elected the party secretary, a position he would hold for a decade (1926–36) during a very turbulent period in the history of both Finland and Europe. This was also the highlight of Wiik's political career and the first time a Finland-Swedish social democrat managed to assume a role of leadership within the SDP (excluding bilingual Edvard Gylling, who briefly held the position of the vice-chair in 1917–18). During Wiik's time as the party secretary, the SDP would also enter the government for the first time during Finland's independence, forming a social democratic minority cabinet under the former party chairman Väinö Tanner, who, thus, became the prime minister. The social democratic cabinet was short lived. It held office only for a year, but its significance in constructing a "democratic front" against the right-wing anti-socialist reaction and the threat of fascism was an important milestone in Finnish political history.

The backbone of the Finnish right had since 1918 been the Finnish conservative National Coalition Party (NCP) and the SFP. However, the position of the Swedish minority in Finland created a rift between these two leading right-wing conservative parties, which

provided an opportunity for the SDP to start cooperating with the SFP, since the SDP was formally a bilingual party and supported Swedish minority rights. The conservative right-wing within the SFP was challenged by a group called the Swedish Left, which formed an independent party faction after the Civil War, and its leading figures included Georg Schauman and Max Hanemann, both of whom had been acquainted with Wiik during their radical student years in the early 1900s. The relationship between the SFP and the SDP undoubtedly improved as the party secretary was well acquainted with the prominent representatives of the SFP's left faction, which shared many views on Swedish minority rights and the need for social reform for the Finland-Swedes. But Wiik and the Finland-Swedish social democrats were, as mentioned earlier, critical of the idea of self-government which was advocated by the Swedish left.³⁵

On 22 November 1926, the cooperation between the SDP and the SFP was consolidated when the Finnish bourgeois government led by the agrarian Kyösti Kallio was overthrown as a result of an interpellation in parliament by the SFP with the Swedish left's Schauman as the first signatory. Tanner's government, formed shortly after, also had the support of the Communist Party and the Liberal Progress Party in parliament.³⁶ During Tanner's reign, Wiik maintained an active correspondence with the Socialist Labour International's (SAI) secretary-general Friedrich Adler from Austria. Wiik presented the ideological and political positions behind the Finnish social democratic government policies. He emphasised that Tanner's government was characterised by the Finnish right as "the unpatriotic coalition", the right's pejorative term for the government and its support-

35 Bondestam & Helsing, *Som en stubbe i en stubbåker*, 34; Göran von Bonsdorff & Frank Jernström, *Svenska folkpartiet*, vol. 2, 1917–1929: *Från självständighet till Lappo* (Svenska folkpartiet, 1984), 155–158.

36 Sven Lindman, *De homogena partiregeringarna i Finland 1926–1928*, vol. I, *Det socialdemokratiska regerings-experimentet 1926–1927* (Åbo: Åbo Akademi, 1940), 11–21.

parties, which Wiik with great irony seemed to embrace. Wiik described to Adler the government as “a defence against the chauvinistic tendencies found in the Finnish bourgeoisie.” As an argument for this, Wiik cited the kind of aggressive policies the Finnish bourgeois parties had brought against not only the working classes but also the Swedish minority in Finland with discriminatory legislation in recent years against the Finland-Swedes.³⁷

In July 1927, parliamentary elections were organised in Finland, which resulted in an election victory for the government and its support parties. The Social Democrats’ campaign had urged Swedish-speaking voters to cast their vote for either the SDP or the SFP to prevent the “True Finnish crusade” against the Swedish minority.³⁸ After the election, a satisfied Wiik reported to the SAI that despite the “Finnish-national” NCP’s attempts to overthrow the government, the turnout of the election had “ensured a painful defeat for the Finnish bourgeoisie.” The defence of the Swedish minority was so far secured with the positive result for the government, Wiik wrote, and the support of the SFP would stave off “the Finnish bourgeois reaction” attacking democracy.³⁹ But, at the same time, Wiik acknowledged the challenges of the “democratic front”, admitting it was weak, because, in the prevailing class interests, the bourgeois faction of the SFP had more in common with the “chauvinistic” Finnish-bourgeois parties than with the working-class parties of the SDP and the Communists.⁴⁰

At first, the Swedish Social Democratic Party Secretary was in the firing line for his outspoken socialist internationalism. In the Finnish political right, the SDP was criticised for letting the Finnish social democrats choose a “Swedish man” to its leadership, while newspapers mocked the appearance of Wiik who, with “his narrow face and gloomy and sharp eyes behind glasses, evokes images of Finland’s eastern neighbour’s famous agitators”. The fierce criticism the true Finns directed at Wiik and the Finland-Swedes from an ethno-nationalistic true Finnish perspective was reminiscent of anti-Semitic rhetoric as it compared Finland-Swedes to Jews and their alleged world conspiracy and anti-nationalism. Just as the Jews were claimed to rule the “international proletariat dictatorship” in the Soviet Union, the Finland-Swedes had apparently undermined the unity of the Finnish people through the Finnish labour movement.⁴¹

Interestingly enough, when Finnish fascism through the Lapua Movement and the Patriotic People’s Movement (Isänmaallinen kansanliike) rose in the 1930s, the FSA openly warned that Finland-Swedes were under a fascists threat along with other vulnerable minorities, especially the Jews.⁴² However, Wiik and the FSA also underlined that under the threat of fascism it was important to cooperate beyond class boundaries within the Swedish-speaking minority to safeguard the Swedish language in Finland and to maintain the country within the cultural sphere of the Nordic countries and the democratic Western world.⁴³

37 Letter to Friedrich Adler, 11 May 1927, K. H. Wiik’s correspondence 1923–1937, SDP Archive, The Labour Archives (TA), Helsinki.

38 *Arbetarbladet*, 29 June 1927.

39 Letter to SAI, 1927, K. H. Wiik’s correspondence 1923–1937, SDP Archive, TA.

40 Letter to Friedrich Adler, 11 May 1927, SDP Archive, TA.

41 “Parlamenttipakinaa,” *Karjala*, 18 February 1926; “Ruotsalainen mies sosialidemokraattienkin johtoon,” *Aitosuomalainen*, no. 3 1926, 49.

42 “Svensk dag med dissonanser,” *Arbetarbladet*, 11 November 1938.

43 “En svensk resolution mot Lappo,” *Arbetarbladet*, 19 September 1930; “Lappo och vänstern i Sverige,” *Åbo Underrättelser*, 21 September 1930.

The great unpatriotic war and questioning the concept of Fatherland, 1940–1941

You shall love your country so that no patriotic speeches can stifle your love.⁴⁴

After his resignation as the party secretary in 1936 and before the outbreak of the Second World War in 1939, Wiik was regarded as one of the prominent figures in the SDP's left-wing opposition, and he became a leading critic of Finland's wartime political leadership. Wiik and the left-wing opposition were particularly critical of Väinö Tanner and the fact that, before the war, the SDP endorsed a defence budget increase and actively cooperated with the right in wartime state leadership. Wiik's resistance and role as a kind of socialist opposition leader would lead to his arrest among many other left-wing activists and communists following the outbreak of the Continuation War, when Finland fought as a co-belligerent with Nazi-Germany against the Soviet Union in 1941–44. Wiik was sentenced to high treason and imprisoned. After Finland entered into separate peace with the Soviet Union in September 1944, Wiik was released, and, together with other opposition socialists and the Social Democrats and the re-legalised Communist Party, he founded the new Suomen Kansan Demokraattinen Liitto SKDL (Finnish People's Democratic League), which became a sort of anti-fascist leftist umbrella organisation under communist dominance with the aim to build a new socialist Finland after the war.⁴⁵

Wiik challenged the bourgeois concept of the Fatherland before the outbreak of the Second World War which, according to him, had also been accepted by the SDP leadership

under Tanner. Interestingly, he did not reject the concept of Fatherland as such but pointed out the fallacy of the bourgeoisie's use of the concept as an argument for the rearmament of the Finnish army in the late 1930s. K. H. Wiik and his wife Anna Wiik, who was also an active member of FSA and an outspoken Swedish-speaking social democratic antifascist, opposed defence spending approved by the social democratic and agrarian coalition government. According to K. H. and Anna Wiik rearmament was not, as the party leaders of SDP had claimed, to build up a defence for democracy against the threat of fascism "because Finland was not a fully democratic state". K. H. Wiik pointed out that the army officer corps consisted of fascist elements, and he paid much attention to the recruitment of new army officers. According to him, the army needed a cleansing of fascist elements in order to strengthen the democratic values of the officer corps. A cleansing of fascist elements in the Finnish army would reduce the suspicion of the sincere neutrality of the Finns in the eyes of the Soviet Union and improve the relations with neighbouring democratic Sweden.⁴⁶

Wiik's argument was based in part on internationalist socialist ideas from the early 1900s, which claimed that proletarian internationalism was the true safeguard for the salvation of the Fatherland rather than the bourgeois-chauvinistic nationalism and militarism. He also argued that the task of the social democrats was to enlighten the working classes, the petty-bourgeoisie and the peasant-class of the capitalist interests that lay behind the war, which he had advocated ever since the threat of war was within sight in Europe towards the end of the 1930s: "many of us also fear *the false patriotic demagoguery*, and our most

44 Karl H. Wiik, "Några tänkespråk: Nedskrivna i fängelserna i Riihimäki och Åbo hösten 1943," *Arbetarbladet*, 8 July 1946.

45 Tuomioja, *Puoluesihteeri ja oppositiosialisti*, 189–202, 211–213, 233–244, 264–334, 352–358.

46 "Efterskörd från FSA 21 kongress," *Arbetarbladet*, 16 April 1938.

important task is to expose it.”⁴⁷ In the socialist newspaper *Vapaa Sana* (Free Word), which Wiik had launched and edited with the so-called group of six (“kuutoset”) in 1940–41, he emphasised that true patriotism and devotion to the Fatherland was in keeping with socialist proletarian internationalism and not bourgeois capitalism that sought to oppress the working classes and other nations.⁴⁸ This included the oppression of smaller nations and minorities, which had made fascism, especially for the socialist Swedish-speaking minority, so repulsive and why, at the early stages, the FSA had demonstrated to their supporters the link between true-Finnish ethnonationalism and fascism.

The antifascist rhetoric Wiik, but mostly the FSA, had employed before the outbreak of the Second World War, had enabled the further democratisation of Finland-Swedishness, meaning that the Swedish-speaking minority was regarded as a sort of guarantee for democracy against the totalitarian threat of Stalinism, Nazism and Fascism. This somewhat echoed the criticism Wiik had directed earlier at “authoritarian” Finnish majority nationalism and the alleged role Swedishness had in defending the values of Western civilisation and (social) democracy in Finnish society, which in turn was considered to be the ultimate defence of ethnic minorities and the working class. The Finland-Swedish labour movement became divided as a result of the war. Some Swedish-speaking grassroots social democrats later stated that Wiik’s exclusion from the SDP in the fall of 1940 had given them a particular reason to follow in his footsteps and subsequently, after the war, join his newly formed People’s

Democratic movement.⁴⁹ Wiik’s legacy in the Finland-Swedish labour movement, but also among some leading Finland-Swedish bourgeois post-war politicians⁵⁰, was connected to Wiik’s antifascism shortly before the outbreak of the Second World War and his opposition of the war, especially his resistance to the alleged morally dubious Continuation War.

Conclusion:

Socialist minority nationalism and internationalism in the history of Finnish social democracy

Studying the Swedish-speaking socialist politician Karl H. Wiik and his role in four selected periods in the history of the Finnish labour movement has highlighted the Swedish-speaking working class minority’s role and perspective in the historical development of the Finnish socialist labour movement in the first half of the 20th century. The key outcome of the study is to link the commonly discussed “language issue” with matters of ethnic identification and socialism and to show how these two were interconnected in the Swedish-speaking labour movement, which K. H. Wiik represented. As the Austrian social democratic politician and theorist Otto Bauer stated in his great study “The Question of Nationalities and Social Democracy”, national character was something real, a distinctive part of social reality. By recognising national differences and accepting national sovereignty (which was not, in the Austro-Marxian perspective, the same as the sovereignty of nation states), working classes of different national origin could be bound together in international solidarity.

47 K. H. Wiik, ”Eriävä mielipide,” 8 January 1939, 16 1939, K. H. Wiik’s archive, KA; Tuomioja, *Puolueshteeri ja oppositiosialisti*, 280–284.

48 K. H. Wiik, ”Oikeaa ja väärää isänmaallisuutta,” *Vapaa Sana*, 16 August 1940; K. H. Wiik, ”Internationalism och fosterlandskärlek”, manuscript for ”Nyarshälsning till Finlands svenska arbetare och bönder,” 1940, 10 *Vapaa Sana* 1940–41, K. H. Wiik’s archive, KA.

49 ”Atomkriget måste förhindras säger 90-åriga Artur Eklöv,” *Ny Tid*, 10 November 1983.

50 Jan-Magnus Jansson, *Tidiga möten: Litteratur och politik från 30-tal till 60-tal* (Esbo: Schildts, 1996), 123.

While the Austro-Marxists referred to the multi-ethnic and multi-national reality of the Habsburg empire, Wiik used this framework for the multi-national (or later after the Finnish independence bi-national) reality in Finland. Swedish-speaking workers were to be recognised as a distinctive nation with its own ethnic and cultural identity, which differed from the Finnish-speaking majority. By giving the Swedish-speaking minority identity progressive and socialist content and by combining ethnic and cultural understandings of Swedishness and linking it to contemporary cultural understandings of the superiority of the Western European civilisation, the Swedes in Finland could, according to Wiik, have a greater influence on the character of the Finnish bi-national society as a whole and on building a (social)democratic Finnish bi-national nation state. Wiik showed that between the Finnish majority and Swedish minority there were ethnic tensions leading to political conflicts that could emerge in severe ideological disagreements, but that assuming Internationalism as the guiding principle could bridge national conflicts and create unity in the common socialist class struggle.

Using the analytical concept of minority nationalism, this article has shown how the agents of the socialist labour movement could effectively combine socialist politics with (minority) nationalist projects, which is a contribution to the research on the history of the relationship between nationalism and socialism. On a more general level, concepts, such as minority nationalism or nations without states, problematise the theology of nation state nationalism, which has also dominated much of previous labour historical research on the relationship between socialism and nationalism.

Bibliography

Archival Sources

- National Archives of Finland (KA), Helsinki. K. H. Wiik's Archive.
The Labour Archives (TA), Helsinki. SDP Archive.

Newspapers

- Aitosuomalainen* 1926
Arbetaren 1906
Arbetarbladet 1919, 1920, 1921, 1926, 1927, 1930, 1938, 1946
Karjala 1926
Ny Tid 1983
Svenska Pressen 1938
Åbo Underrättelser 1930

Articles and Books

- Ahlskog, Jonas, Matias Kaihovirta, & Mats Wickström. "Nationen i klasskampen: Minoritetsnationalism inom den socialistiska arbetarrörelsen." *Historisk Tidskrift*, no. 3 (2018): 452–479.
- Benes, Jakob. *Workers and Nationalism: Czech and German Social Democracy in Habsburg Austria, 1890–1918*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Berger, Stefan, & Angel Smith. "Between Scylla and Charybdis: Nationalism, Labour and Ethnicity Across Five Continents, 1870–1939." In *Nationalism, Labour and Ethnicity 1870–1939*, edited by Stefan Berger & Angel Smith, 1–30. Manchester: Manchester University Press, 1999.
- Blomqvist, Håkan. *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*. Stockholm: Carlssons, 2006.
- Bondestam, Anna. "Jag lever i republiken Finland." In *Eldsjälar: Personporträtt ur finlandssvensk arbetarrörelse*, 43–47. Esbo: Schildts, 2000.
- Bondestam, Anna, & Alf-Erik Helsing. *Som en stubbe i en stubbåker: Finlands svenska arbetarförbund 1899–1974*. Helsingfors, 1978.
- Von Bonsdorff, Göran, & Frank Jernström. *Svenska folkpartiet*. Vol. 2, 1917–1929: *Från självständighet till Lappo*. Svenska folkpartiet, 1984.
- Breuilly, John. "Eric Hobsbawm: Nationalism and Revolution." *Nations and Nationalism* 21, no. 4 (2015): 630–657.
- Brubaker, Rogers. *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. New York: Cambridge University Press, 1996.

- Engman, Max. *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2016.
- Van der Ginderachter, Maarten. *The Everyday Nationalism of Workers: A Social History of Modern Belgium*. Stanford: Stanford University Press, 2019.
- Hentilä, Seppo. *Veljeyttä yli pohjanlahden: Suomen ja Ruotsin työväenliikkeen kosketuskohtia suuresta Sundsvallin lakosta Suomen kansalaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 1980.
- Ihalainen, Pasi. *The Springs of Democracy: National and Transnational Debates on Constitutional Reform in British, Swedish and Finnish parliaments, 1917–1919*. Helsinki: Finnish Literature Society, 2017.
- Jansson, Jan-Magnus. *Tidiga möten: Litteratur och politik från 30-tal till 60-tal*. Esbo: Schildts, 1996.
- Kaihovirta, Matias, Jonas Ahlskog, & Mats Wickström. “Minority Nationalism and Visions of Socialist Unity in the Post-War Finnish Labour Movement, 1944–1949.” *Labor History*, Published online 22 September 2019. <https://doi.org/10.1080/0023656X.2019.1666975>.
- Kannisto, Niko. *Vaaleanpunainen tasavalta? SDR itsenäisyys ja kansallisen yhtenäisyyden kysymys vuosina 1918–1924*. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2016.
- Lindman, Sven. *De homogena partiregeringarna i Finland 1926–1928*. Vol. 1, *Det socialdemokratiska regeringsexperimentet 1926–1927*. Åbo: Åbo Akademi, 1940.
- Pihanurmi, Kalevi, & Aimo Poutiainen. “Teoreetikko K. H. Wiik.” In *Tiennäyttäjät: Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin*. Vol. 3, edited by Hannu Soikkanen, 265–311. Helsinki: Tammi, 1968.
- Schwarzmantel, John. “Nationalism and Socialist Internationalism.” In *The Oxford Handbook of the History of Nationalism*, edited by John Breuilly, 635–654. Oxford: Oxford University press, 2013.
- Soikkanen, Hannu. *Sosialismin tulo Suomeen: Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. Helsinki: WSOY, 1961.
- Sundberg, Jan. *Svenskhetens dilemma i Finland: Finlandssvenskarnas samling och splittring under 1900-talet*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 1985.
- Stuart, Robert. *Marxism and National Identity: Socialism, Nationalism, and National Socialism During the French Fin de Siècle*. Albany: State University of New York Press, 2006.
- Tuomioja, Erkki. *K. H. Wiik*. Vol. 1, *Isenäisyysmiehen ja internationalistin: Elämäkerta vuoteen 1918*. Helsinki: Tammi, 1979.
- Tuomioja, Erkki. *K. H. Wiik*. Vol. 2, *Puoluesihteeri ja oppositiososialisti*. Helsinki: Tammi, 1982.
- Wiik, Karl H. *Kovan kokemuksen opetuksia: Sananen Suomen työvälle*. Helsinki: Kansa, 1919.
- Wiik, Karl H. “Sosialidemokratia Suomen ruotsalaisten keskuudessa.” In *Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu*, 261–272. Helsinki: Sosialidemokraattinen puoluetuimikunta, 1924.

SOSIAALITURVAN MUUTOS VAI JATKUVUUS?

Työn vastaanottovelvollisuuden laajentaminen vuoden 1984 työttömyysturvalaissa

Maija Absetz

FM, Helsingin yliopisto

Työttömyysturva ja hyvinvointivaltio

Vuoden 1984 työttömyysturvalaki on erityisen antoisa lähtökohta suomalaisen hyvinvointivaltion tutkimiselle, sillä se uudisti työttömyysturvaa perusteellisesti. Tässä yli vuosikymmenen verran valmistellussa merkittävässä uudistuksessa työttömyystuista tuli verotettavaa tuloa, tuet jaoteltiin perusturvaan ja ansioturvaan ja nämä tuet sisällytettiin saman lain alle. Käsittelem tässä artikkelissa sitä, miksi ja miten työn vastaanottovelvollisuutta laajennettiin vuoden 1984 työttömyysturvaudistuksessa (602/84)¹. Keskityn tarkastelemaan lakiin liittyviä valtasuhteita kolmikantamallin näkökulmasta. Kysyn, miten työmarkkinoiden keskusjärjestöt – Suomen Työnantajien Keskusliitto (STK) ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK) – sekä parlamentaarisen lainsäädäntöprosessin viralliset osapuolet – hallitus ja eduskunta – vaikuttivat lainsäädäntöön.

Laajoissa sosiaaliturvaa koskeissa yleisteoksissa on korostettu sitä, että sosiaaliturvapalvelujen kasvukausi jatkui aina 1990-luvulle asti.² Toisaalta sosiaalimenojen osuus bruttokansantuotteesta kasvoi laman ja työttömyyden kasvun seurauksena tämänkin jälkeen.³ Minna Van Gerven esittää väitöskirjassaan, että 1980-luku edustaa työttömyysturvalainsäädännön osalta työttömyysturvan tason nousua ja parempaa saatavuutta.⁴ Hän tuo esille myös sen, että vuoden 1984 työttömyysturvalaki korostaa aiempia lakeja voimakkaammin vaatimusta tehdä työtä ja että se uhkaa työttömiä sanktioilla.⁵ Tämä artikkeli keskittyy Gervenin esiin nostamiin huomioihin työssäoloehtoien kiristymisestä vuoden 1984 laissa ja analysoi tar-

1 Työttömyysturvalaki 602 (1984), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1984/19840602>.

2 Ks. esim. Anu Suoranta, *Halvennettu työ: Pääkätö ja sukupuoli sopimusyhteiskuntaa edeltävissä työmarkkina-käytännöissä* (Tampere: Vastapaino, 2009), 13; Minna Gerven, *The Broad Tracks of Path Dependent Benefit Reforms: A Longitudinal Study of Social Benefit Reforms in Three European Countries, 1980-2006* (Helsinki: Kela, Research Department, 2008), 175–188; Kyösti Urponen, ”Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon,” teoksessa *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*, kirjoittanut Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka ja Kyösti Urponen (Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 1994), 257; Raija Julkunen, *Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa* (Tampere: Vastapaino, 2001), 37, 57. Julkunen tosin huomauttaa, että instituutioiden uudelleenmuotoilu aloitettiin jo 1980-luvun puolivälissä, 1987 Holkerin (Kok.) hallituksen aikana.

3 Julkunen, *Suunnanmuutos*, 145.

4 Gerven, *Broad Tracks*.

5 Ibid., Luku 5.2.1.

kemmin työssäoloehtojen kiristymisen muotoja ja syitä.

Vuoden 1984 työttömyysturvalakia on tutkinut aiemmin myös Kari Vähätalo.⁶ Hänen tutkimuksensa ei kuitenkaan ota juuri kantaa valtapoliittisiin näkökulmiin tai siihen, miksi lakiuudistus tehtiin ja miksi se oli sellainen kuin oli. Lain tarkasteluun jää myös aukkoja työttömyysturvan historiaa koskevista yleisteoksissa.⁷

Vuoden 1984 työttömyysturvalain ymmärtämisen kannalta mielenkiintoinen on työmarkkinajärjestöjä poliittisina voimina tarkasteleva Niklas Jensen-Eriksenin, Henrik Talan, Elina Kuorelahden, Aaro Saharin ja Maiju Wuokon teos *Loputtomat kihlajaiset: Yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940–2020* (Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2020). Se on kuitenkin yleisteos, eikä syvenny työmarkkinajärjestöjen toimintaan yksittäistapauksissa. Tämän artikkelin lähtökohtana on päinvastoin työmarkkinajärjestöjen toiminnan tarkastelu yksittäistapauksessa, vuoden 1984 työttömyysturvalain muodostamisen yhteydessä.

Tuoreissa väitöskirjoissa on tutkittu hyvinvointivaltion kohtaamaa kritiikkiä 1980-luvulla ja uusliberalismin vaikutuksia suomalaisessa yhteiskunnassa.⁸ Työttömyysturvan arviointi tästä näkökulmasta kaipaa kuitenkin

täydennystä. Artikkelini täydentää tätä näkökulmaa käsittelemällä hyvinvointivaltion kohtaamaan kritiikkiä 1980-luvulla.

Suomen hyvinvointivaltio on liitetty pohjoismaiseen malliin ja sosialidemokraattiseen hyvinvointivaltioon, vaikka Suomen mallissa on myös omat erityispiirteensä.⁹ Työmarkkinoiden valtiollinen säätely tehdään pohjoismaisen mallin mukaisesti yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa ja keskitettyjen neuvottelujärjestelmien avulla.¹⁰ Erityisesti työllisyyskysymyksiä koskevista poliittisista päätöksissä on yleensä kuultu myös työmarkkinajärjestöjä. Työmarkkinoihin liittyviä valtasuhteita tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota kolmikantamalliin, joka perustuu yhteistyöhön työmarkkinajärjestöjen ja valtion välillä.¹¹ Hallitus on ollut keskeisemmässä roolissa korporatistisessa päätöksenteossa, ja eduskunta on toiminut kolmikantaisen mallin reunamilla. Eduskunnalla oli kuitenkin merkittävä rooli vuoden 1984 työttömyysturvalain muodostamisessa, ja se kuuluu siksi tämän artikkelin tutkimuskohteisiin. Valtakamppailu näiden osapuolien välillä ja sisällä näkyi koko työttömyysturvalainsäädäntöprosessin ajan.

Vuoden 1971 työllisyyslaki on vuoden 1984 lakia edeltänyt työttömyysturvaa koskeva laki, joten aloitan tarkastelun siitä. Käsitelen myös

6 Kari Vähätalo, *Työttömät ja työttömyysturvauudistus: Tutkimus vuoden 1985 työttömyysturvauudistuksen työvoima- ja sosiaaliturvapolitiittisista vaikutuksista* (Helsinki: Työvoimaministeriö, 1988).

7 Ks. esim. Urponen, ”Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon,” 252–257; Olli Kangas ja Tapani Paavonen, *Suomen eduskunta 100 vuotta*, vol. 8, *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana* (Helsinki, Edita, 2006), 240–245.

8 Maiju Wuokko, ”Markkinatalouden etujoukot: Elinkeinoelämän valtuuskunta, Teollisuuden keskusliitto ja liike-elämän poliittinen toiminta 1970–1980-lukujen Suomessa” (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2016); Ville Yliaska, *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle* (Helsinki: Into, 2014); Sami Outinen, *Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin: Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998* (Helsinki: Into-Kustannus, 2015); Ilkka Kärrylä, ”The Contested Relationship of Democracy and Economy: Debates on Economic and Industrial Democracy in Finland and Sweden, 1960s–1990s” (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2019).

9 Pertti Koistinen, *Työ, työvoima ja politiikka* (Tampere: Vastapaino, 2014), 74–75. Pohjoismainen malli edustaa liberaalin markkinatalouden mallia enemmän koordinoitua markkinatalouden ideaalia. Koistinen, *Työ*, 72–73.

10 Koistinen, *Työ*, 75.

11 Markku Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa: Suomen työnantajain keskusliitto 1980–1992* (Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto, 2005), 22.

olennaisia vuosien 1971 ja 1984 välillä syntyneitä lakiuudistuksia ja komiteamietintöjä. Täydennän kuvaa *Helsingin Sanomien* uutisoinnilla ja työmarkkinajärjestöjen arkistojen asiakirjoilla. Pidempi ajanjakso mahdollistaa syvemmän ymmärryksen aikakaudesta. Artikkelia voi kutsua pitkittäistutkimukseksi. Lisäksi kyseessä on laadullinen tapaustutkimus, jonka tarkoituksena on täydentää tietämystä tarkasteltavan ajankohdan aatemaailmasta.

Työmarkkinajärjestöt työttömyysturvaa säättämässä

Kolmikantamalliin vaikuttivat kylmän sodan ilmapiiri ja yleinen vasemmistovirtaus, joka maassa vallitsi vuoden 1984 työttömyysturvain säättämisen aikoihin. Kokoomus oli pidetty oppositiossa vuoden 1970 suuresta vaalivoitostaan huolimatta ja sen jälkeenkin saavuttamistaan eduskuntavaalimenestyksistä riippumatta aina vuoteen 1987 asti. Sosialidemokraatit puolestaan pitivät tiukasti kiinni pääministerin paikasta. Lisäksi tasavallan presidentin puoluetusta vaihtui vuonna 1982 Urho Kekkosen keskustapuoluelaisuudesta Mauno Koiviston sosialidemokratiaan. Erityisesti juuri sosialidemokraattien asema näytti vahvalta.

1970-luvun öljykriisit¹² jättivät jäljet vasemmistolaisiin aatteisiin. Euroopassa, mukaan

lukien Suomessa, ja Yhdysvalloissa hyvinvointivalttioiden ja keynesiläisen talouspolitiikan kritiikki sai uutta pontta öljykriisien aloittamasta myllerryksestä.¹³ Tämä ilmeni myös Suomen sosialidemokraattisen puolueen (SDP) toiminnassa, sillä se alkoi pitää kilpailukyvyn turvaamista ensisijaisena vuodesta 1975 eteenpäin.¹⁴ Tämä SDP:n näkemys levisi suuremman yleisön tietoisuuteen vuonna 1977 pidetyn ns. Korpilammen konferenssin seurauksena.¹⁵ Liike-elämä ja poliittinen oikeisto myönsivät sosiaaliturvan tarpeellisuuden ja hyvinvointipalvelujen kasvun, kun taas poliittinen vasemmisto ja ammattiyhdistysliikkeet hyväksyivät taloudelliset välttämättömyydet.¹⁶ Hyvinvointivaltion kohtaamista kritiikistä huolimatta julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta kasvoi Suomessa vuosien 1982 ja 1986 välillä 4 prosenttiyksikköä.¹⁷ Julkiset menot kasvoivat säästämistoiveista huolimatta suurien sosiaalipoliittisten uudistusten, kuten peruskoulu-, terveys- ja päivähoitojärjestelmien luomisen takia.¹⁸

Öljykriisien taloudelliset vaikutukset heijastuivat Suomessa aina vuoteen 1982 asti, jonka jälkeen alkoi vahva talouskasvu.¹⁹ Työttömyys laski parhaimmillaan kolmen prosentin tasolle 1980-luvulla, mutta työllisyys ei kuitenkaan palautunut öljykriisiä edeltäneelle tasolle.²⁰

12 Läntinen maailma kohtasi toisen maailmansodan jälkeen pahimman talouskriisinsä, kun arabimaiden kaupasaarto Israelia tukevia maita vastaan nosti öljyn hintaa reilusti vuonna 1973. Maiju Wuokko, ”Riitaisa liitto 1956–1991,” osa 2 teoksessa *Loputtomat kiblajaiset: Yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940–2020* (Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2020), 200.

13 Yliaska, *Tebokkuuden toiveuni*, 70–77.

14 Sami Outinen, ”From Steering Capitalism to Seeking Market Acceptance: Social Democrats and Employment in Finland,” *Scandinavian Journal of History* 42, no. 4 (June 2017): 392–395, <https://doi.org/10.1080/003468755.2017.1336599>.

15 Ibid.

16 Maiju Wuokko, ”The curious compatibility of consensus, corporatism, and neoliberalism: The Finnish business community and the retasking of a corporatist welfare state,” *Business History* (April 2019): 7, <https://doi.org/10.1080/00076791.2019.1598379>.

17 Outinen, *From Steering*, 397.

18 Ibid.

19 Wuokko, ”Riitaisa liitto,” 238.

20 Maija Absetz ja Lotta Pirhonen, ”Tilastoaineisto: Työllisyys ja työttömyys Suomessa 1900–2017” (julkaisematon käsikirjoitusluonnos, 12.2.2019), Excel-tiedosto.

Öljykriisien aikaan 1970-luvulla oli myös käynnissä rakennemuutos, mikä ilmeni siinä, että väestö koulutautui, kaupungistui ja työllistyi.²¹ Automaation lisääntyessä ja koulutuksen yleistyessä tarjolla olevat työpaikat olivat aikaisempaa vaativampia ja erikoistuneempia.²² Osa työttömistä ei päässyt mukaan uuteen talouskasvuun ja heistä tuli pitkäaikais-työttömiä.

Työttömyyden muuttunut rakenne oli vahvistanut usean vuosikymmenen ajan tarvetta muuttaa lainsäädäntöä muun muassa työttömyysturvan osalta.²³ Eduskunnan päätösten-tekovaikeuksien takia aloite oli siirtynyt sosiaalipoliittisissa asioissa työmarkkinajärjestöille jo 1950-luvun lopussa.²⁴ Työttömyysturvalain uudistus onnistui vasta kolmikantaisen sopimisen myötä 1980-luvun alussa.

Kolmikantainen sopiminen houkutteli kaikkia korporatistisen järjestelmän osapuolia, mutta ei tasapuolisesti. SAK koki olevansa vahvoilla kolmikantaisessa sopimisessa 1980-luvun alussa, ja sillä olikin tällöin paljon tavoitteita työelämän laadulliseksi parantamiseksi.²⁵ Toisaalta SAK:n asenne keskitettyihin tulopoliittisiin kokonaisratkaisuihin ei ollut ongelmaton. Kun SAK muutti sääntöjään vuonna 1969, sen jäsenliittojen ei tarvinnut enää pyytää siltä erikseen lakkolupaa. Jäsenliitot saattoivat ottaa myös entistä itsenäisemmän linjan työehtopolitiikassa sääntömuutoksen jälkeen. Keskitettyihin ratkaisuihin perustuva tulopoliittikka sopi huonosti yhteen sen kanssa, että ammattiliitoista alkoi tulla riippumattomam-

pia. Lisäksi SAK jakaantui voimakkaasti sosiaalidemokraatteihin ja kansandemokraatteihin, joilla oli osin erilaiset päämäärät ja keinot. Yksi suurimmista käytännön eroista näiden kahden SAK:n siiven välille syntyi siitä, millä tavoin ne suhtautuivat työehtosopimusten aikana tapahtuviin lakkoihin neuvottelujen painostuskeinona. 1970- ja 1980-luvuilla Suomessa lakkoiltiin erityisen paljon, mikä hiersi neuvottelujärjestelmän uskottavuutta ja sen osapuolien keskinäisiä välejä.²⁶

STK oli samaan aikaan tyytymätön tulopoliittisiin kokonaisratkaisuihin. Se olisi halunnut enemmän liittokohtaista sopimista. Kokonaisratkaisujen etu oli kuitenkin työnantajien näkökulmasta se, että ne pitivät palkan korotukset maltillisina. Toisaalta kokonaisratkaisujen toimivuutta murensivat teollisten alojen vetämät palkkaliikumukset eli palkankorotusten ylittäminen yli sopimusten, liittojen irtautuminen kokonaisratkaisuista sekä laitomat lakot sopimusten jälkeen. Keskustelu työmarkkinajärjestöjen pelisäännöistä ja erityisesti villien lakkojen hillitseminen oli työnantajien tavoittelulla koko 1970-luvun. STK tavoitteli korkeita lakkosakkoja, jotta lakkoilu vähentyisi.²⁷

Sitä, että työttömyysturvasta tuli iso kysymys vuoden 1984 tulopoliittisella kierroksella, selittää SAK:n toive uudistaa työttömyysturvalainsäädäntöä.²⁸ STK sen sijaan kritisoi sosiaalipoliittisten päätösten ottamista mukaan kokonaisratkaisuihin, mutta halusi kuitenkin vaikuttaa niitä koskevaan lainsäädäntöön.²⁹

21 Wuokko, ”Markkinatalouden etujoukot,” 84.

22 Arla Marttila, ”Aktiivintipoliittikka yhteisöreaktiona” (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, 2016), 24.

23 Hallituksen esitys työttömyysturvalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 38/1984, 14. Jatkossa HE 38 (1984).

24 Kangas, *Eduskunta*, 241.

25 Tapio Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, vol. 2, *Laatua ja vapaa-aikaa: Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö vuodesta 1977* (Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018), 352.

26 Ritva Savtschenko, *Kompuroiden korporatismissa: Eheytyneen SAK:n ristipaineet suomalaisessa korporatismissa 1968–1978* (Omakustanne, 2015), 142.

27 Ibid., 141.

28 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 356.

29 Wuokko, ”Riitaisa liitto,” 256–258.

Työnantajakeskusjärjestön pyrkimys vaikuttaa tulevaan työttömyysturvalakiin näkyi jo ennen tulopoliittisia neuvotteluja. STK:n muistio ”Sosiaalipolitiikan suuntaviivat 1980-luvulla” ja työttömyysturvakomitean mietintö vuodelta 1979³⁰ ajoittuvat samoille ajoille ja ovat sisällöltään samankaltaisia. Omavastuun kehittäminen, työnteon kannattavuuden korostaminen ja työmotivaation säilyttäminen olivat molemmissa keskeisiä tavoitteita työttömyysturvan osalta.³¹ STK:lla vaikuttaa olleen SAK:ta enemmän valtaa kyseisessä työttömyysturvakomiteassa, sillä yksi mietinnön kirjoittajista oli työnantajien jäsen, kun taas työntekijöiden puolelta mukana oli vain yksittäisten liittojen jäseniä asiantuntijoina.

Seuraava työttömyysturvakomitea seurasi yleisellä tasolla vuoden 1979 mietintöä mutta otti enemmän kantaa yksityiskohtiin ja käytännön toteutukseen. Komitean puheenjohtaja Pekka Morri oli siirtynyt vuonna 1977 Kansaneläkelaitoksen johtajaksi SAK:n sihteerin paikalta.³² Työmarkkinajärjestöjen ja valtion toiminnan yhteys näkyi niin asiantuntijoisena kuin komiteanmietinnön kirjoittajissakin, mutta vielä selkeämmin Morrin siirtymisessä merkittävästä asemasta SAK:ssa Kelan johon. Toimikunnan työskentely johti vuoden 1982 työttömyystoimikunnan mietinnän syntymään.³³ Sen kirjoittajat ilmaisivat suoraan, että mietintö on pitkälti Morrin käsialaa.³⁴ Myös

tämä mietintö on selvästi yhteneväinen SAK:n tavoitteiden kanssa, mutta on silti vaikea arvioida, kumpi järjestö vaikutti enemmän sen sisältöön. Molemmilla oli toimijoita komitean avaintehtävissä. Ilmeistä silti on, että kummallakin keskusjärjestöistä oli vaikutusvaltaa työttömyysturvalain valmisteluvaiheessa.

Vuoden 1984 työttömyysturvauudistuksen suuntaviivat määrittivät saman vuoden tulopoliittisissa neuvotteluissa, joiden tunnustelut alkoivat SAK:n kanssa vuoden 1983 lopulla.³⁵ Vuoden 1984 alussa tuloneuvottelut olivat jämähtäneet paikoilleen, ja saman vuoden helmikuussa SAK ja sen jäsenliitot toimittivat suunnitelmat työnseisauksia koskevat suunnitelmat sen varalta, ettei neuvotteluissa päästäisi tulokseen maaliskuun alkuun mennessä.³⁶ Toisin kuin SAK olisi toivonut, tulopoliittinen selvitysmies Matti Pekkanen ”melkein puhtaan matemaattisesti halkaisi riidan keskeltä” keskusjärjestöjen vaatimusten väliltä.³⁷

Vuoden 1984 tulopoliittinen kokonaisratkaisu, joka oli voimassa vuoteen 1986 asti, hyväksyttiin työmarkkinajärjestöjen kesken Pekkasen ehdottaman ratkaisun mukaisesti. Palkkoja korotettiin yhteensä 6,8 %, työaikaa lyhennettiin ja lakkosakkoja korotettiin työnantajien eduksi reilusti. Sosialidemokraattien eduskuntaryhmän puheenjohtaja Olli Helminen summasi tulosta *Helsingin Sanomissa* seuraavasti:

30 Jatkossa KM 27 (1979).

31 KM 27 (1979); Suomen työnantajien keskusliiton pöytäkirja 448/78, liite 2, Sosiaalipolitiikan suuntaviivat 1980-luvulla, 28.9.1978, Suomen työnantajain keskusliitto (STK), Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA), Mikkeli.

32 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 56.

33 Jatkossa KM 34 (1982).

34 KM 34 (1982), 170.

35 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 362–363.

36 SAK toi neuvotteluihin mukaan vaikeat kysymykset työajan lyhennyksestä, työttömyysturvan uudistuksesta ja matalapalkkamallista. SAK:n ja STK:n puolelta mukaan tulivat kysymykset työajan joustoista, liikkuvuudesta ja laittomien lakkojen hyvityssakoista. Näkemyksistä pidettiin tiukasti kiinni molemmin puolin. Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 376, 386.

37 ”Pekkanen varasti laakerit,” Muut lehdet, *Helsingin Sanomat* (HS), 7.5.1984, Päivälehdien Arkisto (PA), Helsinki; Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 390.

SKDL esitti välikysymyksen työttömyysturvasta vuonna 1984. Kuvassa sos.dem. eduskuntaryhmän puheenjohtaja Olli Helminen ja pääministeri Kalevi Sorsa eduskunnassa välikysymyksen käsittelyn aikaan. Kuva: Kalevi Keski-Korhonen / Työväen Arkisto.

Lakkosakkojen nostaminen oli työnantajien ehto keskitetyn ratkaisun syntymiselle. Emme ole tyytyväisiä hyvityssakkojen korotukseen, mutta ymmärrämme sitä koskevan päätöksen olevan osan kokonaisuutta, jonka purkaminen vaarantaa työväenliikkeen kannalta tärkeiden tavoitteiden toteutumista.³⁸

SAK sai merkittävän laadullisen uudistuksen läpi, mutta hintana oli se, että työnantajat saivat mukaan sopimukseen oman pitkän aikavälin tavoitteensa – lakkosakkojen lähes kymmenkertaisen korotuksen.

Työttömyysturvan perusturvan summaksi sovittiin 70 markkaa päivässä ja ansio-osan kattavuudeksi 45 % palkasta.³⁹ Perusturvan nousu oli suurimmillaan 28,50 markkaa.⁴⁰ Siinä missä aiemman kassalain mukaan ansio-osan kattavuus oli enimmillään kolme neljäsosaa ja kattona oli 53 markkaa perheettömälle, katto nousi uudistuksen myötä 90 prosenttiin aiemmasta tulotasosta.⁴¹ Absoluuttinen markkamääräinen katto katosi ansioturva kokonaan.⁴² Ansioturva sidottiin aikaisempaa vahvemmin tulotasoon, mutta taso myös heik-

38 ”SDP:n Olli Helminen: Lakkosakon vaativat työnantajat ja porvari,” Kotimaa, HS, 17.3.1984, PA.

39 Bergholm, *Tulopolitiikan aika*, 392.

40 HE 38 (1984), 7. Laskettu perheettömän saamasta työttömyysturvasta. Aiemmassa laissa perusturvan tasoon vaikutti myös asuinpaikkakunta. Sitä ei otettu enää huomioon uudistetussa perusturvassa.

41 HE 38 (1984), 7. Laskettu perheettömän saamasta työttömyysturvasta.

42 Työttömyysturvalaki 602 (1984), luku 6, 23§.

keni työttömyyden jatkuessa. Perusturva nousi prosentuaalisesi suhteessa vanhaan.

Vuoden 1983 eduskuntavaalit niukasti voitannut SDP piti pääministerin paikkansa Kalevi Sorsan johdolla, vaikka porvaripuolueet – Keskustapuolue, Suomen Maaseudun Puolue (SMP) ja Ruotsalainen kansanpuolue (RKP) – muodostivat hallituksen enemmistön.⁴³ Yksi yllätysvoittajista oli SMP, joka sai 10 paikkaa lisää eduskuntaan. Se vei ne lähinnä Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL) edustajilta.⁴⁴ Sorsan johtaman hallituksen keskeiset talouspoliittiset tavoitteet olivat inflaation hillitseminen, kilpailukyvynturvaaminen ja työttömyyden supistaminen.⁴⁵ Tulopoliittinen sopiminen näytti hallitukselle keinolta päästä talouspoliittisiin tavoitteisiin.⁴⁶ Hallituksella oli omia sisäisiä riitojaan tulopoliitiikasta neuvoteltaessa. Ongelmia aiheuttivat erityisesti Keskustapuolueen ja SDP:n eroavat käsitykset työttömyysturvan hoidosta.⁴⁷ Keskustapuolue, RKP ja SMP julistivat yhdessä ohjelman, jossa ne vastustivat SDP:n tukemaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa.⁴⁸ Ne olisivat lähteneet ennemmin perusturvan kehittämisen kannalle kuin vahvistamaan ammattiliittoihin pohjautuvaa kassajärjestelmää.

Hallituksen esitys työttömyysturvalaiksi jatkoi parikymmentä vuotta jatkunutta sosiaalisen korporatistimien linjaa, jossa työmarkkinajärjestöt sopivat aluksi asioista, minkä jälkeen tulos vietiin eduskunnan päätettäväksi.⁴⁹ Hallituksen esityksessä työvoiman liikkuvuus-

ta koskeva ehto muutettiin lievemmäksi kuin mitä Pekkanen oli ehdottanut, jotta muut hallituspuolueet saataisiin esityksen taakse.⁵⁰ STK väitti, että muutokset vesittävät Pekkas-paperin, ja varoitti siitä, että sopimuksesta lipeäminen aiheuttaa särön hallituksen ja etujärjestöjen yhteistyöhön.⁵¹ Muutokset eivät myöskään hiljentäneet työmarkkinajärjestöjä kritisoivia kansanedustajia, vaikka työttömyysturvaan liittyvää hallituksen esitystä muutettiin ennen eduskuntaan saapumista ja myöhemmin eduskuntakäsittelyssä.

Työn vastaanottovelvollisuutta laajennetaan (vai laajennetaanko?)

Työn vastaanottovelvollisuus ei ollut uusi ajatus vuoden 1984 työttömyysturvalain syntyessä. Työttömällä oli myös edellisten lakien mukaan velvollisuus ottaa vastaan töitä ollakseen oikeutettu työttömyysturvaan. Eduskunnassa väiteltiin vuoden 1984 valtiopäiväkeskusteluissa siitä, pitäisikö velvollisuutta lisätä, pitää ennallaan vai jopa supistaa.

Työn vastaanottovelvollisuuden laajentamisesta puhuttiin julkisessa keskustelussa alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden lisäämiseksi. Jo 1940-luvulla työttömyyskomitea oli ehdottanut, että työvoiman maantieteellistä liikkuvuutta lisättäisiin.⁵² Tällöin ratkaisuksi ehdotettiin suuria keskitettyjä työmaita, joihin työtä vailla olleet vietäisiin. Tätä ei uskallettu toteuttaa ennen 1950-luvun puoliväliä, jolloin suuret siirtotyömaaprojektit alkoivat

43 Bergholm, *Tulopoliitiikan aika*, 356; Valtioneuvosto, ”Hallituksen ja ministerit raportti,” viitattu 11.11.2019, <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/63>.

44 Bergholm, *Tulopoliitiikan aika*, 355.

45 Ibid., 357.

46 Ibid.

47 ”Esitys ehkä viikonvaihteessa,” HS, 1.3.1984, PA.

48 Bergholm, *Tulopoliitiikan aika*, 372.

49 Kangas, *Eduskunta*, 241.

50 Ibid.

51 ”Työnantajat napisevat: Hallitus vei pohjan työttömien liikuttelulta,” Kotimaa, HS, 3.4.1984, PA; ”Kuka petti ketä,” Pääkirjoitukset, HS, 7.4.1984, PA.

52 Marko Nenonen, *Lapiolinjalla: Työttömät pakkotöissä 1948–1971* (Jyväskylä: Atena, 2006), 18.

ja Itä- ja Pohjois-Suomen työttömiä siirrettiin Etelä-Suomen tieprojekteihin.⁵³ Työttömyystöistä saatu avustus tuli palkan muodossa. Vasta 1960-luvun työllisyyslain myötä toteutui mahdollisuus raha-avustukseen ilman töitä, vaikka ajatus oli ollut vireillä vuosisadan alusta lähtien.⁵⁴ Vielä 1960-luvulla työttömäksi ilmoittautunut voitiin määrätä töihin kotikunnan ulkopuolelle, vaikka siirtotyömaajärjestelmä romahti isossa mittakaavassa 1960-luvun alkuun mennessä.⁵⁵ Vuoden 1971 työllisyyslaki lopetti työttömyystyöt ja siirtotyömaat lopullisesti. Rahakorvaus korvasi tällöin työttömyystyöt työttömyysturvan muotona.⁵⁶ Pyrkimys työvoiman alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden lisäämiseen sisältyi vuoden 1971 työllisyyslakiin, mutta lakiin ei kuitenkaan sisällynyt ehdotuksia konkreettista toimista asian suhteen.⁵⁷ Vuoden 1982 komiteanmietinnössä ehdotettiin alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden laajentamista, jos työtä ei löydy.⁵⁸

Hallituspuolueiden välillä vuoden 1984 uudistuksessa herätti kaikista eniten kiistaa ajatus alueellisen ja ammatillisen liikkuvuusvelvoitteen lisäämisestä.⁵⁹ Näistä velvoitteista sai eniten huomiota alueellisen liikkuvuuden velvoite, millä tarkoitettiin velvollisuutta muuttaa toiselle paikkakunnalle työn perässä työttömyysturvan menettämisen uhalla. Suora

muuttovelvoite puuttui vielä vuoden 1971 laista ja sen jälkeisistä asetuksista.⁶⁰ Liikkuvuutta pyrittiin edistämään vanhassa laissa avustuksilla, ei pakotteilla.⁶¹ Käyttämieni lähteiden valossa ensimmäinen maininta velvollisuudesta muuttaa työn perässä löytyy vuoden 1979 komiteanmietinnöstä. Siinä ehdotetaan työttömyyskorvauksen epäämistä, jos hakija ei suostu muuttamaan työn perässä toiselle paikkakunnalle.⁶²

Tulopoliittisten neuvottelujen aikana Keskkustapuolue vaati voimakkaasti, että alueellinen liikkumisvelvoite ei saa poiketa suuresti vanhasta lainsäädännöstä.⁶³ Työnantajat eivät olisi kuitenkaan hyväksyneet Matti Pekkasen tulopoliittiseen ratkaisuun sisältyvää työttömyysturvaa ilman liikkuvuuspykälää.⁶⁴ Hallituksen sisäisen kitkan takia pääministeri Sorsa pyysi neuvotteluväriä liikkuvuuspykälään työmarkkinaosapuolilta.⁶⁵ Hallitus pääsi keskenään sopuun vasta, kun liikkuvuudelle asetettiin enemmän rajoituksia kuin työnantajat olivat toivoneet.⁶⁶ Hallitus lievensi muuttopakkoa lisää Pekkasen esityksestä, kun se vaati, että oman alueen työttömiä tulee pyrkiä hyödyntämään ennen kuin työntekijöitä siirretään alueelle muualta.⁶⁷ Työvoimaministeri Urpo Leppänen (SMP) esitti, että käytännössä hallituksen edellyttämien rajoitusten mukaan ketään ei voi pakottaa muuttamaan hallituk-

53 Ibid., 28.

54 Jorma Kalela, *Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa* (Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1989), 48–49.

55 Nenonen, *Lapiolinjalla*, 21.

56 Ibid., 35–36.

57 Työllisyyslaki 906 (1971), 3§.

58 KM 34 (1982), 52.

59 Kangas, *Eduskunta*, 241.

60 Suomen asetuskokoelma, 44/1980, 1004/1981; Suomen Säädoskokoelma 575/1983.

61 Suomen asetuskokoelma, 949/1971, 1§.

62 KM 27 (1979), 31; KM 34 (1982), 54.

63 ”Kepu aikoo pitää Sdp:tä lujilla,” *Kotimaa*, HS, 8.3.1984, PA.

64 ”Työttömyysturvan viimeistely jatkuu yksityiskohdista,” *Kotimaa*, HS, 27.3.1984, PA.

65 Bergholm, *Tulopoliittikan aika*, 389.

66 Ibid., 372; ”Ministerit sopuun pikavauhtia,” *Kotimaa*, HS, 5.3.1984, PA.

67 ”Hallitus pihmensi työttömien muuttopakkoa,” HS, 30.3.1984, PA.

sen esityksen perusteella.⁶⁸ Vain suurissa kaupungeissa oli toivoa hyödyntää ensin omia työttömiä. Työttömien liikkuttelua vaikeutti esimerkiksi se, että Helsinkiä vaivasi huutava asuntopula. Oman haasteensa neuvotteluihin toi myös se, että työnantajien mukaan pyrkimys hyödyntää vain paikallisia työttömiä vessittäisi koko liikkuvuuspykälän.⁶⁹ Keskustapuolueen Mauri Pekkarinen valitteli, että työmarkkinajärjestöjen ja kokoomuksen johto vastusti jopa selkeitä parannuksia liikkuvuusasetuksiin.⁷⁰

Keskustelu alueellisesta liikkuvuudesta kytkeytyi keskusteluun työmarkkinajärjestöjen vallasta. SDP:ta lukuun ottamatta hallituspuolueissa valiteltiin SKDL:n tapaan, että alueellisen liikkuvuuden lisääminen on puhtaasti työnantajan etu. Mielenkiintoista on, että hallituspuolueidenkin jäsenet kritisoivat valtiopäiväkeskusteluissa hallituksen esitystä. Hallituspuolueiden edustajat katsoivat lain epäkohtien olevan työnantajien sanelemia.⁷¹ Keskustapuolueen Hannele Pokan mukaan hallitus joutui ostamaan rauhan työmarkkinoilla ja hyväksymään työttömyysturvauudistuksen osana kokonaisratkaisua.⁷² Sosiaalidemokraattinen ministeri Vappu Taipale muistutti, että laki ei ole pelkästään työmarkkinajärjestöjen sanelema: olihan hallitus tietoisesti poikennut Pekkas-sopimuksesta liikkuvuuden osalta jo hallituksen esityksessä.⁷³

Pykälän vastustajat ja kriitikot puhuivat työttömien pakkomuutosta, kun taas pykälää

puolustavat puhuivat työmarkkinoiden joustavuudesta. Työnantajat sanoivat, että tavoitteena ei ole pakkomuuttojärjestelmä vaan saada aikaan joustavuutta työmarkkinoille.⁷⁴ SAK:n puheenjohtaja Pertti Viinanen totesi, että ay-liike ei hyväksy pakkomuuttoa, mutta tukee alueellista liikkuvuutta ”siltoin kun se johtaa turvattuun työpaikkaan ja parantuneisiin elinoloihin”.⁷⁵ Työmarkkinajärjestöt siis yrittivät kiinnittää huomion pois muutovollisuudesta puhumalla joustavuudesta ja liikkuvuudesta. SDP:n edustajat toimivat lähes samoin, sillä he kutsuivat pakkomuuttoa työvoiman liikkuvuudeksi. Heidän mukaansa kritiikille ei ollut aihetta, sillä he pitivät uutta lakia vain vanhan käytännön jatkona.⁷⁶ Tämä tulkinta jäi hallituksen esitykseen.⁷⁷ Tulkinta ei kuitenkaan vastaa todellisuutta, sillä laki muuttui merkittävästi alueellisen liikkuvuuden osalta. Myös *Helsingin Sanomissa* tunnistettiin, että ”voimassa olevissa säädöksissä tällaista muuttokehotusta ei ole.”⁷⁸ Uudistuksen myötä työstä kieltäytyminen johti työttömyysturvan menettämiseen. Tämä poikkesi selvästi vanhasta laista. Sinikka Hurskaisen (SDP) mukaan pelko siitä, että työttömän on pakko muuttaa paikkakunnalta toiselle, on turha, sillä aikaisempikaan laki ei pakottanut ketään muuttamaan, vaikka laki olisi sallinut sen.⁷⁹ Muuttamispakko oli työvoimaviranomaisten päätöksen varassa eikä lukenut laissa. Lainsäädäntöä muutettiin, mutta SDP:n retoriikka pyrki häivyttämään muutoksen osaksi aikai-

68 Valtiopäivät (Vp) 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 765.

69 ”Työnantajat napisevat: Hallitus vei pohjan työttömien liikkuttelulta,” Kotimaa, HS, 3.4.1984, PA.

70 Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1646.

71 Keskustalta muun muassa Sirkka-Liisa Anttila, Kauko Juhantalo, Mauri Pekkarinen ja Hannu Kemppainen, SMP:lta Timo Laaksonen, Vieno Eklund, Pentti Skön, RKP:lta Häkan Nordman ja Ole Norrback.

72 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 758.

73 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Esittely, 6.4.1984, 714.

74 ”Työnantajat napisevat: Hallitus vei pohjan työttömien liikkuttelulta,” Kotimaa, HS, 3.4.1984, PA.

75 ”Viinanen: työttömyyskorvauksen uudistusta ei saa lykätä,” Kotimaa, HS, 14.4.1984, PA.

76 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 750, 759, 762, 767, 783.

77 HE 38 (1984), 21.

78 ”Työttömien tulot nousevat,” Kotimaa, HS, 10.3.1984, PA.

79 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 783.

sempaa käytäntöä. Epäviraalisen käytännön siirtäminen viralliseen lakiin oli toisaalta vanhan toiminnan jatkoa, toisaalta konkreettinen askel käytännön sementoimiseksi.

Pakkomuuton vastustajat vetosivat työttömän perusoikeuksiin, jotka piti turvata kustannuksista huolimatta. Velvollisuus muuttaa työn perässä työttömyysturvan menettämisen uhalla oli heidän mielestään hyväksyttävä peruste kutsua alueellista liikkuvuutta pakkomuutoksi. SKDL:n Pekka Leppäsen mukaan ”[r]ahaa meillä on hoitaa nämä kysymykset”.⁸⁰ SKDL, Keskustapuolue ja SMP kyseenalaisivat muuttovelvollisuuden perustuslaillisuuden.⁸¹ SMP:n Pentti Skön ja keskustapuolueen Hannele Pokka vetosivat myös YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, jossa puhutaan oikeudesta työhön, sen vapaaseen valintaan ja suojaan työttömyyttä vastaan.⁸² Hallitusmuodon mukaan Suomen kansalaisella oli oikeus valita asuinpaikkansa. Täten velvollisuus muuttaa työn perässä oli perustuslaillinen kysymys. Juuri kysymys muuttovelvollisuudesta johti lakiesityksen viemiseen myös perustuslakivaliokuntaan, mikä ei ollut vakiokäytäntö lakiehdotusten käsittelyssä. Perustuslakivaliokunnan mukaan muuttovelvollisuus todella oli ristiriidassa perustuslain kanssa, mutta siitä huolimatta sitä ei poistettu lopullisesta laista.

Kaikkien hallituspuolueiden piirissä esitettiin näkemyksiä siitä, että laki oli liian tiukka perheellisten osalta. Esityksen mukaan liikku-

vuus kotipaikkakunnan ulkopuolelle on velvoitettu silloin, kun toinen vanhemmista voi käydä kotona päivittäin ja toisella on mahdollisuus käydä kotona viikoittain.⁸³ Esitys edellyttää osittaista asumiseroa työttömyysturvan menettämisen uhalla siinä tapauksessa, että toinen puoliso on töissä ja toinen saa töitä kotipaikkakunnan ulkopuolelta. SDP:n Kerttu Törnqvist varoitti, että perheiden hajottaminen voi vähentää työttömyyttä, mutta ”jonot mielenterveystoimistoissa ja sosiaalitoimistoissa kasvavat”.⁸⁴ Keskustapuolueen Juhani Alarannan mukaan liikkuvuuden lisäämät sosiaaliset ongelmat voivat osoittautua kalliimmaksi hoitaa kuin työttömyys.⁸⁵

Kysymysten ryöppy eduskunnassa johti muuttovelvollisuuden tarkennukseen sosiaalivaliokunnassa. Tämän seurauksena perheellisten muuttovelvollisuutta selkeästi lievennettiin.⁸⁶ Heidän osaltaan pidettiin huolta siitä, että ”perhesuhteet eivät estä muuttamista”. Toisin sanoen hallituksen esityksessä mainittu raja- ja viikoittaisesta mahdollisuudesta käydä kotona poistettiin esityksestä. Lisäksi perheellisten tilaa parannettiin siten, että henkilö saattoi kieltäytyä työstä toisella paikkakunnalla, jos hänellä on siihen ”painava henkilökohtainen syy”.⁸⁷ Tämä määritelmä on niin laaja, että perheiden muuttovelvollisuus katosi käytännössä. Keskustapuolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Kauko Juhantalo otti kunnian perheellisten aseman parantamisesta itselleen eikä nähnyt rajoitusten jälkeen ongel-

80 Ibid., 757.

81 Ibid., 758; Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1628; Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 791. Keskusta ilmaisi vuoden 1982 periaateohjelmassaan, että jokaiselle on turvattava mahdollisuus tehdä työtä ja hankkia toimeentulo kotiseudullaan. ”Keskustapuolueen periaateohjelma, 1982,” viitattu 8.5.2020, <https://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=822283f3-c2cd-4580-a756-6a17758a6373>.

82 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 748, 758.

83 HE 38 (1984), 37.

84 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 750.

85 Ibid., 794.

86 SoVM 8/1984.

87 Työttömyysturvalaki 602 (1984), 7 §, 5 mom.

mia muuttovollisuudessa.⁸⁸ Perheiden yhtenäisyys oli lakia säätävillä tahoille tärkeämpää kuin työttömyyden vähentäminen liikkuvuutta lisäämällä.

Liikkuvuus kysymys nosti esiin alueelliset erot suurten kaupunkien, lähinnä Helsingin, ja pohjoisten syrjäseutujen välillä. Jälkitekollisuudessa Suomessa alkutuotanto laski 1960-luvun jälkeen jatkuvasti, kun taas palvelujen työllisyysosuus nousi.⁸⁹ Työn rakenteen muuttuessa ongelmat heijastuivat työttömyyteen. Maaseudun alkutuotanto- ja jalostusalueiden työpaikkojen huvetessa työpaikkoja löytyi eniten palvelusektorilta kaupunkien kasvukeskuksista. Jo vuoden 1982 komiteanmietinnössä pelättiin liikkuvuuspykälien muutosten korostavan maan eri osien eriarvoisuutta.⁹⁰ Sekä työvoimaministeriössä että sosiaali- ja terveysministeriössä ennustettiin, että ilmiö aiheuttaa köyhissä kunnissa muuttotappiota.⁹¹

Helsinki oli usein muuton kohde, ja pohjoiset syrjäseudut usein alkupiste. Työttömyys oli jo 1950-luvulta lähtien Itä- ja Pohjois-Suomessa keskimääräistä pahempaa.⁹² Vaikuttaakin siltä, että lain tavoite lisätä alueellista liikkuvuutta vastasi eniten kaupunkien työvoiman tarpeisiin. Keskustalaisten mielestä työpaikat olisi pitänyt viedä sinne, missä työntekijät ovat eikä toisin päin.⁹³ Ennen siirtotyömaiden kautta työttömyyttä korjaamaan tarkoitettujen työllisyystyöjen sijoitettiin tarkoituksellisesti korkean työttömyyden alueille. Siirtotyömaat syntyivät kuitenkin epäsuhdasta, jossa työttö-

mät asuivat syrjäseuduilla, ja työvoimapulasta kärsivä Etelä-Suomi jäi ilman kaipaamiaan teiden kunnostushankkeita.⁹⁴ Vuoden 1984 keskustelussa sama ristiriita on yhä läsnä. Lapin lääniä edustaneen SDP:n kansanedustajan Aimo Ajon mukaan esimerkiksi Lapin ja Oulun lääneissä asuvat eivät voi lakiesityksen perusteella käydä riittävän usein kotona.⁹⁵ Kokoomuksessa taas ajateltiin, että vanha työttömyysturvalaki oli epätasa-arvoinen helsinkiläisiä kohtaan. Saattoihan pohjoisemmasta saada työttömyysturvaa helpommin kuin pääkaupungissa, koska pohjoisemmasta oli vaikeampi löytää työtä.⁹⁶ Keskustelu alueellisesta epätasa-arvosta toi esiin sen, että pohjoisen ja eteläisen Suomen ongelmat olivat eriytyneet toisistaan ja osin ristiriitaisia.

Tulopoliittisten neuvottelujen aikaan *Helsingin Sanomien* toimitus arvioi, että vastenmielisyys pakkomuuttoa kohtaan johtuu 1960-luvun kokemuksista valtion järjestämissä työttömyystöissä ja siirtotyömaiden parakkiasumisesta.⁹⁷ Siirtotyömaiden parakit jouduttiin rakentamaan kiireessä, majoitus ja muonitus ontuivat ja työntekijöiden oli mahdotonta ennustaa töiden jatkumista. Työntekijöitä saatettiin irtisanoa ja palkata uudestaan mieli- valtaisesti – ainakin jos asiaa katsoo heidän näkökulmastaan.⁹⁸

Kumpaakin työttömyysturvakomiteanmietintöä kirjoittamassa ollut sosiaali- ja terveysministeriön hallitussihteeri Sakari Heikkilä väitti, että erityisesti kommunistit ja keskustalaiset

88 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 760.

89 Markus Kari, *Suomen rahoitusmarkkinoiden murros 1980-luvulla* (Helsinki: Into, 2016), 108.

90 KM 34 (1982), Vastalauseet IV, Laine, Anttila.

91 KM 34 (1984), Vastalauseet III.

92 Nenonen, *Lapiolinjalla*, 11.

93 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 758; Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1628; Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset 10.4.1984, 763; ”Työttömyysturva ei saa rasittaa liikaa perheitä,” Kotimaa, HS, 8.4.1984, PA.

94 Nenonen, *Lapiolinjalla*, 23.

95 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 759.

96 Ibid., 781.

97 Jorma Korhonen, ”Muuttopakko pelottaa pohjoisen työttömiä,” Sunnuntai, HS, 8.4.1984, PA.

98 Nenonen, *Lapiolinjalla*, 38, 50.

ovat verranneet liikkuvuusvelvoitetta epärealistisesti 1960-luvun siirtotyömaihin.⁹⁹ Näin teki muun muassa Keskustapuolueen Hannele Pokka.¹⁰⁰ Myös kokoomuksessa oli halua varmistaa, että uudistus ei johtaisi paluuseen 1960-luvun siirtotyömaajärjestelmään.¹⁰¹ Siirtotyömaihin liittyneet kokemukset vaikuttivat lähimuistissa vielä 1980-luvulla. Sopivan asunon löytymistä lienee korostettu perusteluissa, jotta kenellekään ei jäisi epäselväksi ero 1960-luvun malliin.

Lopulliseen lakiin kirjattiin velvollisuus vastaanottaa työtä ”työssäkäyntialueen” eli kotipaikkakunnan ulkopuolelta, jos hakija on perheetön alle 50-vuotias, jos työnhakijalle voidaan löytää asunto ja jos työtä tarjotaan työehtojen mukaisesti.¹⁰² Perheellisten osalta esitettiin, että perhesuhteet eivät estä muuttamista. Huomioon otettiin sekä muut henkilökohdalliset syyt että asuinpaikkakunnan työllisyystilanne. Lakiin lisättiin liikkuvuusehto työttömyysturvan menettämisen uhalla, jota ei vanhassa laissa ollut. Mutta lakiproessin aikana ehtoon lisättiin useita poikkeuksia, jotka estivät ehdon toteutumisen käytännössä. Eduskunnassa ei kyetty tai haluttu täysin luopua liikkuvuusehdosta. Suuria työnantajien toivomia joustoja työmarkkinoille liikkuvuuspykälällä ei saatu aikaan. Jos mikään ei käytännössä muuttanut, miksi pykälä ylipäänsä piti jättää lakiin? Keskustapuolueen Hannu Kemppainen ilmaisi, että liikkuvuuspykälästä ei voitu täysin luopua, koska ”joidenkin arvovallalle se olisi ollut liian kova pala”.¹⁰³ Joillakin hän tarjosi tietenkkin työnantajien keskusjärjestöä.

Vaikka myös ammatillisen liikkuvuuden ehtoja kiristettiin, se sai paljon vähemmän huomiota kuin alueellinen liikkuvuus. Työttömyysturvaan kuuluva ammattisuoja tarkoitti mahdollisuutta kieltäytyä ammattia vastaanottomasta työstä menettämättä työttömyysturvaa. Koulutetulla ja työssä kokeneella työttömällä oli kolmen kuukauden ajan suurempi oikeus olla vastaanottamatta oman alan ulkopuolisia töitä kuin kouluttamattomalla työttömällä riippumatta siitä, kuuluiko työtön ansioturvan piiriin vai ei. Vuoden 1984 työttömyysturvalain mukaan ammattisuojaajan sai joko riittävän pitkällä työkokemuksella tai koulutuksen ja työkokemuksen yhdistelmällä. Työtön sai lain mukaan ”kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden aikana kieltäytyä työstä, jota ei voida pitää hänen ammatitaitonsa huomioon ottaen hänelle sopivana”.¹⁰⁴

Ennen 1970- ja 1980-lukujen vaihdetta ammattisuojaaja oli rajoitettu ajallisesti vain siltä osin, että perusturvaa koskeva työllisyysasetus oli rajannut ammattisuojaajan kolmeen työttömyyskuukauteen.¹⁰⁵ Ammattisuojaajan haluttiin kuitenkin muutoksia jo vuoden 1979 komiteamietinnössä, jossa ehdotettiin ammattisuojaajan yhtenäistämistä.¹⁰⁶ Yhtenäistämisen varjolla ammattisuojaajan aikarajoitusta alettiin tulkita tiukemmin: kolmen kuukauden aikaraja, joka oli aiemmin koskenut vain perusturvaa, katsottiin nyt koskevan kaikkia työttömyysturvamuuotoja. Ansioturvajärjestelmään kuuluvien laissa rajoittamatonta ammattisuojaaja nauttineiden työttömien oikeudet kaven- tuivat aiemmasta. Ammattisuojaajan liittyi

99 ”Hallitussihteeri Sakari Heikkilä: Työttömyysturva ei mullista työvoiman liikkuvuutta,” Kotimaa, HS, 20.4.1984, PA.

100 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 758.

101 Ibid., 781.

102 HE 38 (1984), 37.

103 Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 1632.

104 Työttömyysturvalaki 602 (1984), 7 §, 3mom.

105 Työllisyysasetus 948 (1971), 9§, 2 mom. Rajoitusehdotus: KM 34 (1982), 15; 53.

106 KM 27 (1979), 31.

myös liikkuvuusehto. Hallituksen esityksessä sanottiin vuonna 1984, että työttömän tulisi ammattisuojusta huolimatta olla valmis ottamaan vastaan oman alan töitä muualta Suomesta tai muita töitä kotipaikkakunnalta, jos viranomaisen arvioi, että oman alan töitä ei löydy kotipaikkakunnalta.¹⁰⁷ Ammattisuojusta huolimatta työttömän oli valittava kotipaikkakunta tai ammattia vastaava työ työttömyysturvan menettämisen uhallä. Pykälä kirjattiin työttömyysturvalakiin hallituksen esittämällä tavalla.¹⁰⁸

SKDL:n edustajat kutsuivat vuoden 1984 valtiopäiväkeskusteluissa ammattisuojan aikarajan rajoittamista kolmeen kuukauteen rajoittamiseksi työttömyysturvan romuttamiseksi.¹⁰⁹ Kansandemokraattien mukaan ammattisuojan tuli olla ajallisesti rajoittamaton niin ansioperustaisen työttömyysturvan kuin perusturvan osalta.¹¹⁰ SKDL:n eduskuntaryhmä jäi yksin mieliteensä kanssa. Toisaalta sen edustama näkemys olisi tarkoittanut eri sääntöjä koulutetulle ja ei-koulutetulle väestölle, mikä sopi huonosti yhteen SKDL:n tasa-arvolla kantansa perustelevan linjan kanssa.

Liikkuvuusksymyksen perustuslaillisuudesta puhunut Hannele Pokka sanoi, että ammatin valintaa ei koske sama perustuslain turva kuin asuinpaikan valintaa.¹¹¹ Keskustapuolueessa ammattisuojakin sai tosin kritiikkiä. Esimerkiksi Hannu Kemppainen piti amatillista liikkuvuutta sinänsä hyvänä asiana, mutta kritisoi ammatin vaihtoon liittyvää pakkoa: hänen mukaansa ”ei lääkäriä voi määrätä papiksi”.¹¹² Mutta uuden lain perusteella

lääkäri tuli työllistää koulutusta vaatimattomampaan ammattiin, vaikkapa siivoojaksi, jos oman alan töitä ei ollut tarjolla. Lain myötä nimenomaan hyvin koulutettujen ja hyväpalkkaisten ammattisuojaan tuli merkittäviä heikennyksiä. Kokoomus puolusti voimakkaasti amatillista liikkuvuutta. Helge Saarikosken (Kok.) mukaan on parempi olla toisen alan töissä kuin oman alan työtön.¹¹³ Hänen puolueoverinsa olisivat sisällyttäneet ammattisuojan piiriin koulutetut ilman työkokemusta, mutta kokoomuksessa ei kyseenalaistettu kolmen kuukauden aikarajaa.¹¹⁴ Eduskunnan toimintaa tutkineen Olli Kankaan mukaan ammattisuojan edustama oletus suomalaisen amatillirakenteen staattisuudesta ei enää vastannut työmarkkinoiden todellisuutta. Erilaistuvat ja epätyypilliset työsuhteet olivat yleistymään päin jo 1980-luvulla: Kuten Kangas kirjoittaa: ”[n]opea amatillirakenteen muutos merkitsee sitä, että sellaiseen ammattiin, josta jäädään työttömäksi, ei yksinkertaisesti ole enää paluuta.”¹¹⁵

Kaikista eniten työttömyysturvalakia kritisoivat SKDL:n edustajat. Heidän mukaansa laki heikensi ammatin- ja asuinpaikkasuoja ja toi uusia velvollisuuksia jo olemassa olevien päälle. He myös kritisoivat voimakkaasti yhdessä SMP:n ja Keskustapuolueen edustajien kanssa työmarkkinajärjestöjen osallistumista lain valmisteluun.¹¹⁶ Eriyisen purevaa SKDL:n kritiikki oli SAK:ta kohtaan. Sen mielestä SAK toimi porvariston jatkeena ajaessaan työmarkkinasopimuksen piiriin kuuluville kohtuuttoman hyviä ehtoja ja muille kohtuuttoman huo-

107 HE 38 (1984), 37.

108 Työttömyysturvalaki 602 (1984), 7 §, 4mom.

109 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 752; Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1613.

110 Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1613.

111 Ibid., 1628.

112 Ibid., 1632.

113 Vp 1984, Pöytäkirjat 1, Ehdotukset, 10.4.1984, 789.

114 Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1619. Myös Moisander (Kok.), Vp 1984, Pöytäkirjat 2, 1K, 21.6.1984, 1646.

115 Kangas, *Eduskunta*, 245.

116 Ibid., 243.

noja.¹¹⁷ Toisaalta SKDL tuli samalla hyväksyneeksi perusturvan ja ansioturvan välisen kuilun. Se vastusti myös niitä muutoksia, jotka olisivat heikentäneet ansioturvan tasoa ja kestoa eli tuoneet molempien työttömyysturvien saamisen ehtoja lähemmäksi toisiaan.

RKP oli työttömyysturvakysymyksissä hallituspuolueista kaikista hiljaisin, mutta myös sen mielestä perusturvan ja ansioturvan välinen kuilu oli liian suuri.¹¹⁸

Keskustapuolueen suhde muuttovelvoitteen oli jatkoa puolueessa jo pitkään kannatus- saaneelle käsitykselle siitä, että työ on vietävä sinne missä työttömät ovat eikä toisinpäin.¹¹⁹ Maatalousväestö jäi suurelta osin työttömyysturvan ulkopuolelle, eikä ansiosidonnainen työttömyysturva tukenut heidän etujaan. Tämä selittää Keskustapuolueen ja SMP:n pyrkimykset vahvistaa perusturvaa ansioturvan sijaan. Kokoomus ja SDP pyrkivät sen sijaan SAK:n tuella parantamaan ansioturvan korvaustasoa, mikä johti turvan tasojen eriytymiseen. Tämän lisäksi ne tukivat työmarkkinajärjestötoista lainsäädäntöä.

Puolueet jakaantuivat samalla tavoin kysymyksessä työttömien liikkuvuudesta. Aluksi Keskustapuolue ja SMP olivat SKDL:n kanssa samoilla linjoilla siinä, että muuttovelvollisuus on perustuslain vastainen, mutta ollessaan hallitusvastuussa samaiset kaksi puoluetta taipuivat ainakin periaatteellisella tasolla liikkuvuusvelvollisuuden laajentamisen puolelle. SKDL puolestaan pysyi loppuun asti lain suurimpana kriitikkona ja äänesti sitä vastaan.¹²⁰ Kun kyseessä oli uudistuksen voimaan saattaminen ja samalla tulopoliittisen sopimisen toteuttaminen, oli lain hyväksyminen lopulta myös kriitikoiden mielestä parempi vaihtoehto kuin se, että laki hylätään ja uutta lakia joudutaan odottamaan kymmeniäkin vuosia.

Liian suuri kaatuakseen

Työn vastaanottovelvollisuutta laajennettiin, koska työttömyysturvalaki ratkaistiin vaikeassa työmarkkinatilanteessa osana vuoden 1984 tulopoliittista kokonaisratkaisua. Oleellinen tekijä tässä oli työnantajien vaatimus alueellisen liikkuvuuden lisäämisestä ehtona työttömyysturvauudistukselle. Työttömyysturvalakia ei ollut onnistuttu uudistamaan ilman työmarkkinajärjestöjä. Riitaisat hallitukset eivät olleet päässeet yksimielisyyteen lain toteuttamisesta, vaikka uudistuksia oli valmisteltu pitkään. Työttömyysturvauudistus tuli osaksi vuoden 1984 tulopoliittista kierrosta SAK:n aloitteesta, mutta asiakirjoissa näkyy myös STK:n tavoite päästä vaikuttamaan työttömyysturvaan jo paljon ennen tulopoliittisen kierroksen alkua. Kolmikantaisen sopimisen ja tulopoliittisen mallin takia olemassa oli painetta saada laki läpi. Lain kaatumisella olisi ollut huomattavat seuraukset eduskunnan, hallituksen ja koko kolmikantaisen sopimisen uskottavuudelle. Kukaan ei halunnut ottaa vastuuta tulopoliittisen sopimuksen kaatumisesta, sillä yhteiskunnan toimivuuden kannalta olennaisia palasia oli sidoksissa sopimuksen syntyyn: palkankorotukset, työajan lyhentäminen, lakkosakkojen nosto ja työttömyysturvan uudistaminen. Eduskunnan käsittely sai kuitenkin aikaan muutoksia työttömyysturvalakiin.

Työn vastaanottovelvollisuuden laajentaminen herätti vastustusta niin hallituksessa kuin oppositiossakin. Liikkuvuuden lisäämistä vastustivat oppositio ja hallituspuolueet SDP:tä lukuun ottamatta. Hallituksen keskiryhmien eripura SDP:n kanssa johtui keskiryhmien kannanotosta SDP:n työttömyysturvamallia vastaan. Erityisesti Keskustapuolueen ja SMP:n esittämä kritiikki työttömyysturvauudistusta

117 Ibid.

118 Ibid., 241.

119 Ibid., 244.

120 Myös kolme sosialidemokraattia äänesti lakia vastaan. Ibid., 133.

kohtaan hallituksen esityksen jälkeen lienee osoitus hallituksen sisäisestä valtataistelusta sekä pyrkimyksestä pelastaa kasvoja. Työmarkkinajärjestöt vaikuttivat olleen sopivia syntipukkeja. Niitä saattoi syyttää lain epäkohdista. Työttömyysturvauudistuksen kritisointi eduskuntakäsittelyssä johti sellaisiin lain muutoksiin, joihin työnantajat eivät olleet tyytyväisiä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että hallituspuolueiden esittämän kritiikin ei ollut tarkoitus kaataa koko uudistusta.

Vastaanottovelvollisuutta laajennettiin lisäämällä ammatillista ja alueellista liikkuvuutta. Vastaanottovelvollisuuden laajentamisen kannattajat käyttivät tässä yhteydessä sanaa ”liikkuvuus”. Sanaa käytettiin neutraalina ilmaisuuna, ja sillä hämärrettiin sitä, että kyseessä oli työntekijöiden oikeuksia kaventava uudistus. Ammatillisen liikkuvuuden ehdot eivät muuttuneet aiemmasta laista muuten kuin keston puolesta. Keston yhtenäistäminen kolmeen kuukauteen tarkoitti, että oikeutta ansioturvaan kavennettiin. Oikeuksien kaventamista voitiin peitellä esittämällä, että laki on jatkoa edeltäville laeille.

Alueellisen liikkuvuuden ehdot vietiin perustuslakivaliokunnan käsittelyyn, ja käytäntö todettiin perustuslain vastaiseksi. Tästä huolimatta alueellisen liikkuvuuden vaatimus jäi lakiin, mutta sitä kuitenkin lievennettiin ottamalla huomioon asuinolosuhteet. Lisäksi huomioitiin perhetilanne sekä työttömän henkilökohtaiset syyt, jotka saattoivat estää muuttamisen työn perässä. Laki otti työttömän tilanteen joustavammin huomioon kuin mitä alun perin Pekkasen ratkaisussa sovittiin tai hallituksen esityksessä ehdotettiin. Perheiden yhtenäisyys oli lopputulosta tarkastellessa lakia säätäville tahoille tärkeämpää kuin työttömyyden vähentäminen liikkuvuutta lisäämällä. Lisäksi kunkin kunnan työttömät piti saada töihin ennen kuin kuntaan siirrettiin työttömiä muualta. Nämä ehdot estivät alueellisen liikkuvuuden toteutumista, vaikka lakiin sisältyi velvoite muuttaa työn perässä. Arvioin, että liikkuvuuspykälä oli liian suurella vaivalla ai-

kaan saatu kompromissi kolmikantaisessa sopimisjärjestelyssä, jotta siitä olisi täysin voitu luopua edes eduskunnassa. Toisaalta se oli siinä määrin radikaali muutos vanhaan nähden, ettei sitä olisi voitu hyväksyä sellaisenaan. Lopputuloksena oli periaatteellinen muutos, jolla oli vain vähän välittömiä seurauksia.

Työttömyysturvauudistusprosessin tarkastelu osoittaa, että työmarkkinajärjestöt olivat mukana lainvalmistelussa paljon voimakkaammin kuin mitä julkisuuden perusteella on saattanut luulla. Huomionarvoista on se, että molemmat työttömyysturvauudistusta käsittelevät komiteamietinnöt pitivät sisällään lausunnot työn vastaanottovelvollisuuksien laajentamisesta liikkuvuutta lisäämällä. Monivuotinen komiteatyöskentely edelsi vuoden 1984 tulopoliittista ratkaisua, mikä kertoo siitä, että pyrkimyksiä laajentaa vastaanottovelvollisuutta oli ollut jo pidempään olemassa. Työnantajat puhuivat kaikista äänekkäimmin liikkuvuuden lisäämisestä, mutta se ei yksin selittänyt sitä, miksi heidän mielipiteensä päätyi lopulliseen lakiin. Vaikuttaminen komiteatyöskentelyyn ja julkinen painostus tulopoliittikan avulla ovat selittäviä tekijöitä tässä asiassa. Se, että SAK ja SDP eivät vastustaneet liikkuvuuden lisäämistä, osoittaa kuitenkin, että työttömyysturvauudistusta kohtaan oli hyväksyntää myös muissa kuin työnantajien piireissä. Yleinen asenneilmapiiri oli kääntynyt varaukselliseksi sosiaalimenojen kasvamista kohtaan sekä oikeistossa että vasemmistossa. Työttömyysturvan velvollisuuksien lisääminen oli kompensatio sille, että turvan tasoa ei haluttu madaltaa.

Vuoden 1984 työttömyysturvauudistukseen liittyvät keskustelut sopivat yhteen aieman tutkimuksen kanssa. Edeltävässä tutkimuksessa on tuotu esiin, että sosiaaliturva oli Suomessa 1980-luvulla uudelleenmäärittelyn kohteena. Vastaanottovelvollisuuden lisäämisestä käyty keskustelu oli osa pitkää jatkumoa, joka liittyi työttömän oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainon hakemiseen osana sosiaalipolitiikkaa. Eduskunnassa oli tahoja, jotka

pyrkivät lisäämään työttömän velvollisuuksia, ja tahoja, jotka pyrkivät vähentämään velvollisuuksia entisestään. Suomalaisessa työttömyysturvassa päädyttiin ratkaisuun, jossa velvollisuuksia lisänneet voimat voittivat. Turvan rason nosto ja velvollisuuksien lisääminen oli kompromissi, jonka avulla saatiin kaikki lakiin vaikuttaneet tahot mukaan.

Vaikka työttömyysturvassa oli siirrytty työllisyystöistä raha-avustuksiin 1960-luvulta lähtien, ajatus työvelvollisuuden ja työttömyysturvan yhteydestä säilyi vielä vuoden 1984 työttömyysturvauudistuksessa. Vuosien 1971–1984 välisenä aikana työttömyysturva ei ollut sidottu työllisyystöihin eikä turvan saaminen edellyttänyt liikkumista työn luokse. Vuoden 1984 työttömyysturvalakia voi pitää paluuna vanhaan työlinjaan, mutta toisaalta laki ilmentää yleiseurooppalaista mallia, joka korosti sosiaaliturvan vastikkeellisuuden merkitystä. Lisätutkimuksen avulla olisi mahdollista selvittää, kuinka paljon muutoksessa oli vanhoja ja kuinka paljon uusia aatteita.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Arkistolähteet

Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA), Mikkeli.
Suomen työnantajain keskusliitto (STK). Pöytäkirjat hallitus.

Painetut lähteet

Valtiopäivät 1984. Pöytäkirjat 1, istunnot 1–46, 1.2.–9.5.1984.
Valtiopäivät 1984. Pöytäkirjat 2, istunnot 47–89, 10.5.–27.9.1984.
Suomen asetuskokoelma.
Suomen säädöskokoelma.

Elektroniset lähteet

Valtioneuvosto. ”Hallitukset ja ministerit -raportti.” Viitattu 11.11.2019. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/v2>.

”Keskustapuolueen periaateohjelma, 1982.” Viitattu 8.5.2020. <https://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=822283f3-c2cd-4580-a756-6a17758a6373>.

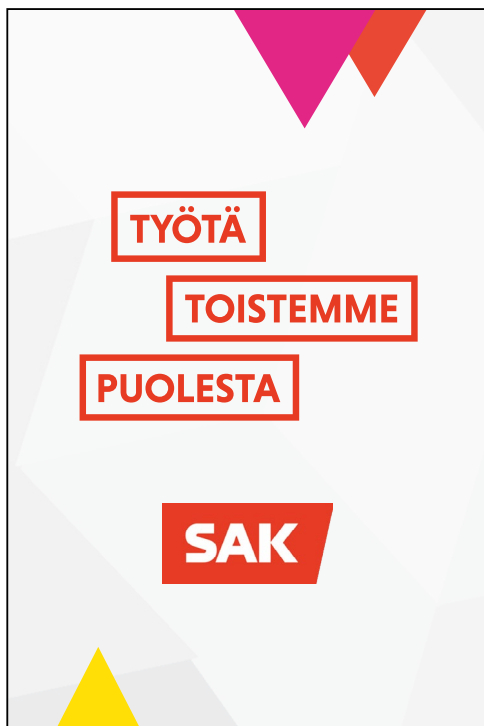
Lehdistö

Päivälehdien arkisto (PA), Helsinki. *Helsingin Sanomat* (HS).

Tutkimuskirjallisuus

- Absetz Maija ja Lotta Pirhonen. ”Tilastoaineisto: Työllisyys ja työttömyys Suomessa 1900–2017.” Julkaisematon käsikirjoitusluonnos, 12.2.2019, Excel-tiedosto.
- Bergholm, Tapio. *Tulopolitiikan aika*. Vol 2, *Laatua ja vapaa-aikaa: Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö vuodesta 1977*. Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018.
- Gerven, Minna van. *The Broad Tracks of Path Dependent Benefit Reforms: A Longitudinal Study of Social Benefit Reforms in Three European Countries, 1980–2006*. Helsinki: Kela, Research Department, 2008.
- Jaakkola, Jouko. *Armelaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 1994.
- Jensen-Eriksen, Niklas, Henrik Tala, Elina Kuorelahti, Aaro Sahari ja Maiju Wuokko. *Loputtomat kihlajaiset: Yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940–2020*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2020.
- Julkunen, Raija. *Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 2001.
- Kalela, Jorma. *Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1989.
- Kangas, Olli ja Tapani Paavonen. *Suomen eduskunta 100 vuotta*. Osa 8, *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita, 2006.
- Kari, Markus. *Suomen rahoitusmarkkinoiden murros 1980-luvulla*. Helsinki: Into, 2016.
- Koistinen, Pertti. *Työ, työvoima ja politiikka*. Tampere: Vastapaino, 2014.
- Kärnylä, Ilkka. ”The Contested Relationship of Democracy and Economy: Debates on Economic and Industrial Democracy in Finland and Sweden, 1960s–1990s.” Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2019.
- Mansner, Markku. *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa: Suomen työnantajain keskusliitto 1980–1992*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto, 2005.

- Marttila, Arla Helena. ”Aktivointipolitiikka yhteisöreaktiona.” Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, 2016.
- Nenonen, Marko. *Lapiolinjalla: Työttömät pakkotöissä 1948–1971*. Jyväskylä: Atena, 2006.
- Outinen, Sami. ”From Steering Capitalism to Seeking Market Acceptance.” *Scandinavian Journal of History* 42, no 4 (June 2017): 389–413. <http://doi.org/10.1080/03468755.2017.1336599>.
- Outinen, Sami. *Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin: työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998*. Helsinki: Into-Kustannus, 2015.
- Savtschenko, Ritva. *Kompuroiden korporatismissa: Eheytyneen SAK:n ristipaineet suomalaisessa korporatismissa 1968–1978*. Omakustanne, 2015.
- Suoranta, Anu. *Halvennettu työ: Pätkätyö ja sukupuoli sopimusyhteiskuntaa edeltävissä työmarkkinakäytännöissä*. Tampere: Vastapaino, 2009.
- Urponen, Kyösti. ”Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon.” Teoksessa *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia*, kirjoittanut Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka ja Kyösti Urponen, 163–260. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 1994.
- Wuokko, Maiju. ”Markkinatalouden etujoukot: Elinkeinoelämän valtuuskunta, Teollinen keskusliitto ja liike-elämän poliittinen toiminta 1970–1980-lukujen Suomessa.” Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2016.
- Wuokko, Maiju. ”The curious compatibility of consensus, corporatism, and neoliberalism: The Finnish business community and the retasking of a corporatist welfare state.” *Business History* (April 2019): 1–18. <https://doi.org/10.1080/00076791.2019.1598379>.
- Wuokko, Maiju. ”Riitaisa liitto 1956–1991.” Osa 2 teoksessa *Loputtomat kihlajaiset: Yritykset ja kolmi-kantakorporatismi Suomessa 1940–2020*, 147–284. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2020.
- Vähätalo, Kari. *Työttömät ja työttömyysturvauudistus: Tutkimus vuoden 1985 työttömyysturvauudistuksen työvoima- ja sosiaaliturvapoliittisista vaikutuksista*. Helsinki: Työvoimaministeriö, 1988.
- Yliaska, Ville. *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Into, 2014.

*Hymyile,
olet Turvassa.*

Pieni, muttei sydämeltään.

Turvan sydän sykkii sille, että asiakkaidemme elämän tärkeät asiat ovat meillä turvassa. Tutustu liittosi sinulle neuvottelemiin etuihin osoitteessa: turva.fi/etusi

Keskinäinen Vakuutusyhtiö Turva
turva.fi • 01019 5110

 turva

Antaako ammattiliiton jäsenyys turvaa?

Kyllä!

Teollisuus
liitto

Suomalaisen rakentamisen
ja
RAKENTAJIEN EDUNVALVOJA
lähies 100 vuoden ajan

**TYÖTÄ
ja
TURVAA**
Rakennusliitto

Rakennusperinteitä arvostaen.

**Liitossa on
hyvä olla!**

SUOMEN
ELINTARVIKETYÖLÄISTEN
LIITTO

AKT:n jäsenenä
sinulla on takanasi:

kokemusta,
neuvottelutaitoa ja
ison joukon voimaa.

AKT Tekoja!

AUTO- JA KULJETUSALAN
TYÖNTEKIJÄLIITTO RY
John Stenbergin ranta 6, 00530 Helsinki
PL 313, 00531 Helsinki | (09) 613 110 | www.akt.fi

DUUNARIJOUKKO VAILLA TURVAA

Pentti Peltoniemi

YTM, Helsingin yliopisto

”Älä sano olevasi freelancer!”, opasti runsaan 14 000 jäsenen Suomen Journalistiliiton (SJL) freelancer-asioihin perehtynyt lakimies vuonna 2016 liiton freelancer-jäseniä työttömyys-turvallain muutoksesta.¹ Lakimuutos oli johtanut siihen, että freelancereita alettiin luokitella työ- ja elinkeinotoimistoissa yrittäjiksi. SJL:n jäsenistä useampi kuin yksi kymmenestä oli tuolloin freelancer. Vain osa heistä halusi tulla luokitelluksi yrittäjäksi.²

Kuinka oli mahdollista, että vapaa toimittaja³, kuvaaja tai graafikko ei voinut kertoa olevansa freelancer menettämättä oikeuttaan työttömyyspäivärahaan? Lakimies oli opastuksessaan oikeassa: parempi välttää katsetta kuin menettää sosiaaliturvasta maksettavaa tukea. Entä se kollektiivinen tuki, joukkovoima, oman ammattiyhdistyksen tuki, koko ammattillisen liikkeen tuki?

Työmarkkina-aseman muutosta kuvannut luottamushenkilö oli taustahaastattelussa ko-

kemuksensa perusteella kriittinen. Kyseessä on ”perustavaa laatua oleva etujen ristiriita. Työsuhteiset eivät seiso riittävästi yhteisessä rintamassa”.⁴

Tarkastelen tässä artikkelissa journalistista työtä tekevien freelancereiden työmarkkina-aseman ja ammattiyhdistystoiminnan muutoksia 1960-luvun puolivälistä 1980-luvun alkuun. Aikakaudella järjestäydettiin, neuvottiin ja solmittiin ensimmäiset työehtosopimukset. Sitten oli takaiskujen aika. Lainsäädäntö, ennakkopäätökset ja etujärjestötulkinnat johtivat lopputulokseen, missä siinsivät 2000-luvun alun pakkoyrittäjyys sekä pätkätoiden läpimurto. Lähdeaineistona käytän freelancejärjestöjen historiikkeja ja kokousaineistoja sekä vuoden 1975 freelancerlakkoa käsittelevää valtakunnansovittelijan toimiston aineistoa. Lisäksi hyödynnän viittä luottamushenkilöhaastattelua sekä kirjeenvaihtoa vuosilta 2015–2017.⁵

1 ”Älä sano olevasi freelancer!”, *Journalisti*, 1/2016, Journalistiliiton freelance-asioihin erikoistunut lakimies Jussi Salokangas.

2 Pirkko Leino-Kaukiainen ja Leena Riska-Campbell, *Ei mikään yhden illan juttu. Journalistien järjestäytymisen vuosisata* (Helsinki: Edita, 2018), 219–225.

3 ”Lehtimies” ja ”toimittaja” käsitetään synonyymeiksi. ”Journalisti” viittaa niitä laajemmin journalistista työtä tekeviin.

4 Maria Markus, haastattelu tekijän kanssa 8.12.2015.

5 Haastattelut tekijän kanssa: Seppo Metso, 29.10.2015; Maria Markus, 8.12.2015; Ingrid Svanfeldt, 12.4.2016; Kari Varvikko, 12.5.2016; Jukka Väyrynen, 15.9.2015; Sähköpostikirjeet tekijälle: Telle Virtanen, 15.9.2020 ja 16.9.2020 sekä Jorma Hyvönen 15.9.2020; Airi Leppänen & Pirjo Munck, toim., *RTTL 1961–2011: 50 vuotta* (Helsinki: Edita, 2011); Kauko Ainasoja et al., toim., *Vuosisata sitoutunutta journalistia 1907–2007: Suomen Sosialidemokraattinen Sanomalehtimiesliitto SSSL ry* (Turenki: SSSL ry, 2007); Kyösti Suonoja, *Suomen Kirjatyöntekijäin Liiton historia*, vol. 2, *Suomen Kirjatyöntekijäin liiton sopimuspolitiikka, ammattiyhdistystoiminta ja suhteet muihin organisaatioihin 1915–1973* (Jyväskylä: SKL-FBF ry, 1977); Taimi Torvinen, *Herraskaisklubista ammattiyhdistystoimintaan*, teoksessa *HSY-HJF 60: Helsingin Sanomalehtimiesyhdistys – Helsingfors Journalist Förening 1920–1980* (Helsinki: HSY, 1980); Erkki Wiksten, ”SSSL:n seitsemäs kymmenvuotistaival”, teoksessa *Sanan vapaus*, toim. Jyrki Pietilä et al. (Tampere: SSSL, 1978); Pirjo Munck, ”Valistajista ammattimiehiksi: Toimittajien ammattilaistumisen pitkä tie 1771–1921” (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2016), <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1983-4>.

Sanomalehtimiesten ammattillinen järjestäytyminen

Sanomalehtimiesten organisoituminen ”herraskaisklubeista” ammattiyhdistystoiminnan alioiksi alkoi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Ensimmäiset järjestöluonteisiksi perustetut ”poliittiset lehtimiesyhdistykset” liittyivät vuoden 1905 suurlakon jälkeiseen eduskunta-uudistukseen, joka johti nykymallisen puoluekentän ja sen tarpeita palvelevan lehdistön perustamiseen. Äänenkannattajien palveluksessa olleet lehtimiehet perustivat omia yhdistyksiään.⁶ Oikealle laidalle perustettiin Suomalainen Sanomalehtimiesliitto vuonna 1905, keskeemmälle Nuorsuomalainen Sanomalehtimiesyhdistys vuotta myöhemmin ja ruotsinkielisen toimittajakunnan järjestöksi Finlands Svenska Publicistförbund vuonna 1907. Näiden porvarillisten järjestöjen yhteiselimeksi perustettiin Suomen sanomalehtimiesjärjestöjen keskusvaltuuskunta vuonna 1911.⁷

Vuonna 1907 perustettu Suomen Sosialidemokraattinen Sanomalehtiliitto (SSSL) liittyi heti samana vuonna perustettuun Suomen Ammattijärjestöön. Pirjo Munck arvioi, että porvaripuolen lehtimiesten omaseuraisuuteen saattoi vaikuttaa se, että sos. dem. lehdissä työskentelevät ”lehtimiehet olivat jo neuvotelleet työnantajapuolen kanssa palkkatarifit kaikille työväenlehtien toimittajille” pian SSSL:n perustamisen jälkeen, vuonna 1908.⁸

Poliittinen neliapila täydentyi, kun Maalaisliiton lehdistössä työskennelleet organisoituivat vuonna 1919 omaan etujärjestönsä, Maalaisliiton Sanomalehtimiesyhdistykseen.⁹ Kansandemokraatit perustivat oman lehtikenttänsä toimittajajärjestöksi Yleisen Lehtimiesliiton (YLL) vuonna 1947. Sos. dem. puolueen

ja SAK:n hajoamisen myötä syntyi ”skogilaisten” etujärjestöksi Toimittajaliitto vuonna 1959, joka liittyi YLL:n tavoin SAK:hon. SSSL puolestaan jätti tuolloin SAK:n ja vaihtoi ”kääpiökeskusjärjestöön”, uuteen SAJ:hin.¹⁰

Nykyisin poliittiset sanomalehtimiesyhdistykset hoitavat pääosin jäsentensä sosiaalisen, aatteellisen ja koulutuksellisen tarpeen. Varsinaisen edunvalvonta on keskittynyt vuonna 1921 perustettuun Sanomalehtimiesten Liittoon (SSL), jonka nimi on ollut vuodesta 1993 lähtien Suomen Journalistiliitto (SJL). Munckin mukaan merkittävin syy valtakunnallisen ammattiliiton perustamiselle oli palkkojen ostovoiman romahtaminen sisällissodan jälkeen. Mallia palkkatason parantamiseen saatiin Suomen Kirjatyöntekijäin Liitolta, joka vuonna 1919 onnistui neuvottelemaan jäsenilleen kalliin ajan korotuksen – palkkoja nostettiin vuoden lopulla 245–290 prosenttia.¹¹

Työnantajien järjestäytyminen noudatti pitkälti samaa kaavaa. Vuonna 1900 perustettiin kirjapainonmistajain Suomen Kirjanpainajayhdistys, jota seurasi kuutta vuotta myöhemmin Suomen Graafillisen Teollisuuden Harjoittajain Liitto ja vihdoinkin vuonna 1993 Graafisen Teollisuuden Työnantajaliitto. Sittemmin syntyi fuusioiden myötä Viestinnän Keskusliitto vuonna 2002 sekä vuonna 2017 Medialiitto.

Kustantajat puolestaan perustivat vuonna 1910 Suomen Lehdenjulkaisijat, Finlands Tidningsutgivare -yhtymän, josta muotoutui kuutta vuotta myöhemmin Suomen Sanomalehdenkustantajain Liitto, Finlands Tidningsförläggareförbund. Suureen yhteislevikkiin ja laajaan poliittiseen kannatukseen pohjanneen työväenlehdistön merkittävimmäksi etujärjes-

6 Torvinen, *Herraskaisklubista*, 12–13.

7 Munck, *Välistajista*, 179–180.

8 Munck, *Välistajista*, 180–182.

9 Torvinen, *Herraskaisklubista*, 12.

10 Torvinen, *Herrasklubista*, 12–13; Tapio Bergholm, *Sopimussyhteiskunnan synty*, vol. 2, *Hajaannuksesta tulopoliitiikkaan: SAK 1956–1969* (Keuruu: Otava, 2007), 98–99; ks. myös Wiksten, *SSSL:n seitsemäs*, 14–15.

11 Leino-Kaukiainen ja Riska-Campbell, *Ei mikään*, 26–29; Munck, *Välistajista*, 201; 56–60.

töksi kehittyi Työväen Kustannusliikkeiden Liitto, joka perustettiin vuonna 1917.

Lehtimiesten keskuudessa muodostivat poikkeuksen työväenlehtien toimittajat, joiden ammattijärjestö SSSL onnistui laajentamaan palkkatariffisopimuksensa työehtosopimukseksi lokakuussa 1936.¹² Palkka- ja muut työehdot olivat talokohtaisia: tariffeja, henkilökohtaisia palkkoja, joillakin eläkeoikeus. SSL ylsi samaan vasta vuonna 1967.¹³

Silti jo keväällä 1956 graafisen alan työnantaja- ja työntekijäjärjestöt olivat neuvotelleet *Arbetarbladets* pitkäaikaisen päätoimittajan, pääministeri K.-A. Fagerholmin ehdottomasta työrauhavelvoitteesta. Hanke kaatui, koska työnantajajärjestöissä pelättiin, että se avaa tien ”toimittajien työehtosopimuksiin. Niitä työnantajat olivat vastustaneet johdonmukaisesti”.¹⁴

Järjestö- ja sopimustoiminnan ulkopuolelle jäivät sekä lehdistön että Yleisradion freelancerit. Työmarkkinatasolla journalistikunnan järjestäytyminen oli 1960-luvulle tultaessa hajallaan: SSL kuului TVK:hon, kaksi vasemmistolaista liittoa SAK:hon ja yksi SAJ:hin. Myös SSL:ssä oli useita kertoja esitetty liittymistä SAK:hon: jo perustamisvaiheessa, 1930-luvulla, 1941, jatkosodan jälkeen, 1950-luvulla, 1960-luvun puolivälissä ja vielä 1970-alussa. Keskusjärjestökysymys on mielenkiintoinen elementti tarkasteltaessa freelancereiden järjestäytymistä sekä heidän ammattiyhdistystoimintansa saavutuksia hieman edempänä.¹⁵

Yleisradion suljettu saareke

Yleisradion toimittajat järjestäytyivät ammatillisesti 35–50 vuotta printtikollegoitaan myöhemmin. Toki oli media itsekin graafista alaa nuorempi. Yleisradion ensimmäiset herraklubit aloittivat 1930-luvun puolivälissä. Yksi niistä oli vuonna 1936 perustettu Suomen Radioselostajat, Finlands Radioreportrar (SRS). Lähemmäksi työmarkkinatoimintaa päästiin Hella Wuolijoen pääjohtajakaudella. Vuonna 1947 perustettiin Yleisradion Henkilökunnan Ammattiyhdistys (YHA). Kun yhdistys liittyi 1950-luvun alussa teollisuusliittoperiaatteella toimivaan SAK:laiseen Liiketyöntekijäin Liittoon, eivät toimittajat katsoneet kuuluvansa joukkoon.¹⁶

Oman yhdistyksen puutetta eivät myöskään korvanneet vuonna 1950 perustettu Yleisradion ammattiyhdistysten yhteistyövaliokunta ja vuosikymmenen puolivälissä perustettu Yleisradion virkailijat -yhdistys. Toimittajien oma ammattiyhdistystoiminta alkoi toden teolla vasta 1960-luvun alussa, kun Radio- ja televisiotoimittajat – Radio och television redaktörerna r.y. (RTTY, myöh. RTTL) perustettiin. RTTL teki ensimmäisen työehtosopimuksensa 29.4.1964.¹⁷

Ajatus muodostaa jonkinlainen yhteistyöelin joko SSL:n tai vuonna 1949 aloittaneen Suomen Aikakauslehdentoimittajien liiton (SAL:n) kanssa ei toteutunut. Yksikään keskusjärjestö ei tullut kyseeseen.¹⁸ Mainos-TV:n ohjelmatyöntekijät järjestäytyivät vuonna 1966

12 Suonoja, *Suomen Kirjatyöntekijäin*, 62–63; Torvinen *Herrasklubista*, 12–13.

13 Torvinen, *Herrasklubista*, 38; Leino-Kaukiainen ja Riska-Campbell, *Ei mikään*, 163. Torvisen allekirjoitus pvm. 4.4.1967, Leino-Kaukiaisen 6.4.1967.

14 Markku Mansner, *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa: Suomen Työnantajain Keskusliitto 1956–1982* (Jyväskylä: Teollisuuden Kustannus Oy, 1990), 146–148.

15 Leino-Kaukiainen ja Riska-Campbell, *Ei mikään*, 49–50, 147, 152–153, 211–213; Torvinen, *Herrasklubista*, 46–47. Torvisen mukaan HSY:n toimittaja Toivo Vitikka esitti vuonna 1941 ”vastavetona” harkittavaksi liittymistä” SAK:hon SDP:n suositeltua jäsenilleen suojeleluskuntia.

16 Leppänen & Munck, *RTTL 1961–2011*, 9–10. Sosiaalisesta samaistumisesta, ks. Leino-Kaukiainen ja Riska-Campbell, *Ei mikään*, 14, 22–24.

17 Leppänen & Munck, *RTTL 1961–2011*, 10.

18 Ibid.

omaan, Akavaan liittyneeseen Mainos-TV:n ohjaajat ja toimittajat -yhdistykseensä, kunnes vuonna 1972 he vaihtoivat RTTL:ään.¹⁹

Freelancerien osuus koko toimittajakunnasta oli vajaat 10 prosenttia, eikä SSL:sta, SAL:sta ja RTTL:sta ollut heidän etujensa ajajiksi. Ammattiyhdistykset etsivät edelleen toimintamuotojaan.

Ensimmäisenä freelancereiden asemaa lähitivät parantamaan Yleisradiolle työskennelleet kokeneet freelancetoimittajat. Viisi ”vanhaa” ja 48 ”nuorta” toimittajaa kokoontui 16.5.1968 Vanhan kellarin Karhu-kabinettiin. Perusteilla oli radion ja TV:n freelancer-yhdistys. Mukaan tulisi ”vain tunnetusti ammattitaitoisia free lance-toimittajia radion, tv:n ja Mainos-tv:n piiristä”.²⁰ Radioselostajista poiketen ajatus oli korostaa enemmän edunvalvontaa kuin sosiaalista yhdessäoloa. Uuden yhdistyksen tärkeät määreet olivat ammattitaito ja ammattiyhdistys.

Ammattiyhdistystä olivat valmistelleet ”vanhat”, muun muassa Paavo Einiö, Jaakko Jahnukainen, Seppo Jylhä ja Kauko Saarentaus. Nuorten joukossa oli sekä toimittajia, näyttelijöitä että opiskelijoita. Mukana oli henkilöitä, jotka suuntautuivat muutamassa vuodessa esimerkiksi tiedotustutkimukseen, elokuvasektorille ja muihin viestinnän töihin.²¹

Perustava kokous järjestettiin 5.6.1969 Insinööritalon kerhohuoneessa. Nimeksi tuli Radio ja tv-free lancerit ry – Radio och tv-free lancers rf (RTFL). Selostajaklubin rinnalla RTFL oli tuore ja vahva kilpailija. Haastettu reagoi. Ensi töiksi klubin nimeen lisättiin maagiset kaksi kirjainta, ”T” ja ”V”. Nimeksi tuli Suomen Radio- ja TV-selostajat – Finlands

Radio- och TV-reportrar (SRTVS).²² Ärhäkät ”herraklubilaiset” purkivat närkästystään radikaalista tulokkaasta. Esimerkiksi Markus Similä kritisoi *Helsingin Sanomissa* lokakuussa 1971 yhdistyksen puheenjohtajana toimineen Tuula Sarrolan lausuntoja:

Ammattimaisena freelancerina en tietenkään halua olla vastustamassa etujemme parantamista, päinvastoin. Kysymys onkin menettelytavoista, julkisesta käyttäytymisestä, josta varjo nyt aiheuttakin lankeaa jokaiseen Yleisradion avustajaan. Julkisen kritiikin paineessa työskentelemiseen tottuneille tämä seikka ei ole suinkaan merkityksetön.²³

Toinen huolestunut oli RTTL:n puheenjohtajana vuosina 1974–1975 toiminut Arne Wessberg, joka kertoi RTTL-historiikissa:

Kyllähän talossa oli aika voimakas stalinistinen ydin, toveripiiri, joka omine julkaisuineen koetti monin tavoin vaikuttaa myös liiton sisällä. Se ei suinkaan aina tapahtunut avoimen poliittisesti [...]. Mutta kyllä se oli taistolaisen kovaa aikaa.²⁴

Laajat tulopoliittiset ratkaisut sekä yhteiskunnallinen progressiivisuus näkyivät freelancer-osastojen toiminnassa. Myös SRTVS alkoi nuorentua ja muuttua ”klubista” ammattiyhdistykseksi. Puolestaan SSL:n vuonna 1967 solmimalla TES:illa oli käänteentekevä merkitys: sanomalehdissä perustettiin toimitusosastot, minkä vuoden 1971 sääntömuutos mahdollisti, ja koska freelancerit eivät kuuluneet työpaikkaosastoihin, heille tuli tarve perustaa oma osasto.

Anne Kähkönen on kuvannut sitä, miten lehdistön freelancerit järjestäytyivät SAL:n su-

19 Riska-Campbell, *Sanomalehtimiehistä kasvoi*, 412; Leppänen & Munck, *RTTL 1961–2011*, 129.

20 Valmistelukokouksen ptk., 16.5.1968, FOT C:1, Työväen Arkisto (TA), Helsinki.

21 Ibid.; ks. myös Erkki Tuomioja, *Kukkaisvallasta Kekkosvaltaan* (Jyväskylä: Tammi, 1993), 25.

22 Perustavan kokouksen ptk., 5.6.1968, FOT C:1, TA.

23 Markus Similä, ”Vapaa toimittaja, piiloporvari: Kaikki emme ole vasemmistolaisia,” *Helsingin Sanomat*, Mieli-pidekirjoitus, 17.10.1971.

24 Leppänen & Munck, *RTTL 1961–2011*, 18–19.

jiin omaksi yhdistyksekseen vuonna 1972.²⁵ Osaston perustaminen tapahtui TVK-talon juhlasalissa 8.6.1972 – SSL oli vielä tuolloin TVK:n jäsen. Lehdistön freelancerit aloittivat heti osastonsa perustamisen jälkeen määrätietoisien toiminnan. Tavoite oli selkeä: ansioiden kohentaminen, horisontissa vakituisen ansiotaso. Parannettavia asioita olivat palkkiot, sosiaaliturva ja kirjanpito. Verottajan vaihteleva, jopa ristiriitainen suhtautuminen oli oikaistava. Jäsenyyden edellytyksenä oli, että noin 75 prosenttia tuloista kertyy ”alan töistä”. Tästä tasosta voitiin joustaa, mikäli ansiot jäivät alhaisiksi työtilaisuuksien vähäisyyden tai sairauden vuoksi. Jäsenyyttä hake-neella ei saanut olla vakinaista kuukausipalkkaista työsuhdetta. Jäseneksi hyväksyttiin toimittajat, kuvaajat, kustannustoimittajat ja käsikirjoittajat. Ansiot saattoivat koostua sekä painetun että sähköisen median töistä.

Järjestäytyneet freelancerit olivat ylpeitä ammatistaan. Mukaan ei haluttu pr- ja mainos-tekstien tekijöitä. Freelancetoimittajat sijoitettiin kuuteen kategoriaan, joista esim. todellisella freelancerilla oli ”avustussuhteita useampiin, usein myös eri kustantajien lehtiin. Käytännössä 2–5 pääasiallista työnantajaa. Ei mitään sosiaalisia etuja”. Työt olivat ennalta sovittuja, yleisesti tilaustöitä.²⁶

Ensimmäiset freelancer-sopimukset

Vuodesta 1972 freelancetoimittajilla oli kolme omaa ammattiyhdistystä, SRTVS, RTFL sekä lehdistön FLO (SSL:n freelance-osasto). FLO-lyhenne ei juurtunut. Vuonna 2005 FLO:n työtä jatkamaan muodostettiin Suomen freelance-journalistit ry (SFJ).

RTFL pyrki omaan TES:een Yleisradion kanssa ja onnistui. Sopimus allekirjoitettiin 13.6.1974. Työnantajan puolesta työehtoneuvottelut hoiti keskusjärjestö STK:n jäsenliitto, Suomen Työnantajain Yleinen Ryhmä.

Sopimusta oli edeltänyt lakkovaroitus. Tahtumakulku nosti esille ”liittorajakysymyksen”. Vaikka RTTL ei hyväksynyt määräaikaista edes jäsenikseen, lakkouhan edessä vakinaisten hallitus päätti 3.5.1974 äänin 8–2, ettei lakko koskisi kesätoimittajia eikä työehtosopimuksensa mukaisen määräaikaisen sopimuksen tehneitä. Näin RTTL antoi mahdollisuuden rikkurityövoiman käytölle.²⁷ Lakko ei alkanut, joten rikkureita ei tarvittu.

Lakkouhalla saatu sopimus oli merkittävä, sillä siitä alkoi Yleisradion ja SAK:laisten freelancetoimittajien työehtosopimusyhteistyö, mihin liittyi myös SRTVS. Oli saatu läpimurto.

SAK:n eheytyksen yhteydessä oli perustettu uusi kokoomaliitto, Teknisten- ja Erikoisammattien liitto Teker. Neuvotteluvoimaansa parantaakseen RTFL liittyi Tekerin jäseneksi vuonna 1971, mitä RTFL korosti jäsenhankinnassaan, muun muassa lähestyessään ulkomailla toimivia radio- ja TV-uutisten freelancer-kirjeenvaihtajia. Tavoitteena oli saada kaikki 10 SAK:laista ammattiryhmää neuvottelluksi ”periaatteessa samanmuotoisen työehtosopimuksen piiriin”.²⁸ Sääntönsä uudistanut SRTVS huolehti omiensa sopimusasioista liittymästä keskusjärjestöihin.

Lehtipuolella SAL liittyi SSL:n jäseneksi vuonna 1971. Lehtimarkkinat olivat kohtalaisen lyhyessä ajassa mullistuneet. Iso tekijä oli valoladonnan, offsetin ja muun uuden tekni-

25 Anna Kähkönen, ”Ei väkisin vaan väsyttämällä,” teoksessa *Lehdistön freet 30 vuotta 1972–2002*, toim. Tuula Stenberg (Loimaa: Suomen Journalistiliiton Freelancer-osasto ry, 2002), 19–20.

26 Kähkönen, *Ei väkisin*, 44–46; Perustavan kokouksen ptk. 8.6.1972, SSL:n Freelancer-osaston (FLO) arkisto, Suomen freelance-journalistit ry (SFJ), Helsinki; Kevätkokouksen ptk. 24.5.1973 (liitteet 1–4), SSL:n Freelancer-osaston (FLO) arkisto, Suomen freelance-journalistit ry (SFJ), Helsinki.

27 Hallituksen kokouksen pöytäkirja 3.5.1974, RTTL Järjestötoiminta 1.2.1. Radio- ja televisioimittajien liitto - Radio- och televisionsredaktörernas förbund r.y., RTTL:n arkisto, Helsinki.

28 Kari Lempisen ja Veikko Lappalaisen päiväämätön Terve ystävä -kirje syyskesällä 1974, FOT F:16 Kirjeenvaihtoa 1968–1991, TA.

kan nopea kehittyminen.²⁹ Lehtien ulkoasut mullistuivat, ja vuositulauksista siirryttiin entistä enemmän irtonumeromyyntiin. 1980-luvulle tultaessa iltapäivälehdet ottivat kasvavan osan irtonumeromyynnistä.

Perinteisten perhelehtien levikit saavuttivat huippunsa ja alkoivat hiipua. Sekä vanhat että uudet lehdet vaihtoivat omistajia. Merkittävien kauppa oli Lehtimiehet-konsernin siirtyminen vuonna 1988 Yhtyneet kuvalehdet -konsernin omistukseen. Murros oli alkanut jo 1970-luvulla. Ullamaija Kivikurun mukaan toimittaja oli tällöin illalla nukkumaan mennessään työssä yhden kustantajan lehdessä ja aamulla herätessään toisen.³⁰

Lehtipuolen FLO neuvotteli oman sopimuksensa, kun ”suositus freelance-tehtäviin liittyvistä kysymyksistä astui voimaan 1.4. 1975” SSL:n ja työnantajien GTT:n kesken. Sopimukseen oli tarkoitus liittää myös suositukset minimipalkkioista, mutta hanke jäädytettiin jäsenäänestyksen jälkeen. Osapuolet päättivät hankkia tarkemmat luvut freelancereiden ansiotasosta sekä ammatinharjoittamiseen liittyvistä kuluista.³¹

Kähkösen mukaan pyrkimykset saada freelancereiden asema kirjatuksi GTT:n ja SSL:n työehtosopimukseen omaksi freelancer-liitteeksi kaatuivat, kun GTT paalutti näkemykseensä, että freelancer-suhde oli kauppa- eikä työsuhde. Vuonna 1979 korvikkeeksi tuli liittotasolla neuvoteltu ”yhteinen avustajasopimuksissa käytettävä kaavake” sekä toimitusehdot. SSL postitti ”kaavakkeen” sekä jäsen-tiedustelujen tuloksena laaditut palkkiosuositukset FLO:n jäsenille. Niiden takana ei ollut

GTT, minkä työnantajaliitto toi selvästi esille.³²

Sopimus kentällä alkoi tapahtua, kun sähköisellä puolella työskentelevät freelancerit löysivät toisensa vuonna 1974. Syksyn 1974 aikana neuvoteltiin RTFL:n ja Radio- ja televisojien SRTVS:n fuusio allekirjoitusta vaille valmiiksi. Mutta fuusioyritys kariutui kalkkiviivoilla. Vaikuttaa siltä, että yhtenäisen ammattiosaston kaatoivat RTFL:n vaatimukset uuden järjestön hallintopaikkojen jaosta. RTFL vaati, että se saa hallituksesta puheenjohtajan paikan sekä kahdeksan jäsenpaikkaa ja SRTVS neljä jäsenpaikkaa. Neljä paikkaa ei riittänyt, ja lakkautuskokouksessaan marraskuussa 1974 SRTVS päätti vastoin neuvotte- luissa sovittua olla lakkauttamatta itseänsä.³³

Myös keskusjärjestökysymys vaikutti. RTFL kuului SAK:hon, ja SRTVS oli villi vakinaisten järjestön RTTL:n tavoin. Wessbergin johtaman yhdistyksen silmissä RTFL tuli sitä hankalammaksi tapaukseksi, mitä vahvemmaksi freelancereiden neuvotteluvoima kasvoi. Lakkovuoden 1975 alkaessa RTTL:n jäsenmäärä oli noin 600, RTFL:n noin 500 ja selostajien SRTVS:n toistasataa.³⁴ RTTL edusti siten vähemmistöä kaikista Yleisradiossa työskentelevistä journalisteista. Ilmiselvästi liitossa pelättiin, että freelancerit saavat oman työehtosopimuksensa. Siinä tilanteessa RTTL:n olisi ollut vaikea pitää yllä entistä asemaansa.³⁵

Sen lisäksi, että fuusion kaatumiseen vaikutti kysymys hallituspaikoista, siihen vaikuttivat politiikka, sopimusrajat sekä pelko osavasta freelance-yhdistyksestä. Vaikeinta ajatus

29 Markku Rautonen, *Apu: Sanan voimalla 1933–83* (Helsinki: A-lehdet Oy, 1983), 67, 130–133.

30 Kähkönen, *Ei väkisin*, 21.

31 FLO toimintakertomus 1975; Kähkönen, *Ei väkisin*, 27, 31–33.

32 Kähkönen, *Ei väkisin*, 27, 31–33.

33 Hallituksen ptk:t 7.10.1974, 1.11.1974, 12.11.1974, 26.11.1974, 3.12.1974 ja 13.12.1974; RTTL:n ope- raatio, ptk:t 7.10.1974 ja 12.11.1974, FOT C 1 Pöytäkirjat, TA.

34 Kalervo Kannisen lakkokokouspuhe, 30.6.1975, FOT H:13 Lakkoaineisto, TA.

35 Hallituksen ptk. 12.12.1974, 4 §, RTTL:n arkisto 1.2.1.; Muistio toukokuu 1975, Valtakunnansovittelijan toimisto, käsiarkisto.

fuusiosta oli ei-vakinaiset journalistit diskanneelle RTTL:lle. Rikkoakseen freelance-osastojen yhteistyörakennelman liitto suunnitteli kilpailevaa freelancer-jaostoa syksyllä 1974. RTTL:n hallitus totesi kuitenkin pian, että se ”pitää ilahduttavana freelancejärjestöjen yhdistymiseen johtavaa kehitystä” ja että ”tässä tilanteessa ei ole syytä harkita oman freelancerjaoston perustamista”.³⁶

Vuosi 1975: lakko ja rikkurit

Lehtipuolen freelancereiden ay-toiminta oli selvästi tasaisempaa. Jäsenkehitys kuvaa muutosta: 1980-luvun alkuun mennessä FLO:n jäsenmäärä oli noussut noin 150:een. Sähköisellä puolella jäseniä oli noin 600, joista valtaosa kuului Freelance-ohjelmatyöntekijöihin eli FOT:iin. (RTFL:n nimi oli muuttunut vuodenvaihteessa 1975 FOT:ksi.)³⁷ Kaikkiaan ammattimaisia freelancetoimittajia oli koko maassa runsaat tuhat. Myötätuulta oli, jäsenistön määrä kasvoi. Yleisradiossa edellisenä vuonna oman sopimuksensa tehneet freelancerit valmistautuivat huolella ja yhdessä kevään 1975 sopimusneuvotteluihin. Niissä ei edetty. RTTL ”murehti yksinoikeudestaan” edustaa yksin Yleisradion journalistista henkilökuntaa.

FOT ja SRTVS antoivat lakkovaroituksen 13.5.1975. Valtakunnansovittelijan toimiston muistion mukaan lakkouhkaa purkavissa neuvottelussa RTTL:n puheenjohtaja ”Wessberg lausui, että sopimukset, jotka on tehty kolmeksi kuukaudeksi tai pitemmäksi ajaksi kuuluvat RTTL:n sopimuksen piiriin [...]. Jos siis on kolme kuukautta tai sitä pitempi sopimus, noudatetaan RTTL:n sopimusta jäsenyydestä riippumatta”.³⁸ Tähän FOT:n puheenjohtaja Börje J. Mattsson huomautti,

että freelancer-asioiden kuulumiselle FOT:n sopimuksen piiriin ei ollut laillista estettä. Sovittelijan toimistossa ”merkattiin, että Wessberg poistui neuvottelutilaisuudesta”.

RTTL yritti selvittää, olivatko lakon alkaessa työhön tulevat rikkureita vai eivät. Hallituksen työvaliokunta muotoili lakon varalle nelikohtaisen suhtautumis- ja toimenpidepäätösesityksen: ”RTTL ei tue lakkoa siltä osin, kuin freelancerjärjestöjen vaatimukset ulottuvat RTTL:n tes:n 2 §:n alueelle, joka tarkoittaa 3 kk tai sitä pitempiä työsopimuksia.”

Proseduuri oli toisinto edelliskevältä. Tuolloin liitto oli lakkouhan edessä äänin 8–2, yhden jäsenen pidättäytyessä äänestyksestä, hylännyt ehdotuksen, jossa muun muassa esitettiin, että ”RTTL:n jäsenten tulee noudattaa lakossa olevien yhdistysten määrittelemiä lakkorajoja”. Nyt, vuotta myöhemmin, Christian Sundgren esitti Airi Valkaman kannattamana hallituksen kannaksi, että RTTL:n tuli tukea toimittajakollegoita lakkorajojen määrittämisessä puitteissa. Sundgrenin esitys kaatui äänin 7–2. Päätökseen jätettiin eriyvä mielipide: ”Hallituksen enemmistön tekemä päätös on työnantajamielinen mutta ei tuki oikeuksien puolesta taiteilevalle veljesjärjestölle”. Väite, että RTTL myötäili työnantajan kantaa, joka oli ”uusien apulaisjohtajanimitysten myötä” muuttunut, perustui tietoon: yhtiö oli jo kertaalleen ottanut kannan, jonka mukaan määräaikaissopimukset kuuluivat FOT:n sopimuksen piiriin. Viittaus apulaisjohtajiin oli piikki: toinen uusista johtajista oli Veikko Helteen työministeriaikainen avustaja Ilmo J. Kolamo (sitemmin von Bell), joka oli juuri siirtynyt Yleisradioon VN:n kanslian tulopoliittista neuvottelevaa virkamiestä avustavan lakimiehen tehtävistä.³⁹

36 Leppänen & Munck, *RTTL 1961–2011*, 42; hallituksen ptk:t 4.11.1974 ja 12.12.1974, RTTL:n arkisto 1.2.1.; Aiemmin ko. henkilö oli haikaillut SAK-jäsenyyttä, RTFL:n vk:n 8.12.1969 ptk., FOT C:1, TA.

37 Freelance-ohjelmatyöntekijät FOT hyväksyttiin 13.12.1974, kirjattiin yhdistysrekisteriin vuonna 1990.

38 Hallituksen ptk. 24.5.1974, RTTL:n arkisto 1.2.1.

39 Kolamo palasi sukunsa von Bell -nimeen.

Valtakunnansovittelija Paavolan toukokuussa 1975 tekemä sovintoesitys hylättiin, ja FOT sekä SRTVS aloittivat lakon 29.5.1975. RTTL osallistui lakon murtamiseen. AjatukSELLISESTI vastaavaa oli käytetty vuosien 1948–1949 lakkoja murrettaessa neljännesvuosisata aiemmin.⁴⁰ Lakko oli julistettu koskemaan töitä, joita freelancerit tekivät. Eli lakonalaista työtä tekevä oli rikkuri. Lakosta tuli pitkä. Se jatkui heinäkuun lopulle.

Lakon aikana SRTVS hajosi. Selostajajärjestön sisällä kulki jakolinja. Vasta työelämässä aloittaneet nuoret haastoivat Markus Similän kaltaiset ansioituneet ”porvaritoimittajat” ja SDP:n puolueriidan oikeistosiiven järjestöpukarit. Lakon kahdeksantena päivänä, torstaina 5.6.1975, SRTVS:n jäsenkokoukseen saapui kuutisenkymmentä jäsentä. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin äänin 32–15 järjestöammattilainen Kauko-Aatos Leväaho. Vastaehdokas oli yhdistyksen puheenjohtaja Pertti Lampinen. Similän ja Levähön tueksi tulleet jäsenet päättivät 32:lla äänellään, että yhdistys irrottautuisi lakosta perjantaiaamuna. Kaappaus onnistui. Raastupaa vilauteltiin. Käytännössä SRTVS:n parivuotinen työmarkkinataival päättyi tuohon kesäkuun iltaan.⁴¹

Sovittelija Paavolan parannettu välitysesitys valmistui heinäkuun puolivälissä. FOT:n 549 äänioikeutetusta freelancerista 291 (53 %) äänesti. Heistä hyväksymistä kannatti 145 (49,8 %) ja vastusti 143 (49,1 %). Tyhjiä ääniä oli kaksi ja hylättyjä yksi. Lakko päättyi 23.7.1975.

Lopettamissopimukseen liittyi muutamia ehtoja: joitakin määräyksiä alettiin noudattaa ”soveltuvin osin myös freelance-kirjeenvaihtajiin ja -kuvanvaihtajiin”, jotka uusina ryhminä lisättiin sopimuksen soveltamisalaan. Oy Yleisradio Ab sitoutui ”kohtelemaan työnseisaukseen osallistuneita radio- ja Tv-freelancer-ohjelmatyöntekijöitä täysin tasavertaisesti muiden hakijoiden kanssa”. Tämä tuotti runsaasti päänvaivaa työnteettäjätaholle. Päätämssopimuksen allekirjoitti Yleisradion puolesta Kolamo.⁴²

Lakon loppua edisti SAK. Tekerillä oli muitakin Yleisradion henkilökuntaa koskevia sopimuksia, jotka olivat lähiaikoina katkolla. Työnantaja ymmärsi, ettei ensimmäiseksi kannattanut allekirjoittaa sopimuksia lakkorintamasta livenneiden kanssa. Selostajien ”liityntäsopimuksen” pykälään 24 tuli maininta, että ellei mahdollisessa riitatapauksessa sovintoa synny, niin ”voidaan asia siirtää Suomen Työnantajain Yleisen Ryhmän ja Teknisten ja Erikoisammattien Liitto r.y:n neuvoteltavaksi. Liittojen välisissä neuvotteluissa on voimassa, mitä STK:n ja SAK:n välillä tehdyssä yleissopimuksessa on määrätty”.⁴³

Lakko tuli, samoin sopimus, aikaa kului kahdeksan viikkoa. Matti Santajärvi muistelee RTTL:n historiassa episodina, joka tuntuu solidaarisuudessaan uskomattomalta:

Taisi olla 1975, kun FOT:n lakon lopettamissopimusvaihe oli käsillä [...]. Ylen hallitus piti pääjohtaja Raatikaisen johdolla kokousta. Vein paperin [...], sanoin herroille: ’alkää sitten olko mitään

40 Vuoden 1948 ns. Leino-lakot sekä kesän 1949 lakkoliikehdintä, ks. Tapio Bergholm, *Sopimussyhteiskunnan synty*, vol. 1, *Työehtosopimusten läpimurrosta yleislakkoon: SAK 1944–1956* (Keuruu: Otava, 2005), 210–218, 242–255.

41 Lampinen saattoi sovittelijan tiedoksi kokoustapahtumat. Käsiarkiston aineisto vuoden 1975 lakosta, Valtakunnansovittelijan toimisto

42 Kolamo kehotti lakkolaisia palaamaan Yleisradioon työnhakijaksi vuosikymmenen kuluttua. Yhtiössä oli jo 1970-luvun alussa ollut käytössä n. 80 nimen ”musta lista”, hall. ptk. 29.4.1970, FOT C:1, TA. Lakon jälkeen vuonna 1975 muun muassa Marina Sundström ja Leif Salmén olivat liipäsimella. Tuki-ilmauksia muun muassa 2.10.1975 Finlands Svenska Skådespelarförbund (Leif Wager & Martin Kurtén) ja 24.10.1975 Yleisradion Tekniset (Pekka Siren & Jukka Pilli). FOT F:16, TA.

43 Yleisradion ja SRTVS:n sopimus 28.7.1975 (RTTL 2.5.1. YLE/MTV:n muiden järjestöjen tes-asiat).

saatanan luistelijoita'. Ei kestänyt kuin pari sekuntia, kun Erkki Raatikainen tuli perässäni käyttävään ja kysyi: 'Oletteko nyt tosissanne'. Vastasin kyllä, ja lopputulos oli se minkä RTTL halusi.⁴⁴

Muistelossaan Matti Santajärvi sijoittaa ay-jyräyksensä freelancer-lakon loppuvaiheeseen.

Osaltaan FOT erotti RTTL:n tien valinneet kymmenkunta rikkurijäsentään elokuussa 1975.⁴⁵

Epilogi

Vuoden 1975 lakko oli työntekijöiden voitto, mihin vaikutti se, että he saivat tukea Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöltä. Keskusjärjestön tuella freelancereiden työmarkkina-ase-

ma koheni sekä ansiotaso ja sosiaaliturva parani. Mutta tarvittiin vielä toinen lakko – kolme vuotta myöhemmin – ennen kuin Yleisradio vakinaisti 300 pitkäaikaista freelanceria.

Freelancereita alettiin määritellä 1980-luvulla yrittäjiksi, joille ei kuulu samanlainen sosiaaliturva kuin palkansaajille. Freelancereiden ammattiyhdistysten palkkiosuositukset kiellettiin kilpailua vääristävinä kilpailulain muutoksella. Muiden pätkä- ja pakkoyrittäjien tavoin freelancerit on kuitenkin hyväksytyt ammattiyhdistysten jäseniksi. Sanan ”solidarisuus” he ovat kuulleet, kun heiltä on haettu tukea ja sympatiaa vakituisten työriitojen ja joukkoyrittäjien yhteydessä. He ovat olleet 2000-luvulla halpatyövoiman, pakkoyrittäjyyden ja pätkätyökauden prototyyppejä.

44 Leppänen & Munck, *1961–2011*, 42. RTTL:n historiikin perusteella kahdeksan viikon lakko kesti vain viisi viikkoa.

45 FOT erotti kymmenkunta rikkurijäsentään, erottamispäätös ja kirjeet 15.8.1975. Lisäksi FOT:n rikkurilistoissa on parikymmentä muuta nimeä. Heistä jokunen toimi myöhemmin muun muassa RTTL:n luottamustehtävissä. Yksi jäi valitsematta Sosialistisen nuorisointernationaalin IUSY:n pääsihteeriksi vuonna 1979 rikkuruuden vuoksi. Osa teki huomattavan journalistiuran myöhemmin, FOT H:13, TA.

Nyt on työn arvostuksen aika!

JHL:n jäsenten työ on yhteiskunnallisesti merkittävää, ja jäsenemme näkyvät kaikkialla arjessamme. Pelkkä kiitos ei tuo leipää pöytään.

JHL neuvottelee, jotta TYÖN ARVOSTUS näkyisi sekä kukkarossa että hyvinvointina työelämässä.

Liity ammattiliittoon: JHL.FI/LIITY

THOUGHTS ON VISITOR DEVELOPMENT AT THE WORKERS MUSEUM IN COPENHAGEN

SØREN BAK-JENSEN

Director of The Workers Museum

The Workers Museum in Copenhagen (*Arbejdermuseet*) was closed for more than two months in Spring 2020 due to the COVID-19 pandemic. While we are relieved that the lockdown seems to have put the country in control of the spreading of the disease, the lack of revenues from tickets, gift shop, café, and venue hire has left the museum in serious economic difficulties.

As a consequence, we are watching visitor flow very closely at the moment. But rather than focusing on general visitor numbers, the museum has focused on the composition of the visitors. The main reason for this is our concern over demographic inequalities in museum visitors in Denmark. A national study from 2018 found that 56 % of the adult population in Denmark visit museums infrequently and almost 40 % do not visit museums at all. Infrequent users and non-users form a diverse group if age, sex, and geography are taken into account. However, members of this group usually share one characteristic – short educational background. This national pattern also applies to the visitors of The Workers Museum.

Inequalities reflected in the visitor profile of The Workers Museum raises serious questions about the appeal of the museum and our understanding of the target groups. And for the museum sector in general, failing to be relevant to a specific part of the population

undermines the claim that museums enhance communality and citizenship.

Therefore, we have tried to make The Workers Museum relevant to new target groups in a number of ways. One way has been to place great emphasis on the educational programs that are mainly aimed for children and young people. The Workers Museum is among the 25 most visited museums in Denmark. But when it comes to visits from schools, we are in the top five. This contributes to a greater diversity in visitors. Through cooperation with schools, we may help to foster and strengthen people's familiarity with museums, and we reach a very broad audience in terms of socio-cultural backgrounds.

Another approach is related to The Workers Museum's public programs and to the ways we develop them. Our most ambitious example so far of this is the ongoing project "Clever Hands" which involves an exhibition, a teaching program, and a series of events and workshops. The project takes its starting point in the need for more young people to choose vocational education, and it aims to give insight into the daily life and working conditions of craftsmen during recent decades. The project was developed with trained craftsmen and, also, with young people about to make their choice of education. All with the intention of making the project relevant and attractive to people with short educational backgrounds.

Young bricklayers from technical schools in Copenhagen conduct workshops at The Workers Museum. Photo: Arbejdermuseet.

Due to unusually generous support by private foundations, we have been able to put a lot of resources into the project. And we do have noticed that the composition of the visitors to the museum is evolving for the better. The massive effort that has been made in order to form ties with new user groups has been an important lesson to us. And in a crisis like the one brought about by COVID-19, it may be

difficult to find resources – or the courage to allocate resources. Still, I believe that especially for labour history museums, rooted as many of them are in a radical democratic tradition, it is especially important today to prioritize inclusion. If museums have fewer visitors in the future because of the COVID-19 restrictions, it is more important than ever that they are for everyone.

THE LABOUR MOVEMENT'S ARCHIVES AND LIBRARY, OSLO, NORWAY

OLE MARTIN RØNNING

Director of The Labour Movement's Archives and Library, PhD

The Labour Movement's Archives and Library (Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek) has been in operation since 1909. It was originally founded by the Confederation of Trade Unions (Arbeidernes faglige landsorganisasjon / LO) and the Labour Party (Arbeiderpartiet) and given the task of collecting material related to the labour movement. Subsequently, the institution has developed into a modern centre of documentation.

In 2020, there are 18 employees in the Labour Movement's Archives and Library. The institution is primarily funded by the Norwegian labour movement, which provided 58 % of its income in 2019. In the same year, public financing consisted 35 % of its income, while the remaining 7 % came from sale of services and other income related to publicly funded projects.

The offices and reading room of the institution are located in downtown Oslo, in the People's House. The institution's historical collection represents not only the labour movement, but also the feminist movement, peace and disarmament movement and organisations of international solidarity. The library's collection holds about 130 000 volumes, while the depository contains around 8000 meters of records and more than 4 million photographic prints and negatives.

The institution is obligated to preserve the cultural heritage of the Norwegian labour movement. This heritage includes records, publications, photographs, posters, banners and audio-visual and digital-born material.

It is also worth noting that the institution is equally committed to both archive contemporary, digital-born information and preserve the institution's historical collection.

The digital development proceeds along two different tracks. The first track is to make parts of the collection accessible through the internet. Several series of protocols, reports and photographs have already been digitized and published at national portals and the Labour Movement's Archives and Library's own homepage, arbark.no. The institution is also planning to digitize selected records that will be published in the new national internet portal for digitized material, digitalarkivet.no. The second track is to determine new and innovative methods to harvest and preserve digital-born records of the labour movement. To gain extensive knowledge in this area, The Labour Movement's Archives and Library has participated in development projects, which have been financially supported by the LO and the National Archives. These have been executed in close co-operation with the National Archives and municipal archival institutions. The projects gain a better understanding on how to handle unstructured data such as text files stored in Windows folders, or semi-structured data such as e-mails. In addition, the institution has focused on collecting and preserving professional record management systems and retrieving structured metadata.

The institutions advancements in the field of digital records have led to additional grants from the Ministry of Culture in 2019

Archivist Trine Søreide Jansen in the storeroom of the The Labour Movement's Archives and Library. Photo: Stein Marienborg.

and 2020. Most recently, the institution has started a new project about digital-born documentation of the political parties at central, regional and local level. The project includes cooperation with two regional museums that work with non-public records.

By taking into account the digitizing of the historical collection and the development

of new methods of collecting contemporary digital-born material, the Labour Movement's Archives and Library aims to meet the expectations that are forwarded by its owners and public authorities. This is of utmost importance, shall the institution continue to thrive and be able to uphold its performance and function in the years to come.

Työväenlehdistön näkemykset Suomen luterilaisesta kirkosta ja uskonnonvapaudesta sisällissodan jälkeen

Tutkielmani käsittelee työväenlehdistön näkemyksiä Suomen luterilaisesta kirkosta ja uskonnonvapaudesta vuosina 1918–1922. Tutkimani lehdet ovat *Eteenpäin*, *Hämeen Kansa*, *Kansan Lehti*, *Pohjan Kansa*, *Sosialisti*, *Suomen Sosialidemokraatti*, *Työn Voima*, *Uusi Aika*, *Vapaa Sana* ja *Vapaus*. Niistä *Pohjan Kansa* ja *Vapaa Sana* olivat aluksi Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) äänenkannattajia mutta päätyivät vuonna 1920 Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen (SSTP) lehdiksi.

Jakautunut työväenlehdistö aktivoitui kirjoittamaan kirkosta, uskonnonvapaudesta ja uskonnonvapauslaista toden teolla vuonna 1920. Työväenlehdistö suhtautui yleensä uskontoon eri tavoin kuin kirkkoon ja papistoon. Kirkkoa ja papistoa pidettiin porvariston val-

lankäytön välineinä ja rahanahneina reliikkinä menneisyydestä. Usko nähtiin sosialidemokraattisissa lehdissä tärkeänä osana ihmisten elämää, mutta niissä paheksuttiin kuitenkin uskontopakkoa. Uskonto nähtiin yleisesti yksityisasiaksi, vaikka SSTP:n linjaan liittyi myös uskonnonvastaisuutta. Uskonnonvapaus liittyi tavalla tai toisella lähes kaikkeen kirkkoa koskevaan kirjoitteluun.

Jussi Rinta-Jouppi

Kirkko punaisessa julkisuudessa: Työväenlehdistön näkemykset Suomen luterilaisesta kirkosta ja uskonnonvapaudesta sisällissodan jälkeen vuosina 1918–1922. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, läntinen teologia, kirkkohistoria, 2019.

Finlandssvensk kommunism eller finländsk kommunism på svenska?

Min avhandling kunde kort sammanfattas med frågan ”Vad är finlandssvensk kommunism?” Genom en mikrohistorisk studie av Vasa svenska arbetarförening och tidningen *Folkbladet* under åren 1918–1923 kunde avhandlingen gå in på denna fråga. I detta fenomen blandades minoritetsidentitet, extremideologi och klassolidaritet på ett sätt som kunde beskrivas som unikt för Finland och finlandssvenskar.

Genom den mikrohistoriska studien kommer avhandlingen åt hur vänstersocialism och kommunism skiljer sig i praktik och retorik hos Vasa svenska arbetareförening och *Folkbladet* med övriga Finlands finsktalande motsvarigheter. Som exempel på praktisk tillämpning av kommunism följer avhandlingen två vasabördiga finlandssvenskar som avreste till Mäntysaari för att delta i en kurs organiserad av FKP. Ett annat exempel värt att nämna är hur föreningarna och fackavdelningarna organiserade sig i demonstrationståg, strejker

och firandena av första maj då både teori och praktik sammansmälte. I dessa manifestationer kunde deltagarna visa att klasskampen och klassolidariteten var viktigare än språktillhörigheten.

Att låta denna arbetarförening tala för hela svenskfinland var motiverat på så vis att föreningen var, bland sina jämlingar, störst och bland de mest välorganiserade för sin samtid. I botten för detta låg inte endast medlemsantalet, utan även att *Folkbladets* redaktion och de lokala fackföreningarna utnyttjade de lokaler som Vasa svenska arbetareförening förvaltade.

Carl-Erik Strandberg

”Under hela 20-talet kom Vasa att förbli ett av de starkaste fästena för den kommunistiska rörelsen i vårt land...”: Den finlandssvenska kommunismen studerad genom en lokalhistorisk fallstudie på Vasa svenska Arbetareförening 1918–1923. Pro gradu-avhandling. Åbo Akademi, historia, 2019.

De åländska folkdemokraterna från 1944 till 1967

I min pro gradu-avhandling studerade jag den åländska folkdemokratiska rörelsen från 1944 till 1967. Folkdemokraterna var aldrig särskilt stora på Åland, men ämnet har inte studerats tillräckligt. De åländska folkdemokraterna hade flera föreningar och ställde upp i både landstingsval och riksdagsval. Av de övriga åländska politiska organisationerna sågs folkdemokraterna inte med blida ögon. Folkdemokraterna satt i Ålands landsting från 1945 till 1968 och under den perioden hade mellan ett till två mandat av 30 stycken.

Avhandlingen tar upp flera centrala frågor kring folkdemokraterna på Åland, till exempel olika folkdemokratiska föreningar, relationen med andra politiska grupperingar, utvecklingen i organisationer, kontakterna med folkdemokraterna i riket och vad som hände efter folkdemokraterna föll ut ur landstinget.

Forskningsresultat visar att de åländska folkdemokraterna trots sina få mandat i landstinget spelade en större roll än vad tidigare forskning har kommit fram till. Utan folkdemokraterna hade till exempel partipolitiken på Åland inte utvecklats på samma sätt som den gjorde under 1950- och 1960-talet. Det som dock stämmer är att rörelsen aldrig blev den massrörelse som de åländska folkdemokraterna hoppades, och detta berodde bland annat på bristande motivation i föreningarna och att de som röstade på folkdemokraterna helt enkelt dog.

Joakim Wennström

Den åländska folkdemokratins uppgång och fall: En studie över folkdemokratin på Åland år 1944–1967. Pro gradu-avhandling. Åbo Akademi, Nordisk historia, 2019.

Silloin me uskoimme (vai uskoimmeko?)

Suomalaisessa poliittisessä diskurssissa taistolaisuudella ja sen nuorisoliikkeellä nuortaistolaisuudella on pitkään ollut kokoaan suurempi painoarvo. Ideologialtaan nuortaistolaisuus pyrki olemaan uskollinen marxismi-leninismille, mikä näkyi myös suhteessa uskontoon. Liikettä itsessään ja siihen liittymisen motiiveja voidaan kuitenkin lähestyä kuin perinteisiä uskontoja ja narratiiveja.

Kiinnitän huomiota tutkimuksessani siihen, että nuortaistolaisuuteen liittymisen syyt heijastavat Ninian Smartin uskontoja koskevia jaotteluja. ”Kääntymiskokemukset”, oman paikan hahmottaminen osana ”maailmanselitystä” sekä dogmaattisen oikeauskoisuuden korostaminen olivat osa nuortaistolaisuutta. Klassisille uskonnoille tyypillinen ”pyhän kokemus”

eli numinoosi voidaan havaita nuortaistolaisuudessa diskurssissa eräänlaisena oman ideologian ja Neuvostoliiton varsin kriitikittömänä ihailuna. Liikkeeseen sopii kuitenkin paremmin määritelmä kvasiuskonnollinen yhteisö – eli näennäiskusonnollinen ilmiö. Vallankumousromantiikka ei ehkä sittenkään kantanut yhtä pitkälle kuin perinteiset uskonnot. Tutkimukseni primäärilähteinä ovat SKS:n keräys ”Kenen joukossa seisoin”, *Kulttuurivihkot*-lehti ja muutama haastattelu.

Risto Pesonen

Silloin me uskoimme: Liittyminen, identifikaatio ja liikkeen maailmankatsomuksellinen struktuuri nuortaistolaisuudessa vuosina 1968–1976. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, talous- ja sosiaalhistoria, 2019.

Nainen oli vain paperikoneen nappula

Pro gradu -tutkielmani otsikkoon kiteytyy suomalaisen metsäteollisuuden palveluksessa oleiden naisten työn arvostus menneinä vuosikymmeninä. Selvitän tutkielmassani sitä, miten työelämän muutoksia käsiteltiin Yhtyneiden Paperitehtaiden *Työn Äärestä* -henkilöstölehdessä naisten näkökulmasta ajanjaksolla 1970-luvulta 1990-luvulle. Naisten työoloissa tapahtui tällöin monia muutoksia. Osa-aikatyö, perheen ja työn yhdistäminen, naisten palkkaus, tasa-arvo ja naisjohtajuus puhuttiivat tuolloinkin.

Sitten on asioita, joita tuntuu olevan vaikea muuttaa. Keskeisimpinä nousivat esille palkkaus, uralla eteneminen sekä naisten kohtaama alentava puhuttelu paperiteollisuudessa. Paperitehtaan parhaiten palkatut vakanssit pysyivät miesten hallussa. Naisten kehnompiin palkkoihin ei tullut korjausta. Palkkaero miesten ja naisten välillä oli rikkomaton.

Naiset eivät päässeet Yhtyneiden Paperitehtaiden johtopaikoille, vaikka monet työtehtävät tulivatkin heille mahdolliseksi vuosikymmenten aikana. Missään kohtaa ei nostettu esiin esimerkiksi ajatusta naiskiintiöistä johtopaikoilla. Naiset eivät pystyneet murtamaan lasikattoa Yhtyneillä Paperitehtailla, kuten eivät naiset muuallakaan tuona aikana.

Naisille myös puhuttiin alentavaan sävyyn. Naisten kohtaama työttölyä työpaikoilla on selvitetty varsin vähän, ja tietoa siitä ei juuri löydy. Kirjoitukset kuitenkin paljastavat, että miesvaltaisen paperitehtaan naiset saivat sitä osakseen.

Päivi Annala

Nainen oli vain paperikoneen nappula: Yhtyneiden Paperitehtaiden henkilöstöpolitiikka naisten kokemana *Työn äärestä* -lehden valossa vuosina 1973–1996. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, historia, 2019.

Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin haasteet 2020-luvulla

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani Pohjoismaiden sosialidemokraattien ideologista suuntautumista 2020-luvulle tullessa poliittisen historian valossa. Tarkastelu pohjautuu työväenliikkeen pohjoismaisen yhteistyökomitean (SAMAK) NordMod2030-tutkimushankkeen loppuraporttiin.

Esitän, että sosialidemokraattien pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on suurten haasteiden edessä 2020-luvun kynnyksellä. Haasteista suurimpia tulevat olemaan työmarkkinoiden kolmikantayhteistyön merkityksen säilyttäminen, yhtenäisen Eurooppa-politiikan hahmottaminen, maahanmuuttopolitiikan uudelleenmäärittely, tasa-arvon tavoitteen kiristäminen, eriarvoisuuskehityksen katkaiseminen ja hyvinvointivaltion palvelujen rahoituksen turvaaminen.

Pohjoismaiden sosialidemokraattisilla puolueilla ja ammattiyhdistysliikkeellä on keskei-

nen rooli pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin hengissä pitämisessä. Tämä tulee kuitenkin edellyttämään niiltä entistä aktiivisempaa ja suoraviivaisempaa vaikutustyötä. Erityisenä edellytyksenä tavoitteissa onnistumiselle on kaikkien väestöryhmien osallistaminen poliittiseen toimintaan. Pohjoismainen hyvinvointivaltio saattaa perinteisessä muodossaan rapistua, mikä voi aiheutua esimerkiksi kyvyttömyydestä mukautua työmarkkinoiden suureen rakennemuutokseen, muuttuvan väestön kasvaviin yhteiskunnallisiin vaatimuksiin tai kansainväliseen kapitalistiseen talouskehitykseen.

Jetro Valtonen

Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin haasteet 2020-luvulla – työväenliikkeen näkökulma: Ideologia-analyysi NordMod2030-raporttiin pohjautuen. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, poliittinen historia, 2019.

Seksityötä 1800-luvun alun Turussa

Kirsi Vainio-Korhonen: *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa: Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa.*

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2018. 283 s.
ISBN 978-952-222-967-0

Vuoden työväentutkimus 2019 -palkinnon saanut *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa* vie lukijansa suoraan keskelle 1800-luvun Turun elämänmenoa. Turun yliopiston Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen syventyy tutkimuksessaan 1800-luvun alkupuolen seksityöläisiin ja käsittelee heidän elämänvaiheitaan monipuolisesti ja vivahteikkaasti. Teoksen kiintopisteenä on Turun poliisikamarin veneeristen tautien tarkastuskirja vuosilta 1838–1848. Siihen kirjattiin tietoja 164 naisesta, jotka alistettiin säännöllisiin sukupuolitauditarkastuksiin. Näitä ns. tarkastusnaisia epäiltiin ”kevytmielisestä ja irstaasta elämästä”, joka altisti heidät sukupuolitaudeille. Seksityöläisten säännöllisten tarkastusten taustalla oli nimenomaan huoli kuppatartuntojen leviämisestä. Seksin myyminen itsessään ei saattanut naisia poliisin käsiin, sillä maksun pyytäminen seksistä ei ollut rikos. Seksin maksullisuudesta ei olekaan tietoja asiakirjoissa, mutta seksityö on luonteva selitys naisten toistuville kuppatartunnoille.

Vainio-Korhonen tutkii näiden turkulaisnaisten elämänvaiheita monelta kantilta: missä he asuivat, mitä töitä he tekivät, saivatko he lapsia ja menivätkö naimisiin, paljonko he sairastivat ja miten he kuolivat. Näin piirretty monisyinen kuva naisista, joiden elämä piti sisällään paljon muutakin kuin seksityötä. Samalla lukijalle näyttäytyy laajemminkin, millaista köyhän turkulaisnaisten elämä 1800-luvun alkupuolella oli. Monilta osin tarkastusnaisilla oli samanlaisia elämänvaiheita kuin kanssaisarisarillaan: he asuivat samoilla alueilla ja tekivät seksityön ohella monia muitakin töitä. Kirjoittaja osoittaa, kuinka seksityö ei 1800-luvun alkupuolella ollut vielä yhtä leimaavaa kuin vuosisadan lopulla. Sukupuolitauditarkastukset eivät välttämättä haitanneet työnantajia, ja noin kolmannes tar-

kastusnaisista päätyi avioliittoon taustastaan huolimatta. Toisaalta osa tarkastusnaisista kärsi monenlaisista ongelmista ja joutui pidätetyksi esimerkiksi juopumuksesta ja irtolaisuudesta. Vajaa viidennes heistä kärsi yhden tai useamman kehruhuonetuomion irtolaisuudesta. Puolet naisista oli potilaina Turun veneerisellä kuurihuoneella, jossa kuppatartuntoja hoidettiin elohopealla.

Jo työn alussa Vainio-Korhonen pohtii aineistoaan koskevia eettisiä haasteita ja toteaa haluavansa tehdä tutkimuksellaan oikeutta tarkastusnaisille. Rankoista olosuhteistaan huolimatta he ovat yhtä arvokkaita kuin muutkin aikalaiset ja ansaitsevat esimerkiksi tulla käsitellyiksi omilla nimillään. Tämä lähestymistapa näkyy läpi kirjan. Tekijä haluaa antaa tutkimuskohteilleen äänen ja esitellä monipuolisesti heidän elämänvaiheitaan, joissa seksityö oli vain yksi osa. Vainio-Korhonen nostaa esille muun muassa sen, että kohdatessaan ongelmia esivallan kanssa monet tarkastusnaiset pitivät vahvasti puoliaan. Irtolaisuustuomion saaneet valittivat senaatin oikeusosastoon saakka ja jättivät vielä armonanomuksia keisarille.

Vainio-Korhosen jouhevaa kirjoitustyyliä täydentää erinomainen kuvitus. Lähes joka aukeamalta löytyy kuvia, jotka herättävät henkiin tarkastusnaisten moninaiset elämänvaiheet. Seksityöläisiä ei voi tyypistää yhteen muottiin: aikana, jolloin seksin myymiseen ei liittynyt vielä samanlaista stigmaa kuin myöhemmin, eivät sen harjoittajatkaan aina poikenneet niin paljoa muista köyhistä turkulaisnaisista. Kuten Vainio-Korhonen lopuksi tiivistää: ”Seksityö oli näissä perheissä yksi monista arjen toimeentulokeinoista, ei ensisijaisesti kauhistelun, moralisoinnin tai häpeilyn kohde.”

Marianne Vasara-Aaltonen
OTT, tutkija, Helsingin yliopisto

Työväenlehdet 1917–1918

Juha Matikainen: *Parlamentarismien kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi: Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918*. Jyväskylä Studies in Humanities 338. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2018. 321 s. ISBN 978-951-39-7321-6, <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56552>.

Juha Matikainen on tehnyt kunnioitettavan työn tutkiessaan väitöskirjassaan kuudentoista sosialidemokraattisen puoluelehden pääkirjoitusten, pakinoiden ja alakerta-artikkelien näkemyksiä keskeisistä tapahtumista vuosina 1917–1918. Lehtien kantoihin on viitattu monissa ajankohdan tutkimuksissa ja lehti-historioissa, mutta yhtä kattavasti työväenlehtiä ei ole aiemmin tarkasteltu. Eikä kukaan ole aiemmin haastanut laajalla aineistolla valkoisten voittajien väitettä siitä, että työväenlehtien kiihotus oli saanut työväestön ryhtymään aseelliseen vallanottoon.

Matikainen on tavanomaiseen tapaan määrittänyt vuosien 1917–1918 keskeisiksi asioiksi Tokoin senaatin muodostamisen, maatalouslakot, elintarvikepolitiikan, joukkovoiman käytön kunnallishallinnon demokratisoimisessa, valtalain, syksyn eduskuntavaalit, marraskuun suurlakon, vallankumouksen syyt ja tavoitteet sekä elintarvikepulan. Kysymys vallasta olisi varmaan kytkenyt asioita selkeämmin yhteen.

Matikainen on tarkastellut lehtien kirjoittelua suhteessa puolueen ideologiaan ja menettelytapoihin. Niillä oli epäilemättä merkitystä, kun lehdet ottivat kantaa, mutta kyse oli myös helmikuun vallankumouksen avaimesta uudesta tilanteesta, jossa vanhat näkemykset eivät välttämättä olleet hyödyksi. Matikainen on korostanut sattuvasti, että SDP:n ideologisena oppi-isänään pitämän Karl Kautskyn kirjoitukset antoivat kovin vähän konkreettisia ohjeita. Muuten hän on tullut kiinnittänyt niitä kovin kapeasti parlamentaariseksi toiminnaksi.

Karl Kautsky antoi ymmärtää, että politiikka riippuu paljon tilanteesta, ja Matikainenkin on huomannut tilanteen merkityksen. Hän olisi kuitenkin voinut nostaa selvemmin tutkimusta ohjaaviksi teemoiksi kansallisen ja paikallisen suhteen sekä paikallistason erot.

Matikainen on toki tarkastellut myös paikallisten tekijöiden merkitystä linjan muotoilemisessa, mikä näkyy hienosti, kun hän analysoi lehtien eroja ja yhtäläisyyksiä suhteessa kunnalliseen demokratiaan. Silti tutkimuksen lähtöasetelmat ovat ohjanneet tarkastelemaan lehtiä tapahtumiin reagoijina. Matikainen on onneksi irrottautunut ajoittain lähtöasetelmas-taan ja nähnyt lehdet myös tulevan suuntaajina. Hän on myös pohdiskellut hyvin sitä, että useiden toimittajien asema kansanedustajana tai puoluejohton jäsenenä vaikutti lehtien kirjoitteluun.

Kun Matikainen on ryhmittänyt tutkimuksensa eri tapahtumien mukaan, kysymys vallasta on hukkunut muiden asioiden sekaan. Hänen työnsä pohjalta saa vaikutelman siitä, että työväenlehdet tarttuivat vallan määrittelyyn kovin vähän. Tutkimuksen perusteella lehdissä ei etsitty ohjenuoria käsityksille vallasta esimerkiksi vallankäytöstä Suomessa, Ranskan vallankumouksesta tai Pariisin kommuunista. Matikaisen päätelmät liittyvät toki valtaan, sillä ne antavat ymmärtää, että työväenlehdet olivat koko ajan enemmän tai vähemmän altavastaaajina porvarillisen lehdistön syytöksille, ja että työväenlehdet alistuivat tai eivät löytäneet kunnollisia vastauksia porvarillisen lehdistön laillisuuspuheille keväen 1917 jälkeen.

Juha Matikainen on osoittanut väitöskirjassaan vakuuttavasti, että työväenlehdet eivät kiihottaneet työväestöä aseelliseen toimintaan tai vallankumoukseen vuosina 1917–1918. Työväestön radikalisoituminen ei liioin vaikuttanut työväenlehtien väkivaltaa vastustaneeseen asenteeseen.

Tauno Saarela
dosentti, Helsingin yliopisto

Palanen punaisen Suomen historiaa

Maija Hakanen: *Pakinkylän Punainen Kaarti*.
Kustannusyhtiö TA-Tieto, Pakilan demokraattinen
kulttuurisäätiö. Helsinki 2019. 279 s.
ISBN 978-952-68705-3-3

Suomalainen kansakunta muisti vuosina 2017–2018 sadan vuoden takaisia tapahtumia monin arvokkain muodoin ja sanoin. Vähänlaisesti esiintyi menneiden vuosikymmenien kiihkeimpiä asenteita, suuntaan tai toiseen, joskin sitkein perusmiehitys tuntui pysyvän asemissaan vanhojen taisteluhautojen äärimmäisissä poteroissa.

Kaikkea ei ole vielä kukaan kertonut. Maija Hakanen on tarttunut yhteen paikallisesti rajattuun joukkoon ja tapahtumasarjaan. Hän tarkastelee Pakinkylän punakaartin vaiheita perustamisesta aina viimeisiin hetkiin ja valkoisten ankariin kostotoimiin saakka. Tutkijalle on ollut harmillista se, että kaartin paperit ovat likimain kaikki kateissa. Yksityiskohtia ja aivan perustietojakin on jouduttu kokoamaan kiertoteiden kautta ja kuulustelupöytäkirjoista. Osa tekstistä onkin yleisempää sodan ja vankileirien historiaa. Kaikkiaan 295 nimen mittaisen, hyödyllisen matrikelin kokoaminen on varmasti teettänyt työtä. Lähteitä on runsaasti.

Ihan äkkiseltään eivät useimmille tule Helsingin Pakilan seudusta mieleen punakaartilaiset ja sisällissodan väkivalta, eivät ainakaan oman aikamme vaalitulastoja katsellessa. Hakanen kuvaa tarkoin vanhan Baggbölen eli Pakinkylän eli Pakilan muodostumisen Helsingin maalaiskunnassa ja etenkin työväen asunto-osuuskuntien perustamisen sinne kymmeniä vuosia palstoinen. Työväenyhdistys Salama oli vahva ja monipuolinen vaikuttaja.

Vuoden 1917 levottomuuksien kuvauksen jälkeen Hakanen kertoo, kuinka järjestyskaarti perustettiin työväenyhdistyksen koolle kutsu- ja kokouksessa 7. tai 8.11.1917. Pian takavarikoitiin Tuomarinkartanosta aseet. Myöhemmin kaartilaiset panivat venäläisten sotilaiden syyksi kartanon muun ryöväämisen.

Mielenkiintoinen yksityiskohta onkin, että kartanon omistaja Jakob Kavaleff pyysi ja sai järjestyskaartilaisia yön ajaksi vahtiin venäläissotilaiden käynnin jälkeen.

Kaarti muuttui punaiseksi kaartiksi ilmeisesti jo 26.1.1918. Aseita ja elintarvikkeita takavarikoitiin. Havainnollinen kuvaus punakaartista ”paikallisyhteisönä” kertoo, mitä kaikkea kaartin ja sen esikunnan vastuulla Pakinkylässä oli, arkisesta elintarvikehuollosta ja vartioinnista alkaen. Tammi-helmikuun vaihteessa kaartilaiset syöllistyivät neljään murhaan, viidennen tekijät jäivät selvittämättä.

Kaarti oli paikallisesti enemmänkin hallinnollinen kuin sotilaallinen yksikkö. Maija Hakasen sanoin oli suuri ja ”tuskallinen hypäys” lähteä sotaan, muuttua sotajoukoksi. Jo tammikuussa pakinkyläläisiä osallistui Sipoon sotaretkeen, myöhemmin taisteltiin muun muassa Hämeen rintamalla ja lopuksi etelämpänä saksalaisia vastaan. Tarkoin kootut tilastot ikä- ja ammattitietoineen kuvaavat kaartilaisia ja menetyksiä.

Laaja osa tutkimuksesta paneutuu vangittujen punaisten kuulusteluihin, teloituksiin ja muihin tuomioihin. Karneita ajankuvia ovat lainaukset naapuritaajaman, keskiluokkaisen Oggelbyn eli Oulunkylän suojeluskunnan lausunnoista. Taisteluissa kaatui 15 kaartilasta, sama määrä teloitettiin ja vankileireillä kuoli 28. Kolme kuoli kotiin päästyään, ja kolme katosi jäljettämiin.

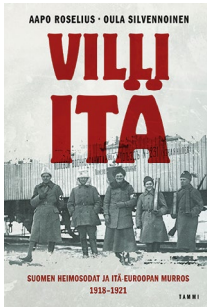
Kiintoisaa on lukea myös siitä, miten työväen järjestötoiminta pääsi Pakinkylässä uudelleen alulle jo vuoden 1918 lopulla. Pian Salama siirtyi vasemmistososialistien riveihin. Jonkin verran hämmennyneenä lukee yhtäkkiä parin sivun valtavan aikaharppauksen jälkeen nykyhetkestä: toiminta jatkuu nykyisen SKP:n nimissä.

Kirja on ehdottomasti lukemisen arvoinen kuvaus pääkaupungin tuntumasta, mutta silti kuitenkin maaseudulta. Se tarjoaa hyödyllistä kotiseutuhistoriaa Helsingin maalaiskunnan ajalta ja on henkilötietoineen sekä tapah-

tumakarttoineen avuksi sukhistoriankin harrastajille.

Tero Tuomisto

VTM, kotiseutuneuvos, Helsinki

Suur-Suomi Venäjän keisarikunnan haaskalla

Aapo Roselius ja Oula Silvennoinen: *Villi Itä – Suomen heimosodat ja Itä-Euroopan murros 1918–1921*.

Tammi, Helsinki 2019. 366 s.

ISBN 978-951-31-7549-8

Paradigmaa mullistavaa historiaa voi kirjoittaa kahdella tavalla. Tutkija voi kaivaa esiin arkistosta uusia lähteitä ja kahlata niitä tarkasti läpi. Tai hän voi valita vähemmän työlään lähestymistavan, jossa ennestään tunnettuja aineistoja tarkastellaan tuoreen, oivaltavan näkökulman poltteessa. Aapo Roseliuksen ja Oula Silvennoisen heimosotatutkimus edustaa väkevästi jälkimmäistä lähestymistapaa.

Juuri heimosotien historia on kaivannut pitkään ravistelua. Nuorena 1920- ja 1930-lukujen Suomessa aiheesta kirjoittivat varsinkin ne, jotka olivat aikalaisina kokeneet heimosodat. Näiden historiankirjojen ja muistelmien henki oli usein herooinen, sodan sadistista todellisuutta ja terroria sievistelevä.

Paasikiven ja Kekkonen Suomessa ei heimosoturiudella juuri elämyttä, mutta Neuvostoliiton romahdus ja 1990-luku avasivat taas padot: nyt ääneen palasivat ne, jotka lumoutuivat heimosoturien ja -veljien sankarieepoksista. Tälle usnationalistiselle koulukunnalle tuntui riittävän yksinkertainen nyrkissäntö: se, mikä oli ollut suursuomalaista ja antibolševistista, oli hyvää; se, mikä oli ollut sovittavaa ja sosialistista, oli pahaa. Helsingin yliopiston dosentti ja tuleva puolustusministeri Jussi Niinistö nousi suunnan keulakuvaksi.

Heimosotien historiografiassa Roselius ja Silvennoinen edustavat neljättä historioitsijasukupolvea, jonka voi määritellä uusisänmaallisen koulukunnan antiteesiksi. Siinä, missä niinistöläiset palvoivat heimosotia kuin kan-

sallisaarretta, tekijät käsittelevät aihetta kriittisesti ja haluavat tehdä siitä normaalin tutkimuskohteen.

Jouko Vahtolan, Pekka Nevalaisen, Martti Ahdin ja eräiden muiden tutkijoiden heimosota- ja Suur-Suomi-teoksista on helppo löytää samaa purevan kriittistä asennetta kuin Roseliuksen ja Silvennoisen kirjasta. Uutta on kuitenkin se, että kaksikko tähtää aiempaa korkeammalle, uuteen kokonaisuuteen heimosodista ja Itä-Euroopan mullistuksista.

Laaja tulkinnallinen kehikko tiivistyy kirjan avauslauseeseen: ”Ensimmäinen maailmansota ei päättynyt kello 11.00 marraskuun 11. päivänä vuonna 1918.” Länsirintamalla solmitun aselevon jälkeen ”maailmansota pirstaloitui muualla sekavaksi joukoksi paikallisia sisällissotia. Adrianmeren rannan Fiumesta aina Jäämeren rannan Petsamoon repesi valtaisa laittomuuden ja sodan vyöhyke, sekasortoinen välitila, sotamaa, jossa laki oli pistimen kärjessä – –.”

Maailmansota jatkuikin idässä aina 1920-luvun alkuvuosiin saakka ja päättyi monenkirjaviin paikallisiin rauhansopimuksiin, sellaisiin ”häpeärauhhoiksikin” pilkattuihin sopimuksiin, joista Tarton rauha on kelpo esimerkki. Heimosodat olivat erottamaton osa maailmansotaa, Venäjän sisällissotaa ja eurooppalaista vapaajoukkoliikehdintää.

Suomen takapihalle koilliseen, itään, kaakkoon ja etelään aukesi sotamaa. Kirjailija Kyösti Wilkunan ilmausta lainaten se oli Venäjän keisarikunnan ”valtava haaska”, jonka

löyhyä veti puoleensa raadonsyöjiä Euroopan eri kolkista.

Roselius ja Silvennoinen käyvät läpi Vienen Karjalan ja Aunuksen heimosotien sekä Viron vapaussodan pääpiirteet, samoin eteläisemmän Baltian ja erityisesti Kuurinmaan sotapahtumat. Kirja päättyy kesän ja syksyn 1919 sotakuumeeseen, ”hullun vuoden” loppunäytökseen Pietarin metropolin eteläpuolella Poltovan mäillä.

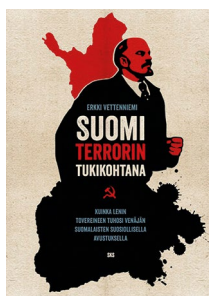
Teos kulkee yksittäisestä yleiseen ja toisinpäin. Konkreettinen ja ihmisenkokoinen

ovat sopusoinnussa yleisemmän tason kansa, mikä tekee kirjasta universaalisti ymmärrettävää, verevää historiaa. Adjektiiveja teoksessa on ehkä liikaakin, ja paikoittain eksyttään kerronnallisille sivupoluille, mutta ne ovat pieniä kauneusvirheitä. Sellainen on myös nimihakemiston puuttuminen.

Näin käänteentekevää kirjaa ei kuka tahansa osaa tehdä.

Aleksi Mainio

historiantutkija, Helsingin yliopisto

Suomi ja Venäjän terroristit

Erkki Vettenniemi: *Suomi terrorin tukikohtana: Kuinka Lenin tovereineen tuhosi Venäjän suomalaisten suosioillisella avustuksella*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2019. 304 s. ISBN 978-951-858-049-5

Kirjassaan *Suomi terrorin tukikohtana* Erkki Vettenniemi ”kartoittaa Suomen kamaralla viritettyä vallankumousterrooria ja suomalaisten vuoroin suoraa, vuoroin epäsuoraa roolia bolševikkikomennon pohjustajina ja turvaajina”. Kirjan nimi on hyvin valittu. Se herättää heti huomion ja mielenkiinnon tutkia aihetta lähemmin. Teksti on vetävää ja paikoin voimakkaasti kantaa ottavaa. Kirjan alaotsikossa tekijä esittää ajatuksen siitä, miten suomalaiset onnistuivat omalla niskuruudellaan keisarivallan määräyksiä kohtaan ja yhdessä bolševikkien kanssa tuhoamaan Venäjän valtakunnan. Hän pohdiskelee myös suomalaisten moraalista vastuuta bolševikkien rikoksista ihmisyyttä vastaan. Kirjoittaja kehottaakin suomalaisia ”kohtaamaan oman osuutensa Venäjän hajottaneesta hävityksestä”.

Kirjassa on neljä päälukua ja monia alalukuja. Viitteitä on todella paljon, mutta lukijan on välillä todella vaikea hahmottaa, mikä niistä kuuluu mihinkin tekstin osaan. Välillä heräsi kysymys, kuinka luovasti tekijä lähdeaineistoa tulkitsee. Hän esimerkiksi lainaa sosialistivallankumouksellisen Dmitri Popovin ”pojan” Hjalmar Frontin muistelmia, kun hän kirjoittaa Bolšaja Lubjankalla vuonna 1918 sijainneen Tšekan ja sen suomalaisten tše-

kistien tekemisistä. Ilmeisesti Hjalmar Front ei kuitenkaan voinut olla Popovin poika, sillä Popov oli syntynyt Moskovan kuvernemennissä vuonna 1892, ja Hjalmar Front tiettävästi Mäntsälässä vuonna 1900.

Hyvin monet kirjan kuvista on otettu Wikipediasta, YouTubesta tai muista vastaavista palveluista. Kuvat ovat pieniä ja laadultaan erittäin huonoja.

Miksi sitten Venäjän radikaalit voimat saivat vapaasti ”rellestää” Suomen kamaralla ja perustaa tänne ”pommikouluja”? Maailmanpoliittinen tilanne oli muuttumassa, ja keisari Aleksanteri III ryhtyi vaatimaan Suomen yhtenäistämistä keisarikunnan kanssa. Koulutettu suomenkielinen nuoriso oli kokenut ns. kansallisen heräämisen, ja uudet eurooppalaiset aatteet olivat ristiriidassa vanhoilliseksi koetun Venäjän kanssa. Terroritekoihin ajettu yhteiskuntaeliitin vastustaminen. Vanhempi väki tyytyi usein passiiviseen vastarintaan ja tarjosi venäläisryhmittymille turvallisen majoituksen. Maksin Gorki, sorretun työväenluokan puolestapuhuja, sai Suomesta sekä rahaa että kunnioitusta. Vettenniemi mainitseekin, että ”aatteellisten ristiriitojen repimässä maassa kyettiin kunnioittamaan yhtä

ja samaa miestä kielestä, sivistyskannasta, yhteiskunnallisesta asemasta, puolueista ja mielipiteistä huolimatta”. Kirjoittaja määrittelee suomalaiset ”hyväuskoisiksi maailmanparantajiksi”, jotka jättivät ilmoittamatta viranomaisille tietoaan suunnitelluista murhista ja maanpetoksen valmisteluista.

Vaikuttaa siltä, että Vettenniemi kuuluu niiden historioitsijoiden koulukuntaan, joiden mielestä Lenin allekirjoitti Suomen itsenäisyyttä koskevan asiakirjan ketunhantä kainalossa. Hän spekuloi Leninin kirjoittaman Suomi ja Venäjä -artikkelin sisällöllä, joka julkaistiin Pravdassa toukokuussa 1917. Lenin kirjoittaa siinä: ”Sosialidemokraattinen puo-

lue on tunnustanut tämän [Venäjästä eroamisen vapaus] oikeuden vuonna 1903 hyväksymässään ohjelmassa, sen 95:ssä. [...] vasta eroamisvapauden omaava Suomi voi todella sopia Venäjän kanssa siitä, pitääkö sen erota”. Vettenniemi esittää tämän pohjalta kysymyksen: ”Missä määrin suomalaiset sosialistit olivat perillä bolševikkien kansallisuuspolitiikan viekkaudesta?” Kansankomissarien neuvosto kuitenkin allekirjoitti 31.12.1917 asiakirjan, joka johti Suomen irtautumiseen Venäjästä.

Mia Heinimaa
erikoistutkija, Lenin-museo

Poliittinen väkivalta nyky-Suomessa

Teemu Tammikko: *Vihalla ja voimalla: Poliittinen väkivalta Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki 2019. ISBN 978-952-345-021-9

Teemu Tammikon tuoreessa tutkimuksessa tarkastellaan terrorismin ja muun poliittisen väkivallan historiaa ja nykytilaa Suomessa. 1900-luvun alun poliittiseen väkivaltaan ei enää palata. Näkökulma ulottuu aina vuoden 2019 tapahtumiin saakka.

Tammikon mukaan poliittinen väkivalta ei rajoitu pelkästään fyysiseen väkivaltaan kuten pahoinpitelyihin ja terrorismiin, vaan sellaisena voidaan pitää myös sosiaalista ja taloudellista vahingoittamista. Kirjoittajan mukaan tavoitteena on hahmottaa poliittista väkivaltaa kokonaisvaltaisesti, huomioimalla sen eri muodot ja siihen vaikuttavat tekijät. Teoksessa mielletään poliittiseksi väkivallaksi toiminta, joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin asioihin vahingoittamalla tai uhkaamalla vahingoittaa kohdettaan. Väkivallalla on selkeä poliittinen tavoite, ja sen tekijänä on tunnistettava yksilö, ryhmä tai organisaatio.

Tammikon mukaan maailmanlaajuisesti vaarallisin fyysisen poliittisen väkivallan oikeuttava ideologia on verkostonsa Suomeenkin ulottanut jihadismi. Tämän osoitti Turun

puukotusisku vuonna 2017. Jihadismin torjuminen on vaikeaa, koska se on sidoksissa Lähi-idän, Keski-Aasian ja Pohjois-Afrikan konflikteihin. Suomen toiminta Irakin sotilaiden kouluttamisessa ja suomalaisten sotilaiden toiminta Afganistanissa Naton alaisuudessa kertovat jihadisteille, minkä puolen Suomi on valinnut.

Äärioikeiston toiminta on aktivoitunut erityisesti vuoden 2015 jälkeen. Esimerkki sen käyttämästä fyysisestä väkivallasta on Helsingin rautatieasemalla vuonna 2016 tapahtunut, uhrin kuolemaan johtanut pahoinpitely. Myös muukalaisvastainen toiminta on entistä organisoidumpaa. Aiemmin pakolaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuneet väkivallan teot olivat lähinnä yksilöiden tekemiä. Tammi-kuussa 2016 Pohjoismaisen vapautusrintaman jäsenet tekivät pommi-iskun pakolaisten vastaanottokeskukseen, jonka yksi työntekijä menetti iskussa jalkansa. Äärioikeisto myös hyödyntää Internet- ja sosiaalisen median kanavia kohteiden maalittamisessa ja painostamisessa. Oma ideologiaa tuodaan esille eri keskustelufoorumeilla.

Tammikon mukaan ääriivasemmistolaisten toiminta on vähentynyt sitten 1990-luvun. Anarkistinen toiminta ja eläinaktivismi saavat tosin ajoittain väkivaltaisia muotoja. Kyse on lähinnä vahingonteoista, jotka saattavat aiheuttaa vaaratilanteita myös ihmisille. Esimerkkinä mainitaan Eläinten vapautusrintaman vuonna 2016 tekemä isku linja-autoyhtiö Pohjolan Matkan varikolle, jossa poltettiin viisi bussia. Antifasistit ovat puolestaan olleet valmiita käyttämään fyysistä väkivaltaa erityisesti äärioikeistolaisia vastaan. Tekijä katsoo, että myös #metoo -liikkeessä on äärimmäisiä puolia, jotka saattavat joissain tapauksissa heijastua väkivaltaan ja vainoamiseen.

Poliittinen väkivalta on monimutkainen yhteiskunnallinen ilmiö, joten sen torjuminen ja vähentäminen on vaikeaa. Tammikon mukaan eriarvoistumisen torjunta ja osallisuus-

den lisääminen ovat hyviä ehkäisykeinoja. Avainasemassa on luottamus yhteiskuntajärjestelmän ja viranomaisten oikeudenmukaisuuteen. Tekijän mielestä erityisesti Suomessa asuvat muslimit tulee saada luottamaan tähän. Tasa-arvoiseksi koetussa yhteiskunnassa ääri-liikehdintää esiintyy vähemmän, minkä vuoksi hyvinvointivaltion säilyttäminen ja kehittäminen kannattaa.

Teemu Tammikon tutkimus on tasapuolinen, kiihkoton esitys vaikeasta aiheesta. Teos on jaettu viiteen pääluukuun sekä loppupäätelmiin. Pääluvut ovat omia kokonaisuuksiaan, joten niiden välillä on hiukan toistoa. Se ei kuitenkaan ole kovin häiritsevää. Kirjan aihe on todella ajankohtainen.

Mikko Kosunen

FM, erikoistutkija, Työväen Arkisto

Diktaattori-Stalin

Oleg V. Hlevnjuk: *Stalin: Diktaattorin uusi elämäkerta*. Otava, Helsinki 2019. 465 s. ISBN 978-951-1-34795-8

Stalin on ollut hyvin suosittu hahmo tunnettujen historioitsijoiden parissa 2000-luvulla: häntä ovat tulkinneet uusien aineistojen pohjalta Dmitri Volkogonov, Robert Service, Simon Sebag Montefiore, Oleg V. Hlevnjuk, Sheila Fitzpatrick ja Stephen Kotkin. Viimeaikaisesta Stalin-tuotannosta suomeksi ovat päätyneet Montefioren *Nuori Stalin* ja nyt moskovalaisen Hlevnjukin *Stalin: Diktaattorin uusi elämäkerta*, jonka venäjänkielinen versio ilmestyi vuonna 2015. Oli jo aikakin saada päivitystä Isaac Deutscherin poliittiseen elämäkertaan ja Edvard Radzinkin ”arkistopaljastukseen”.

Hlevnjukin kirja keskittyy ajanjaksoon 1920-luvun lopusta Stalinin kuolemaan maaliskuun alussa 1953, Stalinin valtakauteen. Pääpaino on Stalinin toiminnassa vallan saamiseksi itselleen ja pitämiseksi omilla käsissään. Hlevnjukin mukaan tämä ohjasi kaikkia muita Stalinin toimia. Valtaan nousu kytkytyi kuitenkin

kin talouspolitiikkaan, joten kirjassa on käsitelty laajasti maatalouden kollektivisointia ja sen seurauksia. Sen sijaan maan teollistaminen jää mainintaan tehottomuudesta. Stalinin toimintaa sotavuosina käsitellään muiden Stalin-elämäkertojen tapaan laveasti. Hlevnjuk on myös eritellyt sodanjälkeisen ajan kurinpito- ja taloudellisia kampanjoita. Stalinin vallan keskukset – Kremlin toimisto, elokuvateatteri ja lähidatsa – tulevat nekin selkeästi esille.

Kirjassa kerrotaan myös Stalinin lapsuudesta, nuoruudesta, vallankumoukselliseksi tulosta sekä puolueurasta ennen vuotta 1917 – varsinkin karkotukset on kirjattu tarkkaan. Sen sijaan siinä ohitetaan lyhyesti Stalinin toiminta heti vallankumouksen jälkeen samoin kuin Leninin kuoleman jälkeiset valtakamppailut. Myös Stalinin arviot kansainvälisestä tilanteesta ovat jääneet kotimaisen toiminnan varjoon. Kirjassa ei ole mitään Stalinin suh-

teesta Kommunistiseen internationaaliin eikä sodanjälkeiseen Kominformiin.

Hlevnjuk ei ole innostunut selityksistä, joiden mukaan ankara ja julma lapsuus tai kaukasialainen kulttuuri synnyttivät diktaattori Stalinin. Sen sijaan hän korostaa Venäjän autoritaarisuuden, imperialismin ja väkivallan kulttuurin merkitystä. Toisaalta Hlevnjuk katsoo Stalinin omaksuneen itsepäisen ja häikäilemättömän toimintatavan Leniniltä ja tottuneen sisällissodan aikana sumeilemattomuuteen. Hlevnjukin mukaan myös teoreettinen dogmatismi oli olennainen tekijä Stalinin hallinnon harjoittaman väkivallan taustalla. Hallinnon väkivaltatoimien mekanismien ja tuloksien erittelyssä Hlevnjuk on vahvimillaan. Samalla käy ilmi, miten aktiivisesti Stalin ohjasi eri puhdistustoimien täytäntöönpanoa.

Hlevnjuk pitää kirjassaan vahvasti kiinni ajatuksesta Stalinin yksinvallassa. Ajoittain

hän toki viittaa siihen, miten politbyroon muut jäsenet pystyivät hoitamaan asioita keskenään. Hän ei kuitenkaan mene niin pitkälle kuin Sheila Fitzpatrick, joka piti Stalinia ja hänen lähipiiriään ”tiiminä”. Hlevnjuk ei liioin tarkastele ulkoisia vaikutuksia Stalinin toimintaan yhtä selkeästi kuin esimerkiksi Stephen Kotkin.

Se, että Hlevnjuk sijoittaa kronologisesti etenevän tarkastelun lomaan kertomuksen Stalinin persoonallisuudesta ja valtajärjestelmästä viimeisten päivien taustaa vasten, ei tunnu kovin hyvältä ratkaisulta. Sen avulla toki välittyy myös kuvaa Stalinin terveydentilasta ja lomista, nais- ja lapsisuhteista, mutta ne olisi kannattanut kytkeä osaksi hänen toimiaan vallan pitämiseksi omissa käsissään.

Tauno Saarela
dosentti, Helsingin yliopisto

Muuttuvan tulevaisuuden äänet

Tuija Sorjanen ja Annina Vainio: *Millenniaalit: Uuden vuosituhatosen tekijät*. Into Kustannus, Helsinki 2020. 208 s. ISBN 978-952-351-071-5

Millenniaalit viittaa nykyisten noin kolmekymppisten ikäryhmään, joka tunnetaan myös Y-sukupolvena. Tuija Sorjasen ja Annina Vainion *Millenniaalit* rajaa määritelmän vuosina 1985–1995 syntyneisiin. Haastateltavana on 22 henkilöä, jotka edustavat sukupolvensa sitä osaa, jolla menee ainakin näennäisesti hyvin. Mukana on useita nuorisjärjestöjen puheenjohtajia sekä esimerkiksi yrittäjiä, taiteilijoita ja urheilijoita.

Kirja toteaa jo heti kättelyssä olevansa synkkä. Tulevaisuudennäkymät on poimittu suoraan haastatelluilta, ja lista on tosiaan lohduton: ilmastonmuutos, työelämän epävarmuus, hyvinvointivaltion alasajo, horjuva maailmanpolitiikka, eriarvoisuuden kasvu, ääriiliikkeen nousu. Valonpilkahduksiakin on, mutta ne ovat harvassa ja pieniä. Sukupolvea leimaa tunne siitä, että tulevaisuus on peruttu.

Haastattelut on toteutettu vuosina 2018–2019, ja kirja on ilmestynyt alkuvuodesta 2020, parahiksi koronapandemian alla. Sanna Marinin (s. 1985) valinta pääministeriksi ehti vielä maininnaksi mukaan.

”Älyttömiä asioita tapahtuu”, kiteyttää teatteriohjaaja Ruusu Haarla osuvasti maailmanpolitiikan nykyhetken ja tulevaisuudennäkymät. Suurinta mörköä, ilmastonmuutosta, käsitellään ensimmäisessä luvussa. Monet millenniaalit kertovat kokeneensa jonkinlaisen heräämisen maailman ja ympäristön tilaan. Joillekin se oli vuoden 2011 jytkyvaalit, toisille suon puolustaminen ylikansalliselta kaivosyhtiöltä.

Valtaosa teoksesta tarkastelee kuitenkin ilmastonmuutosta pienempiä ja henkilökohtaisempia uhkakuvia. Työelämän muutos on yksi niistä. Millenniaalin uraputki kulkee perus-

koulusta ja lukiosta suoraan korkeakouluun, ensimmäiseen pätkätöpaikkaan ja uupumuksesta johtuvalle sairaslomalle, kaikki ennen 30 ikävuotta. Ikäryhmää on kutsuttu jopa burnout-sukupolveksi. Vanhemmat ikäpolvet suhtautuvat millenniaalien työuupumukseen vähättelevästi tai jopa ivallisesti.

Kasvava joukko millenniaaleja on yrittäjiä, freelancereita, pätkätöläisiä tai Woltin kaltaisissa alustatalousyrityksissä itsensä työllistäviä. 40 vuoden yhtäjaksoinen, nousujohtoinen työura on yhä harvemman saavutettavissa. Työtä ei myöskään pidetä enää itseisarvona, vaan sen halutaan olevan myös merkityksellistä. Samaan aikaan vallalla on voimakas menestymisen eetos ja ”olet oman onnesi seppä” -aate.

Kahtiajako menestyjiin ja putoajiin on voimistunut entisestään keskiluokan supistuesssa. Suomi on jakautunut myös esimerkiksi maaseutuun ja kaupunkiin tai konservatiiveihin ja liberaaleihin. Erilaiset ääri liikkeet vetoavat etenkin niihin millenniaaleihin, jotka kokevat tavalla tai toisella osattomuutta.

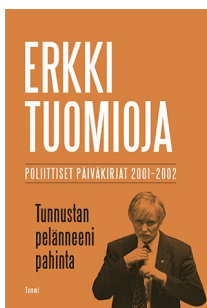
Yksi käsiteltyjä tendenssejä on yhteiskunnallisen moniäänisyyden ja tasa-arvon kasvu.

Me too -liike ja intersektionaalinen feminismi ovat lisänneet ihmisten tietoisuutta sukupuolten ja seksuaalisuuden monimuotoisuudesta sekä vähemmistöjen oikeuksista. Erilaisten vähemmistöryhmien edustajat eivät silti koe maailman muuttuvan riittävän nopeasti. Trans- tai muunsukupuolisille ja rodullistetuille ihmisille Suomi on yhä, 2020-luvulle tultaessa monella tavalla vaarallinen maa.

Teoksen suurin puute on, että se jää lopulta melko yksiääniseksi. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kirja luottaa tekijöidensä viiteryhmää: keskiluokkaisia, akateemisia, alallaan menestyneitä yksilöitä. Tämän myöntävät kirjoittajatkin. He toteavat, että sukupuolven äänen tiivistäminen yhteen kirjaan olisi mahdoton tehtävä. Päätaavoite on esittää kysymyksiä, jotka olisivat poliittisesti ratkaistavissa. Ehkä kirja kuitenkin vaatisi vastapainokseen teoksen, jossa esiteltäisiin sukupuolvesta sitä suurta osaa, joka on tavalla tai toisella tippunut kartalta.

Reetta Laitinen

FM, tutkija, Kansan Arkisto

Tuomiojan piruilusta tulee kulttuuriteko

Erkki Tuomioja: *Poliittiset päiväkirjat 1998–2000: Ei kai eilisestä jäänyt vammoja*. Tammi, Helsinki 2018. 710 s. ISBN 978-951-31-9852-7

Erkki Tuomioja: *Poliittiset päiväkirjat 2001–2002: Tunnustan pelänneeni pahinta*. Tammi, Helsinki 2019. 480 s. ISBN 978-951-04-0722-3

Suomessa ilmestyy jatkuvalla syötöllä toinen toistaan tärkeimpien poliitikkojen muistelmia, mutta päiväkirjaa jaksaa nykyään pitää kovin harva. Päiväkirjojen lähdearvo on kaikissa tapauksissa suurempi kuin muistelmien, joita häiritsee usein se, että ne on kirjoitettu joko oman hännän kohottamiseksi tai toisten häntien alas painamiseksi. Järeimmän luokan poliittisista päiväkirjoista tulevat ensimmäiseksi mieleen J. K. Paasikiven päiväkirjat vuosilta 1944–1956. Poliittista ajankuvaa heijastavia

päiväkirjoja ovat myös esimerkiksi Santeri Alkion, Lauri Kr. Relanderin ja Tekla Hultinin, mutta myöhemmältä 1900-luvulta ei löydy mitään vastaavaa.

Erkki Tuomioja on vaikuttanut valtakunnan politiikan huipulla jo puoli vuosisataa. Päiväkirjaa hän kertoo pitäneensä säännöllisesti vuodesta 1974. Tähän häntä motivoi kenelle tahansa sopiva ohje: kun ihmisen muisti on vajavainen, vielä pirun valikoivakin, on paras kirjoittaa tärkeät asiat paperille. Muistiin

merkitsemiseen häntä on kannustanut varmasti myös historioitsijan luonto ja ymmärrys alkuperäislähteen arvosta tutkimukselle.

Tuomioja on julkaissut päiväkirjoistaan vuodesta 1991 vuoteen 2002 neljä paksua nidettä, yhteensä lähes 3 000 sivua. Kun sama tahti jatkuu 2020-luvulle, tutkijoilla on toivottavasti aikanaan käytössään toistakymmentä nidettä ja 9 000 sivua käsittävä alkuperäislähde Suomen poliittisesta kulttuurista valtakunnan politiikan korkeimmalta huipulta. Päiväkirjojen toimitustyön viimeistelystä on vastannut Helsingin Sanomista tuttu Veli-Pekka Leppänen, itsekin poliittisen historian tohtori ja ammattimies. Vain omaan perhehistoriaansa liittyviä asioita Tuomioja ei ole julkistanut. Tyyliilleen uskollisena hän ei ole toisaalta myöskään ryhtynyt jälkeensä kaunistelemaan alkuperäisiä, hyvinkin ärhäköitä kommenttejaan. Mainittakoon tässä, että Paasikivellähän oli tapana korjailla päiväkirjaansa, muun muassa oikoa vuosien varrella huomaamiaan asiavirheitä.

Tuomiojan kaunistelematon ja suorapuheinen tyyli on ollut herkkua sensaatioita metsästäville skuuppimaakareille. He ovat saaneet aikansa mässäillä demarien sisäpiirin sisäisillä kähinöillä ja Tuomiojan tuskailulla siitä, miten Kalevi Sorsa, Paavo Lipponen tai Martti Ahtisaari ovat olleet vuorollaan rauhoittamassa hänen puolustamiaan suomalaisen sosiaalidemokratian pyhimpiä arvoja. Skuuppimaakareilla en tarkoita Unto Hämäläisen ja Jukka Tarkan kaltaisia kirjoittajia, jotka ovat esitelleet Tuomiojan päiväkirjoja asiallisesti ja syvemmässä kontekstissa.

Ymmärrän hyvin sen, että politiikan vilpittömyyteen luottanut päiväkirjojen lukija saattaa menettää uskonsa ja vajota kyynisyyteen. Esimerkkejä pelin raadollisuudesta löytyisi vaikka kuinka paljon, mutta otan malliksi vain yhden, ehkäpä kaikkein herkullisimman. Ulkoministeri Tuomioja meni 27.12.2002 Mäntynimeen, jossa hänellä oli puolitoistantuntinen palaveri presidentti Halosen ja pääministeri Lipposen kanssa: *”Tuskin kukaan uskoisi, jos tietäisivät, millaisia ovat nämä ns. ulkopoliittisen johdon harvat yritykset keskustella keskenään ulkopoliittikan linjauksista. Lipposelta aistii, että hän olisi mieluummin muualla kuin puhumassa (tai vaikenemassa) tällaisten häiriötekijöiden kuin presidentin ja ulkoministerin kanssa, eikä tämä ole herkkua meillekään.”*

Tuomiojan tuntien olen varma siitä, etteivät sisäpiiripaljastukset tai tovereiden toilausten tuskailu ole olleet hänen tärkein pontimensa sille, että hän on saattanut päiväkirjansa julkisuuteen. Niin paljon Tuomiojassa on historioitsijan vikaa, että hän halua jättää tutkimuksen käyttöön mahdollisimman kaunistelemattoman dokumentin siitä, miten huippupolitiikkaa Suomessa tehdään. Tämä jää varmasti päiväkirjojen pysyväksi arvoksi, sillä pikkupoliitikointi ja vähän isompikin painuu yksityiskohdissaan aikanaan unholaan. Tästä syystä haluan nimetä Erkki Tuomiojan päiväkirjasarjan kulttuuriteoksi, josta poliittisen historian tutkimus saa nauttia vielä pitkään.

Päiväkirjojen kolmas ja neljäs nide käsittelevät vuosia 1998–2002. Tämä jakso on Tuomiojan poliittisen uran yksi tärkeimmistä: hänestä tuli ensimmäisen kerran valtioneuvoston jäsen vuonna 1999 – kauppa- ja teollisuusministeri Paavo Lipposen toiseen hallitukseen, ja Tarja Halosen tultua valituksi seuraavana vuonna tasavallan presidentiksi Tuomioja sai häneltä vapautuneen ulkoministerin salkun.

Tuomioja tuskaili pitkään, lähteekö Lipposen johtamaan hallitukseen vai ei. Tulisiko hänestä periaatteensa myynyt ”ministerisocialisti”? Tuomioja perusteli valintaansa sillä, että ministerinpesti kestäisi korkeintaan vuoden pari, joiden aikana hän voisi pätevoitää kiinnostaviin kansainvälisiin tehtäviin, joihin hänen mielensä oli palanut jo pitempään.

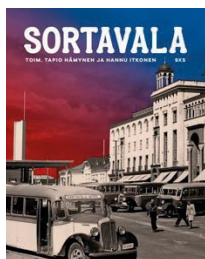
Suunnitelmat menivät sikäli myttyyn, että Tuomioja palveli maataan ulkoministerinä kaikkiaan kymmenen vuotta, ensin Lipposen (II), Jäätteenmäen ja Vanhasen (I) hallituksissa vuosina 2000–2007 ja vielä hieman tyngäksi jääneessä Kataisen hallituksessa vuosina 2011–2013. Minulle Tuomiojan palava halu puhdistaa Suomen politiikan pölyt saappaistaan oli yllätys. Hän pohti joka ikisen eduskuntavaalin alla sitä, jatkaisiko politiikassa vai ei. Päiväkirjojen mukaan Tuomiojalla oli alituisesti tuntosarvet ojossa, kun riittävän arvostettu suurlähettilään paikka tai tehtävä kansainvälisessä järjestössä oli vapautumassa. Presidentti Ahtisaarikin sitä ihmetteli ja kysyi, oliko Tuomioja valmis kärsimään nahoissaan myös suurlähettilään virkatehtäviin keskeisesti kuuluvan edustusponötyksen. Presidentti osoitti tuntevansa varsin hyvin Tuomiojan maineen turhina pitämiensä kutsujen vieroksujana.

Erkki Tuomiojalla on suoraan puhujan maine. Hän on saattanut luottaa osaamiseensa ja rautaiseen asiantuntemukseensa niin paljon, ettei hänen ole tarvinnut kaunistella eikä kompromissilla. Hänellä ei ole ollut tarvetta pyydellä keneltäkään anteeksi. Tätä taustaa vasten huomiota on herättänyt se, että hän on kertonut muuttaneensa käsityksiään kolmesta henkilöstä, joiden kanssa hän oli, kuten hän itse sanoo, joutunut ”monesti antagonistiseen suhteeseen”. Nämä kolme ovat SDP:n entinen puheenjohtaja ja pääministeri Kalevi Sorsa, Lipposen I hallituksessa toisena

valtiovarainministerinä toiminut Arja Alho ja kokoomuksen puheenjohtaja, Lipposen hallitusten valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Viimeksi mainitun kanssa Tuomioja iski hallituksen sisäisissä neuvonpidoissa jatkuvasti yhteen, ja toisinaan kipunat lentelivät vielä kovemmin kuin konsanaan Tuomiojan ja Lipposen välillä. Tämä yhteydenpito oli enemmänkin murahtelua, murjotusta ja mykkäkoulua.

Seppo Hentilä

professori emeritus, Helsingin yliopisto

Kiehtovaa historiaa Laatokan rannan helmestä

Tapio Hämynen ja Hannu Itkonen (toim.): *Sortavala: Muutosten ja muistojen kaupunki*. Kirjokansi 240. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2020. 443 s. ISBN 978-951-858-153-9

Suomalais-venäläisenä tutkijayhteistyönä toteutettu, seitsemän kirjoittajan laatima historioteos Sortavalan kaupungista, tuosta talvisodan rauhanteossa Neuvostoliitolle luovutetusta ja jatkosodan rauhanteossa itänaapurille lopullisesti menetetyistä Laatokan Karjalan keskuksesta on kiehtovaa luettavaa. Kirja on äkkiseltään ajateltuna yksi historioteos suomalaisen kaupungin vaiheista muiden vastaavien joukossa, mutta tarkemmin asiaan paneutuen – ja sattuneesta syystä – teos näyttyy kaikkea muuta kuin tavallisena paikallishistoriana. Kyseessä on teos, joka yhden kaupungin vaiheiden näkökulmasta valottaa elämää niin Suomen suuriruhtinaskunnassa, Suomen tasavallassa, Neuvostoliitossa kuin Venäjän Federaatiossakin. Harvassa ovat paikallishistoriat, joiden kohteena olevan paikkakunnan vaiheet antavat mahdollisuuden moiseen.

Tekijät muistuttavat myös siitä, miten Sortavala on ollut keskeytyneiden kehityskulujen ja uusien ponnistusten – suurten muutosten – näyttämönä. Suomalaiskaupungista tuli neuvostokaupunki ja sen jälkeen venäläiskaupunki. Elämä Sortavalassa on ilmentänyt elämää yleisemminkin niissä yhteiskunnissa,

joiden osana se on ollut. Tekijät taustoittavatkin tältä osin oivasti tutkimuskohteensa vaiheita, mutta liiat sivupolut tarkasti välttämättä. Tehdäkseen ymmärrettäväksi ne yhteiskunnalliset pitkospuut, joita pitkin elämä Sortavalassakin on edennyt, he käsittelevät siten niin autonomisen Suomen, 1920- ja 1930-lukujen itsenäisen Suomen kuin Neuvostoliiton ja Venäjän Federaationkin yleistä kehitystä.

Sortavala-teoksen kirjoittajat tarkastelevat kaupungin vaiheita erittäin laaja-alaisella otteella 1800-luvulta 2000-luvulle ja tarjoavat perusteellisen kuvauksen elämästä ja kehityksestä ihmiselämän kaikilla osa-alueilla. Kirjassa kuvataan maanviljelysalueen keskeillä sijainneen paikkakunnan vähittäistä nykyaikaistumista sekä kansalaisyhteiskunnan eri tekijöiden muodostumista, ja niinpä myös paikallisen työväenliikkeen synty ja kehitys saavat oman tarkastelunsa. Sortavalan työväenyhdistys perustettiin 24. helmikuuta 1899.

Syksyn 1917 ja kevään 1918 tapahtumat koskettivat luonnollisesti myös Sortavalaa, mutta paikallisten erityispiirteiden sävyttäminä: ”Mittaviin sotatoimiin ei ryhdytty, mikä johtui osittain osapuolilta puuttuneista ampu-

ma-aseista.” Silti väki oli jakautunut kahteen leiriin. ”Myös mielialat kävivät niin kuumina, että edellytykset väkivallantekoihin olivat olemassa.” Sisällissodan jälkeisessä Suomessa Sortavalankin työväenliikkeen kehitys noudatti yleistä linjaa, ja niinpä sen järjestökenttä jakautui 1920- ja 1930-luvuilla poliittisiin, ammatillisiin ja muihin työväenjärjestöihin.

Suomalaisen Sortavalan poliittinen elämä ennen talvisotaa tuodaan selkeästi esiin – kaupunki oli kokoomuksen valtakenttää ja maalaiskunta maalaisliiton. Työväenliikkeessä puolestaan sosialidemokraateilla oli vahva valta-asema. Myös moninainen järjestötoiminta urheiluelämää ja kulttuurierintoja unohtamatta, opetustoimi, uskonnollinen elämä, niin luterilainen kuin ortodoksinenkin, huomattava taloudellinen kehitys, maatalouselinkeinon merkitys, liikenne, arkielämä ja maanpuolustusriennot suojeluskuntineen saavat runsaan ja elämänmakuisen kuvauksen. Sosiaaliset ongelmat – kieltolailla esimerkiksi ei ollut juurikaan käytännön merkitystä – ovat nekin esillä.

Suomalaisen lukijan näkökulmasta oleellisin toteamus lienee teoksen toimittajien yhdessä Arto Nevalan kanssa kirjoittaman ykkösluvun tiivistys 1930-luvun lopun tilanteesta kaupungissa: ”Suomalaisajan Sortavala oli kehittymässä vilkkaaksi liike-elämän, koulutuksen ja kulttuurin kesukseksi. Sortavalasta oli rakentunut Laatokan Karjalan merkittävien kaupunki, jonka vaikutus koko aluetaloudessa ja -kulttuurissa oli kiistaton. Sortavalan modernisoitumisprosessi oli hyvässä vauhdissa sotavuosien lähestyessä. Sodan ja kaupungin siirtyminen Neuvostoliiton hallintaan kuitenkin muuttivat kaiken.”

Jatkosodan jälkeisen, itänaapurin hallintaan joutuneen Sortavalan vaiheet saavat kiintoisan tarkastelun. Tilannetta jatkosodan jälkeisessä uudessa neuvostokaupungissa valottaa Sortavalassa 1990-luvulla kaupungin johtotehtävissä vaikuttanut venäläispoliitikko vuonna 2012 antamassaan haastattelussa: ”Voi vain kuvitella niiden ihmisten

šokin, jotka saapuivat tänne asumaan esimerkiksi Valko-Venäjältä, missä he olivat asuneet savimajoissa. He saapuivat asuntoihin, joissa oli toimiva keskuslämmitys, hanasta tuli lämmin vesi, joissakin taloissa oli jopa pesutuvat ja kaikkialla oli valaistus: taloissa, kaduilla, rappukäytävissä. Ennen heitä kukaan ei käyttänyt rappukäytäviä huussina. Sellaisena Sortavala luovutettiin, kaikki oli korjattu jatkosodan aikana.”

Juri Shikalov, yksi teoksen venäläiskirjoittajista, toteaa: ”On kulunut yli 70 vuotta siitä, kun suomalaiset poistuivat Sortavalasta. Uudisasukkaille he jättivät kauniita asuintaloja, toimivia teollisuuslaitoksia sekä hyvin varustettuja kulttuuri- ja urheilupaikkoja. Neuvostoliitto sai kaupungin, jolla oli loistavat kehityksen ja kasvun edellytykset. Mahdollisuuksia ei kuitenkaan pystytty hyödyntämään.” Kommunistisen puolueen ideologisissa kehyksissä pyrittiin toki kehittämään uudet asukkaat saaneesta Sortavalasta kelpo neuvostokaupunki, mutta kaikki ei mennyt suunnitelmatalouden luomien kehysten mukaisesti. Vaikeuksia riitti, sillä se, mikä kenties toimi paperilla, ei toiminut elävässä elämässä.

Kirjoittajien suhde Sortavalaan on ymmärättävä ja empaattinen. Myönteiset kehityspiirteet niin suomalaisesta kuin itänaapurinkin Sortavalasta tuodaan selkeästi esiin kielteisäkään seikkoja kaihtamatta. Oleellisinta teoksessa on sen monialaisuus ja rakenne, joka mahdollistaa lukijan perehtymisen eri lukuihin kuin itsenäisinä, kutakin elämänalaa käsittelevinä kokonaisuuksina. Sortavala-kirja on erinomainen, lähdeviittein varustettu ja laajaan arkisto- ym. aineistoon pohjautuva historiateos, jonka oivaltavaa, analyttistä ja samalla jouhevan lukijaystävällistä, elämänmakuista tekstiä elävöittää loistava, monipuolinen kuvitus.

Erkki Vasara
dosentti, Helsingin yliopisto

”Liikkeen talo vai liiketalo?” – Helsingin työväenyhdistyksen historia

Sakari Siltala: *Talo ja Tornin historia – Helsingin työväenyhdistys 1884–2019*. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki 2019. 278 s. ISBN 978-952-234-548-6

Sakari Siltalan kirjoittaman Helsingin Työväenyhdistyksen 135-vuotishistorian näkökulma keskittyy yhdistyksen rakentamaan graniittiseen työväentaloon. Työväenyhdistyshistoriikeista poiketen teos on suunnattu työväenliikkeen toimintaan vihkiytymättömälle yleisölle, kuten työväenliikkeen ulkopuolinen tutkija esipuheessaan korostaa. Liikkeen ulkopuolisuus on eduksi asioiden ja tapahtumien kontekstualisoinnissa suurelle yleisölle.

Helsingin Työväenyhdistys perustettiin vuonna 1884 Viktor Julius von Wrightin toimesta. Huonekalutehtailija Wrightin tavoitteena oli padota radikaalin työväenaatteen leviäminen ja ohjata niitä ”rauhallisempien uudistusten uomiin”. Muista työväenyhdistyksistä poiketen HTY on yhdistysten yhdistys, eikä sillä ole omia henkilöjäseniä. Niin sanottu wrightiläinen kausi päättyi jo ennen 1900-luvun taitetta, kun HTY Eetu Salinin mukaan ”kirkastui” sosialistisen fraktion myötä. Työväenliike paisui vuoden 1905 suurlakon jälkeisen yhdistymisvapauden ansiosta, ja HTY:n vanha tila, Yrjönkadun Torppa, kävi ahtaaksi. Yhdistys järjesti arkkitehtuurikilpailun, jonka voittajaksi valikoitui ruotsalaisen Karl Lindahlin suunnittelema jugendia edustava linna.

Vetävästi kirjoitettu ja väliotsikoitu kirja jakautuu kolmeen pääluokkaan: ”Työväen linna 1884–1984”, ”Liikkeen talo vai liiketalo? 1984–1995” ja ”Paasitorni nousee 1995–2019”. Kirja painottuu viimeisimpään 35 vuoteen, jotka ovat aiemmin jääneet vähemmälle huomiolle. Teoksen aineistona Siltala käyttää yhdistyksen arkiston lisäksi runsaasti yhdistyksen toimintaan osallistuneiden muistitietoa. Haastatteluaineiston käyttö on monipuolista, ja supliikit lainaukset rikastavat kirjan muutenkin värikästä kieltä. Teoksen lähdeviitteet on merkitty jokaisessa luvussa yhteen loppuviitteeseen. Viitteiden tarkistamisen kannalta hankala ratkaisu on tehty luettavuuden

helpottamiseksi. Erinomaisesti oikoluettuna kirjan suurimmat virheet löytyvät lähdeluettelosta. Erityisesti Työväen Arkiston (TA) erilaiset kirjoitusasut pistivät työni puolesta silmään.

Siltalan teoksen koukkuna ovat työväentaloon liittyvät vastakkainasettelut. HTY:n historiasta nousee esille kolme yhdistyksen ja talon hallintaan perustuvaa jännitettä. Ensinnäkin, työväenliikkeen jakautumisesta sisällissodan jälkeen alkoi sosialidemokraattien ja kommunistien taistelu yhdistyksen vallan käytöstä. Pitkään alakynnessä olleet sosialidemokraatit onnistuivat 1950-luvulla juttamaan yhdistyksen sääntöuudistuksen, joka sementtoi yhdistyksen vallan sosialidemokraateille. Seuraava jännite syntyi punapäätöiden kaatumisen jälkeisessä lama-Suomessa, jossa emopuolue SDP yritti eräiden tulkintojen mukaan kaapata arvokiinteistön ja -tontin Helsingin piirin sosialidemokraateilta. Vastakkainasettelun osapuolien tulkinnat kiistasta poikkeavat toisistaan. Viimeinen, ja mielestäni myös osin ratkaisematon jännite syntyy 2000-luvun muuttuneessa poliittisessä ilmastossa, jossa HTY:n silmätekevät pohivat, onko suuntaansa etsivään työväenliikkeeseen lukeutuva, Paasitorni-nimiseksi kongressikeskukseksi brändätty työväentalo liikkeen talo vai liiketalo.

Kaikista vastoinkäymisistä ja kiistoista huolimatta HTY on onnistunut säilyttämään talonsa ja muokkaamaan siitä menestyvän kongressikeskuksen. Talon rakentaminen oli nuoren työväenliikkeen voimanoitus, ja sen säilyttäminen helsinkiläisellä työväenliikkeellä yli 110 vuotta on vaatinut ponnisteluja.

Pete Pesonen

Työväen muistitietotoimikunnan sihteeri;
tohtorikoulutettava, Turun Yliopisto

Pullan tuoksua ja työn tekoa

Risto Uljas ja Päivi Uljas: *Leiväntekijät: Helsingin Leipomotyöntekijäin ammattiosaston tarina 1888–2018*. Helsingin Leipomotyöntekijäin ammattiosasto, Helsinki 2019. 403 s.

Ne meistä, jotka mielellään nautimme kahvin yhteydessä pullansiivun, emme useinkaan tule ajatelleeksi tämän terveellisen herkun pitkää taivalta viljapelloilta kahvipöytään. Päivi ja Risto Uljas ovat yhdessä kirjoittaneet kookkaan ja värikkäästi kuvitetun teoksen, jossa kerrotaan sekä kahvipullan tiestä että sen valmistajien työstä ja paljon muustakin.

Teos on ammattiosaston 130-vuotisjuhla-kirja, mutta kurkottaa – kirjoittajiensa näkökulmasta – leivän, pullan ja leiväntekijöiden parista laajalti koko suomalaiseen yhteiskuntaan, sen kehitykseen, poliittisten voimasuhteiden ja kamppailujen tuoksinaan. Kirja antaa monipuolisen pitkittäisleikkauksen leipomotyöntekijöiden ammatillisesta osaamisesta ja osaston toiminnasta, leivontatekniikan, laitteiden, koneiden ja yritystoiminnan sekä työsuojelunkin kehityksestä. Lukuosat osaston jäsenten muistelukset matkan varrelta elävöittävät nekin kuvausta niin raskaasta arkisesta työstä kuin myös ammattiyhdistysliikkeen kamppailuista yli vuosisadan matkalta. Osaston huvitoimintaakaan ei unohdeta. Sillä on ollut oma merkityksensä yhteenkuuluvuuden lujittamisessa.

Kaukaa alkaa: ammattikuntalaitoksen juuret kuvataan 1000-luvun Euroopasta, sittemmin Suomestakin. Keisarivallan aikaisen Helsingin ääriivät hahmotellaan. Leipä piti silloinkin ihmisen tiellä. Helsingiläisten leipurien ammattikunta astui esiin vuonna 1839. Ammattiosasto perustettiin toukokuussa 1888, ja se liittyi neljävuotiaan Helsingin työväenyhdistyksen alaosastoksi. Tästä alkoi toden teolla pitkä työsarja alan ammattilaisten karujen työolosuhteiden parantamiseksi.

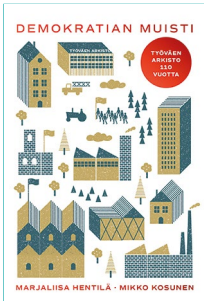
Ammattiosaston vaiheita kuvataan ja samalla seurataan yhteiskunnallisia tapahtumia, onnistumisia lainsäädännön parantamisessa sekä yleisemmin työväen järjestäytymistä. Sisällissodan tapahtumat koskettivat väki-

valtaisesti helsinkiläisosaston jäseniä. Myöhemmin osasto lakkautettiin lapualaispaineen alla säädettyjen kommunistilakien seurauksena. Rinnakkaisjärjestö perustettiin, ja vuonna 1932 myös Suomen elintarviketyöläisten liitto. Raskaiden sotavuosien jälkeen vahvistui ammattiyhdistystoiminta aivan uusista lähtökohdista. Paljon on tapahtunut osaston vaiheissa viime vuosikymmeninäkin.

Uskottavuutta syövät paikoin yleiseen politiikan kuvaukseen liittyvä sensaatiolehtimäinen, räväkkä otsikointi sekä monimutkaisten prosessien populistiset kiteytykset: ”itsenäisyys Leninin kädestä”; SDP joutui joulukuussa 1918 ”vieraisiin käsiin”; kesän 1930 lapuanliikkeen marssijoita kuvataan ”fasistilaumaksi”, Suomi ”syöstiin” sotaan eli ”suursodan syövereihin”. Aika moni jo tietää, ettei koko totuus ole tällainen, ei punamultahallituksesta varsinkaan: ”Valtaapitävät kiihdyttivät sotapropagandaa Suomessa 1930-luvun loppua kohti.”

Kannessa on valloittavia hymyjä. Kuvitus on oivallisen havainnollista ja runsasta. Lisääkin olisi mahtunut nyt tyhjiksi jääneisiin aukkopaikkoihin. Kuitenkin tuntuu kaukaa haetuilta esimerkiksi kuva ensimmäisen maailmansodan länsirintaman juoksuhaudoista tai saksalaislentäjistä sota-ajan Malmilla. Onpa kätevä Wikimedia Commons kyennyt tarjoamaan myös aidonäköistä, mutta feikkikuvitusta markkeeraamaan ammattiosaston vuoden 1894 liikehdintää: puseromiehiä peräti amerikkalaismallisine savukkeineen. Marx, Lenin, Hitler, Ryti ja Mannerheim esiintyvät kuvissa kerran, mutta Helsingin työväenyhdistyksen perustaja, käsityöläisammattien edistäjä V.J. von Wright on ehkä ansioistaan saanut saman kuvansa kirjaan kahteen kertaan.

Tero Tuomisto
VTM, kotiseutuneuvos, Helsinki

Työväen Arkiston vuodet

Marjaliisa Hentilä ja Mikko Kosunen: *Demokratian muisti: Työväen Arkisto 110 vuotta*. Työväen Arkiston julkaisu 9. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2019. 393 s. ISBN 978-952-5976-79-3

Työväen Arkisto on Euroopan vanhimpia työväestön arkistolaitoksia. Se perustettiin vuonna 1909, samoihin aikoihin kuin vastaavat laitokset Norjaan ja Tanskaan. Ruotsiin arkisto oli syntynyt jo vuonna 1902. Ensimmäisten kuudenkymmenen vuoden aikana Työväen Arkiston keskeistä toimintaa olivat arkistoaineiston tallentamisen ohella puolue-toimitsijoita ja toimittajia auttanut kirjallisuus ja lehtileikkeiden kokoaminen. Työväestön ja sen liikkeen tutkimisen yleistyminen 1970-luvulta lisäsi tarvetta saattaa aineistoja tutkijoiden luettaviksi. Resursseja siihen toi valtionapujärjestelmän synty vuonna 1974. Arkistonhoitaja Matti Niemisen ideoimalla järjestelmällä oli huomattava merkitys arkiston kehittymiselle. Toiminnan digitalisoituminen puolestaan muutti aineiston tarjoamistapaa 2000-luvulla.

Työväen Arkiston ja SDP:n suhde on vaihdellut värittömästä sujuvuudesta värikkäisiin appelsiinien ja norsujen myyntitapahtumiin. Alkuvaiheissa keskinäinen kytkös oli vahva, kun arkistonhoitajat olivat tärkeitä puoluehenkilöitä. Sodan jälkeisiä ratkaisuja säätiöineen ja kannatusyhdistyksineen voisi tulkita puoluejohdon pyrkimykseksi hankkia etuja arkiston yleishyödyllisen luonteen avulla. SDP:n etäisyyttä arkistoon 1990-luvulla osoittaa se, että SDP oli tällöin haluton avustamaan sitä. Värikkyyttä suhteisiin ovat tuoneet myös arkistonhoitajan erottamiset vuosina 1941 ja 1959 SDP:n sisäisten erimielisyyksien takia.

Työväen Arkisto on hakenut kansainvälisiä yhteyksiä alusta alkaen. Anna Wiik osallistui jo vuonna 1928 Tukholmassa pidettyyn pohjoismaisten työväenarkistojen ensimmäiseen kokoukseen. Osallistuminen jatkui vuonna 1943 ja 1950-luvun alussa. Ennakkoluulottomuutta osoitti Ruotsin työväenarkiston kanssa toteutettu työntekijöiden vaihto vuonna

1948. Vuonna 1976 alkanut jäsenyys työväenhistoriainstituutioiden kansainvälisessä järjestössä IALH:ssa on ollut merkittävä asia arkistolle. Kansainvälisen toiminnan hieman luettelomaiseen esittelyyn on pujahtanut pieni virhe: pohjoismaisten työväenarkistojen kokouksessa vuonna 2010 pidetyt esitelmät on sijoitettu vuoden 1997 kokoukseen.

Arkistoa on tarkasteltu ennen kaikkea sisältäpäin, mutta yhteiskunnallisten tapahtumien vaikutus pilkahtaa esiin muun muassa aineiston karttumista käsittelevissä kohdissa. Esimerkiksi ns. kommunistilait vaikuttivat huomattavasti aineistojen karttumiseen. Lakien seurauksena lakkautettujen työväenjärjestöjen aineistoja luovutettiin Työväen Arkistoon 1930-luvulla. Kenties jo Turun, Oulun ja Kotkan työväenyhdistysten suuret arkistoluovutukset vuonna 1932 liittyivät järjestöjen pelkoon aineistojen tuhoutumisesta oikeistolaisen liikehdinnän aikana. SDP:n hajaannus puolestaan synnytti ammattiyhdistysliikkeesä haluttomuutta luovuttaa aineistoja Työväen Arkistoon. Aineistoja kartuttivat myös ammattiliittojen ja osuusliikkeiden fuusiot sekä punapäätöiden konkurssit 1990-luvulla. 1970-luvulla aineistot karttuivat esimerkiksi Työväen Sivistysliitossa alkaneen muistitiedon keruun siirtyessä arkistoon.

Demokratian muisti -kirja valottaa monipuolisesti kansalaisyhteiskuntatasoisen arkistotoiminnan historiaa ja nykypäivää Suomessa. Se osoittaa vakuuttavasti Työväen Arkiston ja muiden vastaavien arkistojen merkityksen ja tarpeellisuuden. Teos kertoo elävästi, miten työteliäitä, motivoituneita ja asiaansa paneutuneita henkilöitä arkistoissa on työskennellyt ja työskentelee.

Tauno Saarela
dosentti, Helsingin yliopisto

Suomalaisen työväenteatterihistorian perusteos

Mikko-Olavi Seppälä: *Parempi ihminen, parempi maailma – Suomalaisen työväenteatterin päättämätön tarina.*
Vastapaino, Tampere 2020. 408 s.
ISBN 978-951-768-778-2

Teatterilla on ollut ja on edelleen merkittävä asema suomalaisessa kulttuurielämässä ja yhteiskunnassa yleisemminkin. Teatteria tehdään niin vapaaehtoisena harrastuksena kuin julkishallinnon ja yrityselämän organisoimana. Teatteritoiminta on ollut jatkuvassa muutoksen tilassa, joten tämän laaja-alaisen ilmiökokonaisuuden tutkiminen on perusteltua. Mikko-Olavi Seppälä on suunnannut tutkimuskatseensa työväenteattereiden värikkäseen maailmaan.

Seppälä jakaa työväenteatteritoiminnan Suomessa neljään eri kauteen: *Työväenliikkeen teattereiden synty 1800-luvulta vuoteen 1939, Työläisistä kansalaisiksi 1940–1967, Ammatillaiset ja harrastajat 1967–1991 ja Henkilökohtainen on yhteiskunnallista 1992–2020.*

Kausien nimet herättävät kysymyksiä. Onko ensimmäisen kauden nimi sikäli liian kapea, että kyseisenä aikana työväen teatteritoiminta oli omaleimaisimmillaan ja kiinteimmin kytkeytyneenä työväenliikkeen muihin rientoihin? Kausi ei ollut pelkästään syntymisen aikaa. Kyseisen ja myös muiden kausien nimet eivät kiinnitä kovin paljon huomiota institutionaalisiin näkökulmiin. Se, että tällaisia näkökulmia ei painoteta, on kuitenkin ymmärrettävää, koska työväenteatteritoiminta on muuttunut ajan myötä entistä vaikeammin hahmotettavaksi.

Seppälällä on riittänyt haasteita teoksen laadinnassa. Teatteritoiminnan ja myös muiden kulttuuri toimintojen institutionaaliset kytkennät ovat yleisesti uudistuneet. Tämä näkyy muun muassa kansalaistoimijaperusteisten näyttämöaktiiviteettien siirtymisenä julkishallinnon piiriin. Myös teatteriesitysten sisältöjen ja yhteiskunnallisten funktioiden muuttumisen jäljittäminen on yhdessä teoksesa mahdotonta. Lisäksi tuottavat päänvaivaa työväenteattereiden alueellinen levittäytymi-

nen ja kytkeytyminen paikallisiin konteksteihin. Pääsääntöisesti Seppälä on selvinnyt haasteista hyvin. Historiateos on tuhti ja hyvin kirjoitettu perusteos suomalaisen työväenteatterin vaiheista.

Työväenteatterihistorian aikaansaaminen on kulttuuriteko. Julkaisun kirjoittamista ovat tukeneet Riihi-säätiö ja Suomen Tietokirjailijat. Työväen Näyttämöiden liitto on tukenut teoksen julkaisemista, sillä juhlihan vuonna 1920 perustettu järjestö satavuotista taivaltaan. Lukijalle olisi voinut kertoa juhlateoksen valmistamisen organisoinnista. Tämä olisi ollut hyödyllistä myös sikäli, että ajoittain tutkimuskatseet kohdistuvat suoranaisesti järjestön tilaan ja toimiiin sekä muuttuvaan asemaan teatterikentällä.

Työväen teatteritoiminta on kokenut mittavia muutoksia. Työväen Näyttämöiden liiton merkittävää asemaa todistaa se, että sen jäsenkuntaan lukeutui 2010-luvun lopussa 25 ammattiteatteria ja 160 vakiintunutta harrastajateatteria. Tämäkin osoittaa teatterin elävän olennaisena osana suomalaista kulttuurielämää.

Seppälän teoksen kuvitus ja taitto ansaitsevat kiitokset. Kuvitus ja kuvatekstit valaisivat herkullisesti teatteriesitysten kulttuurista muutosta. Hyvä tietokirja virittää myös jatkopohdintoihin. Kiinnostavaa olisi tutkailla syvällisemmin suomalaisen työväenteatteriin vaikuttaneita kansainvälisiä vaikutteita. Myös lukuisat yksittäiset teatterit sekä niissä vaikuttaneet henkilöt ansaitisivat omat tarkastelunsa. Haastattelututkimuksellekin löytyisi oma tilauksensa. Kyseisenlaisiin hankkeisiin ryhtyvien kannattaa lukea Seppälän perusteos huolellisesti.

Hannu Itkonen
professori, Jyväskylän yliopisto

Logistiikan kärkevää työmarkkinahistoriaa lamasta rakennemuutokseen

Timo Soukola: *Itsekkyyttä jäsenistön puolesta: AKT:n historia 1990–2010*. Otava, Helsinki 2018. 457 s. ISBN 978-951-1-32740-0

Auto- ja kuljetusalan ammattiliitto AKT:llä oli merkittävä rooli 1990- ja 2000-luvun työmarkkinakamppailuissa. 1990-luvun alun laman jälkeen työnantajajärjestöt ovat pyrkineet purkamaan keskitettyä työehtosopimusmallia. Harva työntekijäjärjestö on ollut yhtä valmis käyttämään lakkoa neuvotteluvälineenä kuin AKT. Siksi Timo Soukolan vuonna 2018 julkaistu järjestöhistoria on tervetullut lisäys ammattiyhdistysliikkeen laajaan tutkimuskirjallisuuteen. Soukola on tutkinut työmarkkinakamppailuja aiemmin muun muassa Merimies-Unionia käsitelleessä väitöskirjassaan. Hänen tutkimuksensa on myös jatkoa Tapio Bergholmin laajalle järjestötrilogialle *Kovaa peliä kuljetusalalla I–III*.

Soukolan kirjan erityisenä vahvuutena on ammattiyhdistyshistorioille tyypillinen lähdelähtöisyys. Soukola on paitsi käynyt AKT:n arkistot läpi myös saanut haastatella monia järjestön keskeisiä toimijoita. Jatkossa teos toiminee tarpeellisena väylänä AKT:n aineistoihin. Kirjassa saavat tilaa työtaistelut, järjestötyön kehitys, SAK:n sisäiset suhteet, kansainväliset verkostot ja poliittisen kentän muutokset. Tutkimus on jaettu kuuteen pääosin kronologiseen päälukuun, joiden alla tekstiä on jäsenetty lukuisilla, usein lyhyillä temaattisilla alaluvuilla. Otsikointi on lyyristä muttei valitettavasti aina informatiivista. Tarinaa olisi voitu tähdentää tehokkaammin alotsikoilla.

Tutkimus keskittyy tiukasti AKT:n näkökulmaan tapahtumista, eikä se aina onnistu antamaan niistä tasapainoista kuvaa. Erityisesti tutkimuskohteen ääni värittää kuvausta 1990-luvun alun laman tapahtumista. Vaikka Soukola on käyttänyt tutkimuskirjallisuutta ja

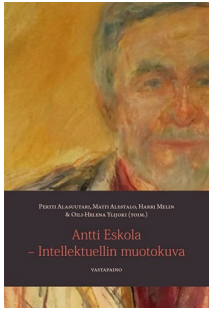
julkaistuja muistelmia kattavasti, edellyttää kirja lukijalta kriittistä otetta ja hyvää työmarkkinajärjestelmän tuntemusta. AKT:n rooli SAK:n ärhäkkäänä esitaistelijana olisi ansainnut tulla tulkituksi yksityiskohtaisemmin osana koko korporatiivista työmarkkinajärjestelmää.

Kirja on tietoisesti ensi sijassa järjestöhistoria, ei AKT:n jäsenten työn sosiaalishistoria. Valinta on perusteltu, mutta saattaa herättää avoimia kysymyksiä aihetta vähemmän tunnetulle lukijalle. Jäsenistön ääni tulee kuitenkin kiitettävästi esiin kokouksista ja mielipidekirjoituksista nostetuista kannanotoista. AKT:n sisäiset keskustelut ovat kirjan parasta antia, sillä niiden avulla tulee kuulluksi työläisten moniääninen historia.

Olin toivonut, että teoksessa olisi käsitelty hieman enemmän AKT:n suhtautumista siihen, miten autoliikenne ja logistiikka ovat kytkeytyneet osaksi kansainvälistä logistiikan ja tiedon verkostoa digitalisoituvassa maailmassa. Ehkä teknologinen muutos tulee käsitellyksi kuljetustyötä tarkastelevassa tutkimuksessa myöhemmin.

Timo Soukolan AKT:n historia 1990–2010 on tervetullut jatko tarkkaan tutkitun ja pitkäikäisen järjestön uusimpiin vaiheisiin. Soukola on onnistunut varsin hyvin ylittämään lähistorialle tyypilliset lähdeongelmat ja tehnyt valtavan työn käydessään läpi AKT:n aineistot. Teoksen ongelmat ovat työmarkkinahistorialle yleisiä. Perustutkimus on tehty pietetillä, mutta kokonaiskuva järjestelmästä jää lukijan vastuulle.

Aaro Sahari
FT, Helsingin yliopisto

Kunnianosoitus professorille

Pertti Alasuutari, Matti Alestalo, Harri Melin ja Oili-Helena Ylijoki (toim.): *Antti Eskola – Intellektuellin muutokuva*. Vastapaino, Tampere 2019. 126 s. ISBN 978-951-768-748-5

Suomalaisen yhteiskuntatieteen suuri vaikuttaja Antti Eskola menehtyi syksyllä 2018. Jo seuraavana vuonna ilmestyi Vastapainon kustantamana 13 kirjoittajan katsaus Eskolan tekemisiin ja teksteihin. Teoksen kirjoittajat ovat edesmenneen oppilaita ja yhteistyökumppaneita. Takakannessa kirjaa luonnehditaan Eskolan akateemisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen esittelyksi, eikä se tule jäämään viimeiseksi.

Teoksen kymmenessä luvussa valaistetaan Eskolan ajattelua ja teoksia syvällisesti, mikä osoittaa hänen vaikuttaneen kyseisiin kirjoitajiin merkittävästi. Eskolaa voidaanankin pitää suomalaisen modernin sosiologian ja sosiaalipsykologian perustanlujana. Hän oli myös innokas keskustelija elävöittäen useiden yhteiskuntatieteilijä sukupolvien ajattelua.

Kirjan avaa Pertti Alasuutarin ja Matti Alestalon katsaus Eskolan elämäntyöhön. Artikkeleissa kuvataan kronologisesti kohdehenkilön tekemisiä 1962 ilmestyneestä sosiologian menetelmäoppaasta aina vuonna 2019 postuumisti ilmestyneeseen *Vanhanakin voi ajatella* –teokseen. Teksti osoittaa oivallisesti paitsi Eskolan ajattelun syvällisyyttä myös sen, miten hän kykeni tieteenalojen rajoja ylittäen avaamaan uusia keskusteluja. Varttuneemmat yhteiskuntatutkijat voivat teosesittelyjen myötä palauttaa mieliin Eskolan vaikutuksen omaan ajatteluunsa.

Seuraavissa luvuissa paneudutaan perusteellisemmin Eskolan tuotantoon. Anssi Peräkylä ja Johanna Ruusuvoori esittelevät 1960-luvulla ilmestyneitä *Sosiologian tutkimusmenetelmiä* summaten, että erityisesti ykkösosan ensimmäinen laitos osoittaa hallitulla ja selkeällä kuvauksellaan sen, mitä tietoa yhteiskunnasta voi saada ja miten. Risto Alapuro esittelee kolme 1960-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa ilmestyneitä pamfletteja. *Suomi sulo Pohjola* (1968),

Vasen laita laivea (1969) ja *Yhteisiä asioita* (1972) olivat aikanaan sangen luettuja, yhteiskunnallisia liikkeitä paikantavia teoksia.

Klaus Helkama vertailee analyttisesti helsinkiläisen ja tamperelaisen sosiaalipsykologian eroja ja saumakohtia. Vilma Hänninen ja Oili-Helena Ylijoki kirjoittavat teoksesta *Vuorovaikutus, muutos, merkitys* (1982). Kirjoittajat tulkitsevat kirjan olleen tamperelaisen sosiaalipsykologian tärkeä pohjarakennelma ja identiteetin muovaaja, seuraajille kuin ”ilma jota hengitämme”. Eskolan asemaa suomalaisen sosiaalipsykologian vaikuttajana tarkastelee myös Anja Riitta Lahikainen. Eskolan uskontopohdintoja esittelee Simo Huhta.

Eskolan vanhuusteokset ovat Marja Jylhän suurennuslasin alla. Osoitetuksi tulee se, miten Eskola kytki henkilökohtaiset elämäntapahtumat yhteiskuntatieteilijän ajatteluun. Jylhän mukaan *Vanhuus*-kirja kävisi vanhuuspoliittiseksi pamfletiksi, joka kelpaisi gerontologian oppivaatimuksiin.

Pertti Alasuutari asemoi Eskolan Erik Al-lardtin rinnalle modernin suomalaisen yhteiskuntatieteen perustajaksi. Alasuutari nostaa esiin Eskolan tilannetaidon eli sen, miten tämä kykeni aina löytämään suomalaisia kiinnostavia teemoja. Juha Suoranta nostaa puolestaan keskustelukirjoista kirjoittaessaan esiin Eskolan ohjeet yhteiskuntakirjoittajalle. Tutkijan olisi ”palattava vanhaan” – eli katsottava, mitä on tullut tehdyksi – ja muotoiltava sen perustalta uusia kysymyksiä. Toiseksi tutkijan tulisi analysoida sitä elämäntilannetta ja yhteiskuntaa, missä hän kulloinkin vaikuttaa, ja kolmanneksi ”poimia päivä” eli harjoittaa älyllistä valppautta ja ajatusten päivittäistä työstämistä.

Hannu Itkonen
professori, Jyväskylän yliopisto

Kirjan arvoinen mies

Aapo Lehtinen, Pia Paananen, Aimo Salonen,
Kari Souto ja Jussi Virratvuori (toim.): *Eino Mairioniemi*
– *Minua ei vielä ole*. Kirjokansi, Joensuu 2020. 380 s.
ISBN 978-952-7344-23-1

“Savolaiset luokitellaan useimmiten kuuteen luonnetyyppiin: ötkäleet, kutaleet, viäkylät, hökkäsimot, kutjakkeet ja vehnästelijät. Jotkut käyttävät myös termiä völockkerehtijät, mutta se viitanee enemmänkin runnakon liikehtimistapaan kuin varsinaiseen luonteenpiirteeseen. Tämä seikka käynee konkreettisesti ilmi Potoskavaaran tienoilla käytettävästä vieraan tervehdyksestä; etopa ötkäle sieltä völockkerehtää. Niin ikään joskus – varsinkin iisalmelaisten parissa – on tapana laskea kutjakkeet kutaleiden alalajiksi.”

Eino Mairioniemi oli loistava kirjoittaja, oivallinen ajattelija ja ketterä keskustelija. Heinäveden Vihtarissa keväällä 1957 syntynyt ja Joensuussa maaliskuussa 2019 äkillisesti menehtynyt Mairo on ansainnut kirjan, joka täyttyy sekä muistelukirjoituksista että Einon omista teksteistä Joensuun ylioppilaslehteen (1980–1995) ja *Karjalan Heili* -kaupunkilehteen (2016–2019). Lisäksi kansien väliin on koottu Einon muita kirjoituksia, puheita, julkaisemattomia käsikirjoituksia ja ajatelmia.

Lähes 400-sivuinen kirja kuljettaa Mairioniemen Heinäveden Vihtarista Joensuun korkeakoulun kirjallisuuden opiskelijaksi, sosiaalidemokraattiseksi opiskelijapoliitikoksi ja toimittajaksi. Eino havainnollistuu myös tekstinikkariksi ja yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi.

Mairioniemen tekemisiin johdattelevat teksteillään Aimo Salonen ja Kari Soutu. Salosen mukaan Eino rakasti hyviä tarinoita, ja kuulijat hänen tarinankerrontaansa. Mairon tarinoinnissa ei turhaan niuhotettu faktojen pitävyyden kanssa, jos pilkuntarkkuus olisi pilannut hyvän tarinan. Tekstin tekemisessä ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa Mairioniemi oli sen sijaan, mitä faktoihin tuli, jo paljon perusteellisempi. Kari Souto kirjoittaa: *“Jos saamme siirrettyä itsellemme edes snap-silasillisen verran Mairon mieltä, voimme keskustella hänen kanssaan maailman tap-*

piin. Kuten hän itse kerran kirjoitti, keskusteleminen on kirjallisesti ja suullisesti ynnä kansantanssien perin yösrakentavaa puuhaa. Jatkakaamme sitä aina, kun voimme.”

Kirjassa keskustelua jatkavat 25 Einon eri aikoina tuntenutta ystävää ja yhteistyökumppania. Otsikot puhuvat puolestaan ja kuvaavat kohdehenkilön värikästä elämää: *Villi poika Vihtarista; Tutorointia, puolidekadenssia ja aatteellista mentorointia; Mairo tuli rajan takaa pyytämään Oginskin poloneesia; Visailijamestari Mairo; Noheva noske; Miten Mairo, eli otteita einomenologin retrospektiivisestä muistikirjasta; Änkyrä ukko Yritysmaailmassa; Kissan pesu; Niin äkkiä tuli ilta.”*

Mairioniemen omista teksteissä helskähtelee heleä suomen kieli syvällä sivistyksellä maustettuna. Lukeneisuuttaan kirjoittaja osoittaa mahduttamalla kirjoituksiinsa sekä filosofisia pohdintoja että yhteiskunnallisia kannanottoja. Vaalien alla Mairioniemen kynä muotoili seuraavan satiirin ja kehotuksen: *“Kristillisen elämän edustajia eivät ole Suomessa vanhurskaat kirkon palvelijat, oppineet teologit tai siivot, Jumalan pelossa elävät seurakuntalaiset. Täällä hilluvat väärät profeetat. Etureuhan hurskas- ja jeesustelijoita ovat Timo Soini, Juha Sipilä ja Laura Huhtasaari, joiden puheista ja teoista ei tule ensimmäisenä Jumala mieleen. Eivät oikeudenmukaisuus, laupeus, uskollisuus tai lähimmäisenrakkkaus. Niin. Seurakuntalaiset. Käynemme äänestämässä. Nämä vaalit järjestetään.”*

Erityisen antoisaa luettavaa kirja on kaikille Mairioniemen tunteneille. Ulkopuolisetkin saattavat nauttia ajattelijan jälkeensä jääneistä teksteistä ja tekemisistä: *“No nyt, sano Mairo kun karhu veneeseen tuli.”*

Hannu Itkonen

professori, Jyväskylän yliopisto

Kahdeksan vuosikymmentä kihlajaisia

Maiju Wuokko, Niklas Eriksen-Jensen, Henrik Tala, Elina Kuorelahti ja Aaro Sahari: *Loputtomat kihlajaiset: Yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940–2020*. Siltala, Helsinki 2020. 448 s. ISBN 978-952-234-670-4

Keskitetyt työmarkkinasopimukset ovat työnantajaleirin mielestä mennyttä maailmaa. Nyt on linjana tavoitella jälleen yritystason sopimuksia. *Loputtomat kihlajaiset* -teos palaa keskitetyn työmarkkinajärjestelmän juurille ja piirtää kaaren talvisodan aikaisesta tammikuun kihlauksesta nykyaikaan ja arvioihin työmarkkinakorporatismiin tulevaisuudesta yritysten näkövinkkelistä.

Tammikuun kihlaus oli kovin vaatimaton: työnantajat sitoutuivat siinä vain neuvotteluihin SAK:n kanssa. Ajanjaksosta 1940–1956 kirjoittanut Henrik Tala toteaa, että kihlauksen taustalla oli tarve korostaa kansan yhtenäisyyttä tilanteessa, jossa työväestö soti rintamalla ja Ruotsin työnantajat loivat painetta sille, että STK kääntyisi kokonaisvaltaisen työmarkkinajärjestelmän taakse.

Seuraava tärkeä etappi oli SAK:n ja STK:n yleissopimus järjestäytymisvapaudesta, työntekijöiden oikeudesta valita luottamusmiehet sekä työnantajien direktio-oikeudesta. Talan mukaan vuoden 1945 palkkapäätös rakensii normitetun instituution, jossa työnantajat neuvottelevat keskitetysti valtiovoimien johdolla. Se merkitsi käytännössä kolmikantaisen työmarkkinakorporatismiin syntyä.

Kommunismin pelko kiritti kolmikantakorporatismiin vahvistumista sodan jälkeisestä tilanteesta aina 1980-luvulle asti. Elinkeinoelämän kannalta epämieluisat kompromissit olivat kuitenkin parempia kuin työmarkkinalevottomuudet lakkoineen. Maiju Wuokko toteaa, että STK omaksui pienemmän pahan politiikan.

STK pysytteli kolmikantaisessa tulopolitiikan kulta-aikana 1970-luvulla, vaikka sopimusten heikko kattavuus ja vahva lakkoliikehdintä aiheuttivat vuorineuvoksissa kritiikkiä. STK piti ongelmista huolimatta kiinni tulopolitiikasta, mihin vaikutti arvio siitä, että keskitetyissä sopimuksissa palkankorotukset ovat matalampia ja muut tekstikysymykset vaatimatompia kuin liittokohtaisissa sopimuksissa.

Wuokko pitää vuotta 1986 työajan lyhentämishjelmineen vedenjakajana STK:n suhtau-

tumisessa tulopolitiikkaan. Sen jälkeen työnantajat alkoivat vaatia joustavampia sopimuksia ja päätöksenteon siirtämistä yritystasolle. Euroopan integraation hämmöittäessä työmarkkinakorporatismi alkoi tuntua vuorineuvoksista aikansa eläneeltä. Kommunismin luhistuminen Itä-Euroopassa ja Neuvostoliitossa heitti viimeistään kommunismin pelon roskeisiin.

Aaro Sahari, Niklas Jensen-Eriksen ja Elina Kuorelahti pohtivat tulopolitiikan lähihistoriaa ja tulevaisuutta. Esko Aho yritti 1990-luvun alussa muuttaa korporatistista systeemiä työreformillaan, joka sai vastaansa SAK:n kolme laajaa lakkouhkaa. Sen jälkeen tehtiin vielä kolme keskitettyä sopimusta, raamitupo, työllisyys- ja kasvusopimus sekä kilpailukyky-sopimus kiky. Varmistaakseen keskitettyjen sopimusten lopun EK muutti sääntönsä vuonna 2016. Tekijät toteavat aiheellisesti, että lukuisista valekuolemistaan huolimatta kolmikantakorporatismi on pysynyt sitkeästi elossa.

Tekijäviisikon katsaus elinkeinoelämän 80 vuotta kestäneeseen kolmikantayhteisöön ay-järjestöjen ja valtiovoimien kanssa viittaa siihen, että viimeistä sanaa työmarkkinakorporatismista ei ole vielä sanottu. Teoksen nimi on hauska viittaus 80-vuotiseen yhteisöön, joka on ollut ajoittain tiiviisti ja johon on liittynyt epäonnistuneita pyrkimyksiä saada kihlaus puretuksi. Teos luo asiallisen kaaren yritysjohdon eri aikojen suhtautumisesta kolmikantakorporatismiin. Työnantajien keskuudessa asenteet kolmikantaiseen keskitettyyn sopimiseen ovat vaihdelleet. Työnantajaleirin heterogeenisuutta olisi voinut hieman valottaa varsinkin sen vuoksi, että Suomen Yrittäjät on ottanut tienraivaajan roolin työlainsäädännön heikentämisessä. Erytyskiittoksen ansaitsee lukijaystävällinen keskitetty johdatus kuhunkin lukukokonaisuuteen.

Ritva Savtschenko
FT, Helsinki

Luokkaretkellä ihmissuhteissa

Katriina Järvinen ja Laura Kolbe: *Sopivia ja sopimattomia: Lempi, luokka ja suomalainen parisuhde*. Kirjapaja, Helsinki 2019. 223 s. ISBN 978-952-354-072-9

”Ja he elivät onnellisina elämänsä loppuun saakka.” Meille kerrotaan rakkaustarinoita ensitapaamisista ja yhteen päättymisistä. Köyhä nuorukainen saa prinsessan ja puoli valtakuntaa. Mutta mitä tapahtuu tarinan lopun jälkeen? Kumppanit törmäävät Rakkaushuuman jälkeen monenlaisiin kielimuureihin arjessa. Yksi näistä on luokkaerot.

Sopivia ja sopimattomia on temaattista jatkoa Katriina Järvisen ja Laura Kolben aiemmalta yhteiselle teokselle *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa* (2007). Kirjailijat saivat palautetta, jossa lukijat kertoivat havahtuneensa parisuhteidensa luokka-asetelmiin vasta teoksen myötä.

Useimmat suomalaiset pariutuvat edelleen tuttuun ympäristöön: samalta paikkakunnalta ja samaa luokkataustaa olevien kanssa. Muuttoliike, kaupungistuminen ja globalisaatio ovat kuitenkin tämän vuosituhannen trendejä ja sekoittavat pakkaa. Samaan aikaan on varsinainen luokkanousu muuttunut harvinaisemmaksi. Vanhempien koulutustaso periytyy lapsille. Vanhempien mielipiteet painavat myös usein parinvalinnassa.

Järvinen ja Kolbe aloittavat kirjan avaamalla lukijoille omia lähtökohtiansa luokan ja parisuhteiden osalta. Kolben juuret ovat helsinkiläisessä monikulttuurisessa kaupunkikeskiluokassa. Tamperealaislähtöisellä Järvisellä puolestaan on työväenluokkainen ja helluntailainen tausta.

Alun omakohtaisuuden jälkeen kirjoittajat antavat tilaa neljälletoista, vuosien 1946–1990 välillä syntyneelle haastateltavalleen. Heidän tarinansa ovat kiinnostavia ja vaihtelevia – sekä onnellisia että onnettomia. Suhteen onnistuminen ei ole kenelläkään ollut suoraan yhteydessä pariskunnan osapuolten taustojen yhtäläisyyksiin tai eroavaisuuksiin.

Kulttuurisia konflikteja syntyy syntyperäisten suomalaistenkin välille. Itä- ja Länsi-Suomen välillä on edelleen raja, jonka yli moni ei astu.

Kirjoittajat ja haastateltavat esittävät muutamia herkullisia esimerkkejä suomalaisista mentaliteettieroista. Loppupeleissä harva kuitenkaan tunnistaa omaa heimoaan Topeliuksen Maamme-kirjasta, ja yksilöiden väliset erot ovat heimoeroja suuremmat. Monikulttuurisia pariskuntia kirjassa on vain kaksi – suomalais-bulgarialainen ja suomalais-beniläinen.

Kolbe ja Järvinen yhdistelevät tosielämän esimerkkejä sujuvasti sosiologiseen tutkimustietoon. Avioliitto ja parisuhde ovat monelta osin samanlaisia käytännöllisiä järjestelyitä kuin ennen vanhaan. Suhde muuttuu alkurakkauden jälkeen parhaimmillaan kumppanuussuhteeksi, jossa osapuolet pitävät toisistaan huolta taloudellisesti ja ehkä kasvattavat lapsia. Sukujen yhdistämisen merkitys on sen sijaan aikojen saatossa vähentynyt.

Kirjasta käy ilmi rivien välistä ja suoraan, että monissa parisuhdekonflikteissa on kyse sukupuolten välisistä eroista, joihin liittyvät osin myös luokka- ja heimoerot. Esimerkiksi työväenluokkainen miespuhe on erilaista kuin akateeminen, ja Pohjanmaalla poikia pidetään korkeammassa arvossa kuin tyttöjä.

Eri tekijät olisivat tuoneet ehkä mukaan erilaisen kattauksen parisuhteita: useamman kulttuurin kasvatteja, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä ja poikkeavia suhdemalleja. Suomalainen parisuhde näyttääkin kirjassa hyvin valkoiselta ja heteronormatiiviselta. Seksuuavhemmistöjä edustaa yksi naispari, jonka suhde vaikuttaa teoksen tasa-arvoisimmilta, vaikka pariskunnan luokkataustat ovat kovin erilaiset.

Sopivia ja sopimattomia on kirjoittajiensa näköinen, suorastaan leppoisa lukukokemus, ja antaa parisuhteista pahimmillaankin melko tutun ja turvallisen kuvan. Suhteet eivät aina kestä, mutta usko rakkauteen säilyy!

Reetta Laitinen

FM, tutkija, Kansan Arkisto

Hannu Soikkanen 1930–2020

Professori Hannu Soikkanen vuonna 1993. Kuva: Arja Jokiaho / Työväen Arkisto.

Kun professori Hannu Soikkanen täytti 60 vuotta hellepäivänä 4.8.1990, Soikkasten kotiin Helsingin Korkeavuorenkadulle ilmaantui onnitelukäynnille kaksi ryhmää juhlakirjan luovuttajia. Kirjoja oli valmistunut kaksin kappalein. Kokemuksemme juhlittavalta saadusta tuesta ja opastuksesta olivat kannustaneet kirjoittamaan. Juhlakirjojen otsikot "Arki ja murros" sekä "Jännittävä työväenhistoria" kuvasivat tutkimuskenttiä, joita hän oli raivannut ja joille hän oli nuorempiaan innostanut.

Hannu Veli Soikkanen kuoli Helsingissä 9.5.2020. Hän oli syntynyt pulavuonna 1930 työläisperheeseen Kuusankosken tehdasyhteisössä.

Kirjoitettuaan vuonna 1949 ylioppilaaksi Kouvolan lyseosta Hannu Soikkanen lähti Turun yliopistoon opiskelemaan historiaa. Hän väitteli filosofian tohtoriksi vuonna 1961 ja toimi sittemmin Suomen historian dosenttina Turun yliopistossa ja talous- ja sosiaal historian dosenttina Helsingin yliopistossa. *Free lance* -historioitsijan elämänvaihe päättyi, kun Soikkanen vuonna 1976 nimitettiin sosiaal historian henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi Helsingin yliopistoon. Tästä tehtävästä hän jäi eläkkeelle vuonna 1993.

Tehdessään väitöskirjaansa Soikkanen kuului ns. Tannerin seminaariin, nuorten historioitsijoiden ryhmään, joka kokoontui Elannon kahvilassa Valtionarkiston lähellä. He ottivat etäisyyttä vanhemman historioitsijapolven kansalliseen paatokseen ja luottivat viileän lähdekriittisen tutkimuksen voimaan. Soikkaselle tämä ei tarkoittanut, että historiantutkimus etenisi täyttämällä aiemmin tutkimattomia aukkoja uusilla lähdetiedoilla. Hänelle oli tärkeätä tavoittaa, miten ihmiset olivat kokemustensa pohjalta ymmärtäneet ja muovanneet todellisuuttaan.

Väitöskirja *Sosialismin tulo Suomeen* (1961) edisti tätä linjaa "valaisemalla sosialismia suomalaisessa kentässä ja pyrkimällä kartoittamaan sosialismin leviämistä sekä myös sen laajojen kannattajajoukkojen piirissä saama sisältöä", kuten Soikkanen tiivistä tutkimustehtävänsä. Esimerkiksi se, miten hän tutki sosialismin ja kristinuskon suhteuttamista, tarjoaa edelleen kestävän lähtökohdan tämän teeman tarkastelulle.

Toimijoiden omat tilanteen- ja tehtävänmäärittelyt olivat pääosassa myös kaksiosaisessa teoksessa *Kansalaissota dokumentteina*. Ensimmäinen osa valmistui itsenäisyyden juhlavuodeksi 1967, toinen osa kaksi vuotta myöhemmin. Vuosien 1917–1918 lehtikirjoituksia ja muita julkaisuja sekä eduskunta- ja puoluekeskustelujen puheenvuoroja esittelemällä ja tulkitsemalla Soikkanen toi esille molempien osapuolten motiiveja. Hän halusi myös osoittaa, että se, miten tapahtumista kerrottiin, vaikutti siihen, miten omia kokemuksia tulkittiin ja miten siltä pohjin toimittiin. Nämä olivat tärkeitä näkökohtia Kuusankoskella kasvaneelle ja toista sisällissodan katteria kokemuksista ja muistoja kantanutta tehdasyhteisöä, Varkautta, tutkineelle (*Varkauden historia*, 1963).

Hannu Soikkanen oli niitä historioitsijoita, jotka rakensivat 1960-luvulla uutta kansallista historiaa. Siinä sisäiset ristiriidat sisällytettiin kansakuvaan. Virikkeitä ja haasteita tuli historioitsijapiirien ulkopuolelta, Väinö Linnan historiallisista romaaneista sekä Erik Allardtin sosiologiasta, jonka mukaan tunnustettuina

ristiriidat vahvistavat kansakunnan kiinteyttä. Soikkanen ei tyytynyt purkamaan vuoden 1918 valkoista ja punaista totuutta, vaan piti tärkeänä ymmärtää niiden syntyä ja myöhempiä merkityksiä. Totuudet eivät olleet tasavahvoja, vaan voittajien totuus oli hallinnut. Soikkanen jatkoi voimallisesti linjaa, jota erityisesti Juhani Paasivirta oli 1940- ja 1950-luvuilla avannut. Työväenliikettä tutkimalla hän nosti sen tärkeäksi osaksi kansallista historiaa.

Tiennäyttäjät, Soikkasen toimittama kolmiosainen kokoelma Suomen työväenliikkeen merkkihenkilöiden pienoiselämäkertoja, julkaistiin vuosina 1967–1968. Vuonna 1970 Soikkaselta ilmestyi *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia*, josta hän sai valtion tiedonjulkistamispalkinnon. Hänen suurtyönsä on sosialidemokraattisen puolueen historia. Kolmiosainen *Kohti kansanvaltaa* julkaistiin vuosina 1975, 1987 ja 1991. Se antaa vuoteen 1952 ulottuvan monipuolisen kuvan suomalaisen sosialidemokratian sosiaalisista edellytyksistä, aatteellisesta suuntautumisesta, organisaation ja kannatuksen kehityksestä, asemasta poliittisessa järjestelmässä ja saavutuksista. Teoksesta näkyy sekä kansainvälisiin suhteisiin että paikallistasoon yltävä syvälinen tietämys. Se on mahdollistanut esimerkiksi poliittisten näkemyserojen ja niiden taustojen vivahteikkaan tunnistamisen.

Yhteiskunnalliset muutokset toteutuivat eri tavoin erilaisissa paikallisyhteisöissä, mutta paikallisuus oli myös yhteiskunnallisten rakenteiden olennainen ulottuvuus. Soikkanen teki tutkimusta molemmista näkökulmista. Paikallisen itsehallinnon merkitykseen suomalaisen kansanvallan kehityksessä hän syventyi maalaiskuntien itsehallinnon historiasa. Maalaiskuntien liiton tilaama teos *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta* julkaistiin vuonna 1966. Soikkasen aktiivisen tutkimustyön alkuvaiheeseen ja loppukauteen

kuului savolainen paikallishistoria. Varkaus oli tehdasyhteisönä läheinen, Sulkavan maalaispitäjään hänellä oli sukusiteitä isän puolelta. Kaksi eläköitynyttä professoria, sulkavalaislähtöinen sosiologi Paavo Seppänen ja sosiaalishistorioitsija Soikkanen, yhdisti voimansa *Sulkavan historiassa 1–2* (1999, 2002).

Älyllinen uteliaisuus oli keskeistä Hannu Soikkasen tavassa suhtautua maailmanmeeneen ja sen tutkimukseen. Hän oli avoimen kiinnostunut myös teorioista ja tulkinnoista, joita ei hyväksynyt. Tämä näkyi esimerkiksi hänen kritisoidessaan vuonna 1976 julkaisua, lähestymistavaltaan marxilaista *Suomen työväenliikkeen historiaa*. Hän seurasi Suomessakin 1980-luvulla virinnyttä keskustelua arjen historiasta, historiasta alhaalta, mikrohistoriasta ja uusista sosiaalishistorioista sekä pohti näitä erittäin suosituilla luennoillaan omien havaintojensa valossa. Uusille kysymyksenasetteluille ja tutkimusotteille hän antoi tukea erityisesti professorivuosiensa monien tutkimusprojektien johtajana ja johtoryhmien jäsenenä. Virkavuosien jälkeen Hannu ja Vuokko Soikkasen saattoi usein tavata ajankohtaisia tutkimuskysymyksiä käsittelevissä tilaisuuksissa.

Hannu Soikkasta arvostivat laajasti myös muut kuin tutkijat ja opiskelijat. Työväentutkimusta hän edisti paitsi omalla tutkimustyöllään, opetuksellaan ja esitelmillään myös useiden tilaustutkimusten historiatoimikuntien jäsenenä ja käsikirjoitusten arvioijana. Muillakin lienee tästä samanlaisia kokemuksia kuin nuorella Veturimiesten liiton historian kirjoittajalla 1970-luvun puolivälissä. Hannu Soikkasen tunnettiin, häntä kunnioitettiin, ja hänen arvioonsa luotettiin.

Pauli Kettunen

professori emeritus, Helsingin yliopisto

TYÖVÄEN PERINNELAITOKSET

TYÖVÄENPERINNE RY

Työväentutkimus 2019 -palkitut tutkivat yhteiskunnan muutosta

Vuoden Työväentutkimus 2019 -palkinto myönnettiin professori Kirsi Vainio-Korhoselle teoksesta *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa* (SKS 2018). Kirja valaisee työläisnaisten marginaalin, seksityöläisten, elämää 1800-luvun alun Suomessa. Vainio-Korhonen kertoo naisten elämänkulusta sekä syistä, jotka johtivat seksityöhön. Tekijä tuo esiin eri elämänkohtalot valo- ja varjopuolinen. Hän käyttää aiemmin tuntemattomia lähteitä ja tarjoaa hyvän esimerkin siitä, miten tutkia kunnioittavasti menneisyyden vähäosaisia.

Palkintotoimikunta jakoi myös kaksi kunniamainintaa. YTT Timo Ahon etnografinen väitöskirja *Tuhansia töitä, valvottuja öitä* (JY 2019) käsittelee rekkamiesten työn muuttumista. FT Niina Naarminen puolestaan tutkii väitöskirjassaan *Naurun voima* (HY 2018) Tikkakosken tehtaan paikallisyhteisöä ja

huumorin merkitystä yhteisössä. Molemmat teokset kommentoivat työprosessien jatkuvaa tehostamista. Samalla ne tuovat esiin, miten työntekijät hakivat mielekkyyttä ja vaikutusvaltaa työhönsä. Nämä teemat olivat läsnä muissakin noin 70 tutkimuksessa, joiden joukosta voittajat valittiin.

Työväenperinne – arbetartradition ry palkitsee vuosittain erityisen ansiokkaita teoksia, jotka käsittelevät työväestöä, sen elämää, kulttuuria, historiaa, järjestöelämää ja muuta toimintaa. Palkintoa tukevat ajatuspajat Kalevi Sorsa -säätiö ja Vasemmistofoorumi. Palkinnot julkistettiin ja luovutettiin Työväenliikkeen kirjastossa torstaina 5.3.2020.

Anu Lahtinen

apulaisprofessori, palkintoraadin puheenjohtaja

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO

Kirjasto etänä

Työväenliikkeen kirjaston vuotta sävytti koronavirus, joka pakotti sulkemaan kirjaston 18.3.2020–11.5.2020 väliseksi ajaksi. Sen jälkeen kirjasto avattiin asteittain. Sulkemisen vuoksi kirjaston laina-aikoja pidennettiin, minkä myötä opiskelijoiden sekä muiden asiakkaiden oli vaikea saada kirjoja.

Kirjaston henkilökunta oli uuden edessä: siirryttiin etätöihin. Työhömmme kuuluu paljon tietotyötä, joka tapahtuu verkossa: tiedon käsitteilyä, luokittelua, arviointia ja kuvailua, metadataa, aineiston hankintaa, viestintää ja kommunikointia sidosryhmien kanssa. Siviilipalvelusmiehemme pyöritti paikan päällä hoidettavat asiat, kuten postin ja sähköposteihin vastaamisen sekä palautuvien kirjojen hyllytyksen.

Piti miettiä, millainen on kirjasto ilman fyysisiä asiakkaita; olemmeko verkossa riittävä-

sti näkyvillä; palvelevatko elektroniset aineistomme; unohtavatko asiakkaat meidät, kun olemme kuukausia kiinni.

Työyhteisömmä siirsi viikkokokoukset Microsoftin Teamsiin, ja ne toivat piristystä yksinäisempiin etätöihin. Huomasimme, että etätöissä saa usein omat asiakokonaisuutensa tehokkaasti hoidetuiksi. Toisaalta, vapaa-aika tai perhe-elämä ja työaika sekoittuivat uudella tavalla.

Uudistimme verkkosivumme uuden lain mukaan saavutettaviksi. Samalla lisäsimme niihin sisältöjä. Vanha kirjastojärjestelmä vaihdettiin kesän aikana modernimpaan Alma-palvelualustaan. Sieltä löytyvät toiminnot eri aineistotyyppien kuvailulle kansainvälisten standardien mukaisesti ja kansallisten nimi- ja asiasana-auktoreittien sekä monikansallisten tietokantojen käytölle luetteloinnin poh-

jana. Ei sovi myöskään unohtaa palvelualueesta löytyviä monipuolisia asiakastoiminnallisuuksia, elektronisten aineistojen hallintaa ja työkulkujen automatisointia. Almaan siirtyminen teetti paljon tietueiden muokkaustyötä ja vaati henkilökunnalta paljon koulutautumista. Asiakkaat saavat uudistuneesta Helsingin yliopiston kirjaston Helka-tietokannasta (<http://www.helsinki.fi/helka>) niin elektroniset kuin painetut tiedonlähteet nyt samalta tarjottimelta entistä helpommin.

Työväenkirjaston ystävät ry koki myös hyvin erilaisen vuoden kuin aikaisemmat, kun monet jo valmistellut yleisötapahtumat piti peruuttaa. Tilakustannussyistä päätettiin luopua myös Punanurkka-divarista vuoden loppuun mennessä.

Työväentutkimus Vuosikirjan ensimmäisen kansainvälisen numeron tueksi saimme apu-

rahat *Suomen tiedekustantajien liitolta ja Kansan Sivistysrahastolta*. Palkansaajasäätiön rahoituksella aloitettiin uusi *Työväenliikkeen talousajattelu* -bibliografia ja jatkettiin työväenlehtien digitointia. *Riihi säätiö* tuki työväenjärjestöjen varhaisten julkaisujen digitointia. Kirjaston yleisötilaisuuksia varten saatiin uutta esitystekniikkaa *Työväen Opintorahaston* avustuksella. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* myönsi toiminta-avustuksen tieteen edistämiseksi. Ministeriön erityisavustus käytettiin Työväen Arkiston, Kansan Arkiston ja Työväenliikkeen kirjaston yhteiseen kuvaprojektiin.

Tuija Siimes

kirjastonjohtaja, Työväenliikkeen kirjasto

Siviilipalvelusmies Ossi Rummukainen hoitaa asiakaspalvelua suojaileksien takana. Kuva: Martti Niura / Työväenliikkeen kirjasto.

TYÖVÄEN ARKISTO

Muistitietokeruu työelämän muutoksesta viimeisen 50 vuoden aikana

Vuonna 2020 Työväen muistitietotoimikunnan perustamisesta tulee kuluneeksi 60 vuotta. Toimikunta juhlistaa tasavuotiaan järjestämällä yhteistyössä Teollisuusliiton kanssa juhlakeruun *Yhteen hitsattu porukka*. Sen tavoitteena on tallentaa työntekijöiden kokemuksia työelämän ja työnteon muutoksesta viimeisen 50 vuoden aikana. Keruun keskiössä ovat työntekijöiden kokemukset uudesta teknologiasta ja automatisaatioon lisääntymisestä.

Koko vuoden 2020 jatkuvan keruun kohdeyhtymänä ovat Teollisuusliiton ja sen edeltäjäliittojen eri aloilla toimineet eläkeläisjäsenet sekä 1960–1970-luvuilla työnuransa aloittaneet yhä työelämässä mukana olevat vanhemmat jäsenet. Keruu jakautuu kirjoituskilpailuun ja muistitietohaastatteluihin.

Hankkeen tarkoitus on tallentaa työntekijöiden näkökulmia työelämän muutoksista ja tehdä näkyväksi Teollisuusliiton jäsenten

työntekoa. Keruu on valtakunnallisestikin merkittävä, sillä vastaavaa teollisuusyhtymän muuttamista koskevaa muistitietoa ei ole tässä mitassa aiemmin kerätty.

Keruu on saanut innostuneen vastaanoton koronan aiheuttamista vaikeuksista huolimatta. Haastatteluja on tehty ennen syksyn alkua jo yli 70. Keruu on tuottanut yhteistyöhankkeen Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen kandiohjelman ja kulttuuriperinnön maisteriohjelman kanssa.

Työväen muistitietotoimikunta on hankkeen myötä mukana toteuttamassa Helsingin yliopistolle kolmen kurssin kokonaisuutta *Muuttuvan teollisuusyhtymän kulttuuriperintö*. Kurssikokonaisuuden tavoitteena on perehdyttää opiskelijat muuttuvaan teollisuusyhtymän sekä johdattaa heitä pohtimaan kulttuuriperintöalojen ja muuttuvan teollisuusyhtymän tavoitteiden ja näkökulmien vuorovaikutusta.

Korona-ajan kokemuksia

Vuosi 2020 on ollut poikkeuksellista aikaa. Koronavirus on aiheuttanut maailmanlaajuisen pandemian, joka on tavalla tai toisella vaikuttanut meidän kaikkien elämään. Hallitus asetti kevään aikana rajoitustoimia, jotka aiheuttivat muun muassa sen, että kulttuuriperintöalaitokset sulki ovensa asiakkailta, ja niiden työntekijät siirtyivät vaihtelevassa määrin etätöihin.

Työväen Arkisto ennakoii valmiuslain toimeenpanoa ja sulki tutkijapalvelunsa 16.3. ”toistaiseksi”. Arkistossa otettiin käyttöön henkilökunnan etätösuositus ja laadittiin henkilökuntaa varten korona-ajan ohjeet, jotka ovat edelleenkin voimassa. Niihin voi tutustua arkiston kotisivuilla. Sähköiset palvelut kuitenkin toimivat, ja asiakkaiden sähköpostilla ja puhelimitse tekemien tiedusteluihin pyrittiin vastaamaan normaaliin tapaan. Digitoituja aineistoja pystyi tilaamaan entiseen tapaan Yksä-arkistojärjestelmän avulla.

Koronapandemian laajeneminen ja rajoitusten toimeenpano vaikuttivat myös koti- ja ulkomaiseen yhteistyöhön. Kaikki laajemmat

konferenssit ja seminaarit koti- ja ulkomailla siirrettiin pidettäväksi myöhemmin syksyllä tai peräti seuraavana vuonna. Sidosryhmä- ja yhteistyötapaamiset muuttuivat videokokouksiksi.

Poikkeusolojen työtehtäviä pyrittiin järjestämään yhteistyössä henkilökunnan kanssa niin, että mahdollisimman moni pystyisi tekemään etätöitä. Arkistoissa etätöskentely ei aina ole kuitenkaan mahdollista, sillä analogista arkistoaineistoa on käytännössä erittäin vaikea järjestää muualla kuin arkiston tiloissa. Käytännössä tämä johti siihen, että kohtuullisen matkan päässä arkistosta asuvat työntekijät työskentelivät pidempiä jaksoja arkistossa järjestämässä aineistoa ja lyhyempiä jaksoja kotona kuvailemassa järjestettyä aineistoa tietokantaan. Pidemmällä asuvien työtehtäviä pyrittiin sopeuttamaan vallitsevaan tilanteeseen muilla tavoin. Käsiteltävän aineiston painopiste muuttui kevään aikana siten, että arkistoaineiston järjestämisen sijaan Työväen muistitiedon haastatteluaineistoa litteroitiin normaalia enemmän. Näin siksi,

että haastatteluaineistojen litterointia oli mahdollista tehdä kotoa käsin pidemminkin aikaa.

Loppukevään ja alkukesän aikana koronarajoituksia alettiin purkaa, ja myös kulttuuriperintölaitokset alkoivat avata oviaan. Työväen Arkisto avautui asiakkaille rajoitetusti 1.6. Ennen avautumista asiakaspalvelupisteeseemme hankittiin suojaleksit ja työntekijöille suojamaskeja ja käsineitä. Henkilökunnan etätyösuositus on edelleenkin voimassa, ja pyrimme palvelemaan asiakkaitamme ensisijaisesti sähköisesti tai muilla tavoin etänä. Turvallisuussyistä voimme ottaa tutkijasaliimme vain neljä asiakasta kerrallaan.

Henkilökunnan edustajien kanssa käymissäni keskusteluissa tuli ilmi, että etätyö oli toisille tervetullutta vaihtelua ja toisille lähestulkoon ahdistusta aiheuttava työn muoto. Ymmärrän hyvin molemmat näkökannat. Yleisesti ottaen etätyöskentely on parhaimmillaan erittäin tehokasta ja tuloksellista, koska ulkoisia ärsykeitä on siinä vähemmän. Pidemmän päälle, kuten nyt koronapandemian aikana, etätyöskentely saattaa kuitenkin aiheuttaa työ- ja vapaa-ajan rajojen hämärtymistä. Työasioista ei kyetäkään irrottautumaan yhtä helposti kuin aiemmin. Korona-aikana onkin ollut tärkeää ylikuormittumisen estämiseksi irrottautua työstä esimerkiksi liikkumalla luonnossa tai harrastamalla jotain muuta mielekästä. Itse kaipaen etätyön vastapainoksi työtovereiden näkemistä ja suoraa vuorovaikutusta kasvokkain – kuitenkin turvavälit ny-

kytilanteessa huomioon ottaen. ”Vanhaan normaaliin” ei varmaankaan tulla enää täysin palaamaan. Lisääntyneestä etätyöskentelystä on tullut myös arkistoissa ”uusi normaali”. Mutta kuten olen todennut, kaikkea ei voi tehdä etätyönä tällä alalla.

Korona-aika on aiheuttanut omat haasteensa, paitsi henkilökunnan töiden uudelleen organisoinnin, myös keskinäisen yhteydenpidon osalta. Paikan päällä arkistossa tapahtunut spontaani vuorovaikutus on vaihtunut viikoittaisiin videopalavereihin ja kahdenkeskiseen yhteydenpitoon puhelimella tai sähköpostilla. Johtajan näkökulmasta se on tuntunut syvän aikaa muilta työtehtäviltä. Mutta säännöllinen yhteydenpito henkilökunnan ja erityisesti niiden kanssa, jotka tekevät pidempiä etätyöjaksoja, on erittäin tärkeää. Korona-ajan uhkana ja pelkona koen sen, että työpaikan hyvä yhteishenki ja kollektiivisuus rapautuvat. Onneksi tästä ei kuitenkaan vielä ole näkynyt merkkejä. Koronapandemia näytti helpottuvan Suomessa kesän aikana, mutta uusien koronatapausten määrän kääntyminen nousuun elokuun aikana ei tuone muutosta tilanteeseen lähiaikoina. Nähtäväksi jää, tiukennetaanko koronarajoituksia loppusyksyn aikana uudelleen ja palataanko keväällä vallinneeseen tilanteeseen myös muistiorganisaatioiden osalta.

Petri Tanskanen

arkistonjohtaja, Työväen Arkisto

Erikoistutkija Mikko Kosunen Työväen Arkiston päivystyksessä.
Kuva: Työväen Arkisto.

KANSAN ARKISTO

Kansantalojen arkistot talteen

Kansantalojen Liitto ja Kansan Arkisto käynnistivät syksyllä 2020 yhteisprojektin, jossa kartoitetaan järjestötalojen vinteilä ja kellareissa sijaitsevat aineistot sekä toimitetaan ne parempaan talteen arkistoon. Talojen olosuhteet eivät ole usein suotuisat pitkäaikaisella säilyttämiselle, ja niissä säilytettävät aineistot ovat alttiita tuhoutumiselle. Taloilla arkistot ovat myös tutkijoiden ulottumattomissa.

Kansantalojen Liitto on saanut Museovirastolta avustuksen yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin. Projektityöntekijänä on Anu Järveläinen (anu.jarvelainen@kansanarkisto.fi) ja Kansan Arkistossa yhteyshenkilönä Kari Määttänen (kari.maattanen@kansanarkisto.fi; 044-721 0308).

Kansantalojen Liittoon kuuluu nykyisin noin 120 järjestöaloe, joista vanhimmat on rakennettu 1800-luvulla. Osassa on ollut historiansa aikana myös muuta kuin työväenliikkeen toimintaa. Liitto perustettiin 1950-luvulla kiinteistöjä omistavien yhdistysten yhteis-

toimintaa varten. Sen päätehtävä on jäsentalojen edunvalvonta ja neuvonta. Liitto on tukenut ja ohjannut tilojen suunnittelua, rakentamista, ylläpitoa, remontointia ja käyttöä monin tavoin. Parhaimmillaan toimitiloja oli useampia satoja. Tietoa edelleen toimivista taloista löytyy seurantalot.fi-palvelusta.

Monet Kansan Arkiston suurimmista luovutuseristä ovat saapuneet arkistoon silloin, kun järjestötalojen ullakoita, komeroita ja kellareita on tyhjennetty remonttien, purkujen, muuttojen tai yhdistysten toiminnan loppumisen myötä. Keruutyön ja luovutuksen ovat hoitaneet monissa tapauksissa ensisijaisesti paikalliset aktiivit, mutta myös arkiston henkilökunta on osallistunut tarvittaessa aineistojen siirtämisen suunnitteluun ja toteutukseen. Viimeisen parin vuoden aikana arkistoon on luovutettu aineistoja esimerkiksi Oulun järjestötalolta, Kansan Uutisten toimituksen tiloista, Tornion järjestötalolta, Havinkin Kerholasta ja Karhulan keskustalolta.

Muhoksen työväentalo 1907. Kuva: Kansan Arkisto.

Paluu Gibraltarille

Vuonna 1913 valmistunut Oulun Järjestötaloe, ”Pohjolan työväen Gibraltar”, on majoittanut

kattonsa alla vuosikymmenien varrella kymmeniä vasemmistolaisia järjestöjä sekä Kansan Tahdon toimituksen. Talolta on toimitettu aineistoja useaan otteeseen Kansan Arkistoon.

Vuosina 2017–2018 talossa alkoivat laajat remontti- ja purkutyöt, joiden alta yhdistykset muuttivat evakkoon. Uudet saneeratut tilat otettiin käyttöön vuoden 2020 alussa. Kun yhdistykset muuttivat takaisin taloon, Kansan Arkistoon lähetettiin väistötiloissa ollutta ja remontin aikana eri järjestöiltä kertynyttä aineistoa Oulusta ja Kiimingistä. Lähes sadan kansion laajuinen luovutus sisälsi suuren määrän Kansan Tahdon valokuvia 1970–1990-luvuilta. Lisäksi joukossa oli muun muassa puolueosastoja, naisia, nuoria, pioneereja, yhtiöitä sekä ammatti- ja muita yhdistyksiä käsittelevää aineistoa 1950-luvulta alkaen.

Oulun Järjestöyhdistyksen toiminnanjohtaja ja oululainen järjestöaktiivi Tapani Sillanpää on organisoinut useita luovutuksia Kansan Arkistoon. Järjestötalo on ollut luonteva paikka koota ja säilyttää paikallistoimijoiden aineistoja ennen päätearkistoon toimittamista.

– ”Minun aikamani” eli vuodesta -77, kun Ouluun tulin ja olen Järjestötalolla ”majailnut”, tiedän, että ihmiset ovat tuoneet sinne järjestöjensä arkistoitavia papereita ollen siinä vahvassa uskossa, että ne sieltä toimitetaan Kansan Arkistoon – niin kuin on toimitettukin!

Muutto Hermaniin

Kansan Uutiset muutti Sörnäisistä Hermaniin helmikuussa 2020. Muuton yhteydessä suoritettiin laaja arkistosiirto. Asiakirjojen ohella arkistoon saatiin toimituksen käytössä olleita

Oulun järjestötalo 1958. Kuva: Kansan Arkisto.

siirto- ja muita hyllyjä. Niiden asentamista arkiston tiloihin tuki Yrjö Sirolan Säätiö. Lehden asiakirjojen ohella aineistossa on jonkin verran myös muuta vasemmistoliltoiseen tiedotustoimintaan liittyvää aineistoa.

Luovutus sisälsi kymmenien hyllymetrien laajuinen aiheittain ja ajan mukaan lajitellun valokuvakokoelman. Kansan Uutisen omien kuvaajien – kuten Pekka Pajuvirran ja Jarmo Lintusen – vedosten ja negatiivien ohella kokoelma sisältää kuvatoimistojen välittämiä otoksia, joita arkisto ei voi kuitenkaan välittää eteenpäin – tekijänoikeuksista johtuen. Kokoelmasta löytyy kuvia kaikista niistä aihepiireistä, joita lehti on käsitellyt: politiikan lisäksi siis paljon muutakin. Kuvat ovat pääosin 1970–1990-luvuilta. Lehden vanhempia kuvia oli arkistossa runsaasti jo aiemminkin.

Kansan Uutisten valokuvakokoelman kansioita. Kuva: Kansan Arkisto.

TYÖVÄEN HISTORIAN JA PERINTEEN TUTKIMUKSEN SEURA

Aatteet, normit ja siveyskäsitykset työväen seksuaalisuutta määrittämässä

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kesäseminaari *Työväki ja seksi – Aatteet, normit ja siveyskäsitykset* järjestettiin perinteiseen tapaan Tampereella 17.–18.8. 2020 Työväenmuseumo Werstaan Bertel-salissa. Kaikista perinteistä ei kuitenkaan voitu pitää kiinni, sillä korona-ajasta johtuen paikan päällä osallistuvien määrä oli rajattu 50:een, jotta riittävät turvavälit pystyttiin takaamaan. Seminaari kuitenkin striimattiin, joten sitä oli mahdollisuus seurata etänä. Etäyhteyksiä hyödynnettiin myös esityksien pitämisessä. Tästä seura saikin myönteistä palautetta, ja etäseurannan tarjoamista on syytä harkita myös jatkossa, normaaliaikojen palattua.

Kaksipäiväisessä seminaarissa paneuduttiin työväestön seksuaalisuuden tarkasteluun 15 esityksen voimin. Esitelmissä perehdyttiin erityisesti erilaisiin ympäröivän yhteisön asettamiin normeihin ja siveyskäsityksiin. Keskeisiä kysymyksiä olivat: Miten seksuaalisuutta koskevat käsitykset ja normit ovat ohjailleet työväestön arkea ja ilmenneet erilaisissa työväenyhteisöissä ja yhteiskunnassa? Miten käsitykset seksuaalisuudesta ja seksistä ovat olleet läsnä työelämässä ja työväenkulttuurissa? Mistä on puhuttu ja mistä taas vaiettu liittyen työväkeen, luokkaan, seksiin ja seksuaalisuuteen?

Seminaarin ensimmäisessä kutsutussa luennossa Antti Häkkinen käsitteli suomalaisen prostituution historiaa monesta näkökul-

masta, muun muassa sosiaalisesta ja taloudellisesta perspektiivistä. Seminaarin toinen plenaristi Andrés Brink Pinto luennoi omassa esityksessään *Panopticon in the urinal – the policing of public sex between the men in Stockholm 1945–1964* Tukholman poliisin suorittamasta ”rikollisen homoseksuaalisuuden” valvonnasta. Kolmas kutsuttu esitelmöitsijä Tuula Vuolle-Selki kertoi Voikkaan ”pillulakona” tunnetusta maanlaajuista huomiota herättäneestä työtaistelusta vuonna 1904, jossa Voikkaan paperitehtaan työläisnaiset saivat tarpeekseen salimestarin seksuaalisesta lähentelystä, ja jonka seurauksena suljettiin kolme paperitehdasta.

Seminaarin muissa esitelmissä käsiteltiin muun muassa suhtautumista seksityöhön, ehkäisyyn ja aborttiin eri aikoina. Lisäksi esitelmissä pohdittiin yhteiskunnan asettamia normeja, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että hyväksyty toiminta erilaisissa yhteisöissä on vaatinut seksuaalisuuden ja rakkaussuhteiden piilottelua. Esitykset kytkeytyivät erinomaisesti yhteen, ja niistä syntyi vilkasta keskustelua. Seminaarin antiin on mahdollista tutustua syvällisesti ensi vuonna, kun esitelmistä työstetään artikkelit THPTS:n seuraavaan vuosikirjaan.

Tiina Lintunen

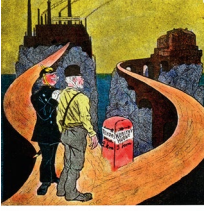
THPTS:n varapuheenjohtaja; poliittisen historian yliopistonlehtori, Turun yliopisto

Älä tuhlaa aikaa

Aloita yliopistosi Akatemiassa

akatemia.org **TYÖVÄEN AKATEMIA** Kauniainen

Valvottu ja kuritettu työläinen

Valvottu ja kuritettu työläinen

Kirjasto Leena Enbom, Pete Pesonen ja Sami Suodenjoki
 ISBN 9789526711111
 Työväen perinteen ja ammattiliiton tutkimuskeskus

Leena Enbom, Pete Pesonen, Sami Suodenjoki (toim.):
Valvottu ja kuritettu työläinen. Väki voimakas 33.
 Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura,
 2020. 294 s.

Vuosikirjan kahdeksan artikkelia tarkastelevat kuria ja valvontaa työpaikoilla, paikallisyhteisössä, viranomaisasioinnissa ja poliittisissa verkostoissa. Samalla artikkelit kuvaavat tapoja, joilla kuri ja kontrolli operoivat. Klassisen kurinpitovallan ohella artikkeleissa analysoidaan ohjailun, suostuttelun ja itsekontrollin mekanismeja sekä työntekijöiden keinoja vältellä ja vastustaa itseensä kohdistuvaa kontrollia.

Teoksen artikkelit jakautuvat kolmeen teemaan: poliittiseen valvontaan, sukupuoleen ja luokkaan liittyviin normeihin sekä kurin kokemukseen ja vastarintaan.

1900-luvun alun poliittista valvontaa käsitellään kolmessa teoksen artikkelissa. Marko Tikka perehtyy sisällissodan jälkeiseen ”valkoisen Suomen” viranomaisten ja suojeluskuntien väliseen tiedonkeruuseen ja yhteistoimintaan, jonka kohteena ovat sodan hävinneen osapuolen valtiollisesti epäluotettavina koetut kansalaiset. Ulla Aatsinki analysoi sitä, miten vapaus sodan arvoille rakentunut, työväestön yhteiskunnalliseen toimintaan kohdistettu kulttuurinen, poliittinen ja sosiaalinen kontrolli toteutui Pohjois-Suomessa 1920- ja 1930-luvuilla. Piia Vuorinen puolestaan tutkii valtiollisen poliisin esittämiä perusteita henkilöiden turvasäilöön sulkemiselle talvi- ja jatkosodan aikana. Vuorisen tarkastelun kohteena on 162 turvasäilöön suljettua suomalaista naista.

Sukupuolen ja luokan normeja käsittelevät kirjassa muun muassa Minna Henriksson, Christine Langinauer ja Martta Tuomaala. He analysoivat artikkelissaan taiteilijayhdistys Kiilan piirissä toimineiden naiskirjailijoiden Iris Uurron ja Tyyne-Maija Salmisen teoksia sekä (mies)kriitikoiden reaktioita niihin. Artikkelit osoittaa, että kriitikot ja kirjailijatoverit eivät tunnistanee naiskirjailijoiden teosten

vasemmistolaisuutta, koska kirjailijoiden näkökulma ei ollut maskuliininen. Mirja Mäntylä puolestaan tarkastelee artikkelissaan tilanomistajien pyrkimyksiä kontrolloida työväestön asumista Tampereen seudulla 1800–1900-lukujen vaihteessa. Työväestön hygienia- ja terveystakesityksiä pyrittiin muokkaamaan muun muassa puutarha- ja kotitalousneuvonan avulla. Asumisen kontrollilla oli biovallan ulottuvuus: sillä kouluttiin työläisistä tehokkaita, hyvin käyttäytyviä ja tuottavia yksilöitä. Kaisa-Riitta Aho analysoi työelämää ja työmarkkinoita tänä päivänä. Hänen artikkelinsa valaisee naisten liikunta-ammattilaisuuteen ja työruumiiseen kytkeytyviä merkityksiä alan aikakauslehtiaineiston pohjalta. Ahon käyttämä lehtiaineisto kehottaa liikunta-alalla toimivia naisia omaksumaan uusliberalistisen työntekijyyden sekä heteronormatiivisen naiseuden ihanteita.

Kurin kokemukseen ja vastarintaan perehtyy kaksi haastatteluaineistoihin perustuvaa artikkelia. Näistä Pete Pesosen artikkeli avaa näkökulman työntekijöiden kokemuksiin teollisesta järjestyksestä. Pesonen käsittelee teollista kuria työntekijöiden omaan käyttöön työpaikalla valmistamien oheistöiden, firabelitöiden, näkökulmasta. Teoksen päättää Jaana Lähteenmaan työttömien nuorten kontrolliin liittyvä artikkeli. Lähteenmaa käsittelee nuorten kokemuksia Suomessa vuonna 2013 käyttöön otetusta nuorisotakuusta.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran jäsenille kirja postitetaan jäsenmaksun hinnalla. Kirjan hinta on 20 euroa. Kirjaa voi ostaa ja tilata Tiedekirjasta (<https://www.tiedekirja.fi>). Se tulee myös loppuvuodesta avoimesti kaikkien saataville Helda-julkaisuarkistoon (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/166711>).

TYÖVÄENMUSEO WERSTAS

Ajankohtaisia hankkeita ja näyttelyitä Werstaalla

Keväällä myös Werstaalla elettiin erikoista aikaa, kun koronapandemia sulki museokohdeiden ovet kokonaan kahden ja puolen kuukauden ajaksi. Poikkeuksellisessa tilanteessa henkilökunnan työpanosta suunnattiin kokoelmatyöhön. Asiakaspalvelun henkilökunta syötti aiemmin paperilomakkeilla olleiden noin 6 600 kuvan tiedot tietokantaan. Koronakevään myönteisenä vaikutuksena oli digitoitujen valokuvien määrän huikea nousu.

Pandemia-ajassa eläminen heijastuu edelleen museon toimintaan monella tavalla, mutta tulevia näyttelyitä ja hankkeita suunnitellaan silti. Vuoden 2021 suurin panostus on yhteistyössä Tampereen kaupungin museoiden kanssa toteutettava *Teollisuusmuseo*. Se avautuu yleisölle 11.6.2021 nykyisen *Vapauden museon* tiloihin. Vapauden museoon ehtii tutustua loppiaiseen saakka.

Näyttelyt *Kuljetusväen matkassa* ja *Muis-toja Finlaysonilta* ovat nekin esillä 6.1.2021 saakka. Mestari-salissa avautuu 29.1.2021 valokuvanäyttely *Tauon paikkoja ja juhlan hetkiä*, joka esittelee valokuvia työn sivusta ja työyhteisöjen toiminnasta. Näyttely on esillä 29.8.2021 saakka. Samassa tilassa avautuu 24.9.2021 *Etsitkö töitä?* -näyttely, joka toteutetaan yhteistyössä elokuvataiteilija Juhani Haukan ja esitystaiteilija Lauri Antti Mattilan kanssa. Taiteilijat toteuttivat projektin, jossa seitsemän ihmistä sai työskennellä apurahalla unelmatyössään kahden kuukauden ajan. Näyttely on monimediallinen kokonaisuus projektista.

Kisälli-salin *Kaleidoskooppi*-näyttelyssä, joka on avoinna 26.2.–24.10.2021, käsitellään lapsuutta kylmän sodan vuosina. Se pohjaa lapsuusmuistoihin, joita on kerätty eri

puolilla maailmaa järjestetyissä työpajoissa. Näyttely liittyy kansainväliseen kasvatustieteiden tutkijaverkoston hankkeeseen, jonka aineistosta on tehty myös kiertonäyttely. Lenin-museon keväällä vaihtuvan teemaosion aiheena on Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 ja sen vaikutus Suomen talouteen ja politiikkaan.

Kuurojen museon näyttelytoimintaan Helsingin Valkeassa talossa vaikuttaa ensi vuonna talon remontti, jonka myötä näyttelyt siirtyvät eri tilaan. Alkuvuodesta esillä on urheiluteemainen vaihtuva näyttely *HERO* sekä Carl Oscar Malmin museohuone. Kuurojen museo on aktiivisesti mukana valtioneuvoston käynnistämässä sovintoprosessissa kuuroihin kohdistuneista oikeudenloukkauksista ja tukee prosessia pohjustavaa selvitystyötä asiantuntemuksellaan.

Työelämän silmät -hankkeessa etsitään uudenlaisia tapoja tallentaa nykypäivän työelämää. Hanke kartoittaa sosiaalisen median ja yhteisöllisen tallentamisen keinoja hankkia museon kokoelmiin uudenlaista materiaalia.

Werstas on myös mukana monissa kansainvälisissä hankkeissa. Nijmegenin Radboud-yliopiston vetämässä *Heritages of Hunger* -tutkimushankkeessa (2019–2024) tutkitaan nälän kokemuksia ja nälänhätii eri puolilla Eurooppaa. Hankkeessa myös selvitetään, miten nälästä ja siihen liittyvästä historiasta on opetettu ja kerrottu kouluissa ja museoissa. Werstas on mukana hankkeessa suomalaisena museopartnerina yhdessä Kuopion kulttuurihistoriallisen museon kanssa.

Marita Viinamäki

tutkija, Työväenmuseo Werstas

Teollisuusmuseo 2021

Englannista liikkeelle lähtenyt teollinen vallankumous saavutti Tampereen 1800-luvun alkupuolella. James Finlaysonin perustama puuvillatehdas oli malliesimerkki globaalista kaupankäynnistä. Asiantuntijat, koneet ja tekniikka tulivat Britanniasta sekä muualta Euroopasta ja raaka-aine Yhdysvalloista. Venäjällä avautuivat sen sijaan valmiiden tuotteiden markkinat.

Teollinen vallankumous muokkasi yhteiskuntaa, ympäristöä ja ihmistä ennennäkemättömällä tavalla. Tampereelle virtasi maaseudulta ja muualta Suomesta työvoimaa jatkuvasti laajentuvien tehtaiden tarpeisiin. Uusi työväenluokka muokkasi elämisen rytmiä ja tapoja. Ruoka ostettiin päivittäin toreilta ja vaatekankaat – ja myöhemmin vaatteet – valmiina sen sijaan, että ne olisi kudottu tai ommeltu itse. Työ tehtiin aikataulun mukaisesti. Vaikka työpäivät olivat pitkiä, ero työn ja kodin välillä synnytti vapaa-ajan käsitteen; tehtaasta poissa vietetty aika oli työläisen omaa aikaa, jolloin saattoi harrastaa tai opiskella.

Teollisen vallankumouksen ytimen muodosti koneistettu tehdastyö. Teollisuudessa käytetyt koneet kehittyivät huimaa vauhtia, ja ihmisen piti pysyä tahdissa mukana. Pienet sepänpajat kasvoivat konepajoiksi, joissa valmistui höyrylaivoja, turbiineja ja vetureita. Värjäreiden valkit vaihtuivat tekstiilitehtaisiin, joissa tuhannet kehräimet valmistivat lankaa ja kankaita niin Venäjän kuin oman maan markkinoille. Teollisuuskaupunki veti puoleensa myös muuta, pienempää teollisuutta. Tampereella valmistettiin muun muassa urkuharmoneja ja kassakaappeja sekä mitä erilaisimpia arjen esineitä: nauloja, hevosenkenkiä, saippuaa, kynttilöitä, aterimia.

Tänä päivänä teollisuustuotanto pitää sisälleen yhä enemmän automaatiota ja huomiota kiinnitetään erityisesti ekologisuuteen, vastuullisuuteen ja laatuun. Nykypäivän tuotteet valmistuvatkin yhä useammin tietokoneen ääressä koneen tehdessä varsinaisen tehdastyön. Tampereelta ja lähikunnista löytyy edelleen useita yrityksiä, joiden juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun tai jopa kauemmaksi.

Ensi vuonna tulee kuluneeksi 200 vuotta siitä, kun keisari Aleksanteri I uudisti Tampereen vapaakaupunkioikeudet. Merkkivuoden kunniaksi Työväenmuseo Werstaalla avautuu *Teollisuusmuseo* kesäkuussa 2021. Finlaysonin vanhaan Pumpulisiin sijoitettava näyttely kertoo Tampereen teollisuuden 200-vuotisesta historiasta osana kansainvälistä teollista vallankumousta. Näyttelyssä on mielenkiintoista katsottavaa ja kuunneltavaa niin perheen pienimmille kuin teollisuuskaupungin tarinoista ja teknologian historiasta kiinnostuneille kävijöille.

Näyttely toteutetaan Tampereen kaupungin museopalveluiden ja Työväenmuseo Werstaan yhteistyönä. Suurin osa näyttelyn esineistä tulee Tampereen museoiden kokoelmista, joissa on runsaasti aiheeseen liittyvää esineistöä. Teollisuusmuseo toteutetaan Suomen Kulttuurirahaston myöntämän Museo-visio-apurahan turvin. Lisäksi Tampereen kaupunki ja Työväenmuseo Werstas osallistuvat näyttelyn rahoitukseen.

Marja Lähteenmäki
projektitutkija, Työväenmuseo Werstas

Tradeka sijoitti nuorten
syrjäytymistä ehkäisevään
hankkeeseen.

"Perustaisitteko nyt
työperäiseen
maahanmuuttoon
perustuvan
ramen-ketjun?"

Mitä tehtäis seuraavaksi?

Me Tradekassa uskomme, että omistaminen tekee ihmisille hyvää. Ihimillinen omistajuus vie maailmaa eteenpäin ja palauttaa hyvää yhteiskuntaamme. Jotta jäsenemme voisivat kanssamme parantaa maailmaa ja omistaa omaa tulevaisuuttaan, olemme ottaneet käyttöön Jäsenaloitteet. Tee omasi ja vaikuta.

tradeka.fi/jasenalointe

TRADEKA

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA HELSINGIN KIRJAMESSUILLA

Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry:n jäsenjulkaisuna Työväentutkimus Vuosikirja oli osana Kultin osastoa mukana Helsingin kirjamesseilla, jotka koronaviruksen aiheuttamissa poikkeusoloissa järjestettiin tänä vuonna verkossa.

Perinteisestihän messutapahtuma on järjestetty Helsingin messukeskuksessa, jossa esimerkiksi viime vuonna tutustui runsaaseen kirja- ja kulttuuritarjontaan neljän päivän aikana 92 000 kävijää. Nyt tällaisen tapahtuman järjestäminen oli mahdottomuus.

Tekniikka luo kuitenkin mahdollisuuden hätäratkaisuihin, jollainen tällä kertaa oli messujen järjestäminen verkossa. Julkaisumme otti mielihyvin vastaan Kultti ry:n jäsenjulkaisuilleen tarjoaman mahdollisuuden olla mukana messuilla sitä kautta. Vuosikirjamme osuudessa esiintyivät maisteri Maija Absetz ja dosentti Mikko-Olavi Seppälä, jotka keskustelivat tämänvuotiseen numeroomme kirjoittamistaan artikkeleista.

Erkki Vasara

Työväentutkimus Vuosikirja Kultin osastolla Helsingin tämänvuotisilla, poikkeuksellisesti verkossa järjestetyillä kirjamesseilla. Kuvassa vasemmalta päätoimittaja Erkki Vasara, maisteri Maija Absetz ja dosentti Mikko-Olavi Seppälä. Kuva: Alpo Väkevä.

From Democratic Socialism and Rational Planning to Postmodern Identity Politics and Market-Orientation: Ideological Development of the Social Democrats in Sweden and Finland in the Late 20th Century

This article deconstructs the ideological development of the Swedish Social Democratic Party (SAP) and the Social Democratic Party of Finland (SDP). The SDP and SAP favoured democratic rational regulation of the economy by the state and worker organisations to optimise societal production costs from the 1920s onwards. This was in line with their identity as democratic socialists. It did not mean only a reformist relationship to capitalism, but also adapting to Kautskyism, Austro-Marxism, “functional socialism” and logical empiricism. These ideas were complemented with a positive attitude towards “mixed economy” and “markets” in the 1980s. The postmodern fragmentation of the labour movement’s identity was compatible with the rise in its faith in the market and the abandonment of Marxism by the SAP and the SDP by the end of the 20th century. This happened after they had failed to introduce a New International Economic Order based on Keynesian democratic economic regulation.

Artikkelissa pureudutaan Ruotsin sosialidemokraattisen työväenpuolueen (SAP) ja Suo-

men Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) aatehistoriaan. SAP:lle ja SDP:lle oli leimallista suunnittelu-usko, joka sai vaikutteita austromarxismista. Suunnittelu-usko merkitsi niiden kohdalla pyrkimystä optimoida tuotannollisen toiminnan yhteiskunnalliset kustannukset talouden demokraattisen rationaalisen sääntelyn avulla. Tällainen pyrkimys alkoi saada kannatusta SAP:ssä ja SDP:ssä 1920-luvulta lähtien. Suunnittelu-usko oli sopusoinnussa demokraattisen sosialismin idean kanssa, joka oli myös osa SDP:n ja SAP:n identiteettiä. Demokraattinen sosialismi ei merkinnyt puhtaasti reformistista suhdetta kapitalismiin vaan yhdistelmää kautskylaista sosialidemokratiaa, funktionaalista sosialismia ja loogista empirismää. Tämä täydentyi 1980-luvulla ohjelmatasolla positiivisella asenteella sekataloutta ja markkinoita kohtaan. Työväenluokkaisen identiteetin jälkimoderni hajaantuminen 1900-luvun lopulla näkyi SAP:n ja SDP:n politiikassa markkinauskon vahvistumisena ja marxismin hylkäämisinä.

Sami Outinen

A Cautionary Tale: Reception of the Swedish Wage-Earner Fund Debate in Finland

This article examines how the Swedish idea of collective wage-earner funds was received and discussed in Finland in the 1970s and 1980s, especially by the Social Democrats and the trade union movement. The initial proposal entailed profit-sharing with workers and would have made the trade unions co-owners of private enterprise. The Finnish

Social Democrats were influenced by the proposal but devised a more moderate idea for company-specific ‘cooperation funds’. The Swedish debate was interpreted in Finland as a cautionary tale of too radical demands causing severe political and labour market conflicts. In negotiations with Finnish employers and bourgeois parties, the idea was further modi-

fied into voluntary ‘personnel funds,’ which in effect meant a possibility for personal bonus payments and stock-saving for employees in profitable firms. The outcome was closer to traditional bourgeois and employer ideas of people’s capitalism than to social democratic ideas of ‘economic democracy,’ which had justified the wage-earner fund proposal.

Artikkeli tarkastelee sitä, miten ruotsalainen ajatus kollektiivisista palkansaajarahastoista otettiin vastaan Suomessa ja millaista keskustelua siitä käytiin 1970–1980-luvuilla erityisesti sosialidemokraattien ja ammattiyhdistysliikkeen keskuudessa. Alkuperäinen ruotsalainen ehdotus olisi merkinnyt yritysten voitonjakoa työntekijöille ja ammattiliittojen tuloa yritysten osaomistajiksi. Suomessa sosialidemokraatit ottivat vaikutteita ehdotuksesta mutta laativat maltillisemmän ehdotuksen

yrityskohtaisista yhteistoimintarahastoista. Ruotsalainen keskustelu tulkittiin Suomessa varoittavaksi esimerkiksi liian radikaaleista vaatimuksista, jotka olivat aiheuttaneet vakavia ristiriitoja politiikkaan ja työmarkkinasuhteisiin. Keskusteluissa työnantajien ja porvaripuolueiden kanssa sosialidemokraattien ehdotus muuttui lopulta vapaaehtoisten henkilöstörahastojen muotoon. Käytännössä ne tarkoittivat mahdollisuutta tulospalkkaukseen ja edulliseen osakesäästämiseen niiden voittoa tekevien yritysten työntekijöille, joissa rahat otettiin käyttöön. Lopputulos oli lähempänä porvaripuolueiden ja työnantajien perinteisiä näkemyksiä kansankapitalismista kuin sosialidemokraattien ajatusta taloudellisesta demokratiasta, jolla palkansaajarahastoja oli alun perin perusteltu.

Ilkka Kärrylä

From Guest-Workers to Settlers: The Representation and Agency of Sweden-Finnish Immigrants in Theatre, 1970–1975

Focusing on theatre, the article reveals how issues regarding Sweden-Finnish migrants’ agency and representation became politicised, problematised and reworked in the beginning of the 1970s. In the popular emotional representation of the early 1970s’ Finnish theatre, the migrant worker was seen as a tragic human casualty of inhuman capitalism. The representation was emotionally relevant both to the radical left with its strong anti-capitalist sentiments and to the rural population in northern and eastern Finland that had been affected by structural change and migration. The tragic migrant characters and the pessimistic view of migration, predominant in Finnish drama, was problematised by the Finnish immigrants to Sweden who did not want to be victimised as exploited guest-workers oppressed by capitalism. As the Sweden-Finnish institutions strengthened in the beginning of the 1970s,

active cultural politics sought to increase the immigrants’ agency and their participation in society, politics and culture. It was crucial to replace the negative representation of a passive and resigned guest-worker with a positive image of an active and sociable settler. Mirroring a larger shift in the more nuanced understanding of migration processes and in the Swedish minority politics, the new and positive self-representation was to evolve from community-based cultural activity. The local Sweden-Finnish societies were encouraged to launch spontaneous cultural creation, including collective performances based on their everyday migrant experiences.

Artikkeli käsittelee ruotsinsuomalaisten siirtolaisten toimijuutta ja representaatiota 1970-luvun alussa teatteria ja teatteritoimintaa koskevan aineiston pohjalta. Suomessa tuotettu

negatiivinen, politisoitunut ja tunteisiin vetoava siirtolaisrepresentaatio, jossa passiivinen siirtotyöläinen nähtiin kapitalismin ja Länsi-Euroopan taloudellisen integraation traagisena uhrina, vetosi sekä antikapitalistiseen uusvasemmistoon että rakennemuutoksen koettelemaan Pohjois- ja Itä-Suomen maaseutuväestöön. Tätä representaatiota kyseenalaistettiin ruotsinsuomalaisten piirissä 1970-luvun alkupuolella, jolloin massajärjestöksi kasvaneen Ruotsin Suomalaisseurojen Keskusliiton ajama aktiivinen kulttuuripolitiikka pyrki vahvistamaan ruotsinsuomalaisten työläisten yhteiskunnallista, poliittista ja kulttuurista osallistumista.

Samaan aikaan Ruotsin siirtolais- ja vähemmistöpolitiikan multikulturalistinen käänne tuki ruotsinsuomalaisten järjestöjen puitteissa tapahtuvaa omaehtoista yhteisöllistä kulttuuritoimintaa. Vallitseva passiivisen ja alistuneen siirtotyöläisen negatiivinen representaatio pyrittiin korvaamaan siirtolaisten itsensä kollektiivisesti tuottamalla, heidän omiin kokemuksiinsa perustuvalla aktiivisen ja sosiaalisen maahanmuuttajan positiivisella representaatiolla.

Mikko-Olavi Seppälä

Socialist Workers' Party of Finland, 1920–1923

The Socialist Workers' Party of Finland (SSTP) was a unique case in the division of the labour movements during and after the First World War. In many European countries, a left-wing social democratic or socialist group or party was established during the war, while in Finland the division took place only after the Civil War in 1918. The fact that a socialist party was only established after the division into social democrats and communists had taken place was also particular to Finland. The close cooperation of the SSTP with the illegal communist party residing in Soviet Russia and the party's rejection of the Social Democrats were due to their differing interpretations of the Civil War and not their positions on the First World War. In Finland, the acceptance of many of the principals of the Communist International did not cause internal splits within the SSTP as it did in Germany, France, Italy, Sweden and Norway. However, in addition to the rigorous criticism of the victors of the Civil War, it contributed to the difficulties the SSTP faced in its work and to the party's ultimate dissolution. Paradoxically, the party was dissolved at a time when its involvement in the issues of Finnish society became more significant.

Suomen sosialistinen työväenpuolue (SSTP) oli erikoistapaus työväenliikkeiden jakautumisessa ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Monissa Euroopan maissa vasemmostososialidemokraattinen tai sosialistinen ryhmä tai puolue syntyi jo sodan aikana, kun Suomessa työväenliikkeen jakautuminen tapahtui vasta sisällissodan jälkeen vuonna 1918. Suomessa sosialistinen puolue syntyi vasta sosialidemokraatit–kommunistit-jaon jälkeen. SSTP:n läheinen yhteistyö Neuvosto-Venäjällä päämajaansa pitäneen maanalaisen kommunistipuolueen kanssa ja torjuva asenne sosialidemokraatteihin kumpusi sisällissotatulkinnoista, ei maailmansodan aikaisesta käytäytymisestä. Suomessa se, että SSTP hyväksyi monia Kommunistisen Internationaalien periaatteita, ei aiheuttanut sisäistä hajaannusta kuten Saksassa, Italiassa, Ranskassa, Ruotsissa ja Norjassa. Sisällissodan voittajien tiukan arvostelun ohella se kuitenkin vaikeutti SSTP:n toimintaa ja johti sen lakkauttamiseen. Puolue lakkautettiin paradoksaalisesti hetkellä, jolloin sen kytkeytyminen suomalaisen yhteiskunnan asioihin oli voimistumassa.

Tauno Saarela

Minority Nationalism and Socialism: K. H. Wiik and the National Question in Finnish Social Democracy from 1900s to 1940s

What has been the relationship between nationalism and socialism in the history of the Finnish social democratic labour movement? This article explores this question by focusing on the Swedish-speaking socialist politician Karl H. Wiik (1883–1946), who was a central figure both in the Swedish-speaking and in the national Finnish labour movement.

By examining Wiik's role as a political and ideological foreground figure of the Swedish-speaking labour movement in Finland, the article discusses the relationship between national issues, class and socialism in the history of the Finnish social democratic labour movement. The article asks how language was connected to ethnic identity. Also, the article examines how both nationalism and ethnic identity was connected to social democracy as well as to socialist politics.

On a more general level, the article contributes to the study of nationalism and especially to the study of the engagement of ethnic or linguistic minorities in the history of the labour movement. By focusing on the minorities in the labour movement, it is possible to problematise the historical narratives of the majority. The article links the multinational history of the Finnish labour movement to that of the international labour movement, where the questions about socialism and nationalism have been high on the political agenda.

Mikä on nationalismin ja sosialismin suhde suomalaisen sosialidemokraattisen työväenliikkeen historiassa? Tämä artikkeli käsittelee tätä kysymystä 1900-luvun alkupuolen suomenruotsalaisen työväestön näkökulmasta. Artikkeliki keskittyy ruotsinkieliseen sosialistiseen politiikkaan Karl H. Wiikiin (1883–1946), joka oli keskeinen henkilö sekä ruotsinkielisessä että kansallisessa suomalaisessa työväenliikkeessä.

Artikkeli tarkastelee Wiikiä suomenruotsalaisen työväenliikkeen poliittisena ja ideologisenä johtohahmona sekä samalla kansalliskysymysten, luokan ja sosialismin merkitystä sosialidemokraattisen työväenliikkeen historiassa. Artikkeliki kysyy, miten kieli yhdistyi etniseen identiteettiin ja etninen identiteetti sosialidemokratiaan sekä sosialistiseen politiikkaan.

Yleisemmällä tasolla artikkeli käsittelee etnisten ja kielivähemmistöjen toimintaa työväenliikkeessä. Enemmistöjen historiallisia narratiiveja on mahdollista kyseenalaistaa keskittymällä vähemmistöihin työväenliikkeessä. Artikkeliki yhdistää suomalaisen työväenliikkeen monikansallisen historian kansainvälisen työväenliikkeen historiaan, jossa sosialismia ja nationalismia koskevat kysymykset ovat olleet tärkeitä.

Matias Kaihovirta

Sosiaaliturvan muutos vai jatkuvuus? Työn vastaanottovelvollisuuden laajentaminen vuoden 1984 työttömyysturvalaissa

Tarkastelen tässä artikkelissa kolmikannan ja siihen liittyvien valtasuhteiden näkökulmasta sitä, miten ja miksi työn vastaanottovelvollisuutta laajennettiin vuoden 1984 työttömyysturvalaissa Suomessa.

Käytän lähteinä työttömyysturvauudistukseen vaikuttaneita asiakirjoja vuosien 1971 ja 1984 väliltä. Täydennän kuvaa *Helsingin Sanomien* uutisoinnilla ja työmarkkinajärjestöjen arkistojen asiakirjoilla. Kyseessä on laadullinen

tapaustutkimus pitkittäistutkimuksellisella otteella.

Työttömyysturvassa siirryttiin aiempaa velvoittavampaan tulkintaan alueellisesta liikkuvuudesta ja ammattisuojan kesto yhtenäistettiin lyhyemmän keston mukaisesti työttömien aktiivisen työn vastaanottamisen varmistamiseksi. Vuosien 1971–1984 aikana työttömyysturva ei ollut sidottu työllisyystöihin eikä turvan saaminen edellyttänyt liikkumista työn luokse. Vuoden 1984 työttömyysturvalakia voi pitää paluuna vanhaan työlinjaan. Toisaalta se sopii yleiseurooppalaiseen malliin, jossa sosiaaliturvan vastikkeellisuutta ryhdyttiin lisäämään. Esitän, että työttömyysturvalain lopullista muotoa selittävät työmarkkinajärjestöjen vaikutusvalta lakiin ja kasvava sosiaaliturvan kritiikki.

The article answers why and how the obligation to accept work for unemployment ben-

efits was expanded under the 1984 Unemployment Reform. This is a longitudinal case study starting with the 1971 Employment law. The political context is analysed from the point of view of the conventional parties of the Finnish corporatist system (the Central Organisation of Finnish Trade Unions (SAK), The Employers Organisation (STK) and the government) and the role of each organisation in the legislative process is discussed.

Compared with old legislation, the rights of the unemployed were tightened in order to increase employment. A stricter interpretation of regional and professional mobility was chosen. Changes were phrased as a continuation of the old legislation to avoid negative publicity. The change is explained by the influence of the labour market organisations and the rise of the welfare state critique.

Maija Absetz

Duunarijoukko vailla turvaa

Suomalaiset vapaat toimittajat järjestivät Euroopan ensimmäisen freelancerlakon vuonna 1975. Lakko koski Yleisradio-yhtiötä ja kesti kahdeksan viikkoa. Se oli käännekohta freelancertoimittajille. Heidän ammattiyhdistyksestään tuli jäsenmäärässä mitattuna yhtä suuri kuin vakinaisten toimittajien yhdistyksestä.

The first European freelancer strike took place in 1975, organised by Finnish independent

journalists. The strike action was specific to the Finnish Broadcasting Company YLE, and lasted for eight weeks. It was a turning point for the freelance journalists. After the strike, their trade union grew as large as the union for the journalists working on permanent contracts.

Pentti Peltoniemi

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA **THE FINNISH LABOUR STUDIES YEARBOOK**

Työväentutkimus Vuosikirja on työväestöä, työväen-kulttuuria ja yhteiskunnallisia aiheita käsittelevä tie-teellinen aikakausikirja. Se sisältää artikkeleita, joista osa vertaisarvioidaan, sekä keskustelupuheenvuoroja, oppinäyte-esittelyjä ja kirja-arvioita. Vuosikirja on arvioitu julkaisufoorumin tasolle 1.

TARJOA ARTIKKELIA JULKAISTAVAKSI Työväentutkimus Vuosikirjaan voi tarjota julkaistavaksi työväestöön tai työelämään liittyviä tieteellisiä artikkeleita: ohjeet kirjoittajalle (<https://journal.fi/tyovaentutkimus/about/submissions>)

TILAA TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA Tilaamalla Työväentutkimuksen kestitilauksena varmistat, että voit tutustua ajankohtaiseen työväentutkimukseen ja saat tuoreen numeron postitse joka vuosi.

Ilmoita tilatessa seuraavat tiedot: tilaaja, postiosoite, laskutusosoite (myös sähköposti- tai verkkolaskuosoite), jatkotilaus vai yksittäinen vuosikerta.

Tilaukset perinne@tyovaenperinne.fi

Tilaamalla annat valtuudet tallentaa tilaajan tiedot tilausrekisteriimme, jota käytetään tilausten hallinointiin, vuosikirjan postitukseen ja laskutukseen. Postitusta ja laskutusta varten tilaustiedot välitetään painolaitokseen ja tilitoimistoon. Tietoja ei luovuteta muualle.

ILMOITUKSET JA TUKIOSTOTILAUKSET Näy valtakunnallisesti ilmoittamalla Työväentutkimus Vuosikirjassa tai tilaa vuosikirjaa nippuostona organisaatiosi jäsenille tai työyhteisösi!

Lisätietoja, ilmoitukset ja tukioستotilaukset: toimitussihteeri Alpo Väkevä, alpo.vakeva@tyovaenperinne.fi

Julkaisijat: Kansan Arkisto, Työväen Arkisto, Työväenmuseumo Werstas, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Työväenperinne ry / Työväenliikkeen kirjasto.

Kustantaja: Työväenperinne ry

Hinta: 12€ (sis. postituskulut)

Ilmestyy: marraskuussa

Painosmäärä: 1 100 kpl

Posti Green

Julkaisijatahojen yhteystiedot / Publishers' contact information

Kansan Arkisto / The People's Archives
Vetehisenkuja 1
00530 Helsinki
Tel. +358 44 721 0320 tutkijapalvelu
(research service)
Tel. +358 50 308 3252 kuva-arkisto
(photo archive)
info@kansanarkisto.fi
www.kansanarkisto.fi

**Työväen Arkisto /
The Finnish Labour Archives**
Sörnäisten rantatie 25 A
00500 Helsinki
Tel. +358 40 455 6972
info@tyark.fi
www.tyark.fi

**Työväen muistitietotoimikunta /
The Commission of Finnish Labour Tradition**
Tel. +358 40 455 3198
pete.pesonen@tyark.fi

**Työväen historian ja perinteen
tutkimuksen seura /
The Finnish Society for Labour History**
Kanslerinrinne 1, Huone Pinni B 3094
33014 Tampereen yllöpisto
Tel. +358 50 4377 347
sami.suodenjoki@tuni.fi
www.thpts.fi

**Työväenmuseumo Werstas /
The Finnish Labour Museum Werstas**
Väinö Linnan aukio 8
33210 Tampere
Tel. +358 10 420 9220
info@tyovaenmuseumo.fi
www.tyovaenmuseumo.fi

Lenin-museo / The Lenin Museum
Hämeenpuisto 28
33200 Tampere
Tel. +358 10 420 9222
lenin@lenin.fi
www.lenin.fi

**Kuurojen museo /
The Finnish Museum of the Deaf**
Näyttelyt (exhibitions): Valkea talo,
Ilkantie 4
00400 Helsinki
info@kuurojenmuseumo.fi
www.kuurojenmuseumo.fi

**Työväenperinne – Arbetartradition ry /
The Finnish Labour Heritage Association,
Työväenliikkeen kirjasto /
Library of the Labour Movement**
Sörnäisten rantatie 25 A
00500 Helsinki
Tel. +358 9 766 429
perinne@tyovaenperinne.fi
www.tyovaenperinne.fi

Lähettäjä / Sender

Työväenliikkeen kirjasto, Sörnäisten rantatie 25 A, 00500 Helsinki

ISSN: 0784-1272 (Print)

ISSN: 1459-7780 (Online)

12 €